



આયુર્વેદના વ્યવસાયને પોતાના પુરૂષાર્થ અને
અપૂર્વ ષાંત વડે જેમણે વિકસાવ્યો છે
તે

ત્રિભુવન આયુર્વેદિક કાર્મસી (અમદાવાદ)
ના

કાર્યકુશળ સંચાલક અને મહારા આત્મજન જેવા

પ્રિયભાઈશ્રી હિંમતલાલભાઈને

સત્રેમ અર્પણ

પ્રસ્તાવના

વર્તમાન સમયમાં જળ્યે અજળ્યે સૌ કોઈના મગજમાં એક એવી માન્યતા બંધાઈ ગયેલી જણાય છે કે:-માનવ જન અતિ પ્રાચીન સમયથી આજ સુધી ક્રમે ક્રમે વિકાસ પામતી આવી છે. બધામાં આ વિકાસ ઉત્તરોત્તર વધી પામતો રહેશે! બીજી બાબતનો વિચાર કરવાનું આ સ્થાન નથી. પરંતુ અત્રે ફક્ત શારિરીક દ્રષ્ટિએ વિચારો જોતાં સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાય છે કે:-આ માન્યતા સાચી પોકળ છે. સામાન્ય રીતે આપણાં બાળકોનું શરીર-અંગોમાં જોતાં સામો કે તે આપણાં કરતાં નબળું છે. આપણા પોતાના કરતાં આપણા પિતા આપણી ઉંમરના હતા ત્યારે સારું આરોગ્ય ધરાવતા હતા તેવું જાણવા મળશે. અને જેમણે પિતામદ અને પ્રપિતામદના દર્શનનો લાભ મેળવ્યો હશે તેઓ એ પણ જાણી શક્યા હશે કે પોતાના પિતા કરતાં તેઓ શરીરે વધુ મુઠ્ઠા અને સ્વસ્થતા વાળા હતા. એથી વધારે જૂનકાળમાં જન્માં પ્રાચીન યોદ્ધાઓનાં બખ્તરો તથા શસ્ત્રો જોતાં તેમનાં શરીરોની સંખ્યાઈ, પહોળાઈ, તથા સ્વચ્છ રીતે વજન ઉંચકવાની તેમની શક્તિની કલ્પના કરતાં આપણે આશ્ચર્યમાં કુબ્ધિ જઈશું. માનવજાત દીન પ્રતિદીન અસ્થાયી અને વાંચન બનતી જાય છે. આ પ્રત્યક્ષ દેખીતું છે. આમ કેમ? તેનાં કારણો શોધીને જો તે દૂર કરવાનો મદાન પ્રયત્ન થાય તો જ આ સમસ્ત માનવવંશને લાગુ પડેલો ક્ષયરોગ મટે. સમસ્ત માનવ જાતની શારિરીક તેમજ માનસિક અવનતિ દૂર કરવા તો કોઈ યુગાર્થનારિ વિશ્વતિ અથવા પ્રજા જ સમર્થ છે. પરંતુ આરોગ્યનાશનાં કારણો જાણીને તે જોટલે અંશે દૂર કરવા વ્યક્તિગત પ્રયાસ થશે તેટલે અંશે જરૂર લાભદાયી નીવડશે તેમાં સંશય નથી જ.

ઉપરોક્ત કથનનો અર્થ એવો નથી કે શરીર-રક્ષાની દીશામાં અભ્યર્થનો માનવી પ્રયત્નશીલ નથી. પ્રયત્ન તો અથાગ છે. પણ તે સાચી દીશામાં નથી. વિજ્ઞાન અને અનેકવિધ દવાઓની શોધખોળ

દીન પ્રતિદીન વધતી જતી હોવા છતાં, અને મોટાં મોટાં શહેરોમાં હોરપીટાલો અને દવાખાનાંઓ ડગલેને પગલે વધતાં જતાં હોવા છતાં રોગો અને રોગીઓ પણ વધતાં જ જાય છે. એનાં મુખ્ય કારણોમાં વર્તમાન સમયની સદૌષ રહેણીં કરણીં ઉપરાંત આરોગ્ય રક્ષાના સામાન્ય જ્ઞાનનો પ્રગ્નમાં સર્વથા અભાવ છે એ રખટ જણાયો.

સાધન સંપન્ન શ્રીમંત વર્ગ જરા જરામાં ઝોકટરો કે પૈદ પાસે દોડે છે એ પણ બરાબર નથી. આપણી પાસે ધન હોય એટલા ખાતર આરોગ્ય રક્ષણનો બધો ભાર ઝોકટરો કે પૈદો પર મૂકી દઈને આપણે ગમેતેમ સ્વચ્છંદ ન જ આચર શકીએ. ને જો તેમ કરીએ તો ઝોકટરો કે પૈદો કયાં સુધી તેનું નિવારણ કરી શકે ? તે વિચારવા જોવું છે. પરિણામે આ વસ્તુ આરોગ્ય હિનતાને પણ નોતરે તો નવાઈ પામવા જોવું નથી.

“લાંબા પાછળ ટુંકો જાય, મરે નહિ તો માંદો થાય !” એ ન્યાયે શ્રીમંતોના સતત સંપર્કમાં રહેનાર તથા તેનું અનુકરણ કરનાર મધ્યમ વર્ગ આ બાબતમાં બહુ દુર્દશા બોગવે છે. આ બાબતમાં આપણે એટલા બધા પરાધીન બની ગયા છીએ કે માંદા પડીએ ત્યારે દવાખાને દોડવા સિવાય બીજું કશું આપણને સુઝતું જ નથી. આપણે જોઈશું તો જણાયો કે શહેરોમાં તો ખાસ કરીને મધ્યમ વર્ગના કુટુંબોની આમદાનીનો મોટો ભાગ દવા અને ઝોકટર તથા પૈદો પાછળ ખર્ચાઈ રહ્યો છે.

કેળવણી પામેલા શ્રીમંત અને મધ્યમ વર્ગના લોકો પણ આરોગ્ય રક્ષા માટે આમ કેવળ પરાધીનતા બોગવી રહ્યા છે. ત્યારે સર્વથા અજ્ઞાન અને સાધન દીન ગરીબોની, અન્ન અને પોષણના અભાવે રીખાતાં દરીદ્રોની સ્થિતિની તો કલ્પના પણ થઈ શકતી નથી. એમાં વળી અત્યારનું શીક્ષણ જ જાણે ધન પ્રાપ્તિની પૂર્વ તૈયારી રૂપ છે ? વિદ્યાર્થી અને તેનાં વાલીઓ વિચારે છે કે ‘છોકરો કઈ લાઈન લે તો સારું કમાઈ શકે ?’ આવાં માનસમાંથી નીપજેલા

કેટલા તર્ખાઓ સેવાભાવી અને નિર્લોભી નીવડે? તેનો વિચાર કરતાં અત્યારની આપણી દશાનો સાચો ખ્યાલ આવશે. શીદાણુ મેળવવામાં આપણો દેશ ધન નહિ પણ જ્ઞાન મેળવવાનો જ હોવો જોઈએ. જ્ઞાન વૃત્ત્યા મનુષ્યો જ સારા ચિકિત્સક તથા સેવાભાવી અને પરોપકાર ભુદ્ધિવાળા નીકળે.

સદી-અરધી સદી પહેલાં જ, અક્ષરજ્ઞાન ભણે ઓછું હતો, પણ દરેક ગામ, અરે! લગભગ દરેક સંયુક્ત કુટુંબમાં ઓછું વધતું પણ આરોગ્ય અને ધરગથ્ય ઔષધીઓનું સાધારણ જ્ઞાન ધરાવનાર એકાદ વ્યક્તિ તો હતી જ. આટલાં દવાખાનાં અને આટલી અગત્ય હોસ્પિટલો ભણે ન હોતી. છતાં આપણું આરોગ્ય ધન એ વખતે અત્યારના કરતાં વધુ સમૃદ્ધ હતું. એ સર્વ કાંઈના સ્વાનુભવની વાત છે. હજુ અહીંપણે પણ આ જ્ઞાન ગામડાંઓમાં છે ખરું.

આ વિષયમાં સવેળા દરેક જણુ જાણે. અને સમજે કે ચારિત્ર્ય એ જ આયુષ્ય અને આરોગ્યનો પાયો છે. અને આપણા દેશની પ્રાચીન આયુર્વેદ (તેમજ યુનાની પણ) એટલી બધી તેજસ્વી અને મહાન રિદ્ધા છે કે તેની અવનતિના આ સમયમાં પણ તે અત્યારે આ વિજ્ઞાન યુગમાં ય વર્તમાન સાધનો કરતાં વધુ ઉપયોગી સાબીત થાય તેમ છે. તેણે જુલાતું જ્ઞાન જનતામાં પાછું પ્રચાર પામે અને મધ્યમ તથા ગરીબ વર્ગના મનુષ્યોની કાંઈક સેવા થાય એવા હેતુથી આ પુસ્તક પ્રકાશનનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. તેનો જોટલો લાભ લેવાશે તેટલે અંશે તેની સાર્થકતા સિદ્ધ થશે.

આ પુસ્તકમાં જનકલ્યાણ અર્થે સ્વાનુભવનો અર્ક કરો. મેદ રાખ્યા વગર ખૂલ્લો મૂકી દેવામાં આવેલ છે.

મહાન આયુર્વેદાચાર્યોના કઠિન શાસ્ત્રીય ગ્રંથો લોકભોગ્ય નથી થઈ શકતા. સર્વ સાધારણુ જન સમાજને તો આવાં સરલ અને

સ્વાનુભવસીદ્ધ પુસ્તકોની જ જરૂર છે. અને આ પુસ્તકમાં આવા દુર્લભ પુસ્તકોમાંનું જ્ઞાન માખણ રૂપે વસોવી તેને સહેલું સરળ અને લોકમોચ્ય બનાવવા અમોએ પુરતો પ્રયાસ કર્યો છે.

વાચક સમગ્ર વિચારી જરૂર પડ્યે આ પ્રયોગોને અજમાવશે તો અવશ્ય સારો ફાયદો મેળવશે.

જડીભુટ્ટીઓના પ્રેમીઓ અને વિદ્વાનોને પણ આમાંથી નવિ ધારેલું મળી આવશે.

મધ્યમ તથા ગરીબ વર્ગના લોકોને તો આ પુસ્તક આરોગ્ય વિષયક ખાસ જરૂરીઆતો મફતમાં પુરી પાડનારું છે. એ સહ વગરની વાત છે.

આમાંના લગભગ સર્વ ઉપાયો જે ચાર આનાનાં જ અને કેટલીક વાર તો તદ્દન મફતમાં મળી શકે તેવા છે. અને અસરમાં કાંઈ ન્યુનતાવાળા નથી. તે અનુભવસિદ્ધ હકીકત છે.

લગભગ નાના મોટા દરેક રોગોના સાદા સરલ અને તદ્દન સસ્તા ઈલાજો આમાંથી મલશે. તથા સમગ્રને અજમાવનારને ખાત્રી થશે કે તે અત્યારની ખર્ચાળ સારવાર તથા મોંઘા વિદેશી ધાટલાઓ કરતાં આ પુસ્તકમાંનાં પ્રયોગોમાંની ઔષધિઓ કાંઈ ગુણુમાં ઓછી હિનરે તેમ નથી.

અવજનત દરેક જાણુ વૈદ-ગ્રોક્ટર બની શકતો નથી. અને વૈદ હોક્ટરની સલાહ તો જરૂર પરમોપકારક જ છે. છતાં જે રોગો સ્પષ્ટ ઓળખાઈ ચૂકેલા છે. પ્રાણુધાતક નથી છતાં ઉપદ્રવ રૂપ છે. તેવા સંબંધોમાં વિના કારણુ ખર્ચમાં ન ઉતરતાં આવા ઈલાજો દ્વારા રોગ મૂકત થવું શું ખોટું છે? અને દ્રવ્યના અભાવે રોંગીને. રોગી રહેવું પડે તેની શોચનીય સ્થિતિમાં તો આ પુસ્તકમાંના પ્રયોગો, મોંઘી સારવારને પણ ટક્કર મારે તેવો લાભ હદીને આપી શકે તેવા છે. તે જ આ પુસ્તકની સર્વોપયોગીતા છે.

ધનનું બધું જોર અઝમાવીને નિરાશ થએલા શ્રીમંત દર્દીઓ માટે પણ આ પુસ્તકમાં આશાનો સંદેશ છે! આ શબ્દો વાંચીને તેનો બરાબર અર્થ સમજનાર સજ્જનો આવાં પુસ્તકોનું યથાર્થ મૂલ્યાંકન કરી શકશે.

જડીબુટ્ટીઓના શોધકોને સમય, શક્તિ, અને દ્રવ્યના કાંઈ પણ ખર્ચ વિના આમાંથી અમૂલ્ય માર્ગદર્શન મળી શકે તેમ છે.

ધંધાદારી તબીબોને પણ આ પુસ્તક અત્યંત ઉપયોગી નીવડશે તેવી અમારી શ્રદ્ધા છે;

અંતમાં દર્મેશ્વરે માનવ જીવનમાં ઉપયોગી અને આદર્શ સંસાર રચવામાં મદદરૂપ થનારાં સાહિત્યને ગ્રાધી શોધીને પ્રકાશિત કરવાની મહેનત કરનારા અમારા પ્રકાશક મિત્ર બાઈશ્રી નંદલાલ દક્ષે આ ઉપયોગી પુસ્તકના પ્રકાશનને જે સુંદર સ્વરૂપ આપ્યું છે અને અન્યને શુદ્ધ સ્વરૂપે મુદ્રીત કરવામાં જે પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે તેમના પણ અમે અત્યંત આભારી બન્યા છીએ.

વૈદ્ય ત્રંબકરાય માધવરાય ત્રિવેદી.
(સંચાલક : શ્રી સિદ્ધ ઔષધાલય : મલાડ)
હકીમસાહેબ ગરીબશા બાપુશા
વેરાવળ (સૌરાષ્ટ્ર)



અનુભવસિદ્ધ ઔપધિઓની

અનુક્રમણિકા

સ્થાન ૧ છું



પ્રયોગોનો ક્રમ	પાના નંબર
૧ થી ૧૦ ગરમીથી થતી મરતીક પીડા.	૧
૧૧ થી ૧૮ ચરદીથી થતી મરતક પીડા.	૨
૧૯ થી ૨૨ દરેક જાતનો માથાનો દુખાવો.	૩
૨૩ થી ૨૬ જાદુઈ ગોળીઓ.	૩
૨૭ થી ૩૫ આધાશીશી.	૪
૩૬ થી ૪૮ જંતુના કારણે શીરદર્દ.	૫
૪૯ થી ૪૭ સન્નિપાતીક (ત્રિદોષજન્ય) શીરદર્દ.	૬
૪૪ થી ૫૪ ઉન્માદ-પાગલપણું.	૬ થી ૭
૫૫ થી ૫૮ પ્લગ પ્રેશર-મગજ પર લોહીનું દબાણ.	૮
૫૯ થી ૭૮ અપરમાર, મૃગી, વાઈ, હીસ્ટીરીયા, ફેફરું, ફોટ	૮ થી ૧૦
૭૯ થી ૮૩ મૂર્છા-બેહોશી.	૧૧

સ્થાન ૨ જી



૮૪ થી ૮૮ દુખની આંખો માટે.	૧૨
૮૯ થી ૯૬ આંખમાં પરવાળાં, પદ્મરોગ.	૧૩
૯૪ થી ૯૬ અંતઃનતા મિઝા-આંતરગી.	૧૪
૯૭ થી ૧૦૧ આંખમાં કાચળિંદુ, મોતીમો.	૧૪
૧૦૨ થી ૧૦૮ આંખમાં ફૂંસાં.	૧૫
૧૦૯ થી ૧૧૬ આંખે ઝાંખ, રતાંધળાખડું, ઝખ્ખ, વિ.	૧૬
૧૧૭ થી ૧૨૩ દષ્ટિ દોષ, દુખાવો વિ.	૧૭
૧૨૪ આંખ માટે સુસ્મો.	૧૭
૧૨૫ થી ૧૨૭ આંખમાં ઝખ્ખ.	૧૮
૧૨૮ આંખને માટે અદ્વૈત દ્રવ્ય. વ. સુખ.	૧૮

સ્થાન ૩ જી



૧૨૯ થી ૧૩૮ કાનમાં ફૂંસાં.
૧૩૯ થી ૧૪૨ કાનમાં ઝખ્ખ, કાનખડું.
૧૪૩ થી ૧૪૬ કાનમાં બાંધ, કાનમાં રોગ.
૧૪૮ થી ૧૪૯ કાનમાં ઝખ્ખ, કાનમાં રોગ.

૧૫૫ થી ૧૬૧ કાનમાં પાક, રસ્ટી, સોજો, ફોલ્લીઓ.	૨૧
૧૬૨ થી ૧૬૬ બહેરાપણું, કાનમાં ધક પડી.	૨૨

સ્થાન ૪ થું



૧૬૭ થી ૧૭૮ નાકમાંથી રક્તસ્રાવ.	૨૩
૧૭૯ થી ૧૮૧ નાકમાં ઢાન, અખમ, સોજો, પાક.	૨૪
૧૮૨ થી ૧૮૭ નાકમાં ફોલ્લીઓ નથા જંતુ.	૨૫
૧૮૮ થી ૧૯૮ શરદી, સજેખમ, છોડાં, પીનસ, દુર્ગંધ.	૨૫
૧૯૯ થી ૨૦૪ શરદી સજેખમ માટે ધૂપ, ધૂમાડી, નાસ.	૨૬
૨૦૫ જુની શરદી માટે ચમત્કારીક ટોપી.	૨૭
૨૦૬ નાસાર્શ-નાકમાં મસા.	૨૭
૨૦૭ થી ૨૦૯ નાકનું ધાર્-નામુર.	૨૭
૨૧૦ શરદી વીગેરે માટે એક ચાટણ,	૨૮

સ્થાન ૫ મું



૨૧૧ થી ૨૨૩ મોઢામાં અખમ, ફોલ્લી, દુર્ગંધ, મુખપાક.	૨૯
૨૨૪ થી ૨૨૭ મુખમાં વધારે થુંક, જલનો સોજો, બળતરા.	૩૦

૨૨૮ થી ૨૩૧ હોઠ ફાટી જવા.	૩૦-
૨૩૨ થી ૨૫૨ દંતરોગ' દુખાવો. અવાળ, સોળ, પાક, પાયોરીયા.	૩૧
૨૫૩ એક ગુણકારી દંતમંજન.	૩૩

સ્થાન ૬ હું



૨૫૪ થી ૨૬૫ ગળાનો સોળો, શ્વાસની અડચણ, પાક.	૩૪
૨૬૬ થી ૨૭૦ ટોનસીલ-કાકડા.	૩૫
૨૭૧ થી ૨૭૮ સ્વરભંગ=સાદ બેસી જવો.	૩૫
૨૭૯ ગળાની તથા બીડીની ખાંસી.	૩૬
૨૮૦ કંઠમાળ.	૩૬

સ્થાન ૭ મું



૨૮૧ થી ૨૮૭ ઉધરસ, સુકી તથા કફવાળી ખાંસી, જુની ઉધરસ છાતીનો દુખાવો.	૩૭
૨૮૮ થી ૩૦૧ શ્વાસ, દમ, હાંફણ, કફ સસંગી.	૩૮
૩૦૨ થી ૩૦૫ પાર્શ્વશ્વળ, રક્તસ્રાવ.	૩૯
૩૦૬ થી ૩૦૯ બાળકોનાં છાતીનાં દરદો.	૪૦
૩૧૦ થી ૩૧૩ ટી. બી. શાષ્વતીસ, ફેફસાંમાં ક્ષત-ક્ષાય.	૪૦

૩૧૪ થી ૩૧૫ દી. ખી. માટે એક ઉત્તમ પ્રયોગ.	૪૧
૩૧૬ થી ૩૩૨ હૃદયની નળખાઈ, કંપ.	૪૧
૩૩૩ થી ૩૩૮ સ્તન રોગ, મોઝો, પાક, દીવાપત્તું, દુખાવો, ઓછું તથા અમુદ્ધ ધાવમુ.	૪૪
૩૩૯ થી ૩૪૨ કમડેલાં તથા નાનાં સ્તનો દદ તથા પુટ થવા માટે.	૪૫

સ્થાન ૮ મું



૩૪૩ થી ૩૫૦ ઉદરશળ, મંદાગ્નિ, દુખાવો, આફરો,	૪૭
૩૫૧ થી ૩૫૬ સોજો, કમજબાત, નળખાઈ વાયુ, ગેસ.	૪૮
૩૫૭ થી ૩૬૧ પેટના રોગો. ખોટી તરસ, ગોજો.	૪૯
૩૬૨ પેટમાંની ગાંઠ માળવા માટે ઉપાય.	૫૦
૩૬૩ પેટનો વાયુગોજો, તે માટે ખાસ ખીડી.	૫૦
૩૬૪ થી ૩૬૬ ખોટી ભૂખ, પેટમાં દાદ, અન્નનળીનો સોજો.	૫૦
૩૬૭ થી ૩૭૮ ઉત્તરી-ઉપદા.	૫૦
૩૭૯ થી ૩૮૬ અત લેડી આવતી.	૫૨
૩૮૭ થી ૩૯૧ આડા-ઉત્તરી-કાલેરા માટે.	૫૩
૩૯૨ થી ૪૦૧ લીવર-કાળજીના રોગો, એનીમીયા, પાંડુ.	૫૩
૪૦૨ થી ૪૦૭ શરીર પીગું થઈ જવું, કમજો.	૫૫
૪૦૮ થી ૪૨૨ પેટમાં પાણીનો જમાવ, જોડાદર, સોજા.	૫૬
૪૨૩ થી ૪૩૮ બરડાનું વધવું, સોજો, પીડા.	૫૭
૪૩૯ થી ૪૫૩ આંતરડાના રોગો, આડા.	૫૯
૪૫૪ થી ૪૬૬ મરડો, આગ.	૬૧

૪૬૭ થી ૪૮૧ ફૂંમી, કરમ, કબજાઆત.	૬૨
૪૮૨ થી ૪૮૮ આંતરડાંમાંથી લોહી, લોહીયુક્ત ઝાડા ઝખમ ચાંદુ.	૬૪
૪૮૯ થી ૪૯૫ જુના ઝાડા, સંગ્રહણી, નેપાળનો ઉતાર.	૬૫

સ્થાન ૯ મું



૪૯૬ થી ૫૨૩ દરસ-મસા, તેમાં લોહી તથા ઝાડા	૬૭
૫૨૪ થી ૫૩૧ દરસ માટે ધુમાડી, અને આમણ.	૭૦
૫૩૨ પાંચ દિવસમાં દરસ મટે.	૭૧
૫૩૩ દરસના મસા ખરી નવ છે.	૭૨
૫૩૪ ચત્રમ પીવાથી દરસ મટી નવ છે.	૭૨
૫૩૫ થી ૫૩૬ દરસની પીડા એક દિવસમાં શાંત.	૭૨
૫૩૭ થી ૫૪૯ ભગંદર, નાડીવણ, નામુર.	૭૨

સ્થાન ૧૦ મું



૫૫૦ થી ૫૫૭ કીડની-ગુરદાનાં દરદો.	૭૫
૫૨૮ થી ૫૭૭ અસ્મરી-પથરી.	૭૬
૫૭૮ થી ૫૮૫ પીશાબ બધે થઈ જવો.	૭૯
૫૮૬ થી ૫૯૧ ઈંજી વચર, ધીમો, અને હિંધમાં પીશાબ થવો.	૮૦
૫૯૨ થી ૬૦૦ બહુ મુક્તા, ઉનવા, વીગેરે માટે.	૮૧

૬૦૧ થી ૬૦૯ પીશાબમાં લોહી.	૮૨
૬૧૦ થી ૬૨૧ પ્રમેદ-પરમો.	૮૩
૬૨૨ થી ૬૨૧ મધુ પ્રમેદ-મીઠો પરમીઓ.	૮૬
૬૩૨ થી ૬૪૯ પ્રમેદ-પરમો-મુગનકના થોડા વધુ ઈલાજો- સહેલા અને સસ્તા.	૮૮
૬૫૦ થી ૬૭૫ હિપદંશ, ફીરંગ રોગ, ચાંદી, ટાંપી, ગરમી.	૯૦
૬૭૬ થી ૬૮૭ વીર્યવૃદ્ધિ, સંભોગશક્તિ, વાજકરણ માટે.	૯૫
૬૮૮ થી ૭૦૨ મુત્રમાં ધાતુસાત, સ્વપ્નદોષ, હસ્તદોષ, વી. માટે.	૯૬
૭૦૩ થી ૭૧૨ નપુંસકપાત્ર-નામદર્શના વધુ ઈલાજો.	૯૯
૭૧૩ થી ૭૧૮ સ્થંભન પ્રયોગો.	૧૦૧
૭૧૯ થી ૭૨૫ ધ્વજભંગ, ઈદ્રાચની કમગ્નેરી, નશોની શીથીલતા- ત્યા વક્તા વીગેરે માટે તીકા.	૧૦૩
૭૨૬ થી ૭૪૫ વૃષભુરોગ, વધરાવળ, સારણગાંઠ.	૧૦૫

સ્થાન ૧૧ મું



૭૪૬ થી ૭૮૮ સફેદપ્રદર, રક્તપ્રદર, લોહીવા-અતિસ્રાવ.	૧૦૯
૭૮૨ થી ૭૯૨ મોમરોમ-ગળપ્રદર.	૧૧૫
૭૯૩ થી ૭૯૮ ગર્ભોશયનો દુખાવો, સોજો, ઝખમ- ગર્ભોશય શુદ્ધિ, વીગેરે માટે.	૧૧૬
૭૯૯ થી ૮૦૬ અનાર્તવ-અધમાસીક, માસીકની- અનિયમીતતા, કષ્ટાર્તવ, વીગેરે	૧૧૭
૮૦૭ થી ૮૧૨ રજોદર્શન માટે થોડા વધુ ઈલાજો.	૧૧૯

૯૪૦ થી ૯૪૨ ગૃધ્રસી-કમર, પીડ, બાંધ, ઘૂંટણ, ઘૂંટી	
વગેરેમાં ફરતો વાયુરોગ.	૧૪૨
૯૪૩ થી ૯૫૧ સાયજમાં તથા બગલમાં થતી ગાંઠ, બદ,	
બાંબલાઈ.	૧૪૨
૯૫૨ થી ૯૫૮ અસ્થિ ભંગના ઉપચારો.	૧૪૩
૯૫૯ અસ્થિ સંધાનકારક લેપ	૧૪૫
૯૬૦ થી ૯૬૪ નજનો-ગાઝિટ-વાતરક્ત	૧૪૫
૯૬૫ થી ૯૭૩ લકવો-પક્ષવાતના વધુ દલાળે	૧૪૬

સ્થાન ૧૩ મું



૯૭૪ થી ૯૮૭ શીજસ-શીતપીત	૧૪૮
૯૮૮ થી ૧૦૦૭ અગાઈ, ખસ, ખુજસી, લુખસ	૧૪૯
૧૦૦૮ થી ૧૦૧૬ મગ્ગુમ્મ, ધારાં	૧૫૧
૧૦૧૭ ધારાં. રૂઝનારો અકસીર મલમ	૧૫૩
૧૦૧૮ થી ૧૦૩૧ મગ્ગુમ્મના વધુ દલાળે	૧૫૩
૧૦૩૨ થી ૧૦૩૩ સ્તનનું શુભકું તથા સોળે	૧૫૪
૧૦૩૪ થી ૧૦૪૮ દરાજ-દાદર તથા ખરજનું	૧૫૪
૧૦૪૯ ગરમીના રોગથી બગડેલું લોહી સુધરે	૧૫૬
૧૦૫૦ થી ૧૦૫૬ લોહીની શુદ્ધિ માટે અસરકારક કાઠાઓ	૧૫૬
૧૦૫૭ થી ૧૦૬૭ સફેદ કાઠ, કરોળિયા, ચિત્રી વિગેરે	૧૫૮
૧૦૬૮ થી ૧૦૭૬ ચહેરા તથા ચામડી માટે સૌન્દર્યવર્ધક	
દલાળે	૧૫૯
૧૦૭૭ થી ૧૦૮૨ ચહેરાપરના ખીલ નાશુદ કરવાના	
દલાળે	૧૬૦

૧૦૮૩ પીક-મરણમાં ચતુ' પાડું-અદીક	૧૬૧
૧૦૮૪ થી ૧૦૯૪ ઘઝ્યાખર ઉપચારો	૧૬૧
૧૦૯૫ એક અકસીર મલમ	૧૬૩
૧૦૯૬ થી ૧૧૦૫ જળવાત-તળગરમી-હાય ખગમાં ચોરા	૧૬૩
૧૧૦૬ થી ૧૧૧૨ ખરસેવો વધારે ચવો, ખરસેવામાં દુર્ગંધ, બગવની દુર્ગંધ	૧૬૪
૧૧૧૩ થી ૧૧૧૫ માતા-શીતળા	૧૬૫
૧૧૧૬ થી ૧૧૨૦ શીતળા તથા તેના વિકારોથી બચવા માટે	૧૬૬
૧૧૨૧ આંખમાં શીતળાની અસર દેખાય ત્યારે	૧૬૬
૧૧૨૨ શીતળામાં કબજિયાત	૧૬૭
૧૧૨૩ થી ૧૧૨૭ વાળાનું પીડાકારી દર્દ	૧૬૭

સ્થાન ૧૪ મું



૧૧૩૪ થી ૧૧૫૧ તાવના હકીમી નુસ્ખા	૧૬૯
૧૧૫૨ થી ૧૧૫૯ મરમી અને ક્ષયરોગનો તાવ-પેટમાં સોજવાનો-તાવ	૧૭૧
૧૧૬૦ થી ૧૧૬૮ ટાઢીઓ તાવ, વિષમજ્વર, તરીઓ, ચોથીઓ, મેઝેરીયા વિ.	૧૭૩
૧૧૬૯ થી ૧૧૭૧ જ્વર-જુનો તાવ	૧૭૪
૧૧૭૨ તાવ મુદતીઓ, સગીપાત જ્વર, ટાઈફોઈડ	૧૭૫

૧૧૭૩ ન્યુમેનીઆ, છાતીમાં મુંઝારો	૧૭૫
ખાસ મુચના	૧૭૬
૧૧૭૪ થી ૧૧૭૫ સર્વજ્વલદર ઉપચારો	૧૭૬

સ્થાન ૧૫ મું

હેર-પ્રજેતેજા ઉપચારો

૧૧૭૬ થી ૧૧૮૩ એર અફીબુનો ઉતાર	૧૭૭
૧૧૮૪ થી ૧૧૮૬ સોમલનું એર	૧૭૮
૧૧૮૭ રસધ્રુવનું વિગ	૧૭૯
૧૧૮૮ કાચની જૂનીનો ઇલાજ	૧૭૯
૧૧૮૯ થી ૧૧૯૦ વછનાગનું એર	૧૭૯
૧૧૯૧ થી ૧૧૯૨ મોરડુયાનું એર	૧૭૯
૧૧૯૩ નેપાળાનું એર	૧૭૯
૧૧૯૪ થી ૧૧૯૮ લાંગગાંગનું એર	૧૭૯
૧૧૯૯ થી ૧૨૦૧ દારૂનો કેદ	૧૮૦
૧૨૦૨ થી ૧૨૦૩ એર કાચલાનું એર	૧૮૦
૧૨૦૪ સોપારીનો ડ્યુરો	૧૮૦
૧૨૦૫ થી ૧૨૦૬ ઘાસલેટ પેટમાં ગયું હોય તો	૧૮૦
૧૨૦૭ થી ૧૨૦૮ ધંતુરાનું એર	૧૮૦
અગત્યની સુચના	૧૮૧
૧૨૦૯ થી ૧૨૧૭ સર્પદંશના ઉપચાર	૧૮૧
ખાસ જરૂરી સુચનાઓ	૧૮૨
૧૨૧૮ થી ૧૨૩૨ વીંછી ત્યા કાનખજુરાનો દંડ	૧૮૩

૧૨૩૩ જળોતે દંશ	૧૮૪
૧૨૩૪ માણસનું બચકું	૧૮૪
૧૨૩૫ વાંદરો બચકું ભરી ગયો હોય ત્યારે	૧૮૪
૧૨૩૬ થી ૧૨૪૧ ઉદ્ધતું ઝેર	૧૮૪
૧૨૪૨ થી ૧૨૪૪ ભમરી અને માખીનું વિષ	૧૮૫
૧૨૪૫ થી ૧૨૫૫ દુકાથો કુતરો કરવાથી ચક્રું ઝેર	૧૮૫
૧૨૫૬ થી ૧૨૫૭ દુકાથું કુતરું કરવું હોવાની પરીક્ષા	૧૮૭

સ્થાન ૧૬ મું



૧૨૫૮ થી ૧૨૬૧ ઉલટી-ઝાડા બાળકોના	૧૮૮
૧૨૬૨ થી ૧૨૬૩ વસંધ-સંસ્કૃતી	૧૮૮
૧૨૬૪ થી ૧૨૬૬ મોટાની મરમી	૧૮૯
૧૨૬૭ માથામાં ગરબા	૧૮૯
૧૨૬૮ થી ૧૨૭૨ મૂત્રી-તાણુ-આંધળી	૧૯૦
૧૨૭૩ સર્વરોગ-ચૂર્ણ	૧૯૦
૧૨૭૪ બાળકને શક્તિ-સ્ફુર્તિ પામે તે માટે	૧૯૦
૧૨૭૫ થી ૧૨૭૭ મૂદમાર પછાડ, અગોત્રું મરગતું પીમે તે માટે	૧૯૧
૧૨૭૮ વાળા માટે મધન	૧૯૧
૧૨૭૯ થી ૧૨૮૪ વાળ ખરી જવા	૧૯૨
૧૨૮૫ થી ૧૨૮૮ સંદેશવાળ કાળા જનાવો	૧૯૩
૧૨૮૯ થી ૧૨૯૭ ટાંચમાં વાળ ઉગાડો	૧૯૪
૧૨૯૮ થી ૧૨૯૯ નીર્વોમકરણુ—વાળ ફરી ન ઉગે	૧૯૫.
૧૩૦૦ ઝખમ સાફ કરનાર દવાઓ	

૧૩૦૧ થી ૧૩૦૫ રૂઝ લાવવાના ઉપચારો	૧૯૬
૧૩૦૬ થી ૧૩૦૮ ઝખમનું લોહી વહેતું બધ થાય. ટાંકા ભરવા પડે તેવા ઝખમના ઈલાજો.	૧૯૬
૧૩૦૯ થી ૧૩૧૭ નાડીવળ નાશુર, આંદાં, ધારા વગેરે લડીલા જુના સગના ઈલાજો.	૧૯૭
૧૩૧૮ થી ૧૩૨૬ મસ તથા આંટલુના ઈલાજો.	૧૯૮
૧૩૨૭ થી ૧૩૩૪ રક્તશુદ્ધિ, આંદી, કંદમાળ, રક્તપીતના અજન્મ ઈલાજો.	૧૯૮
૧૩૩૫ કાચો પારો ખાવાથી ચએલા દોષનું નિવારણ	૨૦૦
૧૩૩૬ થી ૧૩૩૮ કંદમાળાના લેપ.	૨૦૦
૧૩૩૯ થી ૧૩૪૦ રસોળી.	૨૦૧
૧૩૪૧ થી ૧૩૪૬ વજન વધારનાર પુષ્ટિ પ્રયોગો.	૨૦૧
૧૩૪૭ થી ૧૩૫૨ વજન ઘટાડનાર ઈલાજો.	૨૦૨
૧૩૫૩ લોહી વધારનાર, વાજકરણ અને શક્તિ મદ પ્રયોગ.	૨૦૩
૧૩૫૪. જીર્ણ પ્રમેહ, ધાતુક્ષીણતા, મગજની વખતાર્ષ, અશક્તિ, દષ્ટિદોષ વગેરે માટે	૨૦૩
૧૩૫૫ ધાતુપુષ્ટિ, જીર્ણ પ્રમેહ, અશક્તિનો ઈલાજ	૨૦૪
૧૩૫૬ પ્રમેદશાંતી માટે ઇંદી જુલાબ.	૨૦૪
૧૩૫૭ જુલાબ માટે સ્વાદીષ્ટ ચટણી.	૨૦૫
૧૩૫૮ ફેફસાંના ક્ષયરોગ માટે હિકાજો.	૨૦૫
૧૩૫૯ નીમક મુલેમાની-હિદર રોગો માટે.	૨૦૫
૧૩૬૦ દંતમંજન કાળું.	૨૦૬
૧૩૬૧ થી ૧૩૬૨ આંખને માટે અજળ્ય ઈલાજો.	૨૦૬
૧૩૬૩ દાદર-દરાજ	૨૦૭
૧૩૬૪ દાંતને દાઝમકળા બનાવો !	૨૦૭
૧૩૬૫ દાંતને કાળા રંગવા છે ? આંખને સુંદરતા તથા ઠંડક આપનાર કાળો મુરખો.	૨૦૭ ૨૦૮

ધાર્મિક-અન્યો-આત્મચિંતનનાં અન્યો
જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ અને તપભર્યાં સંતજીવનનાં ચીરંજીવ
પ્રસંગો દ્વારા જીવનને દિનિત કરતું, આત્માની ઓળખ
આપતું સંસ્કારી પ્રકાશન



સંતો ની સુવાસ

શ્રી. રતુભાઈ શેડે તૈયાર કરેલ આ નવા ધાર્મિક પુસ્તકની પ્રસ્તાવના
સ્વામી શ્રી માધવતીર્થજીએ લખી આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા દર્શાવી
છે. અનેક દ્રષ્ટાંત કથાઓનો આ જ્ઞાનમય સંગ્રહ આજેજ વસાવી દ્યો.
કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ ; વી. પી. ખર્ચ ૧૨ આના.

સાઈભક્તો માટે નવું પુસ્તક
શિરડીના સંત

શ્રી સાઈ બાબા

આધના અને સિદ્ધી

ચરિત્ર અને ચમત્કારો

શિરડીના સંત શ્રી સાઈબાબાની

લીલા અને ચમત્કારોના

પંચોતેર પ્રસંગો સાથેનું નવું પુસ્તક

કિંમત : રૂ. ૨-૦-૦ * વી. પી. ખર્ચ : ૦-૮-૦

લખો : એન. એમ. ઇફરની કાં. મુંબઈ-૨

સરળ સંતતિનિયમન અને કુદરતી કુટુંબનિયોગન

પ્રયોગક : રશિમન

જાણીતા લોકપ્રિય ડૉ. પરશોતમદાસ જી. ગોરધનદાસની પ્રતાપના સાથેના આ પુસ્તકમાં સંતતિનિયમનના દરેક પ્રકારો અપાયા છે. આ નાનુકે વિષયને ખૂબ જલ્દી રીતે પૂર્વ અને પશ્ચિમ, બંનેય દિશાએ ખૂબ સ્વસ્થતાપૂર્વક સ્પર્શવામાં આવેલ છે. મુરચિનો ભંગ કરે એવો એક પણ શબ્દ એમાં ક્યાંય નજરે ચડતો નથી, એવા આ પ્રકાશને ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક નવું જ નિર્દેશન આપ્યું છે... આગતી આર્થિક કટોકટીમાં પ્રયેક કુટુંબની વિભાસણમાં માર્ગદર્શક એવું આ પુસ્તક હજુ મુધા આપે વસાવ્યું ન હોય તો આજે જ ખરીદો.

કિં. રૂ. ૧-૧૨-૦, વી. પી. ખર્ચ ૦-૮-૦

લખો —

એન. એમ. ઠક્કરની કું. : મુંબઈ-૨

દાદીમાનું વૈદું

આયુર્વેદનાં સિદ્ધહસ્ત ૧૫૦૦ પંદરસો અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગો ને ઈલાજો જાણીતા વૈદ શ્રી. મો. સુ. ધાર્મી આ ગ્રંથમાં આપે છે. મુંદર ત્રિરંગી બોક્સમાં

કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦

મંગાવો

એન. એમ. ઠક્કરની કું.

મુંબઈ-૨.

આયુર્વેદનું અમૃત

અનુભવસિદ્ધ જડીબુટ્ટીઓ

યાને

આયુર્વેદ-યુનાની હિકમત સંગ્રહ



મસ્તકથી પગ સુધીના અંદરના તથા બહારના રોગો
માટે અનુભવસિદ્ધ છતાં સરલ પ્રયોગો.



સ્થાન ૧ હું



ગરમીથી થતી મસ્તકપીડા માટે

૧. ડોઝ પછુ કારણથી થતી મસ્તકપીડા દૂર કરવા પ્રથમ
હાંમે'શાં પેટ સાફ રાખવું, કબજિયાત થવા દેવી નહિ.

૨. લીમ્બેડોનાં પાન ઝોરીક લેસોટીને કપાળ પર લેપ
કરવાથી ગરમીને લીધે થયેલોં માથાંનો દુખાવો મટે.

- ૩ દૂધીની છાલ બારીક વાટીને લગાડવાથી પણ તે જ ફાયદો થાય.
- ૪ કાગદી લીંબુનો રસ કાઢી, ગરમ કરી, કાનમાં ટીપાં પાડવાથી ગરમીથી થયેલો માથાનો દુખાવો નાબૂદ થાય.
- ૫ બનફશાનાં પાન વાટી ગરમ કરી કપાળ પર લેપ કરવાથી શાંતિ થાય.
- ૬ ગાયના દહીંમાં ધાણા વાટી માથા પર લેપ કરવાથી આરામ થાય.
- ૭ મુખડ ઘસ્ટીને લેપ કરવાથી પણ સારો ફાયદો થાય છે.
- ૮ દશાંગ લેપ ગુલાબજળ અથવા પાણી સાથે મેળવી લગાડવાથી મસ્તકપીડા શાંત થાય.
- ૯ ભાંગરાનો રસ દૂધ સાથે મેળવી કાનમાં ટીપાં નાખવાથી સર્વ મસ્તકરોગોમાં લાભ થાય.
- ૧૦ લીલા ધાણા-કોથમીર વાટીને લેપ કરવાથી ગરમીનો દુખાવો શાંત થાય.

શરદીયી થતી મસ્તકપીડા માટે

- ૧૧ નવસાર અને કલૈાંજી જે જે રતી પાણીમાં વાટી થોડુંક ગાયતું દૂધ મેળવી નાકમાં ટીપાં પાડવાથી શરદીની મસ્તકપીડા મટે.
- ૧૨ કાળાં મરી વાટી પાણી નાખી ગરમ કરી લેપ કરવો. તેવી જ રીતે સૂંડ અને લવીંગનો ઉપયોગ પણ ફાયદાકારક છે.
- ૧૩ સરગવાનાં પાન વાટી લેપ કરવાથી શરદીનું દર્દ મટે.
- ૧૪ તજનો ઉકાળો પીવાથી માથાનું દર્દ મટે.

- ૧૫ સરસવ વાટી લેપ કરવાથી શરદીનું મસ્તકશૂળ મટે.
 ૧૬ નવસાર અને ચૂનો મેળવી કપડામાં બાંધી સૂંધવાથી
 રાહત થાય.
 ૧૭ કાયદળ વાટી તેલમાં કકડાવી, ગાળીને તે તેલનું
 માલીશ કરવાથી શિરોવેદના, આયાટીકા ને સંધીવા
 પણુ મટી શકે.
 ૧૮ નવસાર તોલો ૭૦ તથા કપૂર બેઆનીભાર વાટીને
 સૂંધવાથી તીવ્ર ખીડા મટે.

દરેક જાતના માથાના દુખાવા માટે

- ૧૯ નવસાર તોલો ૧ વાટી બે તોલા પાણીમાં મેળવી
 બાટલીમાં રાખો. જરૂર વખતે કાનમાં ટીપાં નાખવાથી
 સર્વ પ્રકારની શિરોવેદના શાંત થાય.
 ૨૦ એરંડાની જડને પાણીમાં ઘસી લેપ કરવાથી શાંતિ થાય.
 ૨૧ એરંડાનાં પાન તપાવી આખા માથા પર લગાવી
 કપડું બાંધી દેવાથી સારો ફાયદો થાય.
 ૨૨ સર્પની કાંચળી ઝીણી વાટી બે રતી-પ્રમાણ પતાસા
 સાથે બાઈ ઉપર પાણી પીવાથી જૂનો મસ્તકરોગ
 પણુ મટે.
 ૨૩ જાદુઈ ગોળીઓ:—ધંતૂરાનાં બીજ તોલો ૧, રેવંચીની
 તોલા ૪, સૂંઠ તોલા ૨ લઈ તેમાં થોડોક બાવળનો
 ગુંદર મેળવી પાણી અથવા મધમાં મરી-પ્રમાણ
 ગોળીઓ બનાવી લેવી. રાત્રે સૂતી વખતે ૧ થી ૨ ગોળી
 પાણી સાથે લેવાથી માથાનું દર્દ, આધાશીશી, ઉધરસ,
 દમ, તાવ તથા હાંફણુ વગેરેમાં પ્રારંભ આરામ આપે.

- ૪ ધંતૂરાનાં પંચાંગનો દ્વાર બે ત્રેન દૂધની મલાઈ સાથે
 સવારે તથા સાંજે બે વખત સેવન કરવાથી માથાનું
 દર્દ, તાવ, સંધીવા, આધાશીશી, વગેરે મટાડી, વીર્ય
 ઘટ્ટ કરી પુરુષત્વ આપે.
- ૫ કુલાવેલી લાલ ફટકડી એક તોલો, એલચીનાં બીજ
 એક તોલો, બન્ને ઝીણું વાટી વઘગાળ કરી બેઆની-
 ભાર પાણી સાથે લેવાથી મસ્તકપીડા મટે.
- ૬ જૂની ઈંટને ખાંડી વઘગાળ કરી તેને આકડાના દૂધમાં
 ભીંજવી મુકાવી લેવી. આવા એક તોલો ઈંટના ચૂર્ણમાં
 સાત લવીંગ સારી રીતે મેળવી દેવાં. સૂંઘવાથી
 માથાનું દર્દ, આધાશીશી, સ્વપ્નમ મટે, દાઢની
 પીડામાં મૂકવાથી આરામ આપે.

આધાશીશી

- ૭ નવસાર તોલો ૧ લઠં માટીના કોડિયામાં અગ્નિ ઉપર
 મૂકી, સારી પેઠે તપાવવો. બાદ બેઆનીભાર ગેરૂ મેળવી,
 નીચે ઉતારી ઠંડું થયા બાદ વાટીને સૂંઘવાથી, છીંકો
 આવી મગજમાંની ખરાબી નીકળી જશે ને આરામ થશે.
- ૮ અરીઠાંને પાણીમાં ભીંજવી, નીચોવી તેનો રસ સૂંઘવા-
 થી આધાશીશી મટે.
- ૯ વહેલી સવારે કોપરૂં અને ગોળ ખાવાથી આધાશીશી
 મટે, ઉપર દૂધ પીવું.
- ૧૦ એક તોલા કાયફળ સાથે ચાર રતી પોટાસ પરમેંગેનેટ
 મેળવી બારીક ઘૂંટીને તેની એક સપટી સૂંઘવાથી,
 જૂન, છીંકો આવીને આરામ થાય.

- ૩૧ એક તોલા પાણી સાથે જે રંતી જમાંલગાડાનો
(નેપાળાનો) મગજ ખારીક વાટી દર્દની સામી ખાનુના
કાન પાછળ લેપ કરવાથી આરામ થાય. ચામડી પર
ખગતરા થાય તો લેપ કાઢી, ધોઈને ત્યાં ઘી લગાવવું.
૩૨ ખારેક નંગ ચાર અરધો શેર દૂધમાં ઉકાળવી. અરધું
દૂધ રહે ત્યારે ખારેક ખાઈ ઉપર દૂધ પી જવું. આ
પ્રયોગ વહેલી સવારે કરવો. આરામ થશે.
૩૩ કાળાં મરી તથા કપૂર પાણીમાં વાટી એક ટીપું
નાકમાં નાખવાથી આધાશીશી મટે. અંદર ખગતરા
થાય તો ઘી સૂંઘવું.
૩૪ આકડાના મૂળની સૂકી છાલ, ઇલાયચી અને કપૂર ખાંડી,
ચાળીને સૂંઘવાથી આધાશીશીમાં આરામ મળે છે.
૩૫ આકડાનાં પાકેલાં પીળાં પાન લાવી ઘી ચોપડી, અગ્નિ
પર શેકી લઈ નીચોવી રસ કાઢવો. તેનાં એક જે
ટીપાં નાકમાં નાખવાથી આધાશીશી મટે. ચત્તા
સૂઈને બરાબર ટીપાં પાડવાં.

જંતુના કારણે શિરદર્દ હોય ત્યારે

- ૩૬ લીંગોળીના તેલનાં ટીપાં રાત્રે નાકમાં પાડી સૂઈ જવું.
૩૭ નાકમાંથી લોહી પડે તથા સાથે છવાત જોવામાં આવે
ત્યારે ચિકેતરી એળીઓ ચણાઈ જેટલો લઈ પાણીમાં
વાટી નાકમાં ટીપાં પાડવાથી જંતુઓ નાશ પામી
આરામ થશે.
૩૮ કરંજનાં પાન મુકાવી ચૂર્ણ બનાવી સૂંઘવાથી જંતુ-
ઓનો નાશ થશે, તથા દર્દ શાંત થઈ જશે.

સાન્નિપાતની (ત્રિદોષજન્ય) સ્થિતિમાં

- ૩૬ માણસના વાળની રાખ સરકા સાથે મેળવી કપાળ પર લેપ કરવો.
- ૪૦ મરેડી એક તોલો ખારીક વાટી ત્રણ તોલા સરકામાં મેળવી કપાળ પર લેપ કરવાથી સન્નિપાત મટે.
- ૪૧ ઇંદ્રવણિના ગર્ભ વાટીને ઝુંઘાડવાથી સન્નિપાતિક શિરદર્દ મટે.
- ૪૨ ફકડાનું લોહી મગજ પર ઘસવાથી અને આખા ફકડાનું પેટ ચીરી મસ્તક પર બાંધી રાખવાથી સન્નિપાત-જન્ય દર્દ મટે.
- ૪૩ જંગલી કાંદો ખારીક વાટી સરકામાં મેળવી તાળવા પર લેપ કરવાથી સન્નિપાત મટી જાય.

ઉન્માદ-પાગલપણું

- ૪૪ ફક્ત હલીંગર અથવા પાકેલાં ચીલડાં દહીંને ખાવા આપવાથી આરામ થવા સંભવ છે.
- ૪૫ બનકશાનાં ફૂલ પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીથી લીંબ-વેલું કપડું માથાપર રાખી મૂકવાથી ઉન્માદ શાંત થાય.
- ૪૬ બનકશાનાં ફૂલ સીના દૂધમાં વાટીને તાળવા પર લેપ કરવાથી અને નાકમાં ટીપાં પાડવાથી ગાંડપણુ મટે.
- ૪૭ માણસના વાળની રાખ ગુલાબના અત્તરમાં મેળવી નાકમાં ટીપાં પાડવાથી ગાંડપણુ મટે.
- ૪૮ અરીઠાના મગજની (બીજની) કાળી છાલ અંગુરના સરકા સાથે પીસીને માથાપર લેપ કરવાથી ફાયદો થાય.

- ૪૯ બાફેલા ઇંડાનો સંફેદ ભાગ સવારમાં ખાવા આપવા-
થી ગાંડપણ મટે.
- ૫૦ ફક્ત એક ચોખ્ખાભાર અડીણ રોજ જવની કાંછમાં
મેળવીને ખાવાથી ઉન્માદરોગ મટે.
- ૫૧ બકરીના દૂધમાં બે તોલા સાકર અને ૦૧૧ તોલા
ખાકસી મેળવી સવારે પીવા આપવાથી પાગલપણું જાય.
- ૫૨ ખાફીઘત:-ખાફીનો રસ તોલા ૪૦, ઘી તોલા ૪૦,
ઘોડાવજ, ઉપલેટ અને શંખાવલી દરેક તોલા બે
લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી, એ બધું એકત્ર કરી ઘી સિદ્ધ
કરવું, તથા રોજ સવારમાં તે ૧ તોલા પ્રમાણ ચાટી
ઉપર થોડું દૂધ પીવા આપવું. આથી સંધિવાત,
વિસ્ફોટક, વાતરકત, ગાંઠ, ઉન્માદ અને અપસ્મારની
શાંતિ થાય.
- ૫૩ ખાફીકિવાથ:-ખાફી, ઘોડાવજ, શતાવરી, ત્રિફલા,
કડું, ખખટ, ગરમાળો, કરિયાતું, લીમડો, કડવાં
પરવળનાં ખાન, કાળી દ્રાક્ષ અને દશમૂળ, એ સર્વ
સમભાગ લેવાં તથા ખાંડી જવફૂટ કરી લેવાં. આ
ભૂકે તોલા ૨ લઈ ૩૨ તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૮
તોલા રહે ત્યારે ગાળી તેના ૪ ભાગ કરવા અને દર
દિવસ કલાકે એકેક ભાગ આપતા રહેવું. આથી ઉન્માદ
ચિત્તજ્વર, તથા સન્નિપાતજ્વર મટે.
- ૫૪ શંખાવલીનો રસ તોલા ૨૧૧ તથા ઉપલેટનું ચૂર્ણ
વાલ ૪ મેળવી સવારમાં ખાવું. ઉન્માદ મટે.

ખ્લડપ્રેશર-મગજ પર લોહીનું દબાણ - -

૫૫ આમળાંનો રસ તથા સાકર સવારમાં પીવું અથવા
લાંબો વખત ચ્યવન પ્રાણાવસ્થેહનું સેવન કરવું.

૫૬ ચંદન તથા ગુલાબનું શરબત કાયદાકારક છે.

૫૭ ગુલકંદ રોજ ઉચિત પ્રમાણમાં ખાઈ ઉપર ગરમ
દૂધ પીવું.

૫૮ સર્પગન્ધાનું ચૂર્ણ રતી ૫ થી ૧૦, ૫ નંગ એલચી તથા
૫ નંગ કાળાં મરીનું ચૂર્ણ કરી ત્રણે વસ્તુ ૫ તોલા
ગુલાબજળમાં ૩ કલાક ભીંજાવી રાખી તેમાં ૧૥
તોલા સાકર નાખી ઠંડાઈ જેવું જનાવીને ઘરદીને
સવારે તથા રાત્રે સૂતી વખતે પાવું. અનિદ્રા, હિસ્ટી-
રિયા, અપસ્માર, ગાંડપણ તથા ખ્લડપ્રેશર-લોહીના
દબાણ માટે સર્વોત્તમ ઇલાજ છે. સર્પગન્ધાનું ચૂર્ણ
વધારે નાખવું નહિ.

અપસ્માર, મૃગી, વાઈ, હિસ્ટીરિયા, ફેફસું, ફીટ

૫૯ અરીકાનો રસ બેઆનીસાર ઉપરોક્ત રોગીઓને
પાવાથી શાંતિ થાય.

૬૦ બનફ્શાની જડનું ચૂર્ણ પાણી સાથે લેવાથી કાયદો થાય.

૬૧ સાબરશૃંગની લક્ષ્મ રતી ૫, મધ અથવા ધીમો સવાર
સાંજ બે વાર ચાટીને ઉપર દૂધ પીવાંથી સારો કાયદો
થાય, ઝોછામાં ઝોછું એકાદ માસ આ પ્રયોગ
કરવો જોઈએ.

૬૨ પ્રવાલકાંડીને સારી રીતે ગરમ કરી બેઉ આંખની વચ્ચે

- ૭૨ ભાંગરાના રસ સાથે સમભાગ ખકરીનું દૂધ મેળવી તેનાં ટીપાં નાકમાં રોજ પાડવાથી વાઈ મટી જાય.
- ૭૩ વીંછીની લસૂમ ખનાવી જરા સૂંઘાડવાથી દરદી તુરત હોશમાં આવે. એમ સૂંઘાડતા રહેવાથી વાઈ મટે.
- ૭૪ બેઠી ભોંયરીંગણીનો રસ નાકમાં ટીપાં પાડવાથી વાઈ વગેરે જાય.
- ૭૫ રતનજેતને ઝીણી ખાંડી ચાળીને નાકમાં ભૂંગળી ખનાવી ફૂંકવાથી ફાયદો થાય.
- ૭૬ કાચખાનું લોહી, જવનો લોટ તથા મધ સમભાગ લઈ, મરી ખરોખર ગોળી ખનાવી મ્તવાર સાંજ એક એક ગોળી લેવાથી વાઈ, અપસ્માર વગેરેથી મુક્તિ મળે.
- ૭૭ નવા ઉગતા હાથલિયા યૂવરમાં, કપડાની પોટલીમાં ખાંધીને પાંચ તોલા મરી અથવા લવીંગ, યૂવરને કોચીને અંદર નાખી દેવા, તથા યૂવરની ડગળીથી બાંધ કરી તે છ માસ રહેવા દેવું. પછી તે કાઢીને દરરોજ એકેક સૂંઘાડીને ખવરાવી દેવું. આનાથી વાઈ, અપસ્માર વગેરે અવશ્ય મટે.
- ૭૮ શતાવરી, શંખાવળી, વગેરેના ચૂર્ણ તથા બદામ વગેરે પૌષ્ટિક ચીજોનું દૂધ સાથે સેવન રાખવાથી સારો ફાયદો થાય.

મૂર્ચ્છા, બેહોશી

- ૭૯ અરીઠાં પાણીમાં લીંબવી, મસળી તે પાણીનાં ટીપાં નાકમાં નાખવાથી મૂર્ચ્છા ઉતરે.

- ૮૦ નવસાર, અથવા નવસાર ને ચૂનાનું મિશ્રણ મુંઘાડવાથી હોશ આવે.
- ૮૧ કાળાં મરી, ઇંદ્રવણિ ગર્ભ, કંપૂરકાયલી સમભાગ ઝીણું વાટીને મુંઘાડવાથી ગેહોશી જાય. ઉપરની ચીંતેમાંથી જે હાજર હોય તેનો એકનો જ ઉપયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય.
- ૮૨ મરેડીને નરગીસના તેલ સાથે લસોટી નાકમાં ટીપાં પાડવાથી હોશ આવે.
- ૮૩ કાળાદાણા તથા તગર સમભાગ લઈ, ખાંડી, ચાળી, મરીપ્રમાણુ ગોળી જનાવીને, અથવા તેટલા પ્રમાણુથી પાણીમાં ઘોળીને ખવરાવી દેવી. દરદીના દાંત બંધ હોય તો ઉપર મુજબ પાણીમાં દવા ઘોળીને દાંત તથા તાળવા પર ઘસવી તથા લેપ લગાડી રાખવો, દરદીની ગેહોશી ફર થશે.



આંખના રોગો

અને તેના ઉપચારો

દુઃખની આંખો માટે

૮૪ ઇસબગોલ (ઓથમી છૂંક) પાણીમાં ભીંજવી રાખી તેનો ચીકણો રસ આંખ પર લેપની જેમ લગાડવાથી દુઃખતી આંખ મટે.

૮૫ સફરજન વાટી, પીસી તેનો કદક આંખ પર બાંધીને સૂઈ જવાથી દુઃખતી આંખોને આરામ થાય.

૮૬ ગોખરૂને પાણીમાં લસોટી મરુકા જેવાં બનાવી તેની થેપલી આંખ પર બાંધે તો દુઃખતી આંખ સારી થાય. લીલાં ગોખરૂ વધુ લાભકારી છે. ગોખરૂનાં પાન પણ એવો જ ફાયદો આપે.

૮૭ બકરીના દૂધમાં રસવંતી વાટીને આંખમાં તેનાં ટીપાં પાડવાથી ગરમીને લીધે દુઃખવા આવેલી આંખ સારી થાય. સાથે જો ખટકો તથા ચીડા હોય તો થોડું ચોખ્ખાભાર અફીણુ મેળવીને ટીપાં પાડવાં.

૮૮ જે તરફની આંખ દુઃખતી હોય તેથી વિરૂદ્ધ બાજુના પગના અંગુઠા પર આકડાવું દૂધ લગાડવાથી આંખનો દુઃખાવો મટે. જો આંખો દુઃખતી હોય તો બન્ને પગના અંગુઠાં પર આકડાવું દૂધ લગાડવું.

આંખમાં પરવાળાં-પદ્મરોગ

- ૮૯ માણુરુળને રજ માફક પીસીને આંખમાં આંજવાથી પરવાળાં મટે.
- ૯૦ આમળાને ગુલાબજળમાં એક દિવસ ભીંજવી, ગાળી આંખમાં તેનાં ટીપાં પાડવાથી પરવાળાં મટે.
- ૯૧ ગુલાબજળમાં થોડુંક કપૂર મેળવી આંખમાં તેનાં ટીપાં પાડવાથી પણ પરવાળામાં આરામ થાય.
- ૯૨ માણુસના વાળને બાળી સારી રીતે લસોટી તે રાખને આંખમાં આંજવાથી પરવાળા મટે છે.
- ૯૩ સફેદ દંટકડી તોલા પાંચ લઈ લોહના માફ વાસણમાં મૂકી અગ્નિ પર રાખી તેનો રસ કરવો પછી તેમાં સોનાગેર તોલા ૧ મેળવી લાકડાના દંડાથી અથવા લીમડાના દંડાથી હલાવી એકરમ કરી ઉતારી લેવું, કંડું થયેથી ઘસાય નહિ તેવા પથ્થરની ખરલમાં અતિ-સૂક્ષ્મ થાય ત્યાં સુધી ૬ કલાક ઘૂંટવું. તથા માફ બાટલીમાં ભરી મૂકવું. પછી પરવાળાં એટલે પાંપણમાં અંદર વળેલા જે વાળ ઉગી નીકળે છે તે સાવધાનીથી નાના ચીપીયા વડે ખેંચી લેવા. તથા ઉપરોક્ત દવા એક રતી રાત્રે આંજવી, દવા આંખને સૂઈ જવું. અથવા અરધો કલાક આરામ લેવો. આ પ્રમાણે ઉગી નીકળતા વાળ દર અઠવાડિયે ખેંચાવી દવા આંજવાનું બેથી ત્રણ માસ ચાલુ રાખવાથી પરવાળાં એપરેશન વગર નાબૂદ થઈ જશે.

આંખમાં અંજનનામિકા-આંજણી

- ૯૪ હાથર તથા લવીંગ પાણીમાં લસોટીને ગરમ કરી આંજણી પર બહારથી લગાડવાથી આંજણી મટે.
- ૯૫ રસવંતી તથા ગેરૂ સમભાગ લઈ ખસખસનાં પોદ્દતના ઉકાળામાં મેળવી બહારથી આંજણી પર લેપ કરવાથી આરામ થાય.
- ૯૬ રસાંજન, સૂંઠ, મરી, પીપર, સાદું કરી ખરલમાં અત્યંત સૂક્ષ્મ ઘૂંટી સોગઠી બનાવી મુકાવી લેવી તથા સ્વચ્છ પાણીનાં ટીપાં નાખી ઘસીને આંખમાં આંજવું. તથા બહારથી પણ લગાડવું. આ ઉપાયથી કંડુ અને પાકયુક્ત આંજણીનો પણ નાશ થાય છે. આંખના બીજા રોગોમાં પણ ફાયદો કરે છે, આંખમાં અંજન સ્વસ્થ કરવું.

આંખમાં કાચબિંદુ-મોતિયો

- ૯૭ મોતિયો મટાડનાર કાજળ-કીંદરૂ ખારીક વાટી, તલના તેલમાં મેળવીને એક કપડાના કકડા પર લગાડી તેની વાટ કરવી તથા તેને સળગાવીને કાજળ પાડવું તે કાજળના અંજનથી મોતિયો મટે.
- ૯૮ સફેદ ચણેલી કાગદી લીંબુના રસમાં ઘસીને અંજન કરવાથી મોતિયો નાબૂદ થાય.
- ૯૯ મરી ૧૥ માસા, લીંડીપીપર ૦૧ તોલો, સમુદ્રશીણ ૦૧ તોલો, સિંધવ ૧૥ માસો અને મુરમો ૨૧ તોલા, એકત્ર કરી ખારીક ખરલ કરી ભરી લેવું. આ પૂર્ણાંજન સર્વ રોગોમાં હિતકર છે.

૧૦૦ આમલીના પાનનો રસ તોલા ૧૦ કાઢીને જસતના પાત્રમાં નાખી, લીમડાના દંડાને તળિયે ત્રાંખાનો પેસો જડી લઈ, તેનાથી ઉપરોક્ત રસ ઘટ્ટ થઈ જાય ત્યાં સુધી ઘૂંટવો. બાદ રોજ થોડું થોડું બકરીનું તાણું દૂધ નાખી ૪૦ દિવસ સુધી ઘૂંટતા રહેવું. સારી રીતે ઘટ્ટ બનવું જોઈએ. પછી સ્વચ્છ ખાટલીમાં ભરી સવારસાંજ સળી વડે અંજન કરવું. મોતિયો મટશે.

૧૦૧ ઇંગોરિયાનો રસ બે ભાગ તથા અફીણુ ૧ ભાગ બેઉને ખૂબ ઘૂંટી ગોળી બનાવી લેવી. ધમીને રોજ આંજવાથી મોતિયો મટે.

આંખમાં ફૂલાં

૧૦૨ રાયણનાં બીજ પાણીમાં અતિ સૂક્ષ્મ વાટી લગાડવાથી ફૂલ મટે.

૧૦૩ સિંધવ રજ માફક વાટીને અંજન કરવાથી ફૂલું મટે. અન્ય રોગોમાં પણ હિતકર છે.

૧૦૪ સાળરશૃંગની સારી રીતે બાળીને બનાવેલી ભસ્મને લીંબુના રસમાં ઘૂંટી અંજન કરવાથી આંખનાં ફૂલાં, રતાશ, પરવાળાં, તાપોડિયાં, છારી વગેરે આંખના રોગો મટે.

૧૦૫ આકડાની જડ અતિ સૂક્ષ્મ વાટીને સળી વડે અંજન કરવાથી ફૂલ મટે.

૧૦૬ કાંદાના રસનાં ટીપાં નાખવાથી પણ ફૂલામાં ફાયદો થાય.

- ૧૦૭ રીંગણના મૂળને પાણીમાં ઘસી, કચરો ન આવે તે તપાસી, અંજન કરવાથી ફૂલામાં ફાયદો થાય.
- ૧૦૮ હીમજ તથા સાકર સમલાગ લઈ ઝકરીના દૂધ સાથે ૧૬ પ્રહર ઘૂંટીને સોગઠી ઝનાવી સૂકાવી લેવી. પછી હમેશાં મટે ત્યાંબુધી ઝકરીના દૂધમાં અગર પાણીમાં ઘસી અંજન કરવાથી ફૂલપડળનો નાશ થાય છે. અને દંદિનું તેજ વધે છે. આ ઉત્તમ ઉપાય છે.
- આંખે આંખ, રતાંધળાપણું, ઝખમ વગેરે
- ૧૦૯ લીલી વરિયાળીનો રસ અને મધ સમ લાગે મેળવી અંજન કરવાથી રતાંધળાપણું મટે.
- ૧૧૦ વરિયાળી તથા કાંદાના રસમાં મધ મેળવી અંજન કરવાથી પણ રતાંધળાપણું મટે.
- ૧૧૧ ઘોળી સાટોડીનાં મૂળને તલના તેલમાં ઘસીને આંજવાથી રતાંધળાપણું મટે.
- ૧૧૨ મુખમાં કોગળો લરી, ઠંડું પાણી આંખમાં છાંટવાથી આંખો નિરોગી રહે.
- ૧૧૩ ત્રિકૂળા ચૂર્ણ રોજ રાત્રે ધી-સાકર સાથે ખાઈ, ઉપર દૂધ પીવાથી આંખના સર્વ રોગો મટાડે.
- ૧૧૪ ખાખરાના મૂળનો અંક આંખ માટે જગપ્રસિદ્ધ છે. લાંબો સમય વાપરવો. અરીઠાંને પાણી સાથે વાટીને નીચોવી રસ કાઢી તેના ટીપાં પાડવાથી રતાંધળાપણું મટે.
- ૧૧૫ આદુના રસનું એક ટીપું આંખમાં નાખવાથી રાત્રે ન દોળનાંરની આંખો સુધરે.
- ૧૧૬ ફૂલાવેલું શુદ્ધ મોરચુ સાત દિવસ, વરિયાળી એક

રાત ભીંજવી રાખેલા પાણીમાં ઘૂંટીને અરધા ચાખા
પ્રમાણ અંજન કરવાથી ફૂલું, ઝાંખ વગેરે ઘણા
રોગોમાં ફાયદો કરે છે.

દષ્ટિદોષ, દુખાવો વગેરે માટે

- ૧૧૭ અરડૂસાનાં પાન વાટી થેપલી ઘનાવી ત્રણ દિવસ
આંખો પર બાંધવાથી આંખો દુખતી મટે.
- ૧૧૮ લીલા ધાણા (કૌથમીર) અથવા ભાવળ કે દાકમડીનાં
લીલાં પાન વાટી તેની થેપલી આંખો પર બાંધી સદૃ
જવાથી ફાયદો થાય.
- ૧૧૯ લોંપાથરી અથવા મેંદીનાં લીલાં પાન વાટી થેપલી
ઘનાવી બાંધવાથી ઉપર મુજબ દુખતી આંખો
મટે છે.
- ૧૨૦ અરગવાનાં લીલાં પાનનો રસ કાઢી તેમાં મધ મેળવી
આંખમાં આંજવાથી આંખના સર્વ રોગો મટે.
- ૧૨૧ સરસીયું તેલ લઈ તેનાં કાનમાં ટીપાં પાડવાથી
દુખતી આંખો મટે.
- ૧૨૨ ધંતૂરાનાં પાનનો રસ કાઢી દુખતી આંખથી વિદુદ્ધ
બાળુના કાનમાં ટીપાં પાડવાથી દુખતી આંખ મટી
જાય. જો આંખો દુખતી હોય તો બન્ને કાનમાં
ટીપાં પાડવાં.
- ૧૨૩ ઈંજોરીયાનો મગજ પાણીમાં ઘસીને લગાડવાથી
ઝાંખ મટે.
- ૧૨૪ આંખના સર્વ રોગો મટાડનાર સુરોમો :—
લીમડાનાં ફૂલ અને સુરોખાર બન્ને દવા સમાન વજને

લઈ રજ સમાન ઝીણું ઘૂંટીને અંજન કરવાથી સર્વ રોગ મટે.

આંખમાં ઝખમ

૧૨૫ સર્પની કાંચળી ખાળીને ઝખમ પર લગાડવાથી કાયદો થાય.

૧૨૬ કડવા તૂરિયાનો રસ આંખના ઝખમ પર લગાડવાથી પણ ઉપર મુજબ કાયદો થાય.

૧૨૭ ઢાડમની છાલ અત્યંત સૂક્ષ્મ પીચીને અંજન કરવાથી આંખનો ઝખમ મટી જાય છે.

આંખને માટે અદ્ભુત ફલદાયી ચૂર્ણ :—

૧૨૮ હરડે, ખહેડાં, આમળાં, તજ, જેઠીમધ, મહુડાનાં ફૂલ, એ સર્વ સમભાગ લઈ ચૂર્ણ કરી તે ઘી અને મધ વિપમભાગે લઈ તેમાં ખાઈને ઉપર દ્વધ પીવું. ચૂર્ણ રાત્રે લેવું. આ ચૂર્ણ આંખના સર્વ રોગો ઉપરાંત ગરહનથી ઉપરના મસ્તકના, કાનના, નાકના, વાળના, મોઢાના, ગળાના સર્વ રોગો મટાડી, સર્વાંગને સુધારે છે. આ ચૂર્ણ રત્નાયન ગુણવાળું હોઈ, નિત્ય સેવન કરનાર ઉત્તમ આરોગ્ય ભોગવી સો વર્ષ પર્થત હોયે છે.



કાનમાં દુખાવો વગેરે

- ૧૨૬ કોડીની બરમ લીંબુના રમમાં મેળવી કાનમાં નાખવાથી કોઈ કારણે થતો દુખાવો મટે.
- ૧૩૦ નાગફળી ચૂવરનાં પાન અગ્નિ પર શેકી તેનો રસ કાઢી, કાનમાં ટીપાં પાડવાથી કાનનો અમુદ્ધ દુખાવો મટે.
- ૧૩૧ સમુદ્રશોષનાં પાનનો રસ ગરમ કરી કાનમાં નાખવાથી દુઃખતો તેમજ પાકતો કાન આશમ પામે.
- ૧૩૨ અફીણ રતી ૪ બકરીના એક તોલા દૂધ માથે ઘૂંટીને કાનમાં ટીપાં પાડવાથી જંતુજન્ય અગર અખમ કે કોઈપણ કારણથી થતી તીવ્ર વેદનામાં સારી રાહત મળે.
- ૧૩૩ અજમાને બાળકના પિશાબમાં સત્રે લીંબવી, ગાળી તેનાં ટીપાં કાનમાં પાડવાથી કાનનો દુખાવો મટી જાય.
- ૧૩૪ વાસી ચૂંકતું ટીપું બાળકોના દુખતા કાનમાં નાખવાથી ખચ્ચાનો દુખતો કાન મટે.
- ૧૨૫ અફીણ બાળીને તેની રાખ ચમેલીના તેલમાં મેળવી કાનમાં ટીપાં પાડવાથી કાનનો દુખાવો શાંત થાય.
- ૧૩૬ આકડાનાં પીળાં પાન ઘી લગાડી આગ પર ગરમ કરી તેનો રસ કાઢી કાનમાં ટીપાં પાડવાથી કાનનો દુખાવો મટે.

૧૩૭ મૂળાનાં પાંદડાંનો રસ મધમાં મેળવી કાનમાં નાખવાથી ફાયદો થાય.

૧૩૮ સમુદ્રકીણુનું સુક્ષ્મ ચૂર્ણ કાનમાં નાખી, ઉપરથી લીંબુના રસનું દીપું પાડવું. તે ઝૂંઝી, ચાંદુ, તથા શૂળ વગેરે મટાડીને કાન અંદરથી સાફ કરશે. સાદો ઇલાજ છે.

કાનમાં બગાઈ, કાનખજુરો જાય ત્યારે

૧૩૯ કાનમાં મધ અથવા એરંડીયું તેલ નાખવું.

૧૪૦ ખાખરાનાં મૂળ ચાવીને તેનો રસ કાનમાં નાખવો.

૧૪૧ કાસુંદરાનો રસ કાનમાં નાખવો.

૧૪૨ સહેવાય તેવા ગરમ તેલનાં કાનમાં દીપાં પાડવાં.

કાનમાં જંતુ-કર્ણનાદ-શૂળ

૧૪૩ કાનમાં જીવડાં પડેલાં હોય તો શિકેતરી, એળીથો, સરસીયા તેલમાં મેળવી સહેવાય તેવું ગરમ કરી દીપાં નાખવાથી જંતુઓનો નાશ થઈ સુખ થાય છે.

૧૪૪ કાનમાં જાતજાતના અવાજો તથા ઘરઘરાટ થતો હોય તો કાંગનો રસ કાઢી તેનાં દીપાં પાડવાથી આરામ થશે.

૧૪૫ કપૂર મેળવેલું સરસવનું તેલ કાનમાં નાખવાથી કૃમી નાશ પામશે.

૧૪૬ કપાસનાં જીંડવાનો રસ કાઢી તેનાં દીપાં પાડવાથી કર્ણનાદ મટે.

૧૪૭ ઘોડાવજ તથા લસણ સરસીયા તેલમાં નાખીને સારી રીતે અગ્નિ પર પકાવી, ગાળી તેનાં દીપાં કાનમાં નાખવાથી શૂળ, શરદી વેદના તથા કર્ણનાદ મટી જાય.

કાનમાં ઝખમ-રક્તસ્રાવ વગેરે

- ૧૪૮ આખા દાઝમને છાલ સહિત વાટી સરકામાં સારી રીતે ઉકાળી, ગાળીને તેનાં ટીપાં કાનમાં નાખવાથી લોહી વહેતું બંધ થાય.
- ૧૪૯ સિંદુર મધમાં મેળવી કાનમાં નાખવાથી રક્તસ્રાવ બંધ થશે.
- ૧૫૦ કુલાવેલ ફટકડી વાટી કાનમાં નાખવાથી રક્તસ્રાવ બંધ થશે.
- ૧૫૧ કીંદરૂ દૂધ સાથે વાટી કાનમાં નાખવાથી કાંઈ વાગી જવાથી થતો દુખાવો બંધ થાય છે.
- ૧૫૨ થોડીક દાઝમની છાલ લઈ બાળકના પિશાબમાં ઉકાળી, ગાળી કાનમાં ટીપાં પાડવાથી કાનનો દાહ્યુકત દુખાવો તથા ઝખમ મટે.
- ૧૫૩ કુલાવેલ ફટકડી તથા હીરાબોર સમભાગ લઈ વાટી મધમાં મેળવીને કાનમાં નાખવાથી અંદરનો ઝખમ મટી જાય છે.
- ૧૫૪ વિલાયતી દવા મકંથુરોકોમ નામે લોશન બજારમાંથી લાવી તેનાં ટીપાં પાડવાથી કાનનો ઝખમ મટી જાય છે.
- કાનમાં પાક, રસી, સોજો, ફેલ્ડીઓ
- ૧૫૫ કડવી બદામનું તેલ નાખવાથી રસી બંધ થાય.
- ૧૫૬ કુલાવેલ ટંકણુબાર વાટી કાનમાં નાખી ઉપર લીંબુના રસનું ટીપું પાડવાથી પડ બંધ થાય.
- ૧૫૭ મધ નાખવાથી રસી બંધ થાય.
- ૧૫૮ ચાર રતી અફીણુ, એક તોલો ચરકામાં મેળવી ગરમ કરીને કાનમાં નાખવાથી રસી બંધ થઈ જાય છે.

૧૫૬ સુકાવેલ દૂધી બાળીને તેની રાખ કાનમાં નાખવાથી
રત્ની બંધ થશે.

૧૬૦ ખાંટેલી મેથીને પાણીમાં સારી રીતે ઉકાળી, ગાળી
તેમાં સરખે ભાગે કાંદાનો રસ મેળવી કાનમાં ટીપાં
પાડવાથી સોજો, અંદરની ફાટલીઓ વગેરે મટાડી
આરામ કરે છે.

૧૬૧ ખડસલીઓ પીત્તપાપટો ઉકાળીને પીવાથી કાનના
સર્વ રોગ મટે.

બહેરાપણું અને કાનમાં ધાક પડવી

૧૬૨ લસણની કળીઓ નાખી કકડાવેલું તેલ મૂકેજી ગરમ
કરીને કાનમાં નાખવાથી ધાક ઉઘડી જાય છે.

૧૬૩ ઇંદ્રાવણાનો ગળું તેલમાં પકાવી તે તેલનાં ટીપાં
કાનમાં નાખવાથી બહેરાપણું મટે.

૧૬૪ ઇંદ્રાવણાનાં લીલાં મૂળનો રસ કાઢી તેનાં કાનમાં
ટીપાં પાડવાથી બહેરાશ જાય.

૧૬૫ ખીસાં, ગૌમૂત્ર બકરીનું દૂધ સરસીયા તેલમાં નાખી
અગ્નિપર પકવી (તેલ રહે ત્યાં સુધી ઉકાળી) ગાળી
તે તેલનાં ટીપાં કાનમાં નાખવાથી બહેરાશ જાય.

૧૬૬ ખીસાનાં પાન, નગોડ, જાંઘનાં પાન, આકડો, ભાંગરો
લસણ, કેળ, કપાસ, સરગવો, તુલસી, આદુ અને
કારેલાં દરેકનો એક એક તોલો રસ કાઢી તેમાં એક
તોલો વાટેલો વછનાગ મેળવી તેમાં ૧૦ તોલા તલનું
તેલ નાખવું અને બધો રસભાગ બળી જાય ત્યાં સુધી
અગ્નિ પર પકાવી લેવું. તે કાનમાં નાખવાથી, બાધિય
કણુંનાદ, કૃમિ શૂળ અને પડ વગેરે રોગનો નાશ થાય છે.



નાકમાંથી રક્તસ્રાવ

- ૧૬૭ બરફ ખાવાથી તથા કપાળ તથા માથા પર ઘસવાથી નાકમાંથી નીકળતું લોહી બંધ થાય છે.
- ૧૬૮ લીલા ધાણા (કોથમીર) નો રમ તોલો ના તથા કપૂર રતી ૧ મેળવીને નાકમાં ટીપાં પાડવાથી પણ લોહી બંધ થશે.
- ૧૬૯ ખડસલીયાનો રસ પીવાથી તથા મગજ તથા કપાળ પર લગાવવાથી નાકમાંથી આવતું લોહી બંધ થશે.
- ૧૭૦ સુરમો પાણીમાં વાટી કપાળ તથા માથા પર લેપ કરવાથી પણ નાકમાંથી રક્તસ્રાવ બંધ થાય છે.
- ૧૭૧ ગધેડાની લાદનો રસ તથા સીતું દૂધ સમભાગે મેળવી નાકમાં ટીપાં પાડવાથી નાકનું લોહી બંધ થાય છે.
- ૧૭૨ જૂનો ચૂનો પાણીમાં વાટી કપાળે લેપ કરવાથી લોહી બંધ થાય.
- ૧૭૩ મુલતાની માટી તથા આમળાં સમભાગે પાણી સાથે વાટીને કપાળ પર તથા માથા પર લેપ કરવાથી પડતું લોહી ચોક્કસ બંધ થાય છે.

- ૧૭૪ લીલાં આમળાંનો રસ તથા સાકર સવારે પીવાથી નાકમાંથી થતા રક્તસ્રાવનો જૂનો રોગ પણ મટી જાય છે.
- ૧૭૫ છૂંદું સરકામાં ઘૂંટી, કપડાની વાટ તેમાં લીંબવી નાકમાં મૂકવાથી લોહી બંધ થાય.
- ૧૭૬ ઇંડાની અફેદીમાં ૩ લીંબવી તેના પર થોડું વાટેલું કપૂર છાંટી દરદીને ચત્તો મુવરાવી તે ૩ નાકમાં ચડાવી રાખવાથી અંદરથી આવતો લોહીનો પ્રવાહ પણ બંધ થાય છે.
- ૧૭૭ ઊંટના વાળની રાખ નાકમાં ભૂંગળી વડે ફૂંકીને ચડાવવાથી તુરત જ લોહી બંધ થાય છે.
- ૧૭૮ કુંભારના ચાકડાની માટી અથવા છેવટ ઠંડા પાણીમાં લીંબવેલું કપડું માથા પર રાખવાથી પણ લોહી બંધ થશે.

નાકમાં ક્ષત, ઝખમ, સોજો, પાક

- ૧૭૯ તરબૂચનાં બીયાંનું મગજ ગુલાબજળમાં વાટી નાકમાં લગાવવાથી સોજો મટે.
- ૧૮૦ ગરમ ઘીનાં ટીપાં પાડવાથી તથા સૂંઘવાથી છેડો તથા ઝખમમાં ફાયદો થાય છે.
- ૧૮૧ રાજ, અર્જુન સાજડ, ઉંબરો અને પ્રાચીનનો કાઢો

નાકમાં ફેલીઓ તથા જંતુ

- ૧૮૨ બોદાર પાણીમાં વાટી નાકમાં લગાવવાથી અંદરની ફેલીઓ મટી જાય છે.
- ૧૮૩ ગરમ કરેલું સહી શકાય તેવું એરંડિયું સૂંઘવાથી અગર ટીપાં પાડવાથી સોજો તથા ફોલ્લીઓ મટે.
- ૧૮૪ લીંબોળીના તેલનાં ટીપાં પાડવાથી જંતુ, સોજો, પાક, તેમજ ફોલ્લીઓ વગેરેમાં સારો ફાયદો થાય. દષ્ટિનું તેજ વધે.
- ૧૮૫ બોદાર તોલો ગા, એક તોલો ગુલાબના તેલમાં મેળવીને નાકમાં ટીપાં પાડવાથી જંતુઓ નાશ પામે છે.
- ૧૮૬ નાકછીંકણી અને કલૌંજ સમલાગે વાટીને સૂંઘવાથી નાકમાંનાં જીવડાં નીકળી જાય છે.
- ૧૮૭ લીમડાનાં પાન, સુરતી તમાકુ અને હીંજ સમલાગે પાણી માથે વાટી નીચોવી તે પાણીનાં ટીપાં નાકમાં નાખવાથી નાકમાંથી જંતુઓ નીકળી જાય છે.

નાકમાં શરદી, સજેખમ, છોડાં, પીનસ, દુર્ગંધ

- ૧૮૮ જાંતનો પિશાબ લઈ તેનાં ટીપાં નાકમાં પાડવાથી જંઘ થયેલાં નાકના છિદ્રો ખુલી જાય છે.
- ૧૮૯ ગધેડાના પિશાબમાં કલૌંજ મેળવી નાકમાં નાખવાથી જંઘ થઈ ગયેલું નાક ખુલી જાય છે.
- ૧૯૦ હીરાકસી સરકામાં પીત્રી નાકમાં ખત્તી (વાટ) બનાવી મૂકવાથી નાકમાંનાં છોડાં મટે.
- ૧૯૧ ગધેડાના પિશાબનાં ટીપાં નાકમાં નાખવાથી દુર્ગંધ-યુક્ત પીનસ રોગ મટી જાય છે.

- ૧૯૨ કડવી તુંબીના રસનું નાકમાં ટીપું પાડવાથી નાકની દુર્ગન્ધ તથા પીનસ નાશ પામે છે.
- ૧૯૩ મીઠું અને બાજરા અરખે ભાગે તેની પોટલી બનાવી ગરમ કરી તેના વડે શેક કરવાથી શરદી સંજોખમ મટી જાય છે.
- ૧૯૪ રતાંજલી અરકા સાથે ઘસીને સૂંઘવાથી ગરમીનું સંજોખમ મટે.
- ૧૯૫ સરવરનું ચૂર્ણ સૂંઘવાથી સંજોખમ મટે.
- ૧૯૬ ખસખસનાં પોસ્તનો ઉકાળો પીવાથી સંજોખમ મટે.
- ૧૯૭ રાઈ વાટી મધ સાથે મેળવી લેપ કરવાથી શરદી સંજોખમ મટે.
- ૧૯૮ સાત કાળાં મરીનું ચૂર્ણ પાણી સાથે રોજ સવારે ત્રણ ત્રણ દિવસ સુધી લેવાથી શરદી સંજોખમ મટી જાય છે.
- શરદી સંજોખમ માટે ધૂપ-ધૂમાડી, નાસ
- ૧૯૯ તજ, લવીંગ, સૂંઠ તથા કાળાં મરી સાથે ચંદુસ તથા સાકર મેળવી અંગારા પર નાંખી, તેની વાર-વાર ધૂમાડી લેવાથી સંજોખમ મટે.
- ૨૦૦ સાકર અને વાંસકપૂરની ધુમાડી લેવાથી સંજોખમ મટે.
- ૨૦૧ તજને પાણીમાં ઉકાળી તેની વરાળની નાસ લેવાથી કાયદો થાય.
- ૨૦૨ અજસીને અંગારા પર નાખી તેની ધૂમાડી લેવાથી પણ કાયદો થાય.
- ૨૦૩ લીલી ચા, આદુ, કુંદીનો તથા ગરમ મસાલો નાખી, જૂળ ઉકાળી તેની વરાળની નાસ લેવાથી સંજોખમમાં

સારો ફાયદો થાય છે; તેમજ ઉપરોક્ત વસ્તુઓ ઉકાળી તેમાં દૂધ, આકર નાંખી તેની આ બનાવી પીવાથી વિશેષ લાભ મળે છે.

૨૦૪ લવીંગ, ચૂંક, ડાળાં મરી વગેરેમાંથી કોઈપણ ચોક ખારીક લમોટી પાણીમાં મેળવી ગરમ કરી લગાડવાથી શરદી મળેખમ મટે.

જૂની શરદી માટે ચમત્કારિક ટોપી

૨૦૫ મસ્તકને બધી તરફથી અડકી રહે તેવી રીતની બડા ડાગળની ફીટ ટોપી બનાવી કાયમ પહેરી રાખવાથી જૂનામાં જૂની શરદી મટી જાય છે. અજમાવી જોજો.

નાસારી-નાકમાં થતા મમા

૨૦૬ કાયમી શરદી તથા શ્વાસના અવરોધથી મોઢું ખુદ્ધું રાખી સ્નાન તથા પીડાતા, નિર્બળ બની ગયેલા દર્દીઓ નાકના મસા માટે ઓપરેશન કરાવતાં પહેલાં આ પ્રયોગ અજમાવે. અઘેડનાં બીચાં, સિંધવ, તથા ચૂલા પરનો ધુંવાસ, ત્રણે ચીજોને તલના તેલમાં નાખી અગ્નિ પર પકાવવું; પછી તે તેલનાં ટીપાં પાડવાં. સવારે તથા રાત્રે સૂતી વખતે ટીપાં પાડવાનું ચાલુ રાખવાથી ધીમે ધીમે મટી જશે.

નાકનું ઘાટું-નાસૂર

૨૦૭ નાસૂરને ગરમ પાણીથી ઘોઈ બને તેટલું સાફ કરી વાટેલાં મેંદીનાં પાન લગાડવાં.

- ૨૦૮ કોડીને બાળી રાખ કરી તેને ખૂણ બીણી વાટી,
લીંબુના રસમાં મેળવી લગાડવાથી નાસૂર મટી જાય છે.
- ૨૦૯ મીંઢળ વાટી, મધમાં મેળવી, સૂંધ્યા કરવાથી તથા
લગાડવાથી નાસૂર મટી જાય.

શરદી વગેરે માટે એક વ્યાઘ્ન

- ૨૧૦ ખસખસનાં પોસ્ત તોલા ૧૦ લઈ તેને પાણીમાં સારી
રીતે ઉકાળી તેમાં સાકર તોલા ૨૫ નાખી ચામણી
ખનાવી લેવી. પ્રમાણ ૧ તોલો. મુળેખમ, અનિદ્રા,
માધાનું દર્દ, આધાશીશી, છાતીનો દુખાવો વગેરે
મટી જાય.



મુખ, દાંત, જાળુ મિત્રો

અને તેનાં ઉપચારો

મોઢામાં ઝખમ, ફેલ્ડી, દુર્ગન્ધ, મુખપાક વગેરે માટે

- ૨૧૧ ગાઉજખાન બાળી તેની રાખ મોઢામાં લગાવવાથી બાળકેનો મુખપાક મટે.
- ૨૧૨ જવ બાળી તેની રાખ મોઢામાં ભભરાવવાથી બાળકનું આવી ગયેલું મોઢું મટી જાય.
- ૨૧૩ કાયફળ અને થોડી ફૂલાવેલ ફટકડી મધમાં મેળવી, મોઢામાં લગાડવાથી પાકી ગયેલું મોઢું સાફ થાય.
- ૨૧૪ સાળરસીંગ બાળી તેની રાખ મોઢામાં છાંટવાથી ફાયદો થાય.
- ૨૧૫ મેંદીના પાનના ઉકાળાના કોગળા કરવાથી મુખપાક મટી જાય.
- ૨૧૬ મીઠું, ફૂલાવેલ ફટકડી અથવા નવસાર સરકામાં મેળવી, કોગળા કરવાથી પાકી ગયેલું મોઢું સાફ થઈ જાય.
- ૨૧૭ કાયફળ પાણી સાથે સારી રીતે ઉકાળી, તેના કોગળા કરવાથી કોઈપણ કારણથી આવી ગયેલું મોઢું સાફ થાય. રાહત આપે તથા ઝખમ પડ્યા હોય તો પણ મટાડે.

- ૨૦૮ કોડીને ણાળી રાખ કરી તેને જૂળ ઝીણી વાટી,
લીંબુના રસમાં મેળવી લગાડવાથી નાસૂર મટી જાય છે.
- ૨૦૯ મીંઢળ વાટી, મધમાં મેળવી, સૂંધ્યા કરવાથી તથા
લગાડવાથી નાસૂર મટી જાય.

શરદી વગેરે માટે એક ચાટણ

- ૨૧૦ ખસખસનાં પોસ્ત તોલા ૧૦ લઈ તેને પાણીમાં સારી
રીતે ઉકાળી તેમાં સાકર તોલા ૨૫ નાખી ચાસણી
ખનાવી લેવી. પ્રમાણ ૧ તોલો. સ્નેહ્યમ, અનિદ્રા,
માથાનું દર્દ, આધારીશી, છાતીનો દુખાવો વગેરે
મટી જાય.



મુખ, દાંત, જાળી મનારંગો

બને તેની કિયારી

મોઢામાં ઝખમ, ફોલ્લી, દુર્ગન્ધ, મુખપાક વગેરે માટે

- ૨૧૧ ગાઉજીભાન બાળી તેની રાખ મોઢામાં લગાવવાથી બાળકોનો મુખપાક મટે.
- ૨૧૨ જવ બાળી તેની રાખ મોઢામાં લલરાવવાથી બાળકનું આવી ગયેલું મોઢું મટી જાય.
- ૨૧૩ કાયફળ અને થોડી ફૂલાવેલ ફટકડી મધમાં મેળવી, મોઢામાં લગાડવાથી પાકી ગયેલું મોઢું સાફ થાય.
- ૨૧૪ સાબરસીંગ બાળી તેની રાખ મોઢામાં છાંટવાથી ફાયદો થાય.
- ૨૧૫ મેંદીના પાનના ઉકાળાના કોગળા કરવાથી મુખપાક મટી જાય.
- ૨૧૬ મીઠું, ફૂલાવેલ ફટકડી અથવા નવસાર સરકામાં મેળવી, કોગળા કરવાથી પાકી ગયેલું મોઢું સાફ થઈ જાય.
- ૨૧૭ કાયફળ પાણી સાથે સારી રીતે ઉકાળી, તેના કોગળા કરવાથી કોઈપણ કારણથી આવી ગયેલું મોઢું સાફ થાય. સહેત આપે તથા ઝખમ પડ્યા હોય તો પણ મટાડે.

- ૨૩૬ ઈંદ્રાવણાનાં મૂળને પાણીમાં ઉકાળી કોગળા કરવાથી દાંતનાં દરદો મટી જાય છે.
- ૨૪૦ પીત્રુડીના ઉકાળાના કોગળા કરવાથી દાંતનું દર્દ— પીડા મટે.
- ૨૪૧ કાળાં મરી વાટી ગુલાબજળમાં નાખી ગરમ કરી કોગળા કરવાથી દાંતમાં થતી વેદના શાંત થાય.
- ૨૪૨ કુલાવેલ ફટકડી વાટી દાંતે ઘસવાથી દાંતના રોગો—પાયોરીયા પણ મટી જાય છે.
- ૨૪૩ ફક્ત એક રતી લીલામાનો કકડો પાનમાં રાખી આવવું તથા ચૂંકતા રહેવું. ગળે ઉતારવું નહિ. દાંતમાં થતી તીવ્ર પીડા મટશે.
- ૨૪૪ હળદરના ઉકાળાના કોગળા કરવાથી દાંતના રોગ મટે.
- ૨૪૫ તુવેરનાં પાન આવવાથી દાંતના રોગ મટે અને મજબૂતી થાય.
- ૨૪૬ કુલાવેલ ફટકડી ને મીઠું સમભાગે વાટી દાંતે ઘસવાથી દાંતના સર્વ રોગ મટે. દાંત આદ્ય થાય ને હલતા દાંત મજબૂત બને.
- ૨૪૭ રૂમીમસ્તકી વાટીને દાંત સાથે દબાવવાથી હાલતા દાંત મજબૂત બને.
- ૨૪૮ એક ચોખાભાર ગંધક ચોખા સાથે મેળવી તેમાં રૂનું પુમડું લીંબવી દાંત સાથે દબાવી રાખવાથી જંતુઓ નાશ પામે. તમામ દાંતો પર લગાવવાથી સડેલા દાંત આરા થાય. દુખાવો મટે.
- ૨૪૯ ખરાસાની અજીરો તથા શીલારસ બન્નેને સાથે મેળવી

અંગારા પર નાખી ધુમાડો મોંમાં લેવાથી જંતુઓ નાશ પામે.

૨૫૦ લવીંગતું તેલ કે નીલગીરી તેલ લઈ તેમાં ૩ લીંબવી દાંતમાં મૂકવાથી તીવ્ર પીડામાં જરૂર રાહત મળે.

૨૫૧ હીંગ અથવા કપૂર અથવા લવીંગ ગમે તે એક ગ્રીન દુખતા દાંત નીચે દળાવી રાખવાથી આરામ થાય.

૨૫૨ એક રતી અફીણ દાંત નીચે દળાવી દેવાથી તીવ્ર પીડા મટે.

એક ગુણકારી દંતમંજન

૨૫૩ દંતરક્ષક ચૂર્ણ:—કુલાવેલ મોરચુથુ ૦૧૧ તોલા, કુલાવેલો ટંકણખાર ૨ તોલા, કુલાવેલ ફટકડી ૩ તોલા, આક ૮ તોલા, કાથો ૨ તોલા, માયાં ૨ તોલા, સિંધવ ૪ તોલા અને કપૂર ૧ તોલા. સર્વને ખાંડી વસગાળ કરી તેમાં નીલગીરીનું તેલ બે ત્રણ ડામ નાખી એકસરખું કરી સ્ટોપરવાળી ણાટલીમાં ભરવું નિત્ય તથા પીડા વળતે દાંતે ઘસવું. દંતશૂળ, રક્તસ્રાવ, સડો વગેરે સર્વ રોગો મટાડી દાંત મજબૂત તથા સફેદ બનાવે.

ગજાની દરદી

ગજાનો સોજો, ધાસની અડચણ પાક વગેરે રોગો

- ૨૫૪ ગરમાજાના ગોળને પાણીમાં ઉકાળી ગાળી તેના કોગળા, ગજામાં અસર પહોંચે તેવી રીતે કરવાથી, ગજાના રોગો મટી જાય છે. કંકનળીનો સોજો પણ મટી જાય છે.
- ૨૫૫ લીલા ધાણા વાટી સરકામાં મેળવી, ગરમ કરીને લેપ કરવાથી ગજામાં ઉધ્ધુતાને લીધે સોજા વગેરેના કારણે થયેલા વ્યાધી તથા ધાસની અડચણ મટી જાય છે.
- ૨૫૬ અરુડીનાં પાન ગરમ કરી ગજા પર બાંધવાથી કંકનળીનો સોજો ઉતરે.
- ૨૫૭ આકડાનાં મૂળની માટી, પાણીમાં ગરમ કરી તેના પર ગરમ કરેલાં આકડાનાં પાન બાંધવાથી ગજાનો સોજો મટે.
- ૨૫૮ હાથાનો ઉકાળો પીવરાવવાથી ગજાનો સોજો મટી જાય.
- ૨૫૯ “હાથા” ને. મરાઠીમાં “ખાર તોડી” કહે છે. કોંકણમાં થાય છે.
- ૨૬૦ ઈસળગોલ એક રાત પાણીમાં બીંબવી, મોં ઉંચું રાખી તે પાણીના કોગળા કરવાથી પાક તથા સોજો મટે, મુખપાક પણ મટી જાય છે.
- ૨૬૧ ગરમ પાણીમાં થોડું ઘી નાખી કોગળા કરવાથી ફાયદો થાય.

- ૨૬૨ રાઈ અને નાકર સમસાગ ખાંડી બેઆનીભાર પાણી સાથે ખાવાથી ગળામાંથી આવતી ચીકાશ તથા આવતું વધુ થૂંક ઘટે.
- ૨૬૩ પાકેલાં કેળાં રાત્રે ગળે બાંધવાથી ગળાનો ગરમીનો દુઃખાવો મટે.
- ૨૬૪ ખેતરની માટીનો લેપ કરવાથી પણ આરો લાલ થાય.
- ૨૬૫ ખાવળની છાલને સારી રીતે ઉકાળી તે પાણીના કોગળા કરવાથી ગળાના સર્વ રોગો તથા મુખપાક મટે.

ટોનસીલ-કાકડા વગેરે

- ૨૬૬ હરડાંની છાલના ઉકાળાના કોગળા કરવાથી ટોનસીલ મટે.
- ૨૬૭ બનફશાનું તેલ અને મધ બન્ને મેળવી કોગળા કરવાથી ટોનસીલ મટી જાય.
- ૨૬૮ શુલકંઠ રોજ રાત્રે કે સવારે ખાવાથી તથા શુલકંઠને ઉકાળી કોગળા કરવાથી ટોનસીલમાં આરામ થાય.
- ૨૬૯ ખાવળનાં પાનનો રસ પીંછીથી ગળામાં લગાડવાથી કાકડા મટી જાય છે.
- ૨૭૦ ખાવળનાં પાનના રસની અંદર કાકડાર્શીંગીનું ચૂર્ણ મેળવી, ઘૂંટી મધ સાથે વાલ વાલની ગોળી બનાવી મુકાવી કાકડાના રોગીને ચૂસવા આપવાથી ટોનસીલ મટી જાય છે, અનુભૂત છે.

સ્વરભંગ, સાદ બેસી જવો

- ૨૭૧ કુર્લીજનનો કાકડો ચૂસવાથી બેસી ગયેલો 'સ્વર' સુધરે.
- ૨૭૨ હીંગ ગરમ પાણી સાથે ખાવાથી બેસી ગયેલો અવાજ સુધરે.

૨૭૩ જૂનાં ગોળ સાથે આદુનો કકડો ખાવાથી કફ-શરદીથી
જેમી ગયેલો સ્વર સારો થાય.

૨૭૪ કખાળચીની (ચણકખાળ) ખાવાથી જેમી ગયેલો
સ્વર સારો થાય.

૨૭૫ મેથી વાટીને મધમાં આટવાથી સ્વર સારો થાય.

૨૭૬ જૂના જવ હથેલી ભરીને ફાકવાથી જેમી ગયેલો
અવાજ સુધરે.

૨૭૭ જેઠીમધનાં મૂળનો કકડો અથવા જેઠીમધનો શીરો
મોઢામાં રાખી રસ ઉતારવાથી સૂકી ખાંસી, સ્વરભંગ
મટી જાય તથા ગાયકોનો સ્વર મધુર થાય.

૨૭૮ અંછર મુકાં નંગ પ લઈ પાણીમાં ખરાબર ઉકાળી તેમાં
મધ જે તોલા નાખી પી જવાથી ગળાનો તથા છાતીનો
કફ અને સ્વરભંગ મટી જાય. અવાજ સારો થાય.

ગળાની તથા બીડીની ખાંસી

૨૭૯ જેઠીમધનો શીરો, વરિયાળી, મીંઢી, સાકર, તથા
તજ આ સર્વ ચીજો સમભાગ લઈ ખાંડી વસ્ત્રગાળ
ચૂર્ણ કરવું અને દૂધ મેળવી ખરલ કરી ચણા જેવડી
ગોળીઓ કરી મુકાવી લેવી. ગળાની ખાંસી, બીડીની
ખાંસી, મુકી ખાંસી, ગળાનો દુખાવો, સ્વરભંગ, કફ
સળેખમ અને સુસ્તી મટે. કંઠ મધુર થાય, એક એક
ગોળી ૫ થી દસ વખત મોંમાં રાખી ચૂસવી.

કંઠમાળ માટે

૨૮૦ વાકેરીના મૂળનું ચૂર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો ગરમ કરી
સાકર નાખેલા દૂધ સાથે સવારે તથા રાત્રે જે વખત
લાંબો સમય લેવું ફાયદાકારક છે.

સ્થાન ૭ મું



ઉધરસ, ખાંસી, સૂકી તથા કફવાળી જૂની ઉધરસ,
છાતીનો દુખાવો.

- ૨૮૧ કાકડાગ્રીંગ ખાંડી, ચાળીને પાણી સાથે ચણા બરોબર
ગોળી બનાવી એક એક ગોળી દિવસમાં પાંચ માત્ર
વખત ચૂસવાથી ખાંસી મટી જાય.
- ૨૮૨ વાંસકપૂર વાટી મધમાં ચાટી ઉપર બકરીનું ગરમ
અથવા ધારોબળુ દૂધ પીવાથી સૂકી ખાંસી મટે.
- ૨૮૩ તાજું માખણ અને માકર મેળવીને ખાવાથી સૂકી
ખાંસી મટે.
- ૨૮૪ કતીરો ગુંદર તોલો બે બદામના તેલમાં વાટી મેળવી
તેમાં માકર તોલા બે નાખીને રોજ સવારે સેવન
કરવાથી તથા ઉપર ગાયનું ગરમ અગર ધારોબળુ દૂધ
પીવાથી સૂકી ખાંસી મટી જાય છે.
- ૨૮૫ શીલારમ બે તોલો રોજ સવારે ખાવાથી જૂની
ઉધરસ મટી જાય છે.
- ૨૮૬ શીલારમ ખાવાથી, તેની ધૂમાડી લેવાથી તથા છાતી
પર તેનો લેપ લગાડવાથી તેમજ શેક કરવાથી છાતીનો
દુખાવો મટી જાય છે.
- ૨૮૭ રાજ મધમાં મેળવી ચાટવાથી ખાંસી તથા દમ મટી

ધ્યાસ, દમ, હાંફણુ, કંદ, સમણી

૨૮૮ સદેદ અંજીર તોલો રાા પ્રાણીમાં ઉકાળી થોડી સાકર તથા સાડાત્રણ માસા બદામનું તેલ મેળવી પીવરાવવાથી દમ, હાંફણુ મટી જાય તથા કંદ બહાર નીકળી જાય.

૨૮૯ કીંદર ખાંડી, આળી મધ સાથે ચાટવાથી હાંફણુ મટે.

૨૯૦ કલૌણ છ આનીભાર ખાવાથી ધ્યાસ, હાંફણુ મટી જાય,

૨૯૧ બચ્ચાનો તાલે પેશાબ પાવાથી દમ હાંફણુ મટી જાય.

૨૯૨ ઘઉંના ચૂલાની કાંજી બનાવી તેમાં ા તોલો રાજ નાખીને પીવાથી ધ્યાસરોગ મટે.

૨૯૩ રાજ તોલો ા વાટીને ઈંડા સાથે મેળવી ખાવાથી દમ તથા હાંફણુ મટી જાય છે.

૨૯૪ રાજ મધમાં મેળવી ચાટવાથી દમ, ખાંસી મટે.

૨૯૫ જંગલી કાંદાને બાફી તેનો રસ બેઆનીભારથી ા તોલો સુધી કાઢી તેમાં મધ મેળવી ચાટવાથી કંદ છૂટો પડીને બહાર નીકળી જશે. તથા દમ, હાંફણુ તથા ખાંસી મટી જશે.

૨૯૬ સરસડાનાં બીનું ચૂર્ણ ા તોલો સુવારસાંજ ખાવાથી દમ, હાંફણુ મટે.

૨૯૭ ખાવળનાં પરડાં બીજ સાથે ખાંડી, આળી સમલાગ સાકર મેળવી હથેળી ભરીને રોજ સવારે ખાવાથી સાત અઠવાડિયામાં દમ, હાંફણુ અને જૂની ખાંસી મટી જાય છે. પથ્ય:—મીઠા વગરની ઘઉંની ગરમ રોગવી ઘી સાથે ખાવી, બીજું કંઈ નહિ.

- ૨૬૮ એક તોલો તેલીઓ ટંકણુખાર ફૂલાવી વાટી ૪ તોલા મધમાં મેળવી રાખવો. સૂતી વખતે બે આંગળી ભરી ચાટવાથી, દમ હાંફણુ વગેરે મટે.
- ૨૬૯ અળસી અધકચરી ખાંડી, ઉકાળી ગાળી મધ નાળીને પીવાથી દમ-હાંફણુનું ભેર તરત જ નરમ પડે.
- ૩૦૦ શુદ્ધ ગંધક રતી ૨ બાફેલા ઈંડા પર છાંટીને ખવરાવવાથી કફ પકાવી કાઢે. તથા દમ, હાંફણુ મટી જાય.
- ૩૦૧ છાંયામાં મુકાવેલાં લીમડાનાં પાન તથા હળદર મમલાગે ખાંડી, ચાળી, હથેળી ભરી મધ સાથે ચટાડવાથી, એકવીશ દિવસમાં દમ, હાંફણુ મટી જાય છે.

પાર્થશૂળ રક્તઝ્રાવ વગેરે

- ૩૦૨ હાથા તોલો ૦૧ એક અકવાડીયું ખાવાથી દમ, ખાંસી અને પડખાં-પાંસળીઓનો દુખાવો મટી જાય છે.
- ૩૦૩ કાકડીનો રસ પીવાથી મુખ વાટે થતો રક્તઝ્રાવ બંધ થાય.
- ૩૦૪ ઢાંઢમનાં પાન સવા તોલો લઈ પાણી સાથે વાટીને માફર નાખી પીવાથી મોં વાટે પડતું લોહી બંધ થાય.
- ૩૦૫ અરહૂત્રીના પાનનો રસ તોલો ૧ તથા અરધો શેર સાકરનું પાણી મેળવીને પીવાથી લોહી પડતું બંધ થાય.
- બાળકોનાં છાતીનાં દરદો ખાંસી વગેરે

૩૦૭ અળસી વાટી મધ સાથે ચટાડવાથી અવાજ સાથેની સસણી મટી જશે. બાગકની છાતીનો કંદ નીકળી જઈ આરામ થશે.

૩૦૮ સત્યાનાથી (દાડી) નાં બીજ અને રેવંચીનો શીરો મરખે ભાગે વાટીને મસૂર જેવડી ગોળી બનાવી, એક ગોળી બાગકને ખવરાવી દેવાથી, ઉલટી તથા જીલાબ ધઈને સસણી મટી જાય છે.

૩૦૯ જેડીમધનું ચૂર્ણ બેઆનીભાર મધ તથા પાણી સાથે મેગવી પીવરાવવાથી છાતીમાંથી આવતું લોહી બંધ થઈ જાય છે.

ટી.બી. થાઈસીસ, ફેફસાંમાં ક્ષત-ક્ષય

૩૧૦ શંખજીરું વાટી બેઆનીભારથી અરધા તોલા મુધી ગધેડીના દૂધ સાથે ખાવાથી ટી. બી. થાઈસીસ મટે.

૩૧૧ અરડૂસીનો રસ તોલો ૧ મધ નાળી સવારે નિત્ય પીવાથી ક્ષય રોગમાં સારો-ગણનાપાત્ર ફાયદો થાય છે. પરંતુ આ રોગના શિકાર બનેલા દરદીએ તેલ, મરચું છોડવું જોઈએ. પચે તેવો હલકો તથા સત્વ-વાળો ખોરાક ખાવો જોઈએ તથા ખાસ બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ. સૂકી હવામાં રહેવું વિશેષ લાભદાયી છે. આટલું થાય તથા સામાન્ય દવાઓ ચાલુ રહે તો બ્યાધિ મટી જાય.

૩૧૨ માખણ, સાકર અને મધ સાથે, એક ચણોઠી ભાર સોનાના વરખનું નિત્ય સવારે સેવન કરવાથી, તથા સાથે ઉપરોક્ત સૂચનાઓને અનુસરવાથી નિશ્ચય ક્ષયરોગ મટે.

૩૧૩ બકરીનું દુધ ઘી સાકર સાથે યથાશક્તિ પીવું હિતકર છે.

૧૩૧ ટી. બી. માટે એક ઉત્તમ પ્રયોગ:-દરદીને ૨૪ કલાક બકરીઓના વાડામાં જ સુવાડવો. અથવા તેના ખાટલાની આસપાસ પાંચ દશ બકરીઓ બાંધી રાખવી. છાતીના દુખાવા તથા ખાંસી વગેરે માટે બકરીની લીંડીઓ સગળાવી તેના બહુનો શેક આખ્યા કરવો. પીવા માટે ફક્ત બકરીનું જ (કાળી બકરી વધુ ઉત્તમ) ધારોજી દૂધ આખ્યા કરવું. તથા ઔષધિ તરીકે કાળી બકરીનું તાજું મૂત્ર લઈને તેને ઉકાળી, ગાળીને ૨ તોલા જેટલું દિવસમાં ત્રણ વખત પીવરાવવું છતેન્દ્રિય રહેવું. જેમ બને તેમ બકરીના દૂધ પર જ રહેવું. બીજું કશું ખાવું જ હોય તો પાચનશક્તિના બળને તપાસી પચે તેટલું જ ખાવું. તેલ-મરચાંને સ્પર્શ કરવો નહિ, વિશેષમાં બને તેઓએ આ વિલાગમાં બતાવેલા બીજા ઉપચારો પણ કરવા. જરૂર મટી નય. ઉપરનો ઉપાય લગભગ ૩ થી ૬ માસ આવું રાખવો જોઈએ.

૩૩૧ વિશેષમાં સિદ્ધ આયુર્વેદિક ઔષધોનાં નામો નીચે જણાવ્યાં છે. તેમાંથી બને તે વાપરવાં:-

સિતોપલાદી ચૂર્ણ, વાસા વલેહ, ચ્યવન પ્રાશાવલ્લેહ, મૃગાંકરસ, દ્રાક્ષાસવ વગેરે.

હૃદયની નબળાઈ, કેપ વગેરે

૩૧૬ તુલસીનાં બીજનું ચૂર્ણ તોલો બ સાકર સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી હૃદયની નિર્બળતા મટે.

- ૩૧૭ કહેરો ૨જ સમાન વાટીને બેબે-આનીભાર દિવસમાં ત્રણવાર મધમાં ચાટવાથી હૃદયનો કપ-ધૂનરી મટી જાય.
- ૩૧૮ તરબૂચ ખાવાથી હૃદયનો ધૂનરો ઝોછો થાય.
- ૩૧૯ કાંચડીનાં સાત પાન પાણી સાથે વાટીને તેમાં સાકર નાખી સવારે પીવાથી હૃદયરોગ મટે.
- ૩૨૦ નાગરવેલનાં એકસા પાનનો રસ કાઢવો. તથા એક રતલ સાકરની શરબત જેવી ચાસણી રસ મેળવીને બનાવી રાખી મૂકવું. સવારે, બપોરે, રાત્રે ત્રણ વાર તોલો તોલો ચાટવાથી હૃદયરોગમાં ફાયદો થાય છે.
- ૩૨૧ અનાનસ હૃદયરોગ મટાડનાર છે.
- ૩૨૨ તમાલપત્રનું ચૂર્ણ રતલ ૦૧૧ તથા સાકર રતલ ૦૧૧ લઈ તેની ચાસણી કરી તેમાં મેળવી રાખવું ચાટવું જેવું બનાવવું. દિવસમાં બે વખત ૦૧૧ તોલો ચાટવાથી પાચનશક્તિ મુધરે અને ચક્રત, જકર તથા હૃદયને બળ આપે.
- ૩૨૩ અર્જુનની છાલનું ચૂર્ણ બેઆનીભાર મધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વાર ચાટવું. અથવા તેની બે તોલા છાલને ચાર કપ પાણીમાં ઉકાળીને એક કપ રહે ત્યારે ગાળી બે ભાગ કરીને સવારે તથા સાંજે મધ નાખી પીવું. ઉત્તમ ઉપાય છે. હૃદયના રોગીએ કબજીયાત થવા દેવી નહિ. હરડેનું સેવન કરવું. પાચનશક્તિનું બલ જોઈ, પચે તેવો અને પ્રમાણસર સત્વવાળો ખોરાક લેવો. પેટમાં વાયુ-ગેસ થાય ત્યારે જમવું નહિ.

મમજીને આહારવિહાર ગળવાથી તથા ઉપગ્રસ્ત
ઉપચારો કરવાથી આરામ થઈ જાય છે

૩૨૪ ચોખ્ખાલાર સુવર્ણલક્ષ્મ જે વળત રોજ મધમા ચાટવાથી
તથા ઉપર ગાયત્રી ગરબ અથવા ધાર્મિક દુધ પીવાથી
હૃદયરોગોમા ઉત્તમ લાભ થાય છે

૩૨૫ મૃગશૃંગ લક્ષ્મ ૨ રતી, સૂવર્ણમાલિક લક્ષ્મ ૨ રતી,
જહરમોહન લક્ષ્મ ૨ રતી, અર્જુન છાલનુ ચૂર્ણ ૨
આનીલા ૨ તથા મિતોષવાદી ચૂર્ણ ૨ આનીલા ૨ મધ
માથે માજ-મવા ચાટવાથી સારો ફાયદો થશે

સ્તનરોગ, સોજો, પાક, દુઃખાવો, કીવાપણ વગેરે

૩૨૬ ઇન્દ્રિયગોલ—આથમીજીવ પાણી નાળી ચૂલાપગ મૂકી
પકવીને સ્તનો પર લેપ કરવાથી, ગરમીને કીધે સ્તનો
પર આવેલો મોતો ઉતરી જાય

૩૨૭ જીવ પાણીમા ઝીણુ વાટી લેપ કરવાથી મોતો ઊતરે
તથા લટકી ગયેલા સ્તનો સાગ થાય

૩૨૮ ૨ તોલા વરિયાળી ૪ ડપ પાણીમા વાટીને ઉકાળવી
તથા અર્ધો કે પોણા ડપ પાણી રહે ત્યારે ગાળીને
તેમા ઝીણુ વાટેવી મરેહી તોલો ૧ નાળી જરા ઘટ્ટ
ધાય તેમ ફગી ગળમ કળીને, સ્તનો પર લેપ કરો
ઢાઈ પણ મોતો ઊતરે

૩૨૯ પીપ્પડીના પાન તેલ ચોપડીને સ્તન ઉપર ગરબે બાધી
મૂકવાથી દુધ જામી જવાથી આવેલો મોતો ઊતરી
જાય છે

૧૪૧ નાગબલ્લાનાં મૂળ પાણીમાં વાટી સ્તનો પર ઓળવાં
તથા ઓપડી રાખવાં. જેથી સ્તનો કઠિન, પુષ્ટ તથા
ઊંચા થાય.

૩૪૨ લીલી કમળકાકડી વાટી, દૂધ સાકર સહિત, (પચે
તેડલા પ્રમાણમાં) સવારે પીવાથી સ્તનોના સ્તન એક
માસમાં જ ઘટ્ટ તથા સુડોળ બની જાય છે ઔપધિ-
વાળું દૂધ સવારે પીધા બાદ તે પચી જઈ ભૂખ લાગે
ત્યારે જ બપોરે જમવું જોઈએ. વરચે કશું ખાવું નહિ.



ઉદરશૂળ, મંદાગ્નિ, દુખાવો, આફરો

- ૩૪૩ ૦૧ તોલો કાયદળ પાણી સાથે ઉકાળી આકર નાખી પીવાથી પેટનો દુખાવો મટે. કાયદળ ઝીલું વાટીને નાખવું.
- ૩૪૪ ચાતુરભાણુ ઉચી હીંગ મુનક્કા દ્રાક્ષ સાથે ખાવાથી ઉદરશૂળ મટી જાય.
- ૩૪૫ હીંગ વાલ ત્રણ; પાણી તોલા ૨૫ માં ઉકાળીને સવાર-સાંજ બે વખત પીવાથી મંદાગ્નિ મટે. ઉકાળેલા પાણીના બે ભાગ કરી સવારસાંજ એક એક ભાગ પીવો.
- ૩૪૬ કલ્પી'જી જીં ૦૧ થી ૦૫ તોલો પાણી સાથે ખાવાથી આફરો ઉતરી જાય છે.
- ૩૪૭ રૂમી મસ્તકી ૦૧ તોલો વાટી મધમાં ચાલવાથી પેટનો વાયુને લીધે થતો દુખાવો મટે.
- ૩૪૮ લીંખુના પાન અથવા છાલ-પાણીમાં ઉકાળી પીવાથી પાચનશક્તિ સુધરે છે.
- ૩૪૯ ઝેરકોચલાનાં બીજ ધીમાં તળી, ખાંડી ચૂર્ણ કરવું. તે ચૂર્ણ ૧ થી ૨ ગુલ્મખાણુ મધમાં ચાલવાથી ઉદરશૂળ તથા મંદાગ્નિ મટે.

૩૬૦ તરબૂચનો રસ સાકર નાખી પીવાથી જોટી તરસ શાંત થાય. પેટમાં દાહ મટે.

૩૬૧ વરિયાળી ચાવીને ખાવાથી વધારે તરસ લાગતી હોય તો મટે.

પેટમાંની ગાંઠ ગાળવા માટે ઉપાય

૩૬૨ ભોરીંગણી ભૂખ સહિત લાવી ચુકાવી ચૂણું કરી લેવું તથા ૧૦ માસા પ્રમાણે દિવસમાં બે વખત ગરમ પાણી સાથે ખાવું. આ પ્રમાણે ૭ દિવસ ખાવાથી પેટમાં કોઈ પણ રોગની ગાંઠ હથે તો તે દુર થશે.

પેટનો વાયુ ગોળો:-તે માટે ખાસ બીડી

૩૬૩ આંખાનાં પાન ચુકાવી તેની બીડીઓ વાળાં દિવસમાં ત્રણ ચાર વખત પીવાથી વાયુગોળાનું દરદ લાય.

જોટી ભૂખ-પેટમાં દાહ-અન્નનળીનો સોજો

૩૬૪ ખાવજનાં ફૂલ અને મીઠું સમભાગે મેળવી ખાંડી ચાળીને તેમાંથી ૭ માસા સુધી થોડા દિવસ ખાવાથી પેટમાં થતો દાહ તથા બળતરા મટે.

૩૬૫ તલ તોલો ૧ પાણીમાં વાટી તેમાં સાકર તોલો ૨ નાખી (એકાદ કપ કરવું) પીવાથી અન્નનળીનો સોજો તથા બળતરા મટે. સવારે પીવું. થોડો વખત મટે ત્યાં સુધી ચાલુ રાખવું.

૩૬૬ સવારમાં બીચું કાંઈ પણ ખાતાં પીતાં પહેલાં પીસ્તાં ખાવાથી જોટી ભૂખ લાગતી હોય તો બંધ થાય.

ઊલટી-ઊબકા

૩૬૭ સફરજનમાં ચોતરફથી લવીંગ ખોસીને ચાર ૭ દિવસ

રાખી મૂકે, બાદ ૩ થી ૫ લવિંગ વાટીને દિવસમાં
બે વખત મોટાંને તથા ૨ લવિંગ નાનાં બચ્ચાંને
મધ સાથે ચટાડો, આથી હૃદયના રોગો તથા અતિ-
સાર મટે. પાચનશક્તિ સુધરે. બચ્ચાંના ઝાડા, ખાંસી
તથા ઉલટી બંધ થાય, દૂધ વગેરે પચે.

૩૬૮ કેરળો પોણા બે માસા અતિ ઝીણા વાટી, ગુલાબજળમાં
ઘૂંટીને ખાવાથી જિલટી જિબકા બંધ થાય.

૩૬૯ મુકાથેલાં લીંબુને વાંધી દોરી પરોવી બેઉ બાવડે
મજબૂત બાંધવાં, તથા સૂકાં લીંબુનો કકડો મોંમાં
રાખી રસ ત્રસવો. જિલટી જિબકા બંધ થશે.

૩૭૦ આમલી પાણીમાં લીંબવી, ઘોળી તે પાણી થોડું
થોડું પીતા રહેવાથી પીત્તની જિલટી જિબકા બંધ
થશે. ઘણી તરસ તથા દાહ પણ શાંત થશે.

૩૭૧ ચોખ્ખાનું ઘોવણ પીવાથી જિલટી અને તરસ મટે.

૩૭૨ મોટી એલચીનાં ફાતરાં તોલો ૧૫ ગુલાબજળમાં
ઉકાળીને ખાવાથી (ગાળીને) જિલટી મટી જાય.

૩૭૩ લવિંગ નંગ ૫ વાટીને પાણી સાથે ખાવાથી અથવા
થોડાક પાણીમાં ઉકાળીને પીવરાવવાથી જિલટી જિબકા
શાંત થાય.

૩૭૪ કેસર વાલ ૧ પાણીમાં (પાણી ૧ ઔંસ) ઘૂંટી ગરમ
કરી ખાવાથી જિલટી શાંત થાય.

૩૭૫ મોરપીંછના ચાંદલા બાળી તેની રાખ સમભાગ
એલચીના ચૂર્ણમાં મેળવી, બે વાલ મધમાં ચાટવાથી
જિલટી તથા જિબકા મટી જાય છે.

૩૭૬ નારિયેળનાં છાલાં બાળી તેની રાખ બેઆનીભારથી
૦૧ તોલો પાણી અથવા ગુલાબજળમાં મેળવી પાવાથી
ઊલટી-ઊબકા મટે.

૩૭૭ સોનાગેરના ગાંડકાને ખૂણ તપાવીને બે ઔંસ પાણી
અથવા ગુલાબજળમાં ઠારવો. આમ ત્રણ વાર
કરીને તે પાણી પાવાથી સખત ઊલટી ઊબકા પણ
મટે છે.

૩૭૮ કપૂરકાચલીતું ચૂર્ણ બેઆનીભારથી ૦૧ તોલો મુધી
પાણી સાથે પીવાથી અગર મધમાં ચાટવાથી ઊલટી
તથા ઊબકા બંધ કરવામાં સારો ગુણુ ગતાવે છે.

સતત હેડકી આવવી

૩૭૯ નાકછીંકણી સૂંઘવાથી હેડકી મટે.

૩૮૦ જેઠીમધ નવ માસા તથા સાકર છ માસા સાથે
ખાંડીને તેના ચૂર્ણની ૩ પડીકી કરવી. સવારે, બપોરે
તથા રાત્રે લેવાથી હેડકી મટે.

૩૮૧ કુલાવેલો ટંકણુખાર બે માસા લઈ ગોળમાં ગોળી
કરીને ગળી જવાથી હેડકી બેત્રી જાય.

૩૮૨ કાળાં મરી બે બે દાણા થોડા અજમા સાથે આવવાથી
હેડકી બેત્રી જાય.

૩૮૩ શ્વાસ રોકવાથી પણ હેડકી બેસે.

૩૮૪ મરી અને અજમાને ખોખરાં કરી અંગારા પર ચપટી
ચપટી નાખીને તેની ધૂમાડી લેવાથી પણ કાયદો થાય છે.

૩૮૫ આમળાં તોલો ૧, પાણી ઔંસ ૧ માં ભીંજાવી ત્રણ
કલાક બાદ ચોળી, મસળી, ગાંળીને તેનાં નાકમાં ટીપાં
પાડવાથી હેડકી મટે.

૩૮૬ 'કલો'નુ છૂં માસા ૩ વાટીને માખણુ તોલો ૧૧ માથે
મેળવી ખાવાથી હેડકી મટી જાય છે.

ઝાડા-ઉલટી કોલેરા માટે

૩૮૭ એરંડાની કુંપળ જે નીચોવીને તેનો રસ પીવાથી
કોલેરા મટે.

૩૮૮ ઝેરી નારિયેળ પાણી અથવા શુભાળજળમાં ઘસીને
પાવાથી કોલેરા મટે.

૩૮૯ સફેદ એલચીનાં ફોતરાં અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી
પાણી અરધું રહે ત્યારે ગાળીને પાવાથી ઉલટી, ઝાડા-
કોલેરા મટે.

૩૯૦ આમલી ૬ લાગ, લિસામો ૮ લાગ એકત્ર વાટી ઘોળી
ડુંગળીનો રસ તોલા ૨૦ લઈ તેમાં મેળવીને કચા
કાઠી નાખી તે રસ ૨ તોલા પાવો, એટલે ઝાડા-
ઉલટી તત્કાળ બંધ થશે તથા કોલેરા મટશે. ઉપરની
દવા કલાકે કલાકે આરામ જણાય ત્યાં સુધી જરૂર
જણાય તે મુજબ આપવી.

૩૯૧ આદુનો રસ જે તોલા તથા ઘોળી ડુંગળીનો રસ
જે તોલા મિશ્રણ કરી થોડું ગરમ થી નાખી પાવો
તથા ત્યાર બાદ મટે ત્યાં સુધી દર કલાકે જે જે તોલા
ડુંગળીનો રસ પીવરાવવો. કાંઈ ખાવા આપવું નહિ.
છાશ પીવા આપી શકાય.

લીવર-કાળજના રોગો, એનીમીયા, પાંડુ

૩૯૨ મુનક્કા ખાવાથી લોહી વધે, યકૃત દોષો મટે, તથા
યકૃત બળવાન બને.

- ૩૯૩ હીંગ તોલો ૧, ગુલાબનું તેલ તોલો ૧, તથા મીઠું દસ માસા લેવું. મીઠું તથા ગુલાબનું તેલ ગરમ કરી તેમાં વાટેલી હીંગ નાંખી મિશ્રણ કરી તેનો લેપ કરવાથી કાળજીનો દુખાવો મટે.
- ૩૯૪ કાસનીનો રસ ૪ તોલા, તેમાં ગ્રીક'જળીન ચાર તોલા મેળવીને પાવાથી લીવરનો સોજો ઉતરે.
- ૩૯૫ મોમાઈ બે માસા ખાવા આપીને એળીઓ તથા સૂંઠ ૦૧૧ તોલો લઈ, વાટી, પાણી નાખી, ગરમ કરી કાળજી પર લેપ કરવાથી દુઃખાવો મટે. સોજો ઉતરે.
- ૩૯૬ દાડમનો રસ પીવાથી લીવરને શક્તિ આપે.
- ૩૯૭ રાઈ તોલો ૧ થોડા ગાયના દૂધમાં લસોટી લેપ કરવાથી કાળજીનો સોજો ઉતરે. ચલાવે કોઈ પણ દૂધ ચાલે.
- ૩૯૮ કાસનીનાં બીજ, સુખડ, ગુલાબનાં ફૂલ, જવ પીકુડી તથા મીઠું સઘળું સમલાગ લઈ ખાંડીને તેમાં પીકુડીનો રસ તોલા ૫, સરકો તોલા ૫ તથા તલનું તેલ તોલા ૨૧૧ નાખી ગરમ કરી ખદખદાવી લેપ કરવાથી લીવરનો સોજો ઉતરી જાય.
- ૩૯૯ કારેલાંનો રસ કાઢી બે ત્રણ ઔંસ જેટલો રસ મધ નાખી પીવાથી જલોદર તથા લીવરના રોગો મટે. રોજ સવારસાંજ બે વખત પીવો જોઈએ.
- ૪૦૦ કુંવારનો ગર્ભ ૨ તોલા થોડી હળદર તથા સિંધવ નાખીને સવારમાં પીવાથી લીવરના રોગો મટે. ભૂખ બિઘડે.

- ૪૦૧ શેકેલાં કડાં (કડું) નું ચૂણું બેઆનીભાર ગરમ પાણી સાથે ફાકી મારવાથી ચક્રતના મર્વ દોષો તથા સોજા ઉતરી જાય.
- શરીર પીણું થઈ જવું, કમળો
- ૪૦૨ મેથીનાં પાન તોલા ૫ ઝીણું વાટીને રાત્રે પાણીમાં ભીંજવી રાખવાં. સવારે ચોળી મસળીને ગાળી, નીચોવી તે પાણી પીવું. એ પ્રમાણે આઠ દિવસ કરવાથી કમળો મટે.
- ૪૦૩ ખાખરાનાં ફૂલ જે કેસૂડાં કહેવાય છે તે સાત માસા લઈ માટીના કોરા વાસણમાં રાત્રે પાણીમાં ભીંજવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળી, નીચોવી તેમાં સાત માસા સાકર ભેળવી પીવાથી કમળો મટી જાય છે. આઠ દસ દિવસ પીવું.
- ૪૦૪ ખાવળનાં ફૂલ સુકાવી ખાંડી સમભાગ—સાકર સાથે મેળવી હથેળી લરીને રોજ સવારે ખાવાથી કમળો મટે.
- ૪૦૫ ચણાની કોતરી પાંચ તોલા રાતભર પાણીમાં ભીંજવીને સવારે સાકર મેળવી પીવાથી કમળો મટે.
- ૪૦૬ મૂળાનાં પાનનો રસ એક ગ્લાસ સાકર નાખી સવારમાં પીવાથી કમળો મટી જાય છે.
- ૪૦૭ શંખાવલી સાત માસા, ખાવળનાં પેડીયાં સાત માસા બેઉને અધકચરાં ખાંડી રાતભર પાણી શેર ૧ નાખીને ભીંજવી સવારે ધીમે તાપે ઉકાળતાં આઠમા ભાગનું પાણી રહે ત્યારે ગાળીને પીવરાવવાથી કમળો મટી જાય છે.

પેટમાં પાણીનો જમાવ-જલોદર, સોજા

૪૦૮ કાંકચનાં પાન તથા મૂળ વાટી પાણી સાથે લસોટી,
હાથે પગે તથા પેટ પરના સોજા ઉપર લેપ કરવાથી
જલોદરના સોજા ઉતરી આરામ થાય.

૪૦૯ નરકચૂરો અને સૂંઠને પીણીના રસમાં વાટીને લેપ
કરવાથી પેટનો સોજો ઉતરી જાય. જલોદર મટે.

૪૧૦ પીળી છાલનાં હરડાંનું ચૂર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો, પાંચ
તોલા ઊંટના પિશાબ સાથે સવારે પીવાથી જલોદર
તથા કમળો મટે.

૪૧૧ રેવંચીની છ રતી પ્રમાણે વરિયાળીના સારી રીતે
ઉકાળેલા પાણી સાથે લેવાથી જલોદર મટે.

૪૧૨ જલવાર એક રતી માતાના દૂધ સાથે ખવરાવવાથી
ળાળકોનું જલોદર તથા લીવરના રોગો મટે.

૪૧૩ મૂળાનો રસ ચાર તોલા ગરમ કરી મધ નાખી
પીવાથી જલોદર મટે. સવારમાંજ બે વખત મટે ત્યાં
સુધી પીવું.

૪૧૪ સીકંજળીન તોલા ૨ માં ચાર રતી કીંદરૂ મેળવી તેને
૧ તોલો મધ તથા ૧ તોલો પાણીમાં મેળવી પીવરા-
વવાથી જલોદર મટે છે બરોળના દોષ દૂર થાય છે.

૪૧૫ ૦૧ તોલા નસોતરમાં ત્રિધારી ઘોરનું દૂધ નાંખી ઘૂંટીને
૩ ગોળી કરવી. રોજ સવારે ૧ ગોળી પાણી સાથે
લેવી. (નિમક) મીઠું ખાવું નહિ. ત્યાં ખોરાકમાં
ધી ખરાબર ખાવું. જલોદર તથા સર્વાંગના સોજા ઉતરે.

૪૧૬ કામુદરીનાં પાન તોલા ૧૫૫ ધાળાં મરી નંગ ૨૧ વરિ-
યાળી તોલો ૧૫૫. સુધળું પાણીમાં જૂળ લસોટી,

- ગાળીને પીવાથી દરેક પ્રકારનું જલોદર મટી જાય છે.
- ૪૧૭ બકરીની લીંડી, ગાયના પેશાબ તથા સુરકામાં ઉકાળી તેનો પેટ વગેરે સોજા પર ગરમ ગરમ જાડો લેપ કરવાથી મર્મ પ્રકાગ્ના જલોદર સોજા મહિત મટી જાય છે.
- ૪૧૮ સરકો શેર ૧ તથા પાણી શેર ૧ મેળવીને ઉકાળતાં અડધું રહે ત્યારે ઠંડુ થયેથી પાણીને ગઢલે પીતા રહેવાથી જલોદર મટે.
- ૪૧૯ કારેલાના મૂળનું ચૂર્ણ માડાત્રણ મામા આઠ દિવસ મુધી સવારે પાણી માથે ખાવાથી જલોદર મટે.
- ૪૨૦ જંગલી કાંદાને ખમીચાળા લોટના ગોળામા મૂકી અગ્નિમા બાકીને તેમાંથી ૪ રતી કાપીને બે તોલા બીજેગના ગરજતમાં મેળવી પાવાથી જલોદરનું પાણી પિશાબદ્વારા નીકળી જાય.
- ૪૨૧ કારેલાના તાજા મૂળનો રમ પાચ સાત તોલા મવારે પીવાથી જલોદર મટી જાય. આરામ થાય ત્યાં મુધી ચાલુ રાખવું.
- ૪૨૨ કારેલાના તાજા મૂળ વાટી પેટ પર લેપ કરવો તથા કળજિયાત થવા દેવી નહિ. જલોદર મટશે.
- ખરોળનું વધતું સોજા-પીડા
- ૪૨૩ ત્રણ મામા ઉટીંગણ બે તોલા મીકંજબીન માથે સેવન કરવાથી ખરોળનું દર્દ મટી જાય.
- ૪૨૪ પીકુડીનો રમ ૨ તોલા, કાસનીનો રમ ૨ તોલા તથા બે તોલા મીકંજબીન અને બે તોલા બીજેગનું શરબત બધું મેળવી પી જવાથી વધેલી ખરોળ મટે.

- ૪૨૫ સરકા સાથે અંજીર ખાવાથી બરોળમાં ફાયદો થાય.
- ૪૨૬ ગંધકનો અર્ક ૧ થી ૪ રતી પાણી સાથે પીવાથી બરોળનો સોજો મટે ભૂખ ઊઘટે.
- ૪૨૭ ગરમાળાને પીકુટીના રસ સાથે વાટી બરોળ પર લેપ કરવાથી બરોળનો સોજો મટે તથા કઢ નાનું થાય છે.
- ૪૨૮ દૂધીની છાલ સાત માસા જે તોલા સીકવળીને સાથે વાટીને સેવન કરવાથી, ગરમીના કારણે બરોળમાં સોજો આવ્યો હોય તો મટી જાય છે.
- ૪૨૯ તલ અને મૂળા સમભાગે લઈ વાટી; ગરમ કરીને બરોળ પર ઘટ્ટ લેપ કરી પાટો બાંધી સૂઈ જવાથી બરોળનો સોજો મટે.
- ૪૩૦ મજીકનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ સુરકા સાથે ખાવાથી બરોળ મટે.
- ૪૩૧ મેથી, કલોંજી છૂંડ, અને નવસારનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી ૦૧ તોલા પ્રમાણે સવારસાંજ પાણી સાથે લેવાથી બરોળની ફરિયાદ દૂર થાય છે.
- ૪૩૨ કેરીનું અથાણું સરકામાં બનાવીને ખાવાથી બરોળ મટે.
- ૪૩૩ પોણા જે માસા નવસાર મૂળાનો રસ તોલા પાંચમાં નાખી પીવાથી બરોળ મટી જાય છે.
- ૪૩૪ કતીરો ગુંદર જે માસા, પ્રવાલબરમ રતી ૨ સાથે ખાવાથી ફાયદો થાય.
- ૪૩૫ મેથી અગિયાર માસાનું ચૂર્ણ તથા સાકર સાડાત્રણ માસા મેળવીને જે તોલા સરકા સાથે સવારમાં ખાવાથી બરોળ મટે.

- ૪૩૬ કુવારના રસમાં અજમો ૧ દિવસ લીંબવી, મુકાવી તેનું ચૂર્ણ રોજ બે ત્રણ વખત ૩ માસા પ્રમાણે ખાવાથી ખરોજનો સોજો તથા પેટના ત્રવ રોગ મટે.
- ૪૩૮ ઘઉંનું શુક્રું, બાજરો અને મીઠું સમભાગ લઈ તેની પોટલી કરી શેક કરવાથી વધેલી ખરોજ મારી થાય.

આંતરડાના રોગો, ઝાડા

- ૪૩૯ ઝાડા થાય ત્યારે ઝેરંડીયું પી પેટ સાફ કરી લેવાથી તથા એક દિવસ ઉપવાસ કરી લેવાથી ઝાડા બંધ થઈ જાય છે.
- ૪૪૦ ત્રણચાર માસા તજનું ચૂર્ણ દહીં અથવા છાશમાં મેળવીને પીવાથી ઝાડા બંધ થાય.
- ૪૪૧ પોણા બે માસા શુદ્ધ વાટીને પાણી સાથે ફાકી લેવાથી ઝાડા બંધ થઈ જાય છે.
- ૪૪૨ ઉખરાના કુખળ ચીઢ માસા વાટીને વાસી પાણીમાં (રાતવાસી) મેળવીને પી જવાથી ઝાડા બંધ થાય.
- ૪૪૩ કાયફળનું ચૂર્ણ ૩ માસા પાણી સાથે ફાકવાથી ઝાડા બંધ થાય.
- ૪૪૪ બાંબુના ઠગિયા મુકાવી સમભાગ સાકર સાથે ખાંડીને તેનું ચૂર્ણ હથેળી ભરીને પાણી અગર છાશ સાથે દિવસમાં બે ત્રણ વાર લેવાથી ઝાડા બંધ થાય.
- ૪૪૫ ત્રણ માસા શુદ્ધને પાણીમાં લીંબવી તેમાં થોડા ચોખ્ખા રાંધીને તે લાત, દહીં તથા જીરું નાખી

ખાવાથી ઝાડા મટી જાય છે. સંધતી વખતે ચોખામાં એકાદ તોલો ઘી નાખવું.

૪૪૬ કપૂરકાચલીનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ સમભાગ સાકર સાથે ઠંડા પાણીમાં ખાવાથી ઝાડા બંધ થાય.

૪૪૭ થોડા ગાયના ઘીમાં વરિયાળી ગ્રેડીને તેનું ચૂર્ણ કરી સમભાગ સાકર સાથે માત્ર માત્રા રોજ સવારે ખાવાથી ઝાડા મટે.

૪૪૮ લીંબુનાં બીજનું ચૂર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો દિવસમાં બે વાર પાણી સાથે ફાંકવાથી ઝાડા મટે.

૪૪૯ ગ્રાંબજીરું બે માત્રા દહીંમાં નાખી પીવાથી ઝાડા મટે.

૪૫૦ એરંડાનાં બીજ (એરંડી) ખાંડી ગાયનું દૂધ નાખી પથ્થર પર ખૂબ લસોટી રોટલીની કણક લેણું કરી ગરમ કરીને તેનો બટો લેપ પેટ પર કરી બાંધી રાખવાથી આંતરડાનો ફૂલાવો, દુખાવો મટી જાય. આ પ્રયોગ રાત્રે સૂતી વખતે થોડા દિવસ કરવો.

૪૫૧ મેંદીના બીજનું ચૂર્ણ સવાળે માત્રા, બે અઢી તોલા વરિયાળી એક ગ્લાસ પાણીમાં રાત્રે ભીંજવી રાખી ગાળી લઈ, તે પાણી સાથે લેવાથી આંતરડાના રોગો મટી જાય.

૪૫૨ સાળરશુંગ બાળીને તેની રાખ ૨ રતી મધ સાથે રોજ બે વખત ચાટવાથી તથા પચે તેવો હલકો ખોરાક લેવાથી આંતરડાનાં દરદોમાં ફાયદો થાય.

૪૫૩ આંતરડાંની બિમારીવાળા દરદી માટે છાશનું સેવન ઉત્તમ ઉપાય છે.

મરડો, આમ :

- ૪૫૪ મૂળાનાં બીજ શેકીને તેનું ચૂર્ણ ૦૧ તોલો મધ અથવા સમભાગ સાકર સાથે દિવસમાં બે વખત લેવાથી આગયુક્ત મરડો તથા ઝાડા મટે.
- ૪૫૫ કતીરો શુદ્ધ ત્રણ માસા પાણીમાં ભીંતવી સાકર નાખી સવારસાંજ પીવાથી મરડો મટી જાય.
- ૪૫૬ તકમરિયાં તેલવાળાં કરી સહેજ શેકીને પાણીમાં ભીંતવી સાકર નાખી પીવાથી ઝાડા તથા મરડો મટી જાય.
- ૪૫૭ શેકેલ ભરાનું ચૂર્ણ ૦૧ તોલો દહીંમાં નાખી રોજ મટે ત્યાં સુધી બેચાર વાર પીવાથી મરડો તથા ઝાડા મટે.
- ૪૫૮ બદામ બે તોલા પાણી સાથે ખૂબ લસોટી, ગાળી, નીચોવીને પીવાથી મરડો મટે.
- ૪૫૯ સત ઇન્નબગોલ ૧ તોલો સાકરવાળા પાણી અગર છાશ સાથે ખાવાથી મરડો મટી જાય છે.
- ૪૬૦ ઇંડાની સફેદી બદામના તેલ સાથે મેળવીને નાભિ નીચે લેપ કરવાથી મરડો મટી જાય.
- ૪૬૧ હીમજ, વરિયાળી, સાકર અને સૂંઠ ઠરેક સમભાગ લઈ ખાંડી ચાળી, તેની ૦૧ તોલો ફાકી પાણી સાથે દિવસમાં ત્રણ વાર લેવાથી મરડો, આમ, ઝાડા વગેરે પેટના રોગો મટી જાય છે. તથા દસ્ત સાફ આવી આરામ થાય છે. આરામ થયા બાદ રોજ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો રાત્રે ખાવાથી કબજિયાત પણ મટે છે.

- ૪૬૨ આકડાના મૂળની છાલ પાણીમાં વાટી ગરમ કરી પેટ પર લેપ કરવાથી મરડો તથા આંતરડાંના દરદોમાં ફાયદો થાય.
- ૪૬૩ મહુડાના બીજને પાણીમાં લસોટી તેની બત્તી બનાવી (અંશુકા પ્રમાણે સોગડી) ગુદામાં રાખવાથી આંતરડાંના રોગો મટી જાય છે. બત્તી થોડીક સુકાયા બાદ ઉપયોગ કરવો.
- ૪૬૪ સૂંઠ ઝા તોલો, ઘી તોલો ૧ સાથે ગરમ કરી કકડાવી, નીચે ઉતારી ઠંડુ થયા બાદ થોડો ગોળ મેળવી ખાવાથી આમ પડતો બંધ થાય.
- ૪૬૫ પીળાં હરડાં, એળિયો અને મહુડાંના બીજ સમભાગે લઈ પાણી સાથે વાટી ગરમ કરી પેટ પર લેપ કરવાથી બાળકોનાં પેટનાં દરદો અને કબજિયાત મટે.
- ૪૬૬ રસવંતી અને અરીઠાંના બીજનો મગજ કાઢી સમભાગે લઈ તથા મગ જેવડી ગોળીઓ બનાવી ખાવણું બાળકને સવારે ૧ થી ૨ ગોળીઓ આપવાથી બાળકોના લીલા ઝાડા મટી જાય છે.

કૃમિ-કરમ-કબજિયાત

- ૪૬૭ મુનક્કા દ્રાક્ષનાં અંદરનાં બીજ કાઢી નાખીને તેમાં અકેક વાવડીંગનો દાણો મૂકી મોટાં માણસને વીસ દ્રાક્ષ તથા બાળકોને પાંચથી દશ દ્રાક્ષ આવીને ખાવા આપવાથી કરમ મટી જાય તથા બહાર પણ નીકળી જાય છે.

- ૪૬૮ એરંડાના ઝાડની કુપળનો રમ ગુદાની અદર તથા ઉપર લગાડવાથી કરમીયા મરીને નીકળી જાય છે
- ૪૬૯ ખાટા દાડમની છાલ તોલા ૫ અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી ત્રીજો ભાગ પાણી રહે ત્યારે ગાળીને ત્રણ દિવસ મુધી મવારે પીવરાવવું. એથે દિવસે એર ડિયાનો ભુલાખ આપવાથી અપટા કૃમીનો નાશ થાય છે તથા નીકળી જાય છે
- ૪૭૦ ખાટા દાડમની છાલ સુકાવી તેનું ચૂર્ણ નાડા ત્રણ માસા ગરમ પાણી નાચે ખાવાથી કરમીયા નાશ પામે.
- ૪૭૧ ઘોડાના પગની ખગીઓ બાળીને તેની ગખ ચોક્ક માનો મધમા આટવાથી અપટા કૃમીનો નાશ થાય.
- ૪૭૨ વાવડીજનું ચૂર્ણ સાકર અને ગાયના ઘીમા બેઆની ભાર આટવાથી અપટા કૃમી નાશ પામે
- ૩૭૩ આમળા તોલા ૨ રાત્રે થોડા પાણીમાં ભીજવીને મવારે તે પાણી ગાળીને પીવાથી પેટના જંતુઓનો નાશ થાય.
- ૪૭૪ મગફળી પીવાથી કરમીયા મટે.
- ૪૭૫ કાકળના પાનનો રમ અમચો પીવરાવવાથી કૃમી નીકળી જાય છે.
- ૪૭૬ મત ઈસળગોલ તોલો ૧ રાત્રે સૂતી વખતે માકર નાખેલા ગચ્છ દૂધ માથે ખાવાથી કબજિયાત, મરડો, રક્તશ્રાવ મટે. ઉપરાંત પ્રદર, સ્વપ્નમા વીર્યશ્રાવ અને અશક્તિ દૂર થાય
- ૪૭૭ હરડા, ખરેડા તથા આમળાં અમલાગે લઈ ખાડીને તેનું ચૂર્ણ રોજ રાત્રે ૦૧૧ તોલો પ્રમાણે પાણી નાચે

રોટલો બદલાવતા રહેણું દર્દના પ્રમાણુમા રોજ બે
 કે ત્રણ રોટલા બાધવા, આરામ થાય તેટલા દિવસ
 આ ક્રમ ચાલુ રાખવો.

૪૮૫ શુભેચ્છામાની ખવગવવાથી લોહીવાળા ઝાડા મટી જાય.

૪૮૬ દાડમનો ગમ પીવાથી રક્તશ્ચાવ તથા ઝાડા મટે

૪૮૭ શેકેલા બગદાણા ૧ તોલો, પાણી સાથે વાટી તેમાં
 માટાચાર મામા તકમરિયા અને માટાચાર માસા
 ઘસીને ઉતારેલું ચદન મેળવીને પીવગવવાથી આતગડા-
 નો ગુરુશ્ચાવ બંધ થાય છે

૪૮૮ તકમરિયાં શેકીને વાટી તેનું ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો
 પાણી સાથે દિવસમા બે વખત લેવાથી તથા પ્રવાહી
 ખોરાક પર રહેવાથી મરડો તથા આતગડામા ઝળમ ક્ષત
 હોય તો તે મટી જાય છે

જૂના ઝાડા સંઘ્રહણી નેપાળાનો ઉતાર

૪૮૯ વાળો માડા ત્રણ મામા, દોઢ શેર પાણીમા ઉકાળતાં
 હમ તોલા બાકી નહે ત્યારે જાળીને મવારમા તથા
 માજે પીવાથી ઝાડા, મરડો અને મંઘ્રહણી નાબૂદ
 થઈ જાય છે

૪૯૦ અગ્ધો તોલો મફદ ખમખમ અને અગ્ધો તોલો
 કાળી ખમખમ વાટીને મનાગમાજ ખાવાથી જૂના
 ઝાડા મટી જાય

૪૯૧ બાવળા ફૂલ ૦૧૧ તોલો વાટી સાકર સાથે દિવસમાં
 બે ત્રણવાર ખાવાનું ચાલુ રાખવાથી જૂના ઝાડા
 સંઘ્રહણી મટે ખોરાકમા દહીંભાત લેવા

અગર ગરમ દૂધ સાથે લેવાથી કબજિયાત મટે. નેત્ર-રોગમાં પણ હિતકર છે.

૪૭૮ કાળી દ્રાક્ષ ચાવીને ખાવાથી કબજિયાત મટી જાય છે.

૪૭૯ હીમજ અથવા હરડેનું સેવન કબજિયાત માટે અકસીર અને નિર્ભય ઉપાય છે.

૪૮૦ તાંદળજાની ભાજી વગેરે લીલાં શાકભાજી ખોરાકમાં વધારે લેવાથી કબજિયાતની આદત જાય છે તથા આરોગ્ય સુધરે છે. તેલ મરચું ઓછાં ખાવાં જોઈએ.

૪૮૧ સવારે ૪ વાગે એક લોટો પાણી પીને પાછું સૂઈ જવાથી કબજિયાત નાબૂદ થાય છે. પણ પાણી પીને સૂઈ જવું જોઈએ.

આંતરડાંમાંથી લોહીયુક્ત ઝાડા, કબજ, ચાંદું

૪૮૨ ખસખસનાં પોસ્તનું ચૂર્ણ સવારે સાડાચાર માસા ખાવાથી લોહી સાથેનો ઝાડો તથા મરડો મટી જાય છે.

૪૮૩ મરવાનાં ખીજ તોલા ૨, શુદ્ધ તોલા ૨, અને ખસ-ખસનાં પોસ્ત તોલો ૧ લઈ ખાંડી તેનું ચૂર્ણ ૦૧ તોલો દિવસમાં ત્રણવાર પાણી સાથે આપવાથી લોહીવાળા ઝાડા તથા મરડો મટી જાય છે.

૪૮૪ દરદીને દહીં, ભાત, છાશ; મોચળી અને દાડમના રસ પર જ રાખી પેટ પર જેતરની કાળી માટીનો પાણી નાખી બેડો રોટલો બાંધવાથી આંતરડાંમાંથી રક્તસ્રાવ બંધ થાય. લોહીવાળા ઝાડા મટે. મરડો નાબૂદ થાય. સર્વ ઉલ્લેખો નાશ પામે. દર જેજે કલાકે માટીનો

રોટલો બદલાવતા રહેવું. હર્દના પ્રમાણમાં રોજ જે કે ત્રણ રોટલા ખાંધવા, આરામ થાય તેટલા દિવસ આ ક્રમ ચાલુ રાખવો.

૪૮૫ ગુલેઅરમાની ખવરાવવાથી લોહીવાળા આડા મટી જાય,

૪૮૬ દાડમનો રસ પીવાથી રક્તશ્ચાય તથા આડા મટે.

૪૮૭ શેકેલા બગદાણા ૧ તોલો, પાણી સાથે વાટી તેમાં સાડાચાર માસા તકમરિયાં અને સાડાચાર માસા ઘસીને ઉતારેલું ચંદન મેળવીને ખીવરાવવાથી આંતરડાંનો રક્તશ્ચાય બંધ થાય છે.

૪૮૮ તકમરિયાં શેકીને વાટી તેનું ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે દિવસમાં જે વખત લેવાથી તથા પ્રવાહી ખોરાક પર રહેવાથી મરડો તથા આંતરડામાં અળમ-ક્ષત હોય તો તે મટી જાય છે.

જૂના આડા સંઘડણી નેપાળાનો ઉતાર

૪૮૯ વાળો સાડા ત્રણ માસા, દોઢ શેર પાણીમાં ઉકાળતાં હસ તોલો ખાકી રહે ત્યારે ગાળીને સવારમાં તથા સાંજે પીવાથી આડા, મરડો અને સંઘડણી નાબૂદ થઈ જાય છે

૪૯૦ અરધો તોલો સફેદ ખસખસ અને અરધો તોલો કાળી ખસખસ વાટીને સવારમાં જ ખાવાથી જૂના આડા મટી જાય.

૪૯૧ બાવળાં ફૂલ ૦૧૧ તોલો વાટી સાકર સાથે દિવસમાં જે ત્રણવાર ખાવાનું ચાલુ રાખવાથી જૂના આડા સંઘડણી મટે. ખોરાકમાં દહીંલાત લેવા.

- ૪૯૨ કેવળ છાશ પર જ રહેવાથી લયંકર સંગ્રહણી પણ મટી જાય છે. બેત્રણ મહિના રહેવું જોઈએ.
- ૪૯૩ ચવક, ચિત્રક, ખીલાં અને સૂંઠ સમભાગે લઈ તેનું ચુર્ણ કરવું. તે ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા દિવસમાં ત્રણવાર છાશ સાથે આપવું. ખોરાકમાં દહીંભાત અથવા કેવળ છાશ પર જ રહેવું. ઘણી દુષ્ટ સંગ્રહણી પણ મટે. ઓછામાં ઓછું ૧ માસ આ ઔષધિનું સેવન કરવું જોઈએ.
- ૪૯૪ પોણા બે માસા કતીરો ગુંદર દહીં સાથે ખાવાથી જમાલગોટો-નેપાજો કે નેપાળાવાળી હવા ખાવાથી થતા ઝાડા બંધ થાય છે.
- ૪૯૫ ખીલીનાં સૂકવેલાં ફળ તથા આંબાનીગોટલી સમભાગ લઈ અધકચરૂં ખાંડી મૂકવું. તેમાંથી ૨ તોલા ભૂકો રાત્રે ૦૧ શેર પાણીમાં ભીંજવી સવારે ઢાંકયા વગર ઉકાળતાં ૦૧ કપ જેટલું પાણી રહે ત્યારે ગાળીને ઠંડું થયેથી પીવું. એવી રીતે સવારે ખીજે બે તોલા ભૂકો ભીંજવી રાત્રે ઉકાળીને પીવું. કેાઈપણ જાતના ઝાડા મટી જાય છે. જમવામાં માત્ર છાશ અથવા બહુ તો દહીં ભાત જ રાખવાં.

ગુદાસ્થાનના રોગો

અને તેનો ઉપચાર

હરસ, મારા, તેમાં લોહી થતા ઝાડા

- ૪૬૬ શંખાશ્વરાનું ચૂર્ણ જે માસા દિવસમાં જે વખત દહીં સાથે લેવાથી ઉપરના રોગોનો કાયદો થાય.
- ૪૬૭ અરડૂસાના પાનનો રસ ૪ તોલા કાઢી તેમાં સાકર મેળવીને સવારમાં પીવાથી હરસ, રક્તસ્રાવ તથા ઝાડા પણ મટે.
- ૪૬૮ બાવળના પાનનો રસ કાઢી સાકર નાખી એક એક તોલો રસ સવારમાં જે વખત પીવાથી ઉપરના બધા રોગો મટે.
- ૪૬૯ મધ્યમ કદના જે મૂળા જે તોલા સાકર સાથે રોજ સવારમાં ખાવાથી ૨૧ દિવસમાં હરસ તેના સર્વ ઉપદ્રવો માથે મટે છે.
- ૫૦૦ જંગલી કાંદાનો રસ મના ઉપર લગાડવાથી મસા ચીમગાઈ જાય છે.
- ૫૦૧ માડા ત્રાત માસા જેરને સવારમાં પાણી માથે ત્રણ દિવસ મુઘી ખાવાથી હરસ મટી જાય.
- ૫૦૨ તલ અને આગ્રનનું ચૂર્ણ (તલ ૦૧ તોલો, આગ્રન ૦૧ તોલો) સવારે ઘી સાકર સાથે ખાવાથી હરસમાં કાયદો થાય.

- ૫૦૩ નાગદેવર અને આકર સમભાગે ખાંડી તેનું ચૂર્ણ ૭ માસ લઈ માખણ સાથે અથવા પાણી સાથે સવારમાં લેવાથી હરસમાં આવતું લોહી બંધ થાય. મટે ત્યાં સુધી ચાલુ રાખવું.
- ૫૦૪ મેંદીનાં પાન વાટી તેની ઘેપડી ગુદાપર બાંધવાથી હરસ મટે.
- ૫૦૫ શેવાળ લાવી ગુદાપર મૂકી લંગોટ પહેરી રાખવાથી હરસની પીડા, દાહ તથા રક્તસ્રાવમાં ફાયદો કરે.
- ૫૦૬ કુદીનાનાં પાન વાટી તેની લુગદી ગુદાપર બાંધવાથી ફાયદો થાય.
- ૫૦૭ આમલીના કાતરાની ઉપરની ફેાતરી કાઢી વાટીને ચણા પ્રમાણ ગોળીઓ વાળી મુકાવી સવાર, બપોર, સાંજ ત્રણ વખત બે બે ગોળી પાણી સાથે લેવાથી હરસમાં ફાયદો થાય છે.
- ૫૦૮ ઠાળી મૂસળીનું ચૂર્ણ બેબેઆનીભાર સવાર, સાંજ છાંય સાથે લેવાથી લોહી બંધ થાય.
- ૫૦૯ મૂળાની ભાજી ખાવાથી (મરચાં વગરની) હરસમાં ફાયદો થાય.
- ૫૧૦ ગોખડનાં લીલાં ૫અંગ ૨૦ તોલા લઈ પાણી નાળી બાફીને તેનું પાણી મીઠું, છઠ્ઠું નાળી પીવાથી હરસનું લોહી બંધ થાય.
- ૫૧૧ લીલાં ગોખડનો રસ ૧ તોલો પીવાથી લોહી બંધ થાય.
- ૫૧૨ ખાવળનાં ફૂલનું આકર સાથે ચૂર્ણ કરી હથેળી લરી પાણી સાથે રોજ સવારસાંજ ખાવાથી હરસ મટે. ફૂલ તથા આકર સમભાગે લેવું.

- ૫૧૩ એક નારિયેળની ઉપરનાં (સુકાં નારિયેળના) છોતરાં
ખાળી અમલાગે માકર મેળવી તેના ત્રણ પડીકાં
કપ્પા તથા દિવસમા ત્રણ વખત પાણી માથે લેવાં.
હૃદય મટે
- ૫૧૪ કાળીજીરી અધકચરી ગેડીને તેનું વસગામ ચુર્ણ કરવું
ચોખાના ધોંવગમણુ માથે દિવસમા એ વાર ૦૧-૦૧
તોલો ખાવાથી બધી જાતના હરસમા દાયદો થાય છે.
- ૫૧૫ ઇંદ્રજવ ગેડેલા ખાડીને તેનું ૦૧ તોલો ચુર્ણ રોજ
અવાગે છાશ માથે લેવાથી હરસમા ઘણીજ ગહત રહે.
- ૫૧૬ અમય નાગઢેમ જોઆનીભાર માખણ તથા માકર
માથે અનામ્મા ખાવાથી લોહી પડતું હોય તે દાયદો
કરે લોહી બધ થાય
- ૫૧૭ મૃગાના કાઠાની પાતળી ગોળ ચડતીઓ અપ્પુ વતી
બનાવીને છાયામા સુકાવી, ખાડી તેમા મગ્ગે વજને
નાક મેળવી ચૂર્ણ બનાવવું તથા રોજ સવારમાંજ
૮૦ દિવસ મુઘી મેવન કરવું હરમ મટી જાય
- ૫૧૮ નિર્મળીના બીજ ખાળીને અમલાગ નાક માથે
મેળવીને નનાનાજ ૦૧ તોલો પ્રમાણે પાણી માથે
ખાવાથી તરન મટી જાય
- ૫૧૯ જાનવીની ડાલ (ડાલગની ઉપરનું પડ) ખાળીને
ત્રણ માના મુઘી દડી માથે ખાવાથી હૃદય મટે.
- ૫૨૦ કાકચીયા (નાગજોટા) ૧ નંગ ગેડીને રનભાગ
માકર નાંદ વાટીને અવાગે તથા નાંદે, જે વાગ ખાઈ
ડાગ એક એક અમલો ધી પીવું. આ પ્રયોજથી ખૂની

તથા બાદી એટલે લોહીયાળ તથા સૂકા મસા ગેઝ
જાતના હરસ મટે છે.

૫૨૧ કારેલાનાં મૂળ છાંયામાં સુકાવી અધકચરાં ખાંડી
તેમાંથી જે તોલા જેટલો ભૂકો અરધો શેર પાણીમાં
ઉકાળી ચોથો ભાગ પાણી રહે ત્યારે જાળી સવાર-
સાંજ પીવાથી દસ દિવસની અંદર હરસનું લોહી બંધ
થઈ જાય, તથા હરસ પણ મટી જાય છે.

૫૨૨ હળદરના ચૂર્ણને નાગફણીના રસની સાત ભાવના
આપી સુકાવી રાખવું. પછી નાગફણીના જ રસમાં
ભીંજાવી લેપ જેવું કરી હરસમસા પર દોઢ રાત્રે
થેપલી કરી મૂકીને ખસે નહિ તેમ લંગોટ બાંધવો.
હરસ મટી જાય.

૫૨૩ હરડે અથવા હીમજના ચૂર્ણનું નિત્ય સેવન કરવાથી
તથા હરસ પર એરંડીયું લગાડતા રહેવાથી હરસ
મટી જાય છે. હરસના દરદીએ આહાર તથા વિહારમાં
સંયમી રહેવું જરૂરી છે.

હરસ માટે ધૂમાડી અને આમણના ઉપાયો

૫૨૪ જંગલી તૂરિયાં સુકાવી અંગારા પર તેનો ભૂકો નાખી
ધૂમાડી લેવાથી હરસ મસા મટી જાય.

૫૨૫ ગિંટના નખની ધૂમાડી હરસને આપવાથી હરસ મટી
જાય છે.

૫૨૬ પોતાના પેશાબથી શુદ્ધ ધોવાથી આમણ નીકળતી
બંધ થાય. એકાદ સપ્તાહ આ પ્રયોગ ચાલુ રાખવો
જોઈએ.

- ૫૨૭ ગંધકનો ધૂમાડો ગુદા પર લેવાથી બેઠક-આમણ નીક-
ળતી ગંધ થાય, ગંધકનો ધૂમાડો સંભાળપૂર્વક લેવો
કારણ અંગાર પર નાખતાં સળગી ઉઠવાથી તેનો
લડકો થાય તો દાઝી જવાનો સંભવ છે.
- ૫૨૮ મેથી વાટીને તેનું ચુર્ણ આમણ પર છાંટી લંગોટ
ખાંધવાથી આમણ નીકળતી ગંધ થાય.
- ૫૨૯ કાંટાળાં માયાંનો ભૂકો પાણીમાં લીંબવી તેનો લેપ
કરવાથી આમણ નીકળતી ગંધ થાય.
- ૫૩૦ ખાટી લૂણીનો રસ શેર ૧ કાઢી તેને ૧ શેર ધીમાં
નાખી રસભાગ બળી બચ ત્યાં સુધી ચુલા પર ધીમે
તાપે પકાવી લેવું. ખાદ તે ઘી ગાળીને ભરી રાખવું.
તથા તેમાંથી રોજ ખાવામાં તેનો ઉપયોગ રાખવાથી
આમણ બહાર આવતી ગંધ થાય.
- ૫૩૧ આમણના રોગીએ કબજિયાત થવા દેવી નહિ. તેમ
તીવ્ર જીભાગો લેવા નહિ. હરડે અથવા કેસ્ટરઓઇલ
લેવું. તથા ખાડે કરવા જતાં બળ કરવું નહિ. દહીં
છાશનું સેવન કરવું. તથા બહાર નીકળતી આમણ
ઘી કે તેલવાળા હાથ કરીને આસ્તે આસ્તે રોજ
અંદર બેસાડી દેવી. (મળશુદ્ધિ કર્યા ખાદ) આંગળીના
નખ પ્રથમ ઉતરાવી લેવા.
- પાંચ દિવસમાં હરસ મટી બચ
- ૫૩૨ લેંસના શીંગડા ઉપર જે અંદૂર નીકળે છે તેને દૂધ
સાથે વાટીને તેની ચેપલી હરસ પર ખાંધવાથી ત્રણથી
પાંચ દિવસમાં જ હરસ મટી બચ છે.

હરસના મસા ખરી જાય છે

૫૩૩ હુલહુલ (તલવણ) ખુટ્ટીનાં પાન વાટી તેની ચેપલી
હરસ પર ગાંધવાથી મસા ખરી જાય છે.

ચલમ પીવાથી હરસ મટી જાય છે

૫૩૪ જાતા આંખાનાં છાંયામાં સુકવેલાં પાન ચલમમાં
નાખીને દિવસમાં અગિયાર વખત તમાકુની જેમ
પીવાથી અગિયાર દિવસમાં હરસ મટી જાય છે.

હરસની પીડા એક દિવસમાં શાંત થાય

૫૩૫ ઈંદ્રાવણાનાં મૂળ છાંયામાં સુકાવીને, પાણીમાં ઘસીને
હરસ પર લગાડવાથી એક દિવસમાં પીડા મટે.

૫૩૬ અક્ષીણનો કસૂંબો હરસ પર લગાડવાથી પણ ઉપર
મુજબ ફાયદો થાય છે. તેમ જ ચાલુ રાખવાથી
લોહિયાળ હરસનું લોહી ગંધ થઈ જાય તેમ જ હરસ
સુકાઈ ને ચીમળાઈ જાય.

ભગંદર, નાડીનણ, નાસૂર

૫૩૭ વાવડીંગનો ગભી, હરડાં, બહેડાં, આમળાં એક એક
તોલો તથા પીપર બે તોલા લઈ તેનું વસ્ત્રગાળ ચૂણું
કરવું. તેમાંથી બેબેઆનીભાર લઈ તેમાં મધ તથા
તલનું તેલ મેળવી લગાડવાથી આરામ થાય છે. રોજ
ઓછામાં ઓછું બે વખત લગાડવું.

૫૩૮ હીરાકશી, સિંધવ અને એરંડિયું સમલાગે લઈ વાટી,
ઘૂંટી મલમ બનાવી લેવો. તે સવારસાંજ બે વખત
લગાડવાથી આરામ થશે.

- ૫૩૯ ઝેરી નારિયેળ વાસી થૂંક સાથે ઘસી લગાડવાથી લગંદર મટે.
- ૫૪૦ ખેર, હરડે, બહેડાં અને આમળાં સમલાગ લઈ અધકચરાં ખાંડી તેમાંથી ૧ તોલો ભૂકો બે કપ પાણીમાં ઉકાળી ચતુર્થાંશ રહે ત્યારે ગાળી તેમાં ૧ તોલો લેંસતું ઘી અને બેઆનીભાર વાવડીંગતું દૂધું નાળી પીવરાવવું. સવારસાંજ બે વાર પીવું. લગંદર જલદી મટે. લગાડવાની દવા પણ વાપરવી.
- ૫૪૧ “વેવ”ના વેલાનાં પાન નંગ ૭ પુખ્તાક’થોગે આમ’ત્રીને લાવી વાટી તેની થેપડી લગંદર પર ગાંધવી તથા આરામ લેવો. તે થેપડી મુકાતી બીજ તેની સાથે જ લગંદર પણ મુકાય.
- ૫૪૨ પાનખાજરીયું (ખીચું નામ “રામખાજુ”) લાવી તેની ઉપરની નસો છિદ્રમાં ભરવી એટલે અખમ ભરાઈ આવે છે.
- ૫૪૩ મેગલી એરંડાના તેલમાં ૩ ભીંબવી ત્રણપર લગાડવું. ફાયદાકારક છે.
- ૫૪૪ હાગદર, મહુડાના રસમાં વાટીને ચોપડવાથી લગંદર, નાડીત્રણ વગેરે મટી બીજ છે.
- ૫૪૫ ઘોડાના પગની ખરી ખાળીને તેની રાખ દહીં અથવા અળસીના તેલમાં મેળવી ત્રણમાં ભરવાથી લગંદર વગેરે મટી બીજ છે.
- ૫૪૬ સર્પની કાંચળીની રાખ વડના દૂધમાં ભીંબવીને લગાડવાથી લગંદર, નાડીત્રણ વગેરે મટી બીજ છે.

- ૫૪૭ કુલાત્રેલ ફટકડી વાટી મધમાં મેળવી તેમાં કપડાની વાટ લીંબવી તેના પર થોડી માચફળની રાખની લૂછી છાંટી ઘણુમાં રાખવાથી ફાયદો થઈ જાય છે.
- ૫૪૮ લગાડવાના દરેક પ્રયોગ કરતા પહેલાં ત્રિક્ષણાં અને લીંબડાનાં પાનનો ઉકાળો કરી ગાળી તે ગરમ ગરમ ઉકાળાના પાણી વડે બરાબર ઝખમ-ઘાડું-ઘણુ ધોઈ, રસ્તી કાઢી, બરાબર સાફ કરી, કોરું કપા બાદ હવા લગાડવાથી જ ફાયદો કરે તથા ઝડપથી સાફ થાય.
- ૫૪૯ લીંબોળીનું તેલ સહેજ ગરમ કરી તેની વાટ અગર એકલું જ દિવસમાં બેત્રણ વાર લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.

પુરુષ નુ પ્રાપ્ત નિમિત્ત યથા

તેની સાથે સહીત થઈને પુરુષ નુ પ્રાપ્ત નિમિત્ત યથા

કીડની-ગુરદાનાં

- ૫૫૦ બરાબર નાભિની પાછળ કાળુ આકૃતિની પણ પ્રમાણમાં મોટી કીડની, ગુરદા-મૂત્રપીંડ નામક અવયવ આવેલું છે. તેમાં દુખાવો થાય તો અડદના લોટની રોટલી પકાવીને તેના પર ગરમ ગરમ બાંધી દેવી. દુખાવો મટે.
- ૫૫૧ ધડાના પીળા ભાગનો કીડની પર લેપ કરવાથી દુખાવો મટે
- ૫૫૨ ભોંયરીંગણીના પંચાંગનો અધકચરો ભૂકો તોલા ૫ તથા પાણી એક રતલ લઈ, તેમાં ભૂકો નાખી ઉકાલતાં આશરે ૫ તોલા બેટલું પાણી રહે ત્યારે ગાળીને તેમાંથી અગ્ધુ સવારે તથા અરધુ સાંજે એમ મટે ત્યાં સુધી રોજ ગીવાથી ગુરદાનો દુખાવો મટે. (ઢાંક્યા વગર ધીરે તાપે ઉકાળવું.)
- ૫૫૩ લીલી ભોંયરીંગણીનાં પંચાંગનો રસ તોલા ૧૦ કાઢી ૧૦ તોલા સરસીયા તેલમાં નાખી રસ બળી જાય ત્યાં સુધી ગરમ કરી તે તેલનું હાથે અને ગુરદાની જગાએ માલીશ કરવાથી પણ દુખાવામાં કાયદો થાય છે.

- ૫૫૪ ખાખરાનાં ફૂલ (કિસૂડાં), કસૂંબાનાં ફૂલ, અને મરેડી ત્રણે ચીજ એકએક તોલો લઈ અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળવું. અરધું રહે ત્યારે ગાળી, નીચાવી રોજ સવારમાં પીવાથી પણ કીડનીનો દુખાવો મટી જાય.
- ૫૫૫ ખસખસ તોલો ૦૧૧ પાણીમાં ખારીક લગ્ગોટી બનદશાના શરબત સાથે પીવાથી ગુરદાનું દરદ મટી જાય.
- ૫૫૬ અંછર નંગ ૫ ને ૧ તોલો મધ લઈ તેમાં પાણેર પાણી નાખી, સારી રીતે ઉકાળી લેવાં. તે બદાઈ ગયેલાં અંછર કાઢી ગુરદાના દુખાવાપર ગરમ ગરમ બાંધી દેવાં. અને બચેલું મધવાળું પાણી ઠંડું થવા હઈ પી જવું. રોજ સવારે આ પ્રમાણે કરવાથી ગુરદાનાં દરદો, દુખાવો સોજો વગેરે મટે.
- ૫૫૭ પથ્થરફોડી બુટ્ટીને એક રાત પાણીમાં ભીંજવી સવારમાં તે પાણી પી જવાથી પથરીને લીધે ગુરદાનો દુખાવો હોય તો મટી જાય છે.
- અરમરી-પથરી**
- ૫૫૮ સલગમનાં બીજ મૂળાનાં કંદમાં કોતરીને ભરી દેવાં તથા ઉપર કપડું વીંટી ઘઉંના લોટની કણકના પીંડામાં મૂકી બરાબર બાફીને કાઢી લઈ તે રોજ ૦૧૧ તોલા પ્રમાણથી ખાવાથી પથરીમાં ફાયદો થાય.
- ૫૫૯ સલગમનાં બીજ પાંચ તોલા મૂળાના રસ સાથે ખાવાથી પણ પથરીમાં ફાયદો થઈ જાય છે.
- ૫૬૦ લીમડામાંથી કુદરતી ઝરતા રસની વાટકી ભરી તેમાં ઘી નાખી પીવાથી પથરીમાં ફાયદો થઈ જાય છે.

- ૫૬૧ ક્ષીમડાના પાન તોલા રાા લાગની માફક છૂંટીને
તેમા ઝાપુ આગ તોલા ગાયનુ ઘી નાળી, વધારાનું
પાણીમેળવી, પીવા જેવુ કરી, સવારમા પીવાથી પથરી
મટે છે
- ૫૬૨ નાડાદગ માસા અલ્પમે અરધો શેર ફૂધમા બસાબસ
ઉકાળીને તેમા રાા તોલા માફક નાળી સવારમા
પીવાથી પથરી મટે
- ૫૬૩ કારેલાના પાનનો ગ્ચ દહી સાથે ખાઈ ઉપર ભાગ
પીવાથી પણ પથરી મટે છે
- ૫૬૪ દહાને પાણીમા લીળવી, પાણી સાથે વારી, તેનાં બે
તોલા સાફક મેળવીને તે પાણી પીવાથી પથરીનાં
લાલ જાય

- ૫૭૦ રોજ સવારે મૂળા ખાવાથી અથવા તેનો રસ કાઢીને પીવાથી પથરીનો રોગ મટે છે.
- ૫૭૧ સૂંઠ, જવખાર, હરડે, દાડહળદર અને હળદર સમાન ભાગે લઈ તેનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરવું તથા તે સવાર-સાંજ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો બકરીના દૂધ સાથે ખાવું. પથરી ધીરે ધીરે ફૂટીને નીકળી જાય છે.
- ૫૭૨ તલ, અઘેડો, કારેલી, જવની સળીઓ, અને ખાખરાનું લાકડું સર્વ સમભાગે લઈ, ખાંડીને ઘડામાં નાખી તેમાં બંધ કરી, નીચે, ઉપર તથા આસપાસ અગ્નિમાં રહે તેમ મૂકી ઓછામાં ઓછો ૪ કલાક અગ્નિ ચાલું રાખવો. ઠંડુ થયેથી અંદરથી ઔષધીની રાખ કાઢીને ૪ માસ રાખ સવારમાં બકરીના દૂધ સાથે ખાવી. સાત દિવસ અથવા જરૂર મુજબ વધારે દિવસ લેવાથી પથરી મટે છે.
- ૫૭૩ હરડાં, બહેડાં, પાપાણભેદ, ધમાસો, ધાણા, ગોખરૂં અને કાકડીનાં બી સમાનભાગે લઈ ખોખરાં કરી તેનો બે તોલા ભૂંડો અરધો શેર પાણી સાથે ઉકાળી ત્રીજા ભાગનું રહે ત્યારે ગાળી નીચેાવી તેમાં ફુલાવેલ ટંકણખારની બેત્રણ ચપટી નાખી પીવાથી પથરીનો ભૂંડો થઈને પિશાબમાં નીકળી જાય છે. આ પ્રમાણે સવારસાંજ બે વખત પીવું.
- ૫૭૪ તલસરાની રાખ ૧ તોલો મધમાં રોજ ચાટવાથી પથરી મટી જાય છે.
- ૫૭૫ કબૂતરની હગાર કાંકરી વગરની જગામાંથી લાવીને

તેની ચણા પ્રમાણ ગોળીઓ કરી સુકાવી લેવી.
પાણી સાથે એક એક ગોળી દિવસમાં ત્રણ વાર લેવાથી
પથરીના ચૂરા થઈ પિશાબ વાટે નીકળી જાય છે તેની
સાથે નં. ૫૭૩ નો ઉકાળો પીવાથી કબજામાં પથરી
પણ મટે.

૫૭૬ વાયવરણાંની છાલ, તેમ જ સગરવાનાં મૂળનો કાઢો
પણ પથરીનો નાશ કરનાર છે. પથરીના રોગીએ
પચવામાં ભારે ચીજો ખાવી નહિ, પણ પાણી વિશેષ
પીવું હિતકર છે.

૫૭૭ તેલીઓ દેવદાર, અંચળ, તલ અને તલસરાંની રાખ
સમભાગે લઈ, વઝગાળ ચૂર્ણ કરી પાથેર બકરીના
દૂધમાં ચમચો મધ મેળવી તે સાથે ૧ તોલો ચૂર્ણ
સવારસાંજ ખાવાથી પથરી મટે છે.

પિશાબ બંધ થઈ જવો

૫૭૮ દરદીને ગરમ પાણીમાં કમરબૂડ બેસાડવાથી પિશાબ
છૂટી જાય છે.

૫૭૯ કપૂર અથવા કેસરની સળી લીંગના છિદ્રમાં દાખલ
કરી દેવાથી થોડીવારે પિશાબ છૂટે છે.

૫૮૦ પાણી પર બાજેલું લીલ-શેવાળ લાવી પેડુ પર બાંધવાથી
પિશાબ થાય છે. તેમાં તોલો-બે તોલા વાટેલો
સુરોખાર મેળવવાથી ખામ અસરકારક બને છે.

૫૮૧ સુરોખારની સળી લીંગના છિદ્રમાં રાખવાથી બંધ
પિશાબ છૂટે.

- ૫૮૨ લોંચના કાનનો મેલ નાલિમાં મૂકવાથી ગંધ પિશાળ છૂટી જાય.
- ૫૮૩ સુરોખાર ૦૧ તોલો તેટલી જ સાકર સાથે પીવાથી પિશાળ છૂટી જાય છે.
- ૫૮૪ સફેદ કાંઠાનો રસ તોલો ૨૦ તેટલા જ દૂધ સાથે ગરમ કરી પેડુ પર લેપ કરવો. તેમાં ૩ લીંબવી પેડુ તથા શિશુ પર મૂકી રાખવાથી એક કલાકમાં પિશાળ છૂટી જાય.
- ૫૮૫ મૂળાનો રસ પાવાથી ગંધ પિશાળ છૂટી જાય.
ઈન્દિયાગર, ધીમે, અને ઊંઘમાં પિશાળ થયો
- ૫૮૬ મોટી એલચીના દાણા રોજ સવારે ૪ માત્રા સારી રીતે ચાવીને ખાઈ ઉપર પાણી પીવાથી, અથવા આખા દિવસમાં ધીરે ધીરે થોડું થોડું ખાઈ ૪ માત્રા પ્રમાણ પૂરું કરવાથી ટીપે ટીપે આવતો પિશાળ અટકી જાય છે. ઊંઘમાં થતા પિશાળમાં ફાયદો કરે.
- ૫૮૭ ગોખરૂં ચૂર્ણ સાકર સાથે સવારસાંજ ૦૧ તોલો પ્રમાણે આરામ થાય ત્યાં સુધી ખાવાથી પણ ઉપરની દરિયાદ મટી જાય છે. ઊંઘમાં થતા પિશાળમાં પણ ફાયદાકારક છે.
- ૫૮૮ કુલીંજન સમભાગ સાકર સાથે ખાવાથી ઇન્દ્રિયા વિના થતો પિશાળ અટકે છે.
- ૫૮૯ તજનું ચૂર્ણ સમભાગ સાકર સાથે ૦૧ તોલો પ્રમાણે દિવસમાં ત્રણ વાર પાણી સાથે લેવાથી ઇન્દ્રિયા વિના થતો પિશાળ ગંધ થાય તેમ જ ઊંઘમાં થતો પિશાળ

બધ થાય. બાળકોને ઉંમર પ્રમાણે ચોછી દવા આપવી જોઈએ.

- ૫૬૦ કાળા તલ સાકર સાથે રોજ સવારે ૧ તોલો ખાવાથી બહુમૂત્રતા ને ઈચ્છા વિના થતો પિશાબ અટકે.
- ૫૬૧ મુનક્ષા દ્રાક્ષનાં ખીજ કાઢીને તેમાં એકએક કાણું મરી મૂકી દઈને થોડી દ્રાક્ષ રોજ ખાવામાં આવે તો શુરદાની કમજોરી, મૂત્રાશયની શરદી અને વગર ઈરાદે થતો પિશાબ વગેરે મટી જાય છે.

બહુમૂત્રતા-ઉત્તરા વગેરે માટે

- ૫૬૨ ખજૂર તથા સફેદ તલ બેઉ અઢી અઢી તોલા લઈ ખાંડી તેનો લોંઘો કરીને સુરખે લાગે તેનાં ૪ વડાં બનાવી ઘીમાં તળીને બે સવારે તથા બે સાંજે ચાવીને ખાવાથી બહુમૂત્રતા-વારંવાર પિશાબ કરવા જવું પડે તે તથા ઘણો પિશાબ થવો તે બધ થાય છે.
- ૫૬૩ હરડેનું ચૂર્ણ તોલો ૧ તથા ગોળ તોલો એક લઈ, મેળવી તેની પંદર સોળ ગોળી કરવી. તથા દર ૪ કલાકે ૧ ગોળી ખાવી. બહુ પિશાબ થતો હોય તો મટે છે.
- ૫૬૪ આમળાને પાણી સાથે લસોટી તેનો પેદુ પર જડો લેપ કરવાથી બહુમૂત્રતાનો રોગ મટી જાય. મટે ત્યાં સુધી રોજ બપોરના સમયે ત્રણ કલાક લેપ લગાડી સૂઈ રહેવું.
- ૫૬૫ ઠંડા પાણીથી હાથપગ ધોઈ, ચપટી મીઠું મોંમાં

- ૫૮૨ ભેંસના કાનનો મેલ નાભિમાં મૂકવાથી બાંધ પિશાળ છૂટી જાય.
- ૫૮૩ સુરંખાર ૦૧ તોલો તેટલી જ સાકર સાથે ખીવાથી પિશાળ છૂટી જાય છે.
- ૫૮૪ સફેદ કાંદાનો રસ તોલા ૨૦ તેટલા જ દૂધ સાથે ગરમ કરી પેડુ પર લેપ કરવો. તેમાં ૩ ભીંજવી પેડુ તથા શિશુ પર મૂકી રાખવાથી એક કલાકમાં પિશાળ છૂટી જાય.
- ૫૮૫ મૂળાનો રસ ખાવાથી બાંધ પિશાળ છૂટી જાય.
ઈચ્છાવગર, ધીમે, અને ઊંઘમાં પિશાળ થવો
- ૫૮૬ મોટી એલચીના દાણા રોજ સવારે ૪ માસા સારી રીતે ચાવીને ખાઈ ઉપર પાણી ખીવાથી, અથવા આખા દિવસમાં ધીરે ધીરે થોડું થોડું ખાઈ ૪ માસા પ્રમાણે પૂરું કરવાથી ટીંપે ટીંપે આવતો પિશાળ અટકી જાય છે. ઊંઘમાં થતા પિશાળમાં ફાયદો કરે.
- ૫૮૭ ગોખરૂં ચૂર્ણ સાકર સાથે સવારસાંજ ૦૧ તોલો પ્રમાણે આરામ થાય ત્યાં સુધી ખાવાથી પણ ઉપરની ફરિયાદ ગતી જાય છે. ઊંઘમાં થતા પિશાળમાં પણ ફાયદાકારક છે.
- ૫૮૮ કુલીંજન સમલાગ સાકર સાથે ખાવાથી ઈચ્છા વિના થતો પિશાળ અટકે છે.
- ૫૮૯ તજરૂં ચૂર્ણ સમલાગ સાકર સાથે ૦૧ તોલા પ્રમાણે દિવસમાં ત્રણ વાર પાણી સાથે લેવાથી ઈચ્છા વિના થતો પિશાળ બાંધ થાય તેમ જ ઊંઘમાં થતો પિશાળ

બંધ થાય. બાળકોને ઉંમર પ્રમાણે ઝોલી દવા આપવી જોઈએ.

૫૯૦ કાળા તલ સાકર સાથે રોજ સવારે ૧ તોલો ખાવાથી બહુમૂત્રતા ને ઈચ્છા વિના થતો પિશાબ અટકે.

૫૯૧ સુનક્ષા દ્રાક્ષનાં બીજ કાઢીને તેમાં એકએક કાણું મરી મૂકી દઈને થોડી દ્રાક્ષ રોજ ખાવામાં આવે તો શુરદાની કમળેરી, મૂત્રાશયની શરદી અને વગર ઈરાદે થતો પિશાબ વગેરે મટી જાય છે.

બહુમૂત્રતા-ઉત્તવા વગેરે માટે

૫૯૨ ખજૂર તથા સફેદ તલ બેઉ અડી અડી તોલા લઈ ખાંડી તેનો લોંઘો કરીને સરખે ભાગે તેનાં ૪ વડાં બનાવી ધીમાં તળીને બે સવારે તથા બે સાંજે ચાવીને ખાવાથી બહુમૂત્રતા-વારંવાર પિશાબ કરવા જવું પડે તે તથા ઘણો પિશાબ થવો તે બંધ થાય છે.

૫૯૩ હરડેવું ચૂર્ણ તોલો ૧ તથા ગોળ તોલો એક લઈ, મેળવી તેની પંદર સોળ ગોળી કરવી. તથા દર ૪ કલાકે ૧ ગોળી ખાવી. બહુ પિશાબ થતો હોય તો મટે છે.

૫૯૪ આમળાંને પાણી સાથે લસોટી તેનો પેદુ પર જાડો લેપ કરવાથી બહુમૂત્રતાનો રોગ મટી જાય. મટે ત્યાં સુધી રોજ બપોરના સમયે ત્રણ કલાક લેપ લગાડી સૂઈ રહેવું.

૫૯૫ ઠંડા પાણીથી હાથપગ ધોઈ, ચપટી મીઠું મોંમાં

આવીને નાબિની અંદર મૂકવાથી દસ મિનિટમાં ઉનવા મટી જાય છે.

૫૬૬ તકમરિયાં પાણીમાં પલાળી સાકર નાખી પીવાથી ઉનવા મટે.

૫૬૭ આમળાંનો રસ તોલો ૧, સાકર સાથે સવારે પીવાથી ઉનવાનો વ્યાધિ મટી જાય. ગોખરૂ ખાનુ ફાયદો કરે છે.

૫૬૮ વૃષણની તથા ગુદાની વચ્ચેની નાડીને પગની એડી વડે દબાવીને થોડી વાર ગેસવાધી પિશાબમાં થતી ઉનવાની બળતરા તત્કાળ શાંત થઈ જાય છે.

૫૬૯ કાકડીનાં બીજ, અફેદ તલ તથા ઘી સમભાગ લઈ મેળવી લેવાં. કાકડીનાં બીજ તથા અફેદ તલ ખાંડી તેનું ચૂર્ણ કરી ઘી મેળવી દેવું. તેમાંથી સવારે, બપોરે તથા સાંજે ૦૧ થી ૦૩ તોલો ખાઈ ઉપર પાણીર ફેંધી પીવું. પિશાબ સાફ આવશે. ઉનવાનો રોગ મટી જશે.

૬૦૦ કેળના સ્તંભને ખાંડી, નીચોવી તેનું પાણી પાવાથી ઉનવાનો રોગ મટે છે. ઉનવા તરત જ શાંત થાય છે.

પિશાબમાં લોહી

૬૦૧ રેવંચીની ખટાઈ પોણા બે તોલા લઈ, ખાંડી, ચાળી ત્રણ પડીકાં કરીને સાકરના ચરણત સાથે ત્રણ દિવસ સુધી રોજ એકેક પડીકું ખાવાથી લોહીનો પિશાબ બંધ થઈને સાફ ખુલાસાથી પિશાબ હતરે છે.

૬૦૨ મૂળાનો રસ ઔસ ૧ તેટલા જ ગુલાબજંજ સાથે દિવસમાં બે ત્રણ વખત પીવાથી લોહી સુકત પિશાબ બંધ થઈ આરામ થાય.

- ૬૦૩ અરડૂમીના પાનનો રસ રોજ સવારે તોલો—સવા તોલો પીવાથી પિશાળમાં આવતું લોહી ખાતરીથી બંધ થાય છે.
- ૬૦૪ મુખડના તેલનાં ચાર ટીપાં પતાસા પર નાખીને દિવસમાં બેત્રણ વાર ખાવાથી, પિશાળની બળતરા, લોહી વગેરે રોગો શાંત થાય છે. ચારો ઇલાજ છે.
- ૬૦૫ મુખડનો ભૂકો બે તોલા રાત્રે પાગેર પાણીમાં ભીંજવીને સવારે ખાળી, માકર નાખી પીવાથી પિશાળમાં આવતું લોહી બંધ થાય છે.
- ૬૦૬ આમલી તોલો ૧ વાટીને દહીંમાં મેળવી એક રાત રાખી મૂકવું તથા સવારે ખાવાથી ત્રણ દિવસમાં લોહીવાળો પિશાળ બંધ થઈ જાય છે. શરદીવાળા તેમજ તાવ વગેરે બીજા રોગોથી પીડાતા દરદીએ આ પ્રયોગ અજમાવવો નહિ.
- ૬૦૭ ડમરાનો રસ દોઢ—બે તોલા થોડી સાકર માથે પીવાથી લોહીવાળો પિશાળ બંધ થાય.
- ૬૦૮ ઢાડમના ઢાણાનો રમ કાઢી માકર નાખી પીવાથી રક્તપ્રમેહ તથા તણખીઓ પ્રમેહ મટી જાય.
- ૬૦૯ કુલાવેલ ફટકડી તોલો ૧, ઇલાયચીનાં બીજ તોલો ૧, સાકર તોલા ૨ લઈ ખાંડી, ચાણી, બે તોલા પ્રમાણથી દિવસમાં ત્રણ વાર પાણી માથે લેવાથી પણ ચારો ફાયદો થાય.

પ્રમેહ—પરમા

૬૧૦ બળતરાયુક્ત સ્થિતિમાં બકરી અથવા ગધેડીના

ધારોણુ દૂધની લીંગના છિદ્રમાં ખાસ સીરીજ વડે પીચકારી આપવાથી તુરત જ રાહત થાય છે.

૬૧૧ આખું તરબૂચ, આખી કાકડી અથવા આખી દૂધીની અંદર કાણું પાડી તેમાં શિશ્નને દાખલ કરી પિશાબ કરવાથી બળતરાવાળા પ્રમેહમાં આરામ થાય છે.

૬૧૨ ફાલસાનાં મૂળ અધકચરાં ખાંડી ૧૪ માસા પ્રમાણે લઈ રાત્રે પાણીમાં લીંતવી સવારે ચોળી, મસળી, ગળાને પીવાથી પ્રમેહની બળતરા મટી જાય છે.

૬૧૩ સોનાગેરૂ ૧૪ માસા, અને ફેાતરાવાળી ચણાની દાળ ૧૪ માસા લઈ રાત્રે ૦૧ ચેર પાણીમાં લીંતવી રાખી સવારે ભાંગ કે ઠંડાઈની માફક લસોટી, ખૂબ ઝીણી કપડામાં નીકળી જાય તેવી લસોટી, પાણી નાખી વઝગાળ કરી પી જવું. તરસ લાગે ત્યારે ગાયના દહીંની લરસી સાકર નાખીને પીવી. ત્રણ દિવસમાં ફાયદો થાય. મૂત્ર નળીની અંદરનો જખમ વગેરે મટે, આરામ થાય.

૬૧૪ તરબૂચનો રસ પીવાથી તણખીયા પ્રમેહમાં આરામ થાય.

૬૧૫ “ફૂતરા” નામનું ઘાસ જે કપડાંને ચોંટી જાય છે. તે મૂળ સાથે ઉખાડી લાવી, છાંયામાં સુકાવી ખાંડી સમભાગે સાકળ મેળવીને સાંજના વાર હથેળી લરીને પાણી સાથે એક મહિનો કે વધારે વખત સેવન કરવાથી જાત જાતના પ્રમેહરોગો મટે છે.

૬૧૬ ઘોળો અંદર ચેર ૦૧, શિંગોડાં ચેર ૦૧, ખાંડનું ખુરું

શેર ના, મેંદો શેર ના એ બધું એકઠું કરીને તેમાં
ધી શેર ના ગરમ કરી રેડી એકરસ કરી કાચના
વાસણમાં ભરી રાખવું. તેમાંથી રાત્રી તોલા રોજ સવારે
ખાઈ ઉપર થોડુંક દૂધ પીવું. જૂનો પ્રમેહ મટે.
ધાતુપુષ્ટિ થાય.

- ૬૧૭ જૂના પ્રમેહ માટે “ચંદ્રમલાવટી” સર્વોત્તમ ધલાજ છે.
૬૧૮ ખાવળની કાચી ફળી સૂકવેલી, ચણકખાખ તથા
શંખજીરું એક એક તોલો, કમળકાકડીનો મગજ,
ધલાયચીના દાણા તથા ઈંદ્રજવ અરધો અરધો તોલો,
અને ફુલાવેલ ફટકડી ચાર માસા લઈ સર્વનું ખારીક
ચૂર્ણ કરવું. આ ચૂર્ણ સાત માસા પ્રમાણે દિવસમાં
બે વખત સમભાગ દૂધ-પાણીના મિશ્રણ સાથે પીવું.
ત્રણ દિવસમાં પ્રમેહની સર્વ પીડા શાંત થાય.

- ૬૧૯ વંશલોચન ૧ તોલો, એલચી દાણા ૧ તોલો, ચણકખાખ
૧ તોલો, ઘાંગો કાથો ૧ તોલો, અને માયફળ ૧
તોલો લઈ તેને ખાંડી, વઝાગાળ કરી તેમાં ઊંચું
ચંદનનું તેલ ચૂર્ણ ભીંજાય તેટલું નાખી ખરલમાં
લસોટી, બેર જેવડી ગોળીઓ કરવી. પછી સવારે,
બપોરે, સાંજે એક એક ગોળી એક કપ સાકરના
પાણી સાથે લેવી. પ્રમેહ ઉપરાંત શીઓનો પ્રદર રોગ
પણ મટે.

- ૬૨૦ ત્રિકળાનું ચૂર્ણ ૩ ભાગ, સાકર ૪ ભાગ તથા હળદરનું
ચૂર્ણ ૧ ભાગ લઈ મેળવીને ના તોલો ચૂર્ણ દિવસમાં
બે વખત મધમાં ચાખવાથી પ્રમેહ પણ મટે છે.

જૂના પ્રમેહ માટે પણ આ ઇલાજ સારો છે. પ્રમેહની તીવ્ર પીડા મટ્યા બાદ ઝોછામાં ઝોછું એકાદ માસ આ પ્રયોગ ચાલુ રાખવાથી સારી રીતે રોગની શાંતિ થાય છે.

- ૬૨૧ વાવડીંગ, હળદર, જેઠીમધ, સૂંઠ અને ગોખરૂ સમ ભાગ લઈ, અધકચરાં ખાંડી તેમાંથી બે તોલા ભૂકા : રાત્રે અરધો શેર પાણીમાં ભીંજવી, સવારે ઢાંક્યા : વિના ધીરે તાપે ઉકાળતાં થોડા ભાગનું પાણી રહે ત્યારે ગાળી, નીચોવી, સાકરની ચમચી નાખી ઠંડું થવા દઈ પી જવું, તથા વધેલા ભૂકામાં પાછું ગા શેર પાણી નાખી સાંજે ઉકાળી, ગાળીને સવારની જેમ પીવું. આ પ્રયોગ પણ પ્રમેહ માટે ઉત્તમ ઉપાય છે.

મધુ પ્રમેહ-મીઠો પરમીઓ

- ૬૨૨ ઘેટીના દૂધનું દહીં જમાવી ઘોડું પાણી નાખી ઘોળવું, બરફમાં મૂકી ઠંડું કરી સવારે તથા બપોરે પીવાથી મધુપ્રમેહમાં લાલદાયી થાય છે.
- ૬૨૩ ગજોનું ચૂર્ણ બે થી છ માસા સુધી સવારસાંજ બે વખત રોજ ખાવાથી, પિત્તાબમાં આવતી સાકર બંધ થાય છે.
- ૬૨૪ પીંપળાની અંતરછાલ, મજૂઠ અને યુખડ સમભાગે ખાંડી, જવફૂટ ચૂર્ણ તોલા ૨ અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી ચતુર્થાંશ રહે ત્યારે ગાળીને સવારસાંજ બે

વખત પીવાથી મધુ પ્રમેહમાં લાલદાથી નીવડે છે.
લાંબો વખત ચાલુ રાખવું.

૬૨૫ લીમડાની અંતરછાલ તાજી તાજી લાવી, કચરીને
બે ત્રણ તોલા છાલને રોજ રાત્રે એકાદ કપ પાણીમાં
ભીંજવી સવારે ચોળી, મગ્ગી, ગાળીને પીવી. તેવી
જ રીતે સવારે ભીંજવેલ સાંજે પીવી. ખોરાકમાં
મીઠી ચીજોનો ત્યાગ કરીને આ પ્રમાણે લાંબો વખત
સુધી સેવન ચાલુ કરવાથી મધુપ્રમેહનો નાશ થાય છે.
લીમડાની સુકી છાલનો ચતુર્થાંશ ઉકાળો બનાવીને
પીવાથી પણ પી શકાય છે.

૬૨૬ મહાસુદર્શન ચૂર્ણનું નિત્ય સવારે પાણી સાથે સેવન
કરવું. મધુપ્રમેહવાળાને સારો ફાયદો કરનારું છે.

૬૨૭ તંબર ૬૨૫માં બતાવ્યા મુજબ લીમડાની છાલનો
ઉકાળો કરી તેમાં શિલાજીત વાલ બે નાખી પીવાથી
ઉત્તમ તથા શીઘ્ર ફલદાયી બને છે.

૬૨૮ કડવી ચીજો ખાવી, કારેલાનું શાક ખાવું, કારેલાંનો
રસ અરધો અરધો તોલો સવારસાંજ પીવો. મીઠી
ચીજોનો ત્યાગ કરવો.

૬૨૯ જાંબુના સુકાયેલા ઠંજિયાનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી
સવારસાંજ બે બેઆનીશાર પાણી સાથે લાંબો સમય
ચાલુ રાખવાથી ધીમે ધીમે ખાતરીથી પિશાબમાં
આવતી સાકર બંધ થાય છે.

૬૩૦ “ગુડમાર”નું ચૂર્ણ ૦૧ તોલો સવારે તથા ૦૧ તોલો
સાંજે પાણી સાથે લેવાથી મધુપ્રમેહ મટી જાય છે.

૬૩૧ “ત્રિખંગ લક્ષ્મ” એક એક રતી દિવસમાં બે વખત
મધમાં ચાટવાથી મધુપ્રમેહ મટે છે. તેલ, મરચું,
ખટાઈ ખાવાં નહિ. લક્ષ્મ ખાતરીની લેવી. બ્રહ્મચર્ય
તથા મીઠી ચીજોનો ત્યાગ બે વસ્તુનું પાલન કરનારને
મધુપ્રમેહ જરૂર મટી જાય છે.

પ્રમેહ-પરમે-મુળકના સહેલા અને સસ્તા થોડા વધુ ઈલાજો

૬૩૨ બાવળનાં કોમળ પાનનો રસ કાઢી ■ સાત માસ
પીવાથી પરમે મટે.

૬૩૩ ગુંદાનાં કોમળ પાન ઠંડાઈની જેમ ધૂંટીને પીવાથી
પ્રમેહરોગ મટે છે.

૬૩૪ નિમ્બીનીનાં બીજ નંગ ૬ રાત્રે પાણીમાં ભીંજાવી
સવારે ગળી જવાથી સાત દિવસમાં ઉપદ્રવો સાથે
પ્રમેહ શાંત થઈ જાય છે.

૬૩૫ વડની કુંપળો છઃયામાં મુકાવી સમલાગ સાકર સાથે
ચૂર્ણ કરીને ગાયના દૂધ સાથે હથેળી ભરી રોજ બે
વખત ફાકી લેવાથી પ્રમેહ સાત દિવસમાં મટી
જાય છે.

૬૩૬ બહુફળીનું ચૂર્ણ સમલાગ સાકર સાથે સવારસાંજ
બે વખત દૂધ અગર પાણી સાથે લેવાથી પ્રમેહ મટી
જઈને ધાતુપુષ્ટી થાય છે.

૬૩૭ મોટા કાચા દાડમનો રસ કાઢી રોજ સવારે પી
જવાથી ત્રણ દિવસમાં ફાયદો થાય છે.

૬૩૮ ફાલસાની છાલનો ઉકાળો પીવાથી જાનોરીયા મટી

જાય છે. કચરેલી છાલ તોલા બે તથા અરધો શેર
પાણી ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળીને ઠંડુ થયેથી
સવારમાં પીવું. સાંજસવાર બે વખત પીવું એક એ.

૬૩૯ કતીરો અને સાકર સમભાગ ચૂર્ણ કરી સવારસાંજ બે
વખત ગાયના દૂધ અગર પાણી સાથે હથેળી ભરી
ફાકવાથી ત્રણ દિવસમાં ફાયદો થઈ જાય છે.

૬૪૦ સરગવાનો ગુંદર તોલો એક વાટીને ગાયના દંહીની
છાશ સાથે નિત્ય પ્રાતઃકાળે સેવન કરવાથી સાત
દિવસમાં પરમો મટી જાય છે,

૬૪૧ આંખજાની અંતરછાલ ત્રણ તોલા કચરીને રાત્રે પાણીમાં
ભીંભવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળીને પીવાથી
સારો ફાયદો થાય છે.

૬૪૨ ગાયનું ધારોણ્ય દૂધ પેટ ભરીને પીવાથી સાત દિવસમાં
પ્રમેહ શાંત થઈ જાય છે. દૂધ સાકર નાંખીને પીવું.
અનાજ ખાવાનું બંધ કરવું

૬૪૩ ચણકખાખનું સાત માસા ચૂર્ણ પાણી નીચોવેલા
ગાયના દહીં સાથે રોજ સવારે મેળવીને ખાવાથી
પરમો મટી જાય છે. પચવામાં ભારે તથા ખીછ ખાટી
ચીજો ખાવી નહિ.

૬૪૪ ચમેલીનાં પાનનો ઉકાળો કરી તેમાં શિશ્ર અરધો
કલાક ડુબાવી રાખી તેમાં પિશાબ કરવાથી, ત્રણ
વખતના પ્રયોગથી જ પ્રમેહની પીડા શાંત થાય છે.

૬૪૫ મુરોખાર સાત માસા જેટલો લઈ વાટીને ચમચો
દૂધમાં પીગાળી પી જવું તથા ઉપર એક ગ્લાસ દૂધ.

તથા પાણીનું સમભાગ મિશ્રણ પીવું. ત્રણથી સાત દિવસમાં પરમો-સુબક મટે.

૬૪૬ કુલાવેલ કટકડીનું ચૂર્ણ રતી નવ સવારસાંજ ગાયના દૂધ સાથે લેવાથી પરમો-સુબક મટી જાય છે.

૬૪૭ રાજ અને સાકરનું સમભાગ ચૂર્ણ બેથી ચાર માસા બે વખત દૂધ સાથે રોજ લેવાથી પ્રમેહરોગ મટે છે. તેના પર બપોરે કળથી અને ચાખા રાંધીને ઘી નાખી ખાવા. બાદી, ખટાશથી પરહેજ રહેવું. પરમો સુબક નાશ પામે.

૬૪૮ બીરોજો, કતીરો અને શેકેલા અણાનું સમભાગ ચૂર્ણ, બનાવી ત્રણ માસા જેટલું સાંજ સવાર તથા બપોરે રોજ ત્રણવાર ખાવાથી પ્રમેહની શાંતિ થાય છે.

૬૪૯ બાલછડની છાલ અધકચરી કરી, રાત્રે પાણીમાં ભીંજવીને સવારે વાટી, ગાળી પીજવાથી અહવાડિયામાં ફાયદો થઈ જાય.

ઉપદેશ, ફીરંગરોગ, ચાંદી, ટાંકી, ગરમી.

૬૫૦ ખડમલીયો પિત્તપાપટો અધકચરો કરી ચાર પાંચ તોલા લઈ રોજ પાણીમાં ઉકાળવો. ચોથા ભાગનો રહે ત્યારે ગાળી દિવસમાં બે વખત સવારસાંજ પીવો. રક્તશુદ્ધિ કરનાર હોઈ ફાયદાકારક છે.

૬૫૧ મુરદારસીંગનું સુદૃઢ ચૂર્ણ માસા બે અને ગોળ તોલા ૪ મેળવી બોર જેવડી ગોળી કરવી. રોજ સવારે ઘં સાથે એક એક કરીને ખાવી. બોરાકમાં તેલ, મરચું મીઠું તજવાં. ઘી સારી પેઠે ખાવું.

- ૬૫૨ લાલ ગુલબામનાં બીજ ગેટ્ટીને છેડલી ચમલાગ સાકર
માથે ખાડી વસાગળ ચૂર્ણ કરી માડા ત્રણ મામા
ચૂર્ણ મેજ નવારે પાણી માથે લેવું
- ૬૫૩ કુલાવેલ મોરચુથુ તોલો ૦૧, મુરદાગમીગ તોલો ૦૧
નેપાળાનો મગજ (ગોમૂત્રમા ખાકી ગુદ્ધ કચેલો) તોલો
૦૧૧, ત્રણે ચીજ બગળા લંબાટી તેમા ચવાપાચ તોલા
ગોળ બરાબર મેળવી ગોર જેવડી ગોળી વાળી
રોજ ચવાગમા એક જ વાર ફેંટા એક ગોળી મીઠા
દહી માથે જળથી તગમ લાગે ત્યાં વગિયાળીનો
ઉકાળો પીવો. ખોળકમાં દહી અને દહીલાત ખાવાં.
ધી પણ ખાઈ શકાય મીઠું કે બીજું કાઈ ખાવું નહિ.
મારો કાયદો થાય છે નળળા દહીંએ આ દવા ખાવી
નહિ આવધાનીંથી બાલકાગની દેખરેખ નીચે આ
દવા કુવા જેવી છે ગાળુ આ દવાથી ઝાડાજિલટી
થાય છે તે મદી લેવા નેઈએ
- ૬૫૪ વડના પાન છાંયે મુકાવી બાળીને તેની ગખ દિવમમાં
ત્રણ વાર ૦૧ તોલો લેટલી પાનમા નાખી નેવન
ગ્વાથી કાયદો થાય છે
- ૬૫૫ ખડનલીયો પીત્તપાપડો લીલો લાવી ખાડી રમ કાદીને
૨ તોલા નેટલો ગાજ પીવાથી પણ ઉપરોક્ત રોગોમાં
કાયદો થાય છે.
- ૬૫૬ પીપળાના કોમળ પાનનો ગમ કાદીને પીવાથી પણ
મારો કાયદો થાય છે.

- તથા પાણીનું સમભાગ મિશ્રણ પીવું. ત્રણથી સાત દિવસમાં પરમો-સુન્નક મટે.
- ૬૪૬ કુલાવેલ કટકડીનું ચૂર્ણ રતી નવ સવારસાંજ ગાયના દૂધ સાથે લેવાથી પરમો-સુન્નક મટી જાય છે.
- ૬૪૭ રાજ અને સાકરનું સમભાગ ચૂર્ણ બેથી ચાર માસા બે વખત દૂધ સાથે રોજ લેવાથી પ્રમેહરોગ મટે છે. તેના પર બપોરે કળથી અને ચાખા રાંધીને ઘી નાખી ખાવા. બાદી, ખટાશથી પરહેજ રહેવું. પરમો સુન્નક નાશ પામે.
- ૬૪૮ ખીરોબે, કતીરો અને શેકેલા ચણાનું સમભાગ ચૂર્ણ ખનાવી ત્રણ માસા જેટલું સાંજ સવાર તથા બપોરે રોજ ત્રણવાર ખાવાથી પ્રમેહની શાંતિ થાય છે.
- ૬૪૯ ખાલછટની છાલ અધકચરી કરી, રાત્રે પાણીમાં ભીંજવીને સવારે વાટી, ગાળી પી જવાથી અઘવાડિયામાં ફાયદો થઈ જાય.
- ઉપદંશ, ફીરંગરોગ, ચાંદી, ટાંકી, ગરમી.
- ૬૫૦ ખડસલીયો પિત્તખાપડો અધકચરો કરી ચાર પાંચ તોલા લઈ રોજ પાણીમાં ઉકાળવો. ચોથા ભાગનો રહે ત્યારે ગાળી દિવસમાં બે વખત સવારસાંજ પીવો. રક્તશુદ્ધિ કરનાર હોઈ ફાયદાકારક છે.
- ૬૫૧ મુરદારસીંગનું સુક્ષ્મ ચૂર્ણ માસા બે અને ગોળ તોલા ૪ મેળવી બેર જેવડી ગોળી કરવી. રોજ સવારે ઘી સાથે એક એક કરીને ખાવી. બેરાકમાં તેલ, મરચું, મીઠું તજવાં. ઘી સારી પેઠે ખાવું.

- ૬૫૨ લાલ ગુલશાનના બીજ ગેકીને છેલ્લી મમલાગ સાકર
માથે ખાડી વસ્ત્રમાળ ચૂર્ણ કરી સાડા ત્રણ માયા
ચૂર્ણ મેળ નવાડે પાણી નાથે લેવું
- ૬૫૩ કુલાયેવ મોરચુથુ તોલો ૦૧, મુન્દાગર્ગિંગ તોલો ૦૧
નેપાળાનો મગજ (ગોમૃત્રમા ખાકી ગુદ્ધ કરેલો) તોલો
૦૧, ત્રણે ચીજ બગળા લનોટી તેમા મવાપાચ તોલો
ગોજ બગળા મેગવી બોન જેવડી ગોળી વાળી
રોજ મનારમા એક જ વાન ફક્ત એક ગોળી મીઠા
દહી માથે ગાળની તન્ન લાગે ત્યાં વગ્ગિયાળીનો
ઉઠાળો પીવો બોગડમા દહી અને દહીંભાન ખાવા.
ધી પા ખાડિગડાય મીઠુ ટેળીશુ કાઈ ખાવું નહિ.
માગે કાયદો થાય છે નખગા દહીંએ આ દવ ખાવી
નહિ માવધાનીથી બાણુડાગની ફેખરેખ નીચે આ
દવા ઠગ્વા જેવી ા ડાન્ણ આ દનાથી આડાજીલટી
થાય છે તે નહી લેવા ભેદએ
- ૬૫૪ વડના પાન છાયે મુઢાવી ખાળીને તેની રાખ દિવમમા
ત્રણ વા ૦૧ તોલો જેલ્લી પાનમા નાખી મેવન
ઠગાથી કાયદો થાય છે
- ૬૫૫ ખડમવીયો પીત્તપાપડો વીવો લાવી ખાડી ૨૨ ડાલીને
૨ તોલા જેટલો મેજ પીવાથી પણ ઉપરોક્ત રોગોમા
કાયદો થાય છે
- ૬૫૬ પીપગાના ડોમગ પાનનો ૨૨ કાલીને પીવાથી પણ
સારો કાયદો થાય છે

- ૬૫૭ થોડાં કાંકસીનાં પાન પાણીમાં લસોટી પીવાથી ૨૧ દિવસમાં રોગ મટી જાય છે.
- ૬૫૮ અમરવેલ અને સાટોડીનો રસ તોલા ૨ જેટલો રોજ પીવાથી ચાંદીઓ મટે છે.
- ૬૫૯ આકડાની ડાળખી છાંયે સુકાવી ચૂર્ણ કરીને અમભાગ સાકર સાથે ગાયના ધીમાં મેળવી ૦૧ તોલો પ્રમાણે સાકર મેળવ્યા બાદ સેવન કરવાથી પણ ક્ષાયદાકારક છે.
- ૬૬૦ અરડૂસાનાં તાજાં મૂળની છાલ કાઢી, વાટી, લસોટી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી લેવી. જે જે ગોળી ધીમાં જે વખત ખાવાથી ઉપદંશ મટે.
- ૬૬૧ લીમડાની અંતરછાલનો ઉકાળો એક માસ રોજ સવારે પીવાથી ચાંદી મટી જાય છે. અંતરછાલ તોલા ૨ લઈ અધકચરી કરી અરધો ચેર પાણીમાં ઉકાળી, અરધો કપ જેટલું રહે ત્યારે ગાળી સવારમાં પીવું.
- ૬૬૨ બાળેલી કોડી, કાથો, મુરદારસીંગ એક એક તોલો, કુલાવેલ મોરથુથુ તોલો ૦૧, કપૂર તોલો ૦૦૧, તથા મીઠુ તોલો ૧ લેવું. મીઠુ સિવાયની ચીજો રજ સમાન બારીક કરીને ૨૦૦ તોલા ગાયનું ધી તથા મીઠુ અગ્નિ પર તપાવી ગરમ કરી પીગાળી લેવું. ઠંડું થયા બાદ પચીસ, પચાસ કે સો વખત ધીને ઠંડા પાણીથી ખૂબ ખૂબ ધોઈ લેવું. પછી તેમાં ઉપરનું ચૂર્ણ ઝરોઝર મેળવી ઘૂંટીને ચાંદીઓ પર લગાડવાથી આરામ થાય છે. સાથે જને તે ખાવાની દવાનું પણ સેવન કરવું જરૂરી છે. પેટ સાફ રાખવું.

- ૬૬૩ પીંપળાનાં પાન વાટી ચાંદીઓ પર લગાડવાથી પશુ-
કાયદો થાય છે.
- ૬૬૪ આંખાનાં સૂકાં પાન બાળી તેની રાખ દબાવવાથી
પશુ કાયદો થાય છે.
- ૬૬૫ ચોપચીની તોલા ૧૬, ખાંડ તોલા ૪, લીંડીપીંપર,
પીંપરીમૂળ, મરી, લવીંગ; અછલકરો, ખુરાસાની
અજમો, સુંઠ, વાવડીંગ અને તજ દરેક એકેક તોલો
લઈ સર્વત્ર વસગાળ ચૂણું કરી છ માસ ચૂણું રોજ
સવારે, ઉપદંશ ચાંદી મટયા બાદ ત્રણ માસ સુધી
પાણી અથવા દૂધ સાથે ખાવું. જેથી શરીરમાંથી રોગ
નાબૂદ થાય છે. અને લવિષ્યમાં સાંધાના રોગો જેવા
ઉપદ્રવો થતા નથી. સમજી દહીંએ રોગ મટયા પછી
ત્રણ માસ આ ઇલાજ કરવો. જે શુદ્ધિ ઉપરાંત સર્વ
મકારે આરોગ્ય આપનાર છે.
- ૬૬૬ શંખજીરું અને કાથો બારીક વાટી ચાંદીઓ પર લગાડ-
વાથી આરામ થાય.
- ૬૬૭ હરડાં, બહેડાં, આમળાં સમભાગે લઈ, માટીના ઘડામાં
નાખી અગ્નિ પર મૂકી કોલસા જેવાં થાય ત્યાંસુધી
બાળવાં, પછી તેને રજ જેવું મુદ્દમ પાવડર બનાવી
ધી અથવા મધમાં મેળવી દુબ્ધ ઝીંઝોના સંગથી
પહેલાં ચાંદા પર લગાડવું. આરામ થશે, ચાંદાં રૂઝાશે.
- ૬૬૮ છાંયામાં સુકાવેલાં લીંબડાનાં પાન તોલા ૪, હરદેદળ
તોલો ૧, તથા આમળાં તોલો ૧ લઈ તેનું વસગાળ
ચૂણું કરવું. તથા સવારસાંજ બેબેઆનીભાર જેટલું

પાણી સાથે ખાવું. વેશ્યાગ્રંથી થયેલા ચેપી રોગો મટે છે. મહિના બે મહિના આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો.

૬૬૬ કથોરનાં કુમળાં મૂળ પાણીમાં લસોટી તેનો ચાંદીઓ પર લેપ કરવાથી, ખરાબમાં ખરાબ ઉપદ્રવ પણ મટી જાય છે. ગરમ ચીજો ખાવી નહિ. બ્રહ્મચર્ય પાળવું જ જોઈએ.

૬૭૦ રસવંતીને પાણીમાં વાટી લેપ કરવાથી લિંગ પરનાં ચાંદાં, સોજો, રક્તી, દુર્ગન્ધ અને વેદના મટે છે.

૬૭૧ દરેક મલમો અને લગાડવાની દવાઓ લગાડતા પહેલાં, લીમડાનાં પાન નાખી ઉકાળી, ગાળીને તે ગરમ પાણીથી અથવા સાદા ગરમ પાણીથી ચાંદીઓ ધોઈને દિવસમાં બે વાર ખરાબર સાફ કરવો. ત્યારબાદ દવા લગાડવી. તો જ ફાયદો થાય છે.

૬૭૨ રૂમી મસ્તકી તોલા ૨૫ અને આવળનાં સુકાં ફૂલ તોલા ૦૫ સુક્ષ્મ રજ જેવું ચુર્ણ કરી ચાંદી પર દબાવવું. આરામ થાય.

૬૭૩ રમશાનમાંથી માણસનાં બળેલાં હાડકાં લાવી, ૫ તોલા હાડકાં અને ૫ તોલા ગેરજો રજ સમાન ઝીણાં વાટી ગમે તેવી ચાંદી, ધોરાં તથા ત્રણ પર લગાડવાથી આરામ થશે.

૬૭૪ આંખાની અંતરછાલનો ૪ તોલા રસ છુંદે તથા સાકર નાખી પીવો. ચાંદીઓ રૂઝનાર છે.

૬૭૫ ત્રિફળાના ઉકાળાથી અથવા ભાંગરાના રસથી દિવસમાં ત્રણવાર લિંગ ધોવાથી આંદાં રૂઝાઈ જશે.

વીર્યવૃદ્ધિ, સંલોગશક્તિ, વાલકરણ માટે

૬૭૬ આમલીયા (આમલીનાં બીજ) ત્રણ દિવસ પાણીમાં ભીંજવી. ફોતરાં કાઢી બે લાગ સાકર સાથે મેળવીને ચણા ખરાબર ગોળી કરવી. બે ગોળી દિવસમાં ત્રણ વાર દૂધ સાથે લેવાથી ધાતુ વધે, ઘટ્ટ થાય,

૬૭૭ જટામાંત્રી (ગાલછડ) અને ત્રફલ મૂસળી સમભાગે ચૂર્ણ કરી બા તોલો ચૂર્ણ દૂધમાં ઉકાળી સાકર નાખી તે દૂધ નિત્ય સવારે પીવાથી વીર્યવૃદ્ધિ થઈ પુરુષત્વ વધે.

૬૭૮ રાા ધી પ તોલો ચણા રાત્રે પાણીમાં ભીંજવી સવારે તે ચણા ખૂબ ચાવીને ખાવા તથા ભીંજવવા માટે નાખેલું પાણી મધ નાખી પી જવું. આ પ્રયોગનું નિત્ય સેવન કરનાર ઘણો બળવાન બને છે. આ ચણા પચી ગયા પછી જ મોડેથી જમવું ભેદ જો. તથા વચ્ચે કાંઈ ખાવું પીવું નહિ. તો સારી રીતે ધાતુપુષ્ટિ થઈ વાલકરણ થાય.

૬૭૯ બિલી ભોંયરીગણીનાં બીજ દૂધમાં સાધારણ બાફી છાંયામાં સુકાવી, ચૂર્ણ કરી સમભાગ સાકરમાં મેળવી રોજ સવારે હથેળી લરી દૂધ સાથે ખાવાથી નામદર્દી રોગ મટે, સંલોગ શક્તિ વધે, અશક્તિ જાય.

૬૮૦ ઉટકંટાનાં મૂળની છાલનું ચૂર્ણ આત્ર માસા લઈ રોજ સવારે દૂધ સાથે સેવન કરવાથી મદર્દી આપે.

- ૬૮૧ લીંડીપીપરનું ચૂર્ણ બેઆનીભાર રોજ સવારે મધમાં ચાટી ઉપર દૂધ પીવાથી સંભોગશક્તિ વધે.
- ૬૮૨ રાત્રે પાણીમાં લીંબવી રાખેલ ખારેક નંગ ૪ થી ૫ સવારે જૂળ ચાવીને ખાઈ ઉપર દૂધ પીવાથી સંભોગશક્તિ વધે છે.
- ૬૮૩ નારિયેળ અને સાકર, સવારમાં યથારૂચી ચાવીને ખાવાથી ધાતુપુષ્ટિ થાય.
- ૬૮૪ ખાવળનાં ફળ, ફૂલ, પાન તથા મૂળ સરખે વજને લઈ ચૂર્ણ કરી સમભાગ સાકર મેળવી સાત માસા રોજ સવારે ખાવાથી ત્રીપુટુપના ધાતુના રોગો, પ્રમેહ-પ્રદર મટી જાય અને ધાતુપુષ્ટિ થાય.
- ૬૮૫ ખાવળનો ગુંદર તોલા ૧ તું ચૂર્ણ થી, સાકર સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવાથી પણ ઉપર મુજબ ફાયદો થાય છે.
- ૬૮૬ આમલીના ખીજતું ચૂર્ણ સમભાગ સાકર સાથે હથેળી ભરી રોજ સવારે એક વાર દૂધ સાથે ખાવાથી ધાતુપુષ્ટિ થાય.
- ૬૮૭ ખેરસહલીનાં ફૂલ દૂધ સાથે વાટી સાકર નાખી પીવાથી પ્રમેહ પ્રદરાદિ મટી જઈને ધાતુપુષ્ટિ થાય.
- મૂત્રમાં ધાતુસ્રાવ, સ્વપ્નદોષ, હસ્તદોષ વગેરે માટે
- ૬૮૮ તળાવની શેવાળ લાવી સુકાવી, ચૂર્ણ કરી સમભાગ સાકર મેળવીને ૪ માસા પ્રમાણે દૂધ સાથે સવાર-સાંજ સેવન કરવાથી ધાતુસ્રાવ, પ્રમેહાદિ મટી જઈ પુષ્ટિ થાય.

- ૬૮૬ અડદની દાળ તથા આમલીનાં બીજ સમભાગે લઈ, થેકી નાખી તેનું ચૂર્ણુ તોલો ૦૧ રોજ સવારે મીઠા દૂધ સાથે લેવું, મૂત્રમાં ધાતુસ્ત્રાવ મટે. પુરુષાતન વધે.
- ૬૮૭ સત ઇસળગોલ ૦૧ થી ૧ તોલો રોજ રાત્રે સાકર નાખેલા ગરમ દૂધ સાથે લેવાથી સ્વપ્નમાં તથા મૂત્રમાં જતી ધાતુ બંધ થાય, તથા ધાતુ વધે. ઉત્તમ ઇલાજ છે. ચાર છ માસ ચાલુ રાખવાથી લાલદાયક છે.
- ૬૮૯ વડનું દૂધ બને તેટલું લેણું કરી સુકાઈ જવા આવે ત્યારે મરી પ્રમાણુ ગોળીઓ કરી રાખવી. તેને વાટી માખણ તથા સાકરમાં રોજ સવારે ૧ ગોળી લેવી. ઉપર દૂધ પીવું. સારો ઉપાય છે.
- ૬૯૦ વડનાં ફળ-ટેટા સુકાવી ચૂર્ણુ કરી સવારસાંજ ૦૧ તોલો પ્રમાણુ સાકર નાખેલા દૂધ સાથે સેવન કરવાથી ધાતુપુષ્ટિ થાય,
- ૬૯૧ પતાસાંની અંદર વડના દૂધનાં ચાર પાંચ ટીપાં નાખી સવારમાં ખાઈ ઉપર દૂધ પીવાથી ધાતુપુષ્ટિ થાય, પાતળી ધાતુ ઘટ્ટ થાય, મૂત્રમાં ધાતુસ્ત્રાવ બંધ થાય.
- ૬૯૨ ખાખરાના ઝાડની છાલનું ચૂર્ણુ સમભાગ સાકર સાથે મેળવી હથેળી ભરી સવારસાંજ બે વાર ગાયના દૂધ સાથે ખાવાથી નામદાઈ રોગ મટે, પુરુષાતન વધે.
- ૬૯૩ સુરવાળીનાં બીજનું ત્રણ માસા ચૂર્ણુ પાણી સાથે સવારસાંજ સેવન કરવાથી ત્રણ દિવસમાં મૂત્રમાં ધાતુસ્ત્રાવનો રોગ મટી જાય છે. પણ વધારે વખત ચાલુ રાખવાથી સારો ફાયદો થાય.

- ૬૯૬ સૂકા ધાણા અને સાકર સરખે ભાગે ખાંડી સવારે, બપોરે તથા રાત્રે ત્રણ વખત ૦૧ તોલા પ્રમાણથી પાણી સાથે લેવાથી સ્વપ્નદોષ-સ્વપ્નમાં ધાતુ નીકળી જવાનો રોગ મટી જાય છે.
- ૬૯૭ ગળો, આમળાં અને ગોખરૂનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી ૦૧ તોલા જેટલું રોજ સવારે ઘી-સાકર સાથે ખાઈ દૂધ પીવું. ૭ માસ સેવન કરવાથી હસ્તદોષથી આવેલ ખામી મટે છે.
- ૬૯૮ બહુકળી ખાંડી, ચાળી સવારે તથા રાત્રે બેબેઆનીભાઈ ચૂર્ણ થોડીક સાકરની લૂકી સાથે મેળવીને ખાવું તથા ઉપર દૂધ પીવું. ધાતુક્ષીણતા મટે, પાતળી ધાતુ ઘટ્ટ થાય, અશક્તિ દૂર થાય.
- ૬૯૯ ગોખરૂનું ચૂર્ણ બેબેઆનીભાર સવારસાંજ બે વખત દૂધ સાથે લેવું. કબજિયાત રહેતી હોય તો રાત્રે બેઆનીભારથી ૦૧ તોલા હરડેનું ચૂર્ણ પાણી સાથે લેવું. ગરમ મશાલા, મરચું ઝોછાં ખાવાં. આટલું કરવાથી સ્વપ્નમાં જતી ધાતુ બંધ થશે.
- ૭૦૦ મેંદીના પાનનો રસ તોલો ૧ તેમાં સાકર તોલો ૦૧ નાખી, સવારસાંજ પીવાથી ઝેની મેળે સતત ટીપે ટીપે જરતી ધાતુ બંધ થાય છે. ગરમ મશાલા, મરચાં બંધ કરવાં.
- ૭૦૧ જેઠીમધનું ચૂર્ણ બેબેઆનીભાર, ઘી બેઆનીભાર તથા મધ ૦૧ તોલામાં મેળવી સવારસાંજ આટલું તથા ઉપર થોડું દૂધ પીવું. પુરુષત્વ વધારનાર છે.

૭૦૨ ગરમ મસાલા તથા મરચાં ખંધ કરી ઉપરનાં ચીપધોનું સેવન કરવું. તથા બ્રહ્મચર્ય રાખવું. સારા વિચારો કરવા. સારી સોળત રાખવી. નાટક સિનેમા જોવાં નહિ તેમ જ સારાં પુસ્તકો વાંચવાં. આટલું કરવાથી હસ્તદોષ, અતિ સ્ત્રીસંગ વગેરે કારણોથી થયેલા ધાતુ સંબંધી રોગો, તથા સ્વપ્નમાં ધાતુ છૂટી જવી, અગર જિંદગીમાં ધાતુનાશ થવો વગેરે દુરિયાદો ખાતરીથી મટી શકે છે.

નપુંસકપણું, નામદર્દીના વધુ ધક્કાભે

૭૦૩ આસન તથા વરધારાનું સમભાગ ચૂર્ણ ધીસાકર નાખેલા ગરમ દૂધ સાથે સવારસાંજ ૦૧ તોલો લેવું. એક માસ જરૂર લેવું.

૭૦૪ પંદ્રવ-નામદર્દી-સ્ત્રીસંલોગથી આવેલ અશક્તિ મટી જાય ત્યાં સુધી ઉપર નં. ૭૦૨ માં આપેલી સૂચનાઓ ધ્યાનમાં રાખી દવા ખાવામાં આવે ત્યાં સુધી તેનું પાલન કરવાથી ઉત્તમ લાભ થાય છે.

૭૦૫ મહૂડાંની અંતરછાલનું ચૂર્ણ સવારસાંજ ૩-૩ માસા લઈ ઉપર ગાયનું પાચેર દૂધ પીવાથી સંલોગશક્તિ પાછી આવે. આ ચૂર્ણ ૦૧ તોલો ઘી તથા ૧ તોલો મધમાં મેળવીને ઉપર ઘી સાકર નાખેલું ગાયનું ગરમ દૂધ પોતાની પાચન શક્તિનો વિચાર કરી પીવું. આ રીતે વિશેષ લાભદાયી બને છે.

૭૦૬ શીમળાનાં ફૂલ તથા સાટોડીનાં મૂળ સમભાગ ચૂર્ણ

કરી સવારસાંજ ૦૧-૦૧ તોલો લઈ ઉપર ગાયનું દૂધ ,
પીવું. મદાઈ પાછી આવે.

૭૦૭ ગોખરૂ, એખરો, આસન, શતાવરી, ધોળી મૂસળી
જેઠીમધ, ખરેટીનાં બીજ, ગંગેટીની છાલ અને
વિદારીકંઠ એ સર્વનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી સવારસાંજ
૦૧ ૦૧ તોલો લઈ ઉપર સાકર-ઈલાયચી નાખેલું ગરમ
દૂધ પીવું. અથવા ગાયનું ધારોળુ દૂધ પીવું. એક
મહિનામાં ઉત્તમ લાલ થાય.

૭૦૮ અક્કલગરો, મોચરસ, ધોળી મૂસળી, કાળી મૂસળી,
ખહુરૂજી, ઇંદ્રજવ, ગોખરૂ, ગજોનું સત્વ, સુકાચેલાં
વડગુંદાં, શુદ્ધ કૌચાં, ઊટંગણ, બળબીજ, એખરો,
ચણકખાખ અને ખાવચી એ સર્વ સમભાગ લઈ
વચગાંજ ચૂર્ણ કરવું અને તેનાથી બમણી દળેલી
સાકર ભેળવી પછી તેમાંથી હથેળી ભરીને રોજ સવારે
ખાઈ ઉપર દૂધ પીવું. નાશ પામેલી શક્તિ પાછી
આવે. ઓછામાં ઓછું એક માસ આનું સેવન કરવું

૭૦૯ ક્ષીરવિદારીકંઠનું ચૂર્ણ કરી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો ધી-
સાકર સાથે રોજ સવારસાંજ બે વાર ખાવું તથા
ઉપર દૂધ પીવું. ધાતુપુષ્ટિ થઈ ગયેલું પુરુષાતન
પાછું આવે.

૭૧૦ સફેદ મૂસળી, ગોખરૂ, કૌચબીજ, ગજોસત્વ, શીમળાનાં
મૂળ અથવા છાલ અને આમળાં સમભાગ લઈ તેનું ચૂર્ણ
કરી સર્વની ખરાબર સાકર ભેળવવી તથા સવારસાંજ
૦૧૧ તોલાના પ્રમાણથી લઈ ઉપર ગાયનું ધારોળુ ,

દૂધ પીવું. ઉત્તમ પ્રકારે કામોદીપન થાય. વૃદ્ધોને પણ
બળવાન બનાવનાર હોવાથી આ ચૂર્ણને વૃદ્ધદંડ ચૂર્ણ
કહે છે.

૭૧૧ બયફળ, બાવંત્રી, લવીંગ, મસ્તકી, તજ અને કેસર
દરેક એક એક તોલો તથા સૂકું કોપર તોલા ૨૫
લેવું. કોપરા સિવાયની ચીજો ખાંડી તેવું વચ્ચગાળ
ચૂર્ણ કરવું તથા કોપરાને બારીક ખમણી નાખી તેમાં
ભેળવી દેવું. પછી સાકર રતલ એકની ચામણી કરી,
તેમાં ઉપરની ફવાઓ ભેળવવી. તથા મધ રતલ ૧
નાખી એકરસ કરી બરણીમાં ભરી મૂકવું. તેમાંથી
૧ તોલો પ્રમાણે સવારસાંજ ખાઈ ઉપર દૂધ પીવું.
સારો ઉપાય છે.

૭૧૨ કૌચાનું ચૂર્ણ તથા અડદનો લોટ સમલાગ લઈ ૨૦
તોલા દૂધમાં ૦૧ તોલો ચૂર્ણ નાખી ઉકાળવું. તથા
નીચે ઉતારી ૦૧ તોલો ઘી તથા ૦૧ તોલો મધ
નાખી રોજ બે વખત આ પ્રમાણે પીવું. કામશક્તિ
વધારનાર છે.

સ્થાનન પ્રયોગો

૭૧૩ વાર અરધો વાર સ્વચ્છ મલમલનો કકડો લઈ તેને
બાવળનાં તાબાં પેડિયાંનો રસ કાઢી તેમાં ભીંજવવો
અને સુકાવી લેવો. એમ ૭ દિવસ ૭ વખત કરવું.
પછી તે કકડામાંથી વેંત વેંતના અમચોરસ કટકા
કરી રાખી મૂકવા તથા રોજ સવારે દૂધમાં એક એક

કટકો ખરાખર ઉકાળી નીચોવી કાઢવો તથા, તે દૂધ થોડી સાકર નાખી પીવું. આ પ્રયોગથી ધાતુપુષ્ટિ થઈ સ્થંભન પણ કુદરતી રીતે થાય છે.

૭૧૪ ધાવડીનાં ફૂલ, સૂંઠ અને ખસખસ દરેક ૦૧૧ તોલા ૭ લઘુ, ખાંડીને ૩ રતલ પાણીમાં ઉકાળતાં ૦૧૧ રતલ પાણી રહે ત્યારે તેમાંથી ૧૦ તોલા પાણી સ્ત્રીસંગ પહેલાં ત્રણ કલાક અગાઉ પીવાથી ઘણી શક્તિ આવે અને રૂકાવટ થાય.

૭૧૫ લવીંગ, બવત્રી, તજ, અફીણુ, અક્કલગરો અને સમુદ્રશોષનાં બી સમલાગે ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરી તેના વજન જેટલી સાકર મેળવવી, પછી તેને મધમાં ખરલ કરી વાલ વાલની ગોળીઓ વાળી રાખવી. સ્ત્રીસંગ પહેલાં ૪ કલાક અગાઉ એક ૯ ગોળી દૂધના ૭ ઘૂંટકામાં ગળવી. તથા એક કલાક બાદ ગાયનું ધારોણુ દૂધ પીવું, સ્થંભન થાય.

૭૧૬ કૌંચખીજ, શતાવરી, ગોખરૂ, ગંગેટી, બળદાણા અને એખરાનું સમલાગ ચૂર્ણ કરી સવારસાંજ ૦૧ તોલા પ્રમાણે લઈ ઉપર દૂધ પીવું. સ્વાભાવિક સ્થંભનશક્તિ વધે છે.

૭૧૭ કેફી વસ્તુઓનું સેવન કરી સ્થંભનશક્તિ મેળવવાથી આરોગ્યને હાનિ થાય છે. માટે તેનું વારંવાર સેવન કરવું નહિ. પરંતુ ધાતુપુષ્ટિના કોઈપણ ઔષધનું સેવન કરવું જેથી યાતળી ધાતુ ઘટ્ટ થઈ સ્થંભનશક્તિ વધે છે.

૭૨૮ ક્ષીરવિહારીકંઠ, સફેદ મૂસળી, સાલમખંબ, આસન,
ગોખરૂ અને અલ્લલગરો લઈ તેનું વચ્ચગાળ ચૂર્ણ
કરવું. જમ્યા પહેલાં ૩ થી ૪ કલાક અગાઉ ૩
માસા ચૂર્ણ ગાયના અથવા જે મળે તે દૂધ સાથે ભે
વખત લેવું. દૂધ ધારોણુ હોય તો ઉત્તમ, નહિ તો,
ગરમ કરી થોડીક સાકર નાખીને લેવું. આથી કુદરતી
સ્થાન શક્તિ મેળવી શકશે. ધાતુપુષ્ટિ થઈ મંભોગ
શક્તિ વધશે. તથા નાચ પામેલી કામેચ્છા સંતુલન
થશે. સ્ત્રીસંગની ઈચ્છા જાગ્રત થશે.

ધ્યનલંગ ઇન્દ્રિયની કમજોરી, નસોની શિથિલતા તથા
વક્તતા વગેરે માટે તીલા

૭૧૯ મોમાઈને નરગીસના તેલમાં પીગાંળી ઇન્દ્રિય પર લેપ
કરવાથી, માલીશ કરવાથી નસોની કમજોરી મટે.

૭૨૦ કપાસિયાનો મગજ, અફીણ અને સાકર સમલાગે
લઈ, પ્રથમ મગજને પથ્થર પર થોડાં પાણીના ટીપાં
નાખી માખણ જેવો બારીક પીસી લેવો. પછી કિચિત્
પાણીમાં અફીણ અને સાકર ઘૂંટી લેવાં બાદ તે બધું
લેગું કરીને બરાબર ઘૂંટી એક કપડાની પટ્ટી પર
લગાડી દઈ, તે પટ્ટી શિશ્ન પર લગાડી ઉપર દોરાથી
બરાબર બાધી લંગોટ પહેરી સુઈ જવું. આ લેપ
રોજેરોજનો જોઈતા પ્રમાણમાં તાજેજ બનાવી લગા-
ડવો. આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ કરવાથી ગરેલું પુરુષત્વ
પાછું આવે છે.

૭૨૧ મીઠા ઇંદ્રજવને ઘેટીના દૂધમાં વાટી લિંગ પર લેપ

કરવો, આગલો ભાગ છોડવો. ઉપર કપડું ખાંધી લાંગોટ પહેરી સુઈ જવું. સવારે ગરમ પાણીથી ધોઈ નાખવું. આમ કેટલાક દિવસ કરવાથી નસોની ગયેલી શક્તિ પાછી આવે.

૭૨૨ અગરના સાચા અત્તરની એક સળી રોજ પાનમાં લગાડી તે પાન ખાવું તથા આગલો ફૂલ ભાગ છોડી, અગરના અત્તરનું શિશ્ર પર માલીશ કરવું. નામદાઈ રોગ મટે. નસો મજબૂત થાય.

૭૨૩ મેથીનું ચૂર્ણ રજસમાનઝીલું બનાવી તે મધમાં મેળવી તેનો મદનદંડ પર લેપ કરવો તથા ઉપર કપડું ખાંધી રાખવું. એકાદ માસ આ પ્રયોગ કરવાથી ઇંદ્રિયની સ્થિતિમાં સુધારો થાય.

૭૨૪ અક્કલગરો તોલો ૧, આસન તોલો ૦૧ અને વછનામં તોલો ૦૧ લઈ ખારીક ચૂર્ણ કરીને કાળા ધંતૂરાના છંડવામાં ભરી તેને દોરો ખાંધી પેક કરવું. પછી તેને ગાય અથવા બકરીના દૂધમાં ડુબાવી રાખવું. દૂધ રોજ તાજું લેવું. સાત દિવસ પછી તેને કાઢીને તે છંડવા સાથે જ ખૂબ ખારીક વાટવું, પછી તેમાંથી શિશ્રનું ફૂલ બચાવીને ડાંડી પર લેપ કરવો. આ પ્રમાણે કેટલોક વખત બ્રહ્મચર્ય રાખીને તથા ધાતુપુષ્ટિના ખાવાના ઔષધનું સેવન ચાલુ રાખવાથી ઇંદ્રિય દ્રઢ થાય. લાંગેલી નસો સંધાય પુરુષત્વ પુનઃ પ્રાપ્ત થાય. કદાચ કંઈ ફાદલીઓ જેવું ઇંદ્રિય પર જણાય તો વચ્ચે લેપ બંધ કરી સાદા તેલનું માલીશ કરવું. જેથી ફાદલીઓ મટી જશે.

૭૨૫ લર્વીંગ, તજ, મૂળાનાં બી, અને નાગરવેલનાં પાન,
એ સર્વ સમાન લાગે લઈ ઝીણું વાટી કપડાની પટી
પર લગાડી, તે પડી શિશુ પર બાંધવી તેના પર
નાગરવેલનું પાન મૂકી ઉપર બીજું સફેદ કપડું
બાંધવું તથા દોરાથી બરાબર લપેટવું. ફૂલ ભાગ પર
પટ્ટી લગાડવી નહિ. આટલું કરી લંગોટ પહેરી રાત્રે
સૂઈ જવું કેટલાક દિવસ આ પ્રમાણે કરવાથી નસોની
કમળેરી મટી જાય. ગયેલી શક્તિ પાછી આવે છે.

વૃષણ-રોગ, વધરાવળ સારણમાં

- ૭૨૬ એરંડબીજ થોડા ગાયના દૂધમાં વાટી અંડકોષ ઉપર,
બાંધવાથી શરદી વાયુના લીધે આવેલા સોજા મટી
જાય છે. લેપ ઝીણું વાટીને જડો થર લગાડવો,
૭૨૭ ઘડાયનનાં પાન પાણીમાં ગરમ ગરમ અંડ ઉપર
બાંધવાથી વધરાવળનો સોજો તથા પીડા મટે. ગોળીઓ
નાની થાય.
૭૨૮ મુરદારસીંગ ગુલાબજળમાં વાટી તેનો લેપ કરવાથી
પણ વધરાવળ મટે.
૭૨૯ લાલ તલ પાણીમાં મસ્કા જેવા વાટી તેનો જડો લેપ
કરવાથી વૃષણચોથ મટી જાય છે.
૭૩૦ ભાંગને પાણીમાં વાટી તેનો અંડ પર લેપ કરવાથી
પીડા સાથે સોજા નાબૂદ થાય છે.
૭૩૧ ભાંગ અને રૂમીમસ્તકી મમલાગે પાણીમાં વાટી,
તેનો લેપ કરવાથી વધરાવળનો સોજો ઉતરે.

૭૩૨ શીલાંરસને તંમાકુનાં પાન પર ચોપડી તે પાન અંકુ
ઉપર બાંધવાથી વધરાવળ મટે. કોઈ કોઈને આ
પ્રયોગથી ઉલટી થાય છે. મારે ગભરાવું નહિ.
કાયદાકારક છે.

૭૩૩ એળિયાને થોડા બકરીના દૂધમાં પકાવી ઘટ્ટ થાય
ત્યારે તેનો લેપ કરવાથી દુખાવા સાથેની વધરાવળ
મટી જાય.

૭૩૪ હળદર ના તોલો ઈંડાની જરદીમાં મેળવી લેપ કરવાથી
કંઈ વાગવાથી આવેલ સોજો તથા દુખાવો મટે.

૭૩૫ બરફનો ચોક્ક કરવાથી પણ, વાગવા-દુખાવાથી આવેલ
સોજો અને દુખાવો મટી જાય છે.

૭૩૬ કાલન વોટર લગાવવાથી પણ ઉપલા કાંરણોથી થતી
પીડા અને સોજો ઉતરી જાય છે.

૭૩૭ જુન્ડબેદસ્તર (જાળરમાં ગાંધીને ત્યાં મલે છે)
એક માસો લઈ ચમેલીના તેલમાં બારીક લસોટી
લેપ કરતા રહેવાથી તથા લંગોટ બાંધવાથી સારણગાંઠ
પણ મટવા સંભવ છે. સારણના રોગીએ પેટ સાફ
રાખવું. વાયડું તથા ભારે ખાવું નહિ.

૭૩૮ વજ અને સરસવનું ચૂર્ણ પાણીમાં ખૂબ લસોટી તેનો
લેપ કરવાથી વધરાવળ મટે છે. પાણી થોડું લેવું.

૭૩૯ સરગવાની છાલ અને સરસવ એક એક તોલો લાવી
ખાંડી વજગાળ ચૂર્ણ કરી પાણીમાં લસોટી લેપ

- કરવાથી અંદરનો ભરાયેલા વાયુ દૂર આવે સોજો ઉતરી વધરાવળ મટે.
- ૭૪૦ હરડાં, બહેડાં અને આમળાંનું સમભાગ ચૂર્ણ બનાવી ૦૧ તોલો ચૂર્ણ ગરમ ગોમૂત્ર તોલો ૧ (ગાળી લેવું) સાથે સવારેમાં કેટલાક દિવસ પીવાથી વાયુના દોષથી થયેલી વધરાવળ મટી જાય છે.
- ૭૪૧ હરડાં, બહેડાં અને આમળાં સમભાગે લઈ અધકચરાં કરી તેમાંથી બે તોલા ભૂકો એક શેર પાણીમાં ઉકાળતાં ૦૧ શેર પાણી રહે ત્યારે ગાળીને તેમાં ૦૧ થી એક તોલો તાણું ગોમૂત્ર, નાખી મવારમાં પી જવાથી વધરાવળ મટે. રોગસાધારણ લાગે ખરો તેથી ગભરાવું નહિ. ઘણીવાર એકાદ દિવસ પીવાથી જ ફાયદો થઈ જવા સંભવ છે.
- ૭૪૨ પાશેર ગરમ દૂધમાં થોડી મુંઠની ભૂકી તથા એરંડીયું તેલ તોલો ૧૧ રોજ સવારમાં બે માસ સુધી પીવાથી મારણુ ગાંઠ-અંતરગળ મટી જાય છે.
- ૭૪૩ એરંડીયું અને તાણું ગળેલું ગોમૂત્ર તોલો ૧ લઈ મેળવીને તેમાં શુદ્ધ શુગળ ફાર્મસીમાંથી લાવી તે તોલો ૦૧ જેટલો વાટીને ત્રણે વસ્તુઓ બરાબર મેળવી રોજ સવારે સાંજે પીવાથી સારણુગાંઠના રોગમાં ફાયદો થઈ જાય. પ્રયોગ લાંબો વખત ચાલુ રાખવો.
- ૭૪૪ બળદાણા તોલા ૦૧ નું ચૂર્ણ એરંડતેલ તોલા ૨ માં નાખી બરાબર ગરમ કરી તે તેલ ઠંડુ થયેથી સવારે રોજ એકવાર પીવું. સારણુગાંઠ મટે.

૫ વૃષભુની કોથળીમાં કફવાયુ દુષિત થઈ ભરાવાથી વધરાવળ થાય છે. પાણી ભરાવાથી પણ થાય છે એને ઉપરથી નાનું આંતરડું કોથળીમાં ઉતરવાથી પણ થાય છે. તેને સારણ કહે છે. ઉપજા ઉપચારથી આરામ ન લાગે તો શસ્ત્રવૈદ્યની સલાહ લેવી. સારણ માટે પટ્ટા પણ બનાવીને પહેરવાથી આરામ રહે છે. સારણના રોગીએ વજન ઊંચકવું નહિ, દોડવું નહિ તેમ જ પેટ સાફ રાખવું. વાયડું-ખટાટાં, વાલ, વટાણા, ચોળા, કઠોળ, સેવ ગાંઠિયા તથા ભારે ચીજો તજવી.

સ્ત્રીનું પ્રજનન અપયંપન

યોનિમાર્ગ અને ગર્ભશિશ્યના રોગો - સગતાવિરુદ્ધ તથા તેના ઉપાયો

સફેદ પ્રદર, રક્તપ્રદર, લોહાવા, અતિસાવ

૭૪૬ કાકડાશીંગી અને સાકરનું સમભાગ ચૂર્ણ જે માસા પ્રમાણે સવારસાંજ દૂધ અગર પાણી સાથે લેવું. પ્રદર રોગ મટે.

૭૪૭ ખાવળની અંતરછાલ જે ત્રણ તોલા કચરી તેના ચતુર્થાંશ કાઢો કરી ગાળી સાકર નાખી રોજ સવારે પીવાથી પ્રદર રોગ જાય.

૭૪૮ સરપખાની છાલ રતી જે વખત રોજ પાન સાથે ખાવાથી પ્રદર મટે. ગર્ભાશય સુધરે.

૭૪૯ દાડમની છાલના ઉકાળામાં કપડું લીંબવી સુકાવી લેવું તથા તેમાંથી વેંત વેંતના કકડા કરી રોજ એક કકડો રાત્રે સૂતી વખતે યોનિમાં ધારણ કરવો. પ્રદર મટે.

૭૫૦ બેટલી ધાતુપુષ્ટિની દવાઓ છે તે દરેકથી પ્રદરરોગ મટે છે.

૭૫૧ ખોરસદલીનાં ત્રણ કૂલ પાણીમાં વાટી સાકર નાખી રોજ સવારે પીવાથી પ્રદરરોગનો નાશ થાય.

૭૫૨ કમળકાકડીનું ચૂર્ણ સવારસાંજ અરધા તોલા પ્રમાણથી

હૂધ અગર પાણી સાથે લેવાથી પ્રદર રોગનો નાશ થશે.

- ૭૫૩ ખાખરાની કુપળ લાવી છાયાશુષ્ક કરી ખાંડી તેનું ત્રણ માસા ચૂર્ણ સવારસાંજ તેટલી જ સાકર સાથે લેવાથી પ્રદર રોગ મટી જાય છે.
- ૭૫૪ વડના ઝાડનાં લાલ અંદૂર છાયાશુષ્ક કરી તેનું વસ્ત્ર-ગાળ ચૂર્ણ હૂધ સાકર સાથે સેવન કરવાથી પ્રદર મટે.
- ૭૫૫ બહુકળીનું ચૂર્ણ ૦૧ તોલો તેટલી જ સાકર સાથે સવારસાંજ ખાઈ ઉપર હૂધ પીવું. પ્રદર મટે.
- ૭૫૬ મેથીનાં ફૂલ અને નાગકેસરનું ચૂર્ણ રોજ સવારે ૦૧ તોલો પાણી સાથે લેવાથી પ્રદર મટે.
- ૭૫૭ એખરો અને શિંગોડાં સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તે જો ખરાબર દળેલી સાકર મેળવી ૦૧ તોલો પ્રમાણે સવારસાંજ ખાવાથી પ્રદર રોગ જાય.
- ૭૫૮ મોચરસ અને સાકરનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી સવારમાં હથેળી ભરીને પાણી સાથે લેવાથી પ્રદર રોગ મટી જાય.
- ૭૫૯ લાજવંતી અને ખાખરાનો ગુંદર જેલ સમભાગે લઈ ખાંડી ચૂર્ણ કરી ૦૧ તોલો પ્રમાણે સેવન કરવાથી પ્રદર રોગ મટી જાય છે.
- ૭૬૦ દર્ભનાં મૂળનું ચૂર્ણ સવારસાંજ ૦૧ તોલો પ્રમાણે ચોખાના ધોવણુ સાથે પીવાથી આરામ થાય.
- ૭૬૧ ઉંખરાના ફળનો રસ ૦૧ તોલો તથા મધ ૦૧ તોલો

સવારે તથા સાંજે જે વખત પીવાથી પ્રદર રોગ મટે. મટે ત્યાં સુધી દૂધલાત તથા સાકર સિવાય બીજું કશું ખાવું નહિ.

૭૬૨ આમળાંના જે ત્રણ ડંખિયાનું ચૂર્ણ પાણી સાથે બરાબર વાટી તેમાં ૦ તોલો મધ તથા ૦૧ તોલો સાકર મેળવી રોજ સવારે પીવાથી આઠ દસ દિવસમાં કાયદો થાય છે.

૭૬૩ અસલી નાગકેસરનું વચ્ચગાળ ચૂર્ણ કરી સવારે, બપોરે તથા સાંજે દરેક વખતે એકએક આનીભાર મીઠી છાશ સાથે ખાવું. જમવામાં ફક્ત છાશ-ભાત લેવાં. સફેદ પ્રદરનો રોગ મટી જાય છે. મટે ત્યાં સુધી જીવનું દર્દ હોય તો એક માસ સુધી ઔષધ સેવન કરવું.

૭૬૪ લીલાં આમળાંનો રસ તોલો ૦૧, સાકર તોલો ૦૧ તથા મધ તોલો ૦૧ ત્રણેનું મિશ્રણ કરી તેના ત્રણ ભાગ કરવા તથા સવારે, બપોરે સાંજે ત્રણ વખતમાં ખાઈ જવા. દરેક વખતે સાથે પાકું ગજેલું લીલી છાલનું કેળું અરધું અરધું ખાવું. ખોરાકમાં ફક્ત દૂધ, ઘી, ભાત, સાકર લેવાં. અઠવાડિયામાં પ્રદર રોગ મટશે.

૭૬૫ આમળાં અને વરિયાળી દરેક એક એક તોલો લઈ કચરીને રાત્રે એક કપ પાણીમાં ભીંજવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળીને સાકર નાખી પીવાથી રક્ત પ્રદર લોહીવા મટે. માસિક વધારે પડતું આવતું હોય તેમાં પણ કાયદો કરે.

- ૭૬૬ ગધેડાની લાદની પોટલી બનાવી ચોનિમાં ધારણુ કરવાથી લોહી બધ થાય. લોહીવા મટે.
- ૭૬૭ બકરીની લીંડીઓની બાજેલી ચાજેલી રાખ એક ભૂંગળીમાં નાખી ચોનિમાં ફૂંકવાથી લોહી બધ થાય.
- ૭૬૮ ગુલે અરમાની અને સાકર સમભાગે લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી દિવસમાં બે વખત એક એક તોલા પ્રમાણે પાણી સાથે ખાવાથી ગમે તેવો લોહીવા પણ મટે છે.
- ૭૬૯ અરદૂસીનાં પાન ૨૦ જેટલાં કચરીને પાણીમાં એક રાત ભીંજવી, ચોળી, મસળી સવારે તે પાણી પી જવાથી વધુ પડતું માસિક આવતું બધ થાય છે.
- ૭૭૦ ખાટલાની જૂની સીંદરી બાળીને તેની ભસ્મ સાથે સમભાગ સાકર વાટી હથેળી ભરીને રોજ બે વખત પાણી અથવા ગાયના દૂધ સાથે લેવાથી લોહીવા મટે છે.
- ૭૭૧ જીવું ગુણપાટ સાફ કરી બાળી તેની ભસ્મ પણ ઉપર મુજબ સાકર મેળવી હથેળી ભરી સવારમાં પાણી સાથે ખાવાથી લોહીવા મટે છે.
- ૭૭૨ છૂં સાધારણ શેકીને ખાંડી ચૂર્ણ કરી સમભાગ સાકર સાથે મેળવી તે મિશ્રણ અરધો તોલો પ્રમાણે બે વખત પાણી સાથે લેવાથી લોહીવા-રક્ત મદર મટે છે.
- ૭૭૩ માંજીલતું ચૂર્ણ માસા ૭ લઈ દહીં રતર ૦૧૧ સાથે સવારમાં થોડા દિવસ ખાવાથી વધુ પડતો માસિક

આવ તથા લોહીવાનું દર્દ તેમજ હરસમાં પડતું લોહી પણ બંધ થાય.

૭૭૪ રાજ અને સાકરનું સમલાગ ચૂર્ણ બનાવી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા પ્રમાણે સવારસાંજ પાણી અગર મીઠી, છાશ સાથે લેવાથી રક્તઆવ બંધ થાય તેમજ આડાનું દર્દ પણ મટે.

૭૭૫ કોઈપણ જાતના પ્રદર રોગ માટે દરદીએ તેલ, મરચું અને ગરમ ચીજો ખાવાની છોડી દેવી જોઈએ. જેથી જલદી આરામ થાય છે.

૭૭૬ શ્રીને જ્યાં સુધી પ્રદર રોગ કે લોહીવા હોય ત્યાં સુધી બ્રહ્મચર્ય પણ ખાસ પાળવું જોઈએ. પુરુષોએ પણ આટલું ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. રોગી સાથે તેમજ રોગી હાલતમાં વિવચનોજ બંનેને નુકશાનકારક છે.

૭૭૭ ગોરખ આમલી એક આખીનો ગર્ભ તથા કાગદી એલચીનાં બીજ તોલો ૦૧ એકત્ર વાટી રોજ સવારે પાણી સાથે ૧૫ દિવસ લેવાં તથા જમવામાં દૂધ, ભાત, ઘી, સાકર સિવાય બીજું ખાવું નહિ. પ્રદર રોગ ખાતરીથી મટશે.

૭૭૮ કપાસિયાનાં મીંજ દરરોજ તોલો ૧ લઈ પાણીમાં વાટી સાકર નાખી સવારે પીવાથી તથા ગરમ ચીજોનો ત્યાગ કરવાથી પંદર દિવસમાં શ્રીઓને પડતાં પાણી-પ્રદર રોગ નિશ્ચય મટી જાય છે.

૭૭૯ કાકડીના બીજનો મગજ તોલો ૧ અને પ્રવેતકમળની

કળી તોલો ૬ લાવી બારીક પીસી તેમાં શેકેલ જીરુનું ચૂર્ણ બેઆનીભાર તથા સાકર નાખી પાણીમાં ઘૂંટીને રોજ સવારે ૧૫ દિવસ પીવાથી પ્રદરરોગ મટી જાય.

- ૭૮૦ અશોકની છાલ બે તોલા કચરી ખાંડીને તેમાં પાશેર દૂધ તથા પાશેર પાણી નાખી, પાણી બગી જાય ત્યાંસુધી ઉકાળી, ગાળી સાકર નાખી ઠંડો પડવા દઈ રોજ સવારે પાવો. આથી સફેદ તથા લાલ બેઉ પ્રકારના પ્રદર રોગ મટી જાય છે.
- ૭૮૧ ખપાટના પાનનો રસ તોલા ૨ કાઢી તેમાં અસલી નાગકેસરનું ચૂર્ણ માસા ૨ નાખી સાત દિવસ પીવાથી પ્રદર રોગ મટે.
- ૭૮૨ પાકેલાં કેળાં તથા ઘી, સાકર સવારે નરણા કોઠે થોડા પ્રમાણમાં ખાવાં, શરદી થાય તો સાકરને બદલે ઘીથી બમણું મધ નાખી ખાવું.
- ૭૮૩ રક્તપ્રદરમાં ખાવાની દવા સાથે જલ્દી આરામ થવા માટે મુલતાની માટી પાણીમાં ભીંજવી તેનો પેકુ પર બાંધો લેપ કરવો. લોહી બંધ થાય છે.
- ૭૮૪ દાઝહળદર ૨ તોલાનો સોળગણા પાણીમાં કાઢી કરી આઠમો ભાગ રહે ત્યારે ગાળીને તેમાં ૨ માસા શિલાજીત મેળવી સવારમાં પીવાથી સર્વ પ્રકારના પ્રદર રોગ મટી જશે.
- ૭૮૫ સાલમમીશ્રી, સફેદ મૂસળી અને પંતળીમીશ્રીનું સમભાગ ચૂર્ણ ૩ માસા પ્રમાણે સવારસાંજ સાકરવાળા દૂધમાં લેવું. પ્રદર મટી જાય તથા શક્તિ આવે.

- ૭૮૬ આસનનું ચૂર્ણ સવારસાંજ ૦૧ તોલો દૂધ સાથે લેવું જેથી પ્રદર રોગ મટે તથા શક્તિ પણ આવે.
- ૭૮૭ બેરસલીનાં તાજાં ફુલ તોલો ૧ તથા ત્રણચાર મીઠી બદામ લઈ ભાંગની માફક લસોટી પાણી સાથે સાકર નાખી સવારે, સાંજે બેવાર પીવાથી ધોળું તથા લાલ પ્રદર મટી જાય છે પાણીને બદલે દૂધમાં પણ પી શકાય. ગાયનું દૂધ હોય તો વધારે સારું.
- ૭૮૮ ત્રિક્ષણાં, સૂંઠ, દારૂહળદર, લોમ્ર અને અશોકની છાલ તથા જેઠીમધ સર્વ સમભાગ લાવી જવકૂટ કરી તેમાંથી ૨ તોલા ભૂકો ૧૬ ગણા પાણીમાં ઉકાળી આઠમો ભાગ રહે ત્યારે ગાળીને તેને ઠંડુ થવા દઈ થોડું મધ તથા બેઆનીભાર લોમ્રનું ચૂર્ણ મેળવી સવાર, સાંજ પીવું. સર્વ પ્રદરો મટે.

સોમ રોગ-જળપ્રદર

- ૭૮૯ ક્ષીરવિહારી કંદ, જેઠીમધ, ખારેક તથા કાળી મૂસળીનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ પ્રમાણે સવારસાંજ ૧ તોલો મધ તથા ૧ તોલો સાકર સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.
- ૭૯૦ અરીઠાંના ફળનો પીળો ગભૈ ૧ રતી જેટલો પાકેલા કેળામાં મૂકી ખાવો. તથા ઉપર માખણ તથા સાકર ૧ તોલો ચાટી જવું. આ પ્રમાણે સવારસાંજ બે વખત કરવાથી થોડા દિવસમાં સોમરોગ-મૂત્રનું થોડે થોડે સુરી જવું તથા શક્તિક્ષય થયો, બધ થઈ આરામ થાય છે.
- ૭૯૧ ગળો, આમળાં અને ગોખરૂનું સમભાગ ચૂર્ણ સવાર

સાંજે ૦૧ તોલા પ્રમાણે દૂધ અગર પાણી સાથે લાંબો વખત લેવું. ઉત્તમ લાલ આપનારું છે. ઘી, સાકર સાથે ખાઈ ઉપર દૂધ પીવાથી વિશેષ લાભદાયી છે.

૭૬૨ પાકેલ કેળું ૧ તથા આમળાંનો રસ તોલો ૦૧ એકત્ર ઘૂંટી સવારમાં તથા સાંજે ખાવાથી જળપ્રદરનો નાશ થશે. અંદર સાકર તોલો ૦૧ નાખવી.

ગર્ભાશયનો દુખાવો, સોજો, ઝખમ, ગર્ભાશયશુદ્ધિ વગેરે.

૭૬૩ ખસખસ વાટી પાણી નાખી ખૂણ પકાવી, ચીકણું અને લેપ જેવું ઘટ્ટ થાય ત્યારે તેમાં થોડું શુલાખનું તેલ મેળવી ઘૂંટીને પેડું પર ગરમ ગરમ લેપ કરવાથી ગર્ભાશયનો દુખાવો, પેડુમાં તથા સાથળના મૂળમાં શૂળ, ચસકા આવતા હોય તો મટે. ગર્ભાશયનો સોજો ઉતરે.

૭૬૪ જે તોલા તલ ખારીક વાટી થોડા શુલાખના તેલ સાથે લસોટી મેળવીને ચોનિમાં લેપ કરવો તથા તેની ગોળી કરી પહેરવી. તેમ જ ઉપર નં. ૭૬૩ માં બતાવ્યા પ્રમાણે પેડુ પર લેપ કરવો. જેથી ઉપરની બધી ફરિયાદો મટશે. રાત્રે આ ઉપચારો કરીને સૂઈ જવું.

૭૬૫ મધમાં ૩ લીંબવી રાત્રે સૂતી વખતે તે ૩ ચોનિમાં ધારણ કરવાથી ગર્ભાશય શુદ્ધ થાય છે. અંદરની ખરાબીઓ બહાર નીકળી જશે.

૭૬૬ પાણી સાથે અધું માયફળ ઘસી લેવું તથા ફુલાવેલ

ફટકડી વાલ ૧ તેમાં મેળવી થોડું પાણી ઉમેરી તેમાં ૩ લીંબવીને તે ૩ ચોનિમાં ધારણ કરવાથી અંદરનો કંઈ ઝખમ હોય તો મટી જાય છે.

૭૯૭ લીમડાનાં પાન બાફીને પેડુ પર ગરમ ગરમ બાંધવાથી માસિક વખતે થતો પેડુનો તથા ગર્ભાશયનો દુખાવો મટે. રાત્રે બાંધીને સૂઈ જવું.

૭૯૮ ખાખરાનાં ફૂલ—કેશૂડાં બાફીને ગરમ ગરમ પેડુ પર બાંધવાથી પણ ઉપર મુજબ ફાયદો થઈ જશે.

અનાર્તવ-ખંધમાસિક-માસિકની અનિયમિતતા, કષ્ટાર્તવ

૭૯૯ રોજ સવારમાં થોડા દિવસ પાકેલું પપૈયું ખાવાથી ખંધ માસિક તેમ જ કષ્ટાર્તવમાં પણ ફાયદો થાય. જેના શરીરમાં લોહી ઓછું હોય તેમણે આ પ્રયોગ અજમાવવો નહિ. અથવા ગરમ લાગે તો પપૈયું ખાઈ ઉપર દૂધ પીવું.

૮૦૦ ગરમાળાની છાલ તોલા ૨ નો ૧૬ ગણા પાણી સાથે ઉકાળીને આઠમો ભાગ રહેતાં ગાળી લીધેલો ઉકાળો પીવાથી ઉપલા રોગો મટે.

૮૦૧ ૧૦ તોલા વરસાદના પાણીની અંદર ત્રણ તોલા મધ મેળવી પીવું અને ત્રણ ચાર કલાક અત્યુ સૂઈ રહેવું આ પ્રયોગથી ઘણીવાર માસિક આવવાનું ચાલુ થાય છે.

૮૦૨ મૂળાનાં બીજ, ગાજરનાં બીજ, અજમો, ત્રણે સમભાગ બાંડી તેનું ચૂણું હથેળી ભરીને પાણી સાથે ફાકવાથી ખંધમાસિક ચાલુ થાય. પંદર દિવસ સુધી દિવસમાં

જે વાર ચાલુ રાખવું જોઈએ. નળના શરીરવાળી
શ્રી તેમજ સગલાં શ્રીઓ માટે આ ઉપાયો નથી.

૮૦૩ નરમા કપાસનાં ફૂલ તોલા ૧૦ જે રતલ પાણીમાં
ઉકાળી ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળી નાખીને પીવાથી
રોગેદર્શન શરૂ થાય.

૮૦૪ કપાસનાં મૂળ તોલા ૫ જે રતલ પાણીમાં ઉકાળી
ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળી પીવાથી, કષ્ટાર્તવ તેમજ
મોઢું માસિક આવતું હોય તેમાં ફાયદો થાય.
નિયમિત થાય. કેટલાક વખત સુધી દવા ચાલુ
રાખવી જોઈએ,

૭૦૫ ઘી તોલા ૪૫, ગોળ તોલા ૨૫, અજમાનું ચૂર્ણ ૬
માસા, સૂંઠનું ચૂર્ણ ૬ માસા તથા હળદળ ભૂકી ૨
માસા લેવું. પછી ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉપરનો ગોળ
પિગાળી લેવો. તથા તે પાણી જૂઠું રાખી. બાકીની
ચીજો અગ્નિ પર સાધારણ શેકીને પછી તેમાં ગોળવાળું
પાણી નાખી બરાબર ઉકાળી લેવું. આ ઉકાળો સવારે
તથા સાંજે, પણ જમ્યા પહેલાં જે વખત જે ભાગ
કરી રોજ પીવો. પેટ, પેડું તથા કમરમાં પીડા સહિત
આવતું માસિક વગર પીડાથી સાફ આવે.

૮૦૬ “અશોકારિષ્ટ” નામની આયુર્વેદિક બનાવટની દવા
જમ્યા પછી જે વખત પીવાથી માસિક સંબંધી સર્વ
ફરિયાદો મટી જાય.

સૂચના:-માસિક લાવનારી દવાઓ સગલાંવસ્થામાં તથા
શરીરમાં બીજા રોગો તાપ, પાંડુ, લોહીની અછતવાળી

સ્થિતિમાં લેવી નહિ. અથવા તો વૈદ્યની સલાહ લઈને જ ઈલાજ કરવો.

રજ્જેદર્શન માટે થોડા વધુ ઈલાજો

૮૦૭ રાત્રી તોલા તલને ખાંડી શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથા ભાગનું રહે ત્યારે ગોળ નાખી ઠંડું થયેથી પીવું. માસિક આવે.

૮૦૮ તલ, વડગૂંદા તથા વરિયાળી સમભાગે અધકચરાં ખાંડી બે ત્રણ તોલા ભૂકો શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો ભાગ રહેતાં ગાળીને ગોળ નાખી ઠંડું પડવા દઈ પીવાથી માસિક આવે.

૮૦૯ ત્રણ તોલા ખાંડેલા તલમાં શેર પાણી નાખી ઉકાળતાં ચોથા ભાગનું રહે ત્યારે ગાળી તેમાં સૂંક, મરી, પીપર, હીંગ અને ભારંગમૂળનું સમભાગે કરેલું ચૂર્ણ ૩ માસા તથા ગોળ તોલો ૧ નાખી ઠંડું થવા દઈ સવારમાં પીવું એટલે માસિક આવે તથા માસિક સંજાથી પીડાઓ મટે,

૮૧૦ ગાળરનાં બીજ તોલો ૦૧૧ પાણી સાથે વાટી સવારમાં પીવાં

૮૧૧ રાયણનાં બીયાંનું મગજ વાટી તેની પોટલી ચોનિમાં ધારણ કરવી.

૮૧૨ એળિયો વાલ ૨ ગરમ પાણીમાં ખાવાથી પેડૂની શૂળ મટે. માસિક આવતાં પીડા થાય ત્યારે બે વખત સવારસાંજ સેવન કરવાથી રાહત થાય. સાથે હીંગ વાલ ૨ મેળવવાથી વિશેષ ફાયદો થાય છે.

યોનિરોગ, દાહ, શૂળ, સ્ત્રાવ, ચળ વગેરે

- ૮૧૩ કડવા લીમડાની લીંબોળીને લીમડાના પાનના રસ સાથે લસોટી લેપ કરવાથી યોનિશૂળ મટે.
- ૮૧૪ મીંઢળ તોલો ૧, કપૂર બેઆનીભાર બારીક વાટી મધ સાથે મેળવીને લેપ કરવાથી અંદરની નસ સંબંધી પીડા મટે તથા સંકેત થાય.
- ૮૧૫ માયફળ તોલો ૧ તથા કપૂર બેઆનીભાર વાટી મધમાં મેળવી લેપ કરવાથી યોનિરોગ મટે.
- ૮૧૬ લીલાં આમળાંનો રસ તથા મધ મેળવી લેપ કરવાથી યોનિમાં દાહ થતો હોય તો મટે,
- ૮૧૭ હરડાં, બહેડાં તથા આમળાંને જવફૂટ કરી બે તોલો ભૂકાને અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી અરધું રહે ત્યારે ગાળી તેમાં કપડું લીંબવી યોનિમાં ધારણ કરવાથી યોનિદાહ, યોનિશૂળ, સ્ત્રાવ, ક્ષત, સોજો, પીડા, ખજવાળ વગેરે સર્વ રોગો મટે છે. યોનિમાં ગરમી જણાતી હોય તો શાંત થાય છે. આરામ થાય ત્યાં સુધી ઉપાય ચાલુ રાખવો.
- ૮૧૮ ગરમ ધીમાં ૩ લીંબવી યોનિમાં પહેરવું. શૂળ મટી જાય.
- ૮૧૯ ખાવા માટે સૂંઠ, મરી, અને પીપરનું ચૂર્ણ વાલ ૨ મધમાં આટવું. યોનિશૂળ મટે.
- ૮૨૦ કાળા ધંતૂરાનાં અથવા ધંતૂરાનાં ત્રણ પાન બારીક વાટી બેઆનીભાર સિંધવ તથા બેઆનીભાર ધી સાથે ઘૂંટી યોનિમાં લેપ કરી સૂઈ જવું. યોનિશૂળ ખાતરીથી મટે.

૮૨૧ બીડલણ, ખાવચો, અરઠ્ઠીનાં મૂળ, લીંડીપીપર,
વજ, મરી, પીપરીમૂળ અને સુંઠ સમભાગ લાવી
ખાંડી ચૂર્ણ કરીને સવારસાંજ ૦૧ ૦૧ તોલો ગરમ
પાણી સાથે ખાવાથી ચોનિશૂળ મટી જાય છે.

ચોનિસંકોચ તથા દ્રઢતા માટે

૮૨૨ ગોઠંતી હરતાલનો ખડો દેવતામાં મૂકી ઉપરથી
કોલસા ઢાંકી દેવા. ઠંડુ થયેથી કાઢી, વાટી, તેની
લસમ તોલો ૧, માયાનું ચૂર્ણ તોલો ૧ તથા કુલાવેલ
ફટકડી તોલો ૦૧ મધ સાથે મેળવી ભોર જેવડી ગોળી
કરવી. આ ગોળીઓ રાત્રે સૂતી વખતે ચોનિમાં
ધારણ કરવાથી ચોનિસંકોચ થાય. પ્રદરરોગ પણ
મટે, આની સૂકી ભૂકી મલમલ જેવા ઝીણા વસ્ત્રમાં
ખાંધી પોટલી કરીને પણ વાપરી શકાય.

સગર્ભાવસ્થાના રોગો કબજિયાત, ઊલટી

૮૨૩ એરંડીયું તેલ, અથવા સત ઇસબગોલ ગરમ દૂધ
સાથે લેવું. અથવા ગુલકંઠ ખાઈ ઉપર ગરમ દૂધ
પીવું. કબજિયાત મટે.

૮૨૪ આવળનાં ફૂલ ૧ તોલો, ૧૦ તોલા ગાયના દૂધમાં
વાટીને પીવાં. દૂધમાં સાકર નાખવી. સવારે આ
પ્રયોગનું સેવન કરવાથી ઊલટી મટે.

૮૨૫ કોથમીરનો રસ તોલો ૧ ચોખાના ધોવરામણમાં સાકર
નાખી મેળવીને સવારમાં પાવો. ઊલટી બંધ થાય.

૮૨૬ બીંડીના ગર્ભનું બેબેઆનીલાર ચૂર્ણ સવારસાંજ પાણી
સાથે લેવું. ઊલટી બોધી થશે.

સગભાવસ્થામાં શૂળ, આક્રેશ, તાવ, ઝાડા

- ૮૨૭ મહૂડાની છાલ, ચંદનવાળો, ઉપરસાલ, જેઠીમધ અને પશ્ચિમકાષ્ટનું સમભાગ જવકૃટ ચૂર્ણ કરી જે તેજા ભૂકો આઠગણા પાણી પલાળી ઉકાળતાં ચોથા ભાગનું રહે ત્યારે ગાળીને સવારે પાવું. તાવ માટે સાફ છે.
- ૮૨૮ ગળોનું ચૂર્ણ અથવા પલાળેલી લીમડાની ગળોનું પાણી સવારે તથા સાંજે પીવું. તાવ નય.
- ૮૨૯ આંખાની ગોટલી શેકીને આવા આપવાથી ઝાડા મટે.
- ૮૩૦ ધાવડીનાં ફૂલ, મોચરસ અને ઈંદ્રજવનું સમભાગ ચૂર્ણ કરીને સવારસાંજ જે જે માસા પાણી સાથે આપવું. જેથી ગર્ભિણીનો અતિમાર-ઝાડા મટી જશે. હલકો ખોરાક લેવો.
- ૮૩૧ ગોખરૂ, જેઠીમધ અને દ્રાક્ષ સમભાગે એકત્ર કૂટી તેમાંથી જે તેજા ભૂકો રાત્રે એક કપ પાણીમાં ભીંજવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળી પીવાથી ઉદરશૂળ મટે.
- ૮૩૨ અજમોદ, સૂંઠ, લીંડીપીપર, અને છરાનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી તે જે આનીભાર ચૂર્ણ ૦૧ તેજો ગોળમાં મેળવી ખાઈ ઉપર પાણી પીવું. જેથી આક્રેશ, શૂળ તથા મંદાગ્નિ મટી જશે.

ગર્ભિણી સીના સોજા

- ૮૩૩ ઘોળી સાટોડીનાં મૂળ વાટી તેનો રસ સોજા પર ચોપડવો.
- ૮૩૪ આસોંદનાં મૂળ પાણી અથવા ગોમૂત્રમાં ઘસી, ગરમ કરી ચોપડવાં. સોજા ઉતરે.

૮૩૫ સાટોડીનાં તાબં મૂળ ચાવી તેનો રસ પીવો અથવા
સાટોડીનાં મૂળ તોલા બે કચરી, શેર પાણીમાં
ઉકાળી ચોથા ભાગનું રહે ત્યારે બે ભાગ કરી
સવારસાંજ પીવાથી સોજનો નાશ થશે.

ગર્ભિણીના ધાસ, કાસ, ખાંસી

- ૮૩૬ જેઠીમધનાં મૂળ મોઢામાં રાખી રસ ઉતારવો.
૮૩૭ અરડૂસીનો રસ તોલો ૦૧ તેટલા જ મધ સાથે
સવારે તથા રાત્રે પીવો.
૮૩૮ સૂંઠ, લીંડીપીપર અને ભારંગમૂળનું સમભાગ ચૂર્ણ
કરી બેબેઆનીભાર ચૂર્ણ ૦૧ તોલો ગોળ સાથે
સવારસાંજ ખાવું.

ગર્ભિણીનું મૂત્ર બંધ થયું હોય ત્યારે

- ૮૩૯ ખાખરાનાં ફૂલ બાફી તેનું પેડું પર બધારણ કરવું.
૮૪૦ પેડું પર લીલો શેવાળ બાંધવો.
૮૪૧ સુરોખાર પાણીમાં મેળવી નાલિ પર ચોપડવો.

ગર્ભિણીનું પ્રદર, રક્તસ્રાવ

- ૮૪૨ વાળો, અતિવિષ, નાગરમોથ, મોચરસ, ઈંદ્રજવ, સર્વ
સમભાગે જવફૂટ કરી બે તોલા ભૂકો આઠ ગણા
પાણીમાં ઉકાળતાં ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળી પીવું.
તે જ ભૂકો સાંજે ઉકાળીને પાવો. જેથી ગર્ભિણીનું
શૂળ, આડા, તથા પ્રદર રોગોનો નાશ થશે.
૮૪૩ સો વાર પાણીમાં ધોયેલું ઘી શરીરે મર્દન કરવાથી
રક્તસ્રાવ બંધ થાય.

૮૪૪ મધ, કમળ, અને નાગકેસર, સાકર તથા ધીનું સેવન કરવું. નાગકેસર બેઆનીભાર તથા કમળ ૧ તોલો ખારીક લસોટી તેમાં ૧ તોલો આકર, ૦૧૧ તોલો મધ તથા ૧ તોલો ઘી મેળવી સવારસાંજ ખાવું. પ્રદર તથા રક્તસ્રાવ મટશે.

શીઘ્રપ્રસવ થવાના ઈલાજો.

૮૪૫ સ્ત્રી કબ્જાતી હોય ત્યારે એક તોલો ગરમાળાની છાલનો ભૂકો બે કપ પાણીમાં ઉકાળી ૦૧૧ કપ કહે ત્યારે ગાળીને પાવો.

૮૪૬ મરેહી તોલો ૦૧૧, બે કપ પાણીમાં ઉકાળી ૦૧૧ કપ રહે ત્યારે ગાળી મધ નાખી પાવાથી શીઘ્ર પ્રસવ થાય.

૮૪૭ ગર્ભવતી સ્ત્રી નવમા માસથી રોજ સવારે ૧ તોલો બદામનું તેલ દૂધ સાથે પીતી રહે તો પ્રસવ વખતે ઠંડાઈ તકલીફ થતી નથી.

૮૪૮ માથાના વાળ અથવા સાપની કાંચળી અંગારા પર નાખી તેની ચોનિ પર ખૂણી લેવી. પ્રસવ થશે.

૮૪૯ કલગારીનાં મૂળ સુતરમાં બાંધી હાથે પગે બાંધવા. પ્રસવ બાદ છોડી નાખવા.

૮૫૦ લીંડીપીપર, વજ પાણીમાં વાટી એરંડીયામાં મેળવીને હુંડી પર લેપ કરવો. પ્રસવ બાદ કાઢી નાખવો.

૮૫૧ ઉટકટારીનાં મૂળ ચોટલે બાંધવાં. પ્રસવ બાદ તરત જ છોડી નાખવાં.

૮૫૨ ગાયનું દૂધ ૨૦ તોલા લઈ તેમાં ૧ તોલા ગાયનું
છાણુ મેળની વચગાળ કરી પાઈ દેવું. પ્રસવ થઈ જશે.

મૃતગર્ભ નીકળી જવા માટે

૮૫૩ દોઢ પાથેર પાણીમાં પાંચ તોલા ગાયનું છાણુ મેળવીને
ગાળીને પાવાથી મૃતગર્ભ બહાર પડે.

૮૫૪ મેથી, રાઈ, કલૌંછ, અજમે, વરિયાળી, વાવડીંગ,
રાયણુ, ગાજરનાં બીજ, કુંબળીનાં બીજ એ સર્વ
સમભાગ ખાંડી તેમાંથી ૨૧ તોલા ભૂકો આઠ ગણા
પાણીમાં ઉકાળી એથો લાગ રહે ત્યારે ગાળીને
પાવાથી મૃતગર્ભ બહાર પડે. તથા સરલ પ્રસવ માટે
પણુ ફાયદાકારક છે. ઉપરની બધી ચીજો હાજર ન
હોય તો જેટલી મળે તેટલીથી કામ લેવું.

૮૫૫ ઐરંડીયાને સહેજ ગરમ કરી તેમાં ભીંન્તવેણું કે
ચોનિમાં ધારણુ કરવાથી તથા ગુગળ અથવા બેરળની
ધુમાડી લેવાથી પણ મૃતગર્ભ બહાર પડવામાં મદદ
મળે છે. પહેલાં ધુમાડી બરાબર લઈ, પછી ઐરંડિયાવાળું
કે ધારણુ કરવું.

૮૫૬ અરીઠાં પાણીમાં વાટી, ચોળી તે પાણીમાં કે ભીંન્તવી
ચોનિમાં ધારણુ કરવાથી મૃતગર્ભ નીકળી જાય.

૮૫૭ કબૂતરની ચરકની ધુમાડી લેવાથી પણ મૃતગર્ભ બહાર
પડે.

પ્રસૂતાની ઔર પડતી ન હોય ત્યારે

૮૫૮ ઔર પડવા માટે સ્ત્રીની પ્રકૃતિનો વિચાર કરી
પાંચથી ૧૦ તોલા ઘી પાવું. અને ગળામાં માથાના

વાળનું શુચળું દાખલ કરવું. જેથી જિલટી થવાથી ઓર નીકળી જશે. વાળથી જિલટી ન થાય તો ગરમ પાણી પાવું. પેદૂ પર ચરચરવનું તેલ નીચેની તરફ માલીશ કરવું તથા થોડો શેક કરવો. તથા ચર્પની કાંચળી, નાગરમોથ જે મળે તેને રાઈના તેલમાં ભીંજવી અંગારા પર નાખી તેની ધૂણી આપવી. આ ઉપાયોથી ઓર પડી જાય છે.

ગર્ભપાત-કસુવાવડ થતી અટકાવવા માટે

- ૮૫૬ સાકર, કમળનાં તાંતુ અને તલનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી સવારસાંજ ૧ તોલાના પ્રમાણથી જે વખત મધમાં ચાટવું. કસુવાવડ અટકે.
- ૮૬૦ અતિબલ્લાનાં મૂળ કુમારિકાએ કાંતેલ સુતરના વણેલા દોરા વડે બાંધી કમરે બાંધવાનો દુચકો અજમાવવા જેવો છે.
- ૮૬૧ કસ્તૂરી ૧ ગુંજ, જાયફળ ૨ ગુંજ, જલ્પત્રી ૩ ગુંજ અને પીપળાનાં બીજ ૬ ગુંજ પ્રમાણે લઈ વાટી ગોળી કરી સવારમાં ગળવી. એ પ્રમાણે કસુવાવડની આદતવાળી સ્ત્રીએ સાતમાસ સુધી દર માસે એક જ વાર આ ગોળીનું સેવન રાખવું.
- ૮૬૨ કસુવાવડની આદતવાળી સ્ત્રીએ ગર્ભ રહ્યા બાદ બ્રહ્મચર્ય પાળવું. ગરમ મથાલા તથા વાયડો ખોરાક ખાવો નહિ, ભાર જિંચકવો નહિ. અધારામાં તથા અભણી જમીનમાં ચાલવું નહિ. અતિ હર્ષ કે આઘાત ન લાગે, ભય ન થાય તેનું સંબંધીઓએ ધ્યાન

રાખવું. ક્રોધ કરવો નહિ, દાદર ચઢવિતર કરવા નહિ,
ઉભગરા કરવા નહિ, જુલાળ લેવો નહિ. આટલું
ધ્યાન રહે તો વગર ઈલાજે કસુવાવડ થતી અટકી જાય.

૮૬૩ તલ અને પન્નકાળટ સમભાગે ખાંડી ૦૫૫ તોલો સવારે
તથા ૦૫૫ તોલો સાંજે સાકરવાળા ગાયના દૂધ સાથે
લેવાનું આલું રાખવું. કસુવાવડ થતી અટકશે.

૮૬૪ જવ, તલ, અને સાકરનું સમભાગ ચૂર્ણ કરી સવારસાંજ
એક એક તોલો ચૂર્ણ મધમાં આટવું. કસુવાવડની
આદતવાળી સ્ત્રીએ તથા ગર્ભનું રક્ષણ કરવા ઇચ્છતી
સ્ત્રીઓએ આ અને બીજા સર્વ ઈલાજો સાત માસ
સુધી આલું રાખવા. જેથી કસુવાવડ થતી અટકશે.

૮૬૫ ગળામાં કેરબાની માલા ધારણ કરવાથી કસુવાવડ થતી
અટકે છે એમ કહેવાય છે.

શુષ્ક ગર્ભ, છોડ માટે

૮૬૬ વાવડીંગ, પિત્તપાપડો, ધમાસો, ગળો, લાળજી, વાળો,
નાગરમોથ અને ધાણાનું સમભાગે જવફટ ચૂર્ણ
કરવું. જે તોલા ભૂકો રાત્રે શેર પાણીમાં ભીંજવી
સવારે ઉકાળતાં અરધા કપ જેટલું રહે ત્યારે ગાળી
નીચાવીને રોજ પીવું. તે છોડ પાલવે. એટલે શુષ્ક
ગર્ભ વધે.

૮૬૭ વરધારો, તો. ૦૫૫ અને ઘોળી નસૂદીના ફૂલ તોલો
૧ તથા ખડી સાકર તોલા ૨ સઘળું ગાયના ંશેર
દૂધમાં વાટી લસોટી, ગાળીને રોજ સવારે પીવાથી
દૂધદેહ થઈ જાય.

૮૬૮ આમળાંના ણીજની અંદરનો મગજ, આંખાહજાદર, અને કોઠીનાં છાયા શુષ્ક પાન, સમભાગે ચૂર્ણ કરી તે ચૂર્ણ ખરોખર હજેલી ખડી સાકર લેખવવી તથા સવારસાંજ ગાયના ધીમાં ચાટવું. ગાયનું ધી તોલા ૨૫, તથા ચૂર્ણ તોલો ૧ લેવું. ઉપર થોડું ગાયનું દૂધ લેવું. રાત્રે ધીમાં મેળવી ભીંજવી રાખેલી દવા સવારે લેવી. તથા સવારે ભીંજવેલી રાત્રે ખાવી. છોડ વધે. ઉપરનો ઇલાજ સાત દિવસ કરવાનો છે.

૮૬૯ ઘઉંલા, કમળકંદ, અને ઉંખરાનાં કોમળ ફળો દરેક એક એક તોલો લાવી કચરીને દૂધમાં સારી રીતે ઉકાળી, ગાળી તે દૂધ સાકરનાખી સવારે તથા રાત્રે બે વાર પીવું, સુકાયેલો ગર્ભ વધવા માંડે ત્યાં સુધી આવા ઇલાજે ચાલુ રાખવા જોઈ એ.

ગર્ભિણી સ્ત્રીઓને સૂચના :—

૮૭૦ બહારથી વાગી જવાથી, પડી જવાથી તથા અત્યંત તીવ્ર પ્રકારનાં મનોદુઃખથી અંદરનો ગર્ભ મરી જાય છે. તથા સ્ત્રીના હૃવનનું પણ જોખમ થાય છે માટે ગર્ભિણીનું ઉત્તમ પ્રકારે રક્ષણ કરવું જોઈ એ તથા તેને આનંદમાં જ રાખવી જોઈએ. છોડ થઈ ગયું હોય તેવી સ્ત્રીઓએ પણ પ્રસન્ન મનવાળા રહી, ક્રોધ તથા દ્વેષ બુદ્ધિનો, બળતરીયા સ્વભાવનો સદંતર ત્યાગી કરી હલકાં, સાત્ત્વિક, અન્નપાન સાથે ઉપરોક્ત ઇલાજે કરવાથી ફાયદો થશે. વિશેષ કરી ધી, દૂધનું

નેવન ગળવુ. તથા ખારા, ખાટા, તીખા, ઊનાં,
અને ઠાંક તથા ભારે પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો.
જોઈએ જેથી આરોગ્ય પણ માંડ રહે.

સૂતિકા રોગ-મુવાગેગ

૮૭૧ દેવદાર, વજ, કઠ, લીડીપીપર, સૂઠ, કાયકળ, નાગ
મોથ, કગિયાતુ, કડુ, ધાણા, હળદે, ગજપીપર, રી ગણી,
ગોખરૂ, ધમાગો, લોચરીગણી, અતિવિવ, ગળો, ખીચી
અને શાહુજી મધણુ મમલાગ લઈ જવકૂટ કરી જે
તોલા ભૂકો મોળ ગણા પાણીમા ઉકાળી આઠમો લાગ
રહે ત્યારે ગાળી તેમા ચપની ચપની મિધવ અને
હીંગ નાખી મુવાવડીને પાવો તે ૪ ભૂકો પાછો ગત્રે
આઠ ગણા પાણીમા ઉકાળી ચોથો લાગ રહેતા ગાળી
સિધવ, હીંગ નાખીને પાવો આ મુવાવડીના મર્વ રોગો
દૂર કરનારો પ્રસિદ્ધિ દેવદાર્વાદિ કવાચ, મુવાવડ પછી
સર્વ સ્ત્રીઓએ સેનન કરવો જેથી પ્રસૂતાના સર્વ
ઉપદ્રવો દૂર થઈને આરોગ્ય પ્રાપ્ત થશે.

વધત્વ-નાઝિયાપણુ

૮૭૨ વધત્વ દૂર કરવાના ઉપાયો કરતા પહેલા શરીરમાના
ખીન રોગો પ્રથમ દૂર કરવા જોઈએ માટે યોગ્ય
ઈલાજો તથા પચ્ચપાલન સહિત પ્રથમ ગળીરને
નિગેગી રાખવા ચત્તશીલ ગ્રહેવુ.

૮૭૩ માસિક આવે તે દિવસથી માસિક ચાલુ રહે તેટલા
દિવસ સુધી આસનનુ ચૂર્ણ જેઆનીભારથી ના તોલો
જેટલુ. અરધો શેર (૨૦ તોલા) દૂધમા નાખી

ઉકાળીને તેમાં ઘી તોલો અરધો નાળીને રોજ સવા પીવું. આ વિધિ ત્રણ, ચાર, છ માસ દર મહિને ૨ રાખવો. જેથી ગર્ભ રહે છે.

૮૭૪ યોનિમાર્ગની અગ્નિ-બળતરા-ગરમીથી ગર્ભ ન રહેતો હોય તેવી સ્ત્રીએ તાંદળજાની લાઇનો રસ કાઢી તે ભીંજવેલ ૩ યોનિમાં ધારણ કરવું. દિવસમાં વારંવાર તાજ રસમાં ભીંજવેલ પોતાં યોનિમાં પહેરવાં ત્રણ રાત્રે પણ આવું પોતું મૂકી સૂઈ જવું, આ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ કરવું. જેથી અગ્નિ શાંત થવાથી ગર્ભ રહે છે.

૮૭૫ ગર્ભાશય અને યોનિમાર્ગમાં વાયુનો દોષ હોય તે શરીર બધું બહુ દુઃખે અને પેદૂમાં તથા યોનિમાં શૂળ પણ આવે તેવી સ્ત્રીઓએ ચોકળી હીંગ ૧ તોલેલું બે તોલા ઘીમાં ઝીણી લસોટી તેની ત્રણ ગોળ કરીને રોજ રાત્રે ૧ ગોળી યોનિમાં પહેરવી ૨ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ કરવાથી કમળ વાયુથી ઢંકાયું હોય તે મટી ગર્ભ ધારણ થશે.

૮૭૬ માસિક દરમ્યાન માથાના દુખાવાની પીડા રહેતો હોય તો ફૂલ બાધું થયું હોવાનો સંભવ છે. તે ઉપાય વણના કપાસિયાનાં મીંજ પાણીમાં પલાલ લસોટી બૂના ફની અંદર લપેટી તેની સોપારી જેવે ગોળી કરીને માસિક આવી ગયા પછી તરત જ દિવસ સુધી આવી ગોળી રાત્રે યોનિમાં ધારણ કરવી. ૮૭૪ તથા નં. ૮૭૫ ના પ્રયોગો પણ ઋતુસ્વ પછી તરત જ કરવા જોઈએ. ઉપરના પ્રયોગથી જ બાધું થયું હોવાના રોગવાળી વધ્યાને ગર્ભ રહે સંભવ છે.

- ૮૭૭ અમ્બગન્ધાનું જવફૂટ ચૂર્ણુ તોલો ૨ લઈ તેમાં પાણી
શેર એક રેડી કલ ઈવાળા વાસણમાં ઢાંક્યા વગર ધીમે
તાપે ઉકાળતાં ૦૧ શેર પાણી રહે ત્યારે ગળી તેમાં
ધી તોલો ૦૧ નાખીને સ્ત્રીએ માસિક પછી નાહીને
સાત દિવસ સુધી આ ઉકાળો સવારે સવારે પીવો.
જેથી ગર્ભ ધારણ થયે.
- ૮૭૮ એક બીજેરાનાં નીકળે તેટલાં બધા બી પાણીમાં વાટીને
ઋતુસ્નાતાએ સવારે ખાવાં. (૬૨ માસે એક દિવસ)
ગર્ભ ધારણ થાય.
- ૮૭૯ કેળું પાકેલું નંગ ૧. કપૂર તોલો ૧, વંશલોચન તોલો
૧ આ ત્રણ ઔષધો કેળના પાનમાં બરાબર બાંધીને
ઋતુમતી સ્ત્રીએ નહાવાને આગલે દિવસે સાંજે તુલસી-
ના છોડની નીચેની જમીનમાં દાટી આવવું. તથા
બીજે દિવસે નાહ્યા પછી લાવીને વાટી, બરાબર ખરલ
કરીને તેના ત્રણ ગોળા કરવા, તથા એ રીતે ચાથા
દિવસથી ત્રણ દિવસ સુધી સવારે સવારે એક એક
ગોળો ખાઈ જવો. અને સંલોગ કરવો—જેથી ગર્ભ રહે.
- ૮૮૦ ઋતુસ્નાન પછી ત્રણ દિવસ સુધી શીવલિંગનાં બીજ
રોજ એક એક સવારે ગળી જવાથી પણ સંતતિ-
લાભ થાય.
- ૮૮૧ લાંગ ૧ લાગ તથા માયાં ચાર લાગ રજ સમાન
ઝીણું વાટી તેમાંથી થોડી ભૂકી ચોનિમાં નાખી સંલોગ
કરે તો ગર્ભ રહેવા અંભવ છે.
- ૮૮૨ ઉપલેટ તોલો ૦૧, વરધારો તોલો ૧, અસહી નાગ-
કેસર તોલો ૧, જીરું તોલો ૧, તમાલપત્ર તોલો ૧,

ઘણાયત્રીનાં બીજ તોલો ૧, તથા શીવલિંગીનું બીજ નંગ ૧ આ પ્રમાણે સર્વ ઔષધો લઈ વાટી તેનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરીને તેનાં સાત સરખાં પડીકાં કરવાં. તથા માસિક પછી ચોથે દિવસે નાહીને વંધ્યા નારીએ સવારે એક પડીકું માળણમાં મેળવી ખાવું તથા ઉપર ગરમ દૂધ ચથાફાળી પીવું. તથા બપોરે જમવામાં ફળ મુજબ ચોકળા ધીનો શીરો ખનાવી ખાવો. તથા રાત્રે દૂધ, ભાત, સાકર ખાવાં. આ પ્રમાણે સાત દિવસ ઔષધિનું સેવન કરી પચ્ચ રાખવું, પછી સંલોગ થવાથી ગર્ભ રહેશે.

૮૮૩ કોઠીનું મૂળ, વરધારો, નાગકેસર, તમાલપત્ર, સાકર અને એલચી સમભાગે ચૂર્ણ કરી ઘી તોલા બે સાથે સવારે ચાટવું. ચૂર્ણ તોલો ૧ લેવું. આ પ્રયોગ એકાદ માસ ચાલુ રાખવા જેવો છે.

૮૮૪ પારસ પીપજાનાં મૂળ અથવા બીજ, સફેદ છાંદ અને શરપખ સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરીને તોલો ૧૧ દૂધ સાથે ઋતુસ્નાતા સ્ત્રી ત્રણ દિવસ સવારે સવારે સેવન કરે. અથવા પારસ પીપજાનાં એક ફળમાંના બીજ દૂધમાં બાફી તે બીજ બાઈ ઉપર તે જ દૂધ નાહ્યા બાદ સવારે સવારે ત્રણ દિવસ પીવું. ગર્ભ રહે, પુત્રપ્રાપ્તિ થાય. સારો ઉપાય છે.

ખાસ કરી પુત્રપ્રાપ્તિ માટે

૮૮૫ જે સ્ત્રીને વારંવાર પુત્રીઓ જન્મતી હોય તેણે અને પુત્રની જ ઇચ્છાવાળી સ્ત્રીએ શિવલિંગીના બીજનું એક

આનીલાગ ચૂર્ણ ના ગેર હ્રદમા વાટી મેળવી પીવું.
 ઋતુમ્નાન પડી ત્રણ અથવા માત દિવસ આ પ્રયોગ કરવો
 ૮૮૬ ઉપર સુગંધ ખાખરાનું એક પાન હ્રદમા વાટી ગાળી
 પીવાથી પણ પુત્રલાભ થવા સભવ છે

વધ્યત્વ ગેગ-ગર્ભધારણા ચોડા વધુ પ્રયોગો
 ૮૮૭ હાથીઠાતનો વેગ અને નાઢર બેઠ એક એક તોલો
 લઈ ખાડી તેનું ચૂર્ણ જગજગ ડર્ગને તેના ત્રણ પડીકા
 કરી માત્રિક પછી નાહીને ચોથે દિવસેથી એક એક
 પડીકું ગાયના હ્રદ માથે મવારમા ખાવું ત્રણ દિવસમા
 ત્રણ પડીકા ખાવા, ગર્ભ રહે

૮૮૮ અસલી નાગડેશનું ચૂર્ણ માસિક પછી માત દિવસ
 સુધી ગેજ મવાગે ના તોલા પ્રમાણે ગાયના હ્રદ
 સાથે ખાવાથી ગર્ભ રહે

૮૮૯ અશ્વગન્ધાનું ચૂર્ણ પોતાની પાચનશક્તિ પ્રમાણે સાડા
 ત્રણ માસાથી સાત માસા સુધી સરળા વજને ગાયના
 ધી સાથે મેળવીને માસિક પછી શરૂ કરી એકાદ બે
 માસ ચાવું ગર્ભવાથી ગર્ભ રહે છે, પુષ્ટિ થાય છે
 ઉપર થોડું હ્રદ પણ પીવું, તથા ઔષધ પચી ગયા
 પછી મોરેથી જમવું ગરમ પડે તેવી ચીજો ખાવી નહિ

૮૯૦ જાવ ત્રી જેઆનીલાર વાટી જના રૂમા લપેટી ચોનિમા
 ધારણ કરવી, જેથી માતાદિ દોષો દૂર થઈ ગર્ભ રહે છે

સતતિ નિયમનના ઉપાયો

૮૯૧ સ્ત્રીને માત્રિક આવી ગયા પછી પહેલા બાર દિવસ
 વજવા, સહેજ કરવો નહિ બહુધા બચી શકાય.

- ૮૯૨ સંતાનની ઈચ્છા ગગર સંલોગ કરવો નહિ. બ્રહ્મચર્ય પાળવું. સાત્ત્વિક આહાર રાખવો. પવિત્ર વાતાવરણમાં રહેવું તથા દંપતિએ પરસ્પરમાં સાચો પ્રેમ વધારવો. આ સર્વશ્રેષ્ઠ અને આત્મોન્નતિનો દિવ્ય માર્ગ છે. પણ તે ઉચ્ચ માનસ ધરાવતાં યુગલો માટે જ શક્ય છે. જેથી નીચે ઔપધિ પ્રયોગો આપ્યા છે તે અજમાવવા, પણ વિષયી થવું નહિ, તેમજ દુરૂપયોગ કરવો નહિ. અતિવિષયી થનારને કર્મફળ લોગવવું જ પડે છે અને આયુષ્ય તથા આરોગ્યનો નાશ થાય છે, માટે સમજી વિચારી બંને તેમ સંયમી રહેવું જ હિતકર છે.
- ૮૯૩ તુલસીનાં બીજ તોલો ૧ અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળતાં અરધાકપ રહે ત્યારે ગાળીને માસિક આવ્યા બાદ થોથે દિવસથી ત્રણ દિવસ સુધી પીવું. ગર્ભ ન રહે.
- ૮૯૪ માસિક આવે તે જ દિવસથી ચાલુ કરી આઠ દિવસ સુધી હમેશાં કાકડીનાં બીજતું ચૂર્ણ બેઆનીભાર જેટલું પાણીમાં લસોટી સવારે એકવાર પીવું. ગર્ભ રહે નહિ.
- ૮૯૫ માસિક પછી થોથે દિવસે સાડાચાર માસા લાખ વાટીને પાણી સાથે ફાકી જવી. ગર્ભ રહેતો બંધ થઈ જાય.
- ૮૯૬ સંલોગ પહેલાં ૬ કલાક સુધી માયફળના બે તોલો ચૂર્ણની પોટલી યોનિમાં રાખેલી હોય તો ગર્ભ રહેવા સંભવ નથી.
- ૮૯૭ તે જ મુજબ હાથીની લાદની પોટલી રાખીને પછીથી સંલોગ કરવામાં આવે તો ગર્ભ રહે નહિ.

- ૮૯૮ થુવર-હાથલીઓ કે ડાંડલીઓ લાવી છાંયામાં સુકાવીને પછી બાળીને રાખ કરી સમભાગ સાકર સાથે મેળવીને રોજ સવારે બે માસા પ્રમાણે પાણી સાથે ૨૧ દિવસ સુધી (માસિક આવ્યા બાદ ચોથા દિવસથી) ખાવાથી ગર્ભ રહેતો નથી, થુવર બાળીને રાખ બરાબર કરવો. કાચો રહે નહિ તે ધ્યાન રાખવું. ઉપરોક્ત પ્રયોગો સારા અને અસરકારક જણાયા છે.
- ૮૯૯ લીંડીપીપર, વાવડીંગ, અને કુલાવેલ ટંકણખારતું સમભાગ ચૂર્ણ કરી બેઆનીભાર પ્રમાણથી ઋતુ સમયે ચાર દિવસ ખાવું. (નળના બાંધાની સ્ત્રીઓ આ પ્રયોગ ન કરે.) ગર્ભ રહેતો અટકે.
- ૯૦૦ પથ્થર પર ઘસીને ગોળ કરેલા સિંધવનો નાનો ટુકડો તેલમાં બોળી ચેનિમાં ધારણ કર્યા બાદ સંલોગ કરવાથી ગર્ભ રહે નહિ.
- ૯૦૧ તાંદળબનાં મૂળ તોલો ૧ ચોખાના ધોવરામણમાં વાટી, લસોટી, માસિક પછી ત્રણ દિવસ સવારમાં પીવાથી ગર્ભ રહેતો અટકી જાય છે.
- ૯૦૨ પીપજાની લાખ ગા તોલો લઈ સમભાગ સાકર સાથે તેનું ચૂર્ણ માસિક પછી ત્રણ દિવસ સવારે પાણી સાથે ખાવી. ગર્ભ રહેતો બંધ થાય છે.

કમર ખરડો ઘંટણ ઘંટો હાથપગ પાંધાઓ અસિયામંગ

સ્થાન ૧૨ મું

કમરનો દુખાવો, ટચકીયું, સાથેટીકા વગેરે

- ૬૦૩ કમર પકડાઈ જાય ત્યારે પ્રથમ તો એરંડિયું તેલ પીને સારી રીતે પેટ સાફ રાખવું જોઈએ જેથી જલ્દી આરામ થાય છે. આરામ થાય ત્યાં સુધી ઝોઘામાં ઝોણું રોજ ૨ તોલા એરંડિયું સૂંઠના ઉકાળા સાથે અગર સૂંઠ નાખેલી ચા સાથે પીવું. તેલ માલીશ કરવું તથા શેક કરવો. અને સારી રીતે પગથી કમર પર્યન્ત ચાંપી કરાવવાથી આરામ થશે.
- ૬૦૪ ખાંડેલી અળસી પાણીમાં બાફી કમર પર તેલ માલીશ કરીને તેના પર બાફેલ અળસીનો બહો લેપ લગાડી કપડું બાંધવું. લેપ ગરમ લગાડવો તથા ઉપર શેક કરવો. કમરનો દુખાવો, કટિગ્રહ-ટચકીયું મટી જશે.
- ૬૦૫ હરણના શિંગડાંની ભસ્મ-મૃગશૃંગ ભસ્મ વાલ ખેત્રણ ગાયના ઘીમાં સાંજસવાર ચાટવાથી ફાયદો થાય છે.
- ૬૦૬ શેકેલ મેથીનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરીને સવારસાંજ બે તોલા પ્રમાણે પાણી સાથે ફાંકવાથી આરામ થાય છે.
- ૬૦૭ દળેલી મેથીને પાણી સાથે પકાવી દુખતા લાગપર તેનો બહો લેપ કરી ઉપર કપડું રાખી શેક કરવાથી કમરનું દર્દ મટે.

- ૬૦૮ નિતંબથી લઈ પગની ઘૂંટી સુધી પાછળની નસમાં દુખાવો થતો હોય જેને સાચેટીકા પણ કહે છે તે માટે ખસખસનાં પોસ્ત તોલો ૧ ને ચારગણા પાણીમાં ઉકાળી ચોથા ભાગનું પાણી રહે ત્યારે ગાળી સાંજ સવાર પીવાથી ફાયદો થાય છે. આ પ્રમાણે બે વખત ખનાવીને સવારે તથા રાત્રે પીવું.
- ૬૦૯ ઇસખંદ માસા ચારના પ્રમાણથી રોજ લેવું. ૧૨ દિવસ સેવન કરવાથી આરામ થશે. સાચેટીકા મટી જશે.
- ૬૧૦ માણસનાં હાડકાંની રજ સમાન વાટેલી ભસ્મ સમભાગે સાકર મેળવીને છ માસા પ્રમાણે રોજ પાણી સાથે ફાકી જવાથી પણ સાચેટીકામાં આરામ થશે. પ્રથમ એરંડિયાનો બુલાખ લઈ પછી ઉપરના ઈલાખે કરવા જેથી જલ્દી આરામ થઈ જાય.
- ૬૧૧ એરંડાનાં મીંજ તોલો ૦૫ દ્રુધમાં ગાદીને તે મીંજ સાથે દ્રુધ પીવું. મીંજ વાટીને દ્રુધમાં નાખવાં તથા સારી રીતે ઉકાળીને પીવું. બીજે દિવસે ૧ તોલો મીંજ લેવાં. તેવી રીતે સાત દિવસ સુધી રોજ ૦૫ તોલો વધારીને ઔષધી લેવી. જેથી કમરનો રોગ મટી જશે. (પોતાની શક્તિનો વિચાર રાખી દવા ખાવી)
- ૬૧૨ રોજ સવારે ખજૂર તોલો ૩ થી ૫ સુધી તેટલા જ ધી સાથે સારી રીતે ચાવીને ખાવાથી કમરના દર્દમાં ફાયદો થાય છે.

ધિવા-સાંધા પકડાઈ જવા, દુખાવો થવો

૩ માણસનાં ખરાખર બળેલાં હાડકાંની ભસ્મને શુલાળ-

જળમાં ૩ કલાક ધૂંટીને તેની ચણીયા ઝોર જેવડી ગોળીઓ બનાવી મુકાવી લેવી. તથા ૧ થી ૨ ગોળી સવારે, બપોરે તથા રાત્રે દૂધ અગર પાણી સાથે થોડા દિવસ લેવાથી ઢોઈ પશુ સાંધાનું દર્દ મટે છે. અસ્થિ-ભસ્મને સમભાગ સાકર સાથે મેળવીને ફાંફી લેવાથી પશુ આરામ થાય છે.

૯૧૪ વરિયાળીના ઉકાળા સાથે ઝેરંડીયું તેલ કેટલોક વખત પીવાનું ચાલુ રાખવાથી સંધિવા મટી જાય છે.

૯૧૫ સૂઠના ઉકાળા સાથે ઝેરંડીયું પીવાથી પશુ સત્વર લાભ થાય છે.

૯૧૬ ભઠ્ઠામાં મોટાં મોટાં રીંગણાં શેકી લેવાં તથા તેને નીચોવીને તેનું પાણી નિતારી તે પાણી ઔંસ ૪, કાંદાનો રસ ઔંસ ૧૬, અધકચરી ખાંડેલી મુંઠ તોલા ૫ તથા અધકચરો ખાંડેલો વજ તોલા ૧૦, ધંતૂરાના પાતનો રસ ઔંસ ૨, તે સર્વ તલનું તેલ ૧ રતલ લઈ તેમાં નાખી અગ્નિ પર બધો રસ ભાગ બળી જાય ત્યાં સુધી પકાવીને ગાળી લેવું. તથા તેમાં કપૂર તોલો ૧ મેળવી રાખી મૂકવું. તેનો કોઈપણ જાતના વાયુના રોગમાં માલિસ કરવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૯૧૭ બાફેલાં રીંગણાંના કકડા સાંધાઓ પર ગરમ ગરમ બાંધવાથી સાંધાનો દુખાવો મટે.

૯૧૮ હીમડાનાં પાન બાફીને લગાડી પાટો બાંધવાથી આરામ થાય.

૯૧૯ લસણની કળીઓ તોલા ૨૫ તથા લીલામા નંગ ચારના કકડા કરી તલ અગર સરસવનું તેલ તોલા ૧૦ લઈ

તેમાં નાખી તેલ કકડાવી ગાળી લેવું. તે તલતું માલીસ કરવાથી સર્વ પ્રકારના વાયુના દર્દમાં આરામ થાય. હાથે ધી લગાડીને સૂડી વઠે ભીલામાના કકડા કરવા. તથા તેની વરાળ આંખે લાગવા દેવી નહિ. ચામડી પર કદાચ ઝીણી ફાલ્લી થાય તો કોપરેલ માલીશ કરવાથી મટી જાય છે. ગભરાવું નહિ.

- ૯૨૦ સરગવાની શીંગોનો રસ કાઢી સમભાગ તેલમાં પકાવી તે તેલના માલીશથી પણ સંધિવામાં ફાયદો થઈ જાય છે.
- ૯૨૧ પીસેલી મેથીને ઝેરડાના પાનના રસમાં ખદખદાવી ગરમ ગરમ લેપ કરવાથી પણ આરામ થાય.
- ૯૨૨ કાંઠાના રસમાં સૂંઠ જરૂર જેટલી નાખી ગરમ કરી તેનો લેપ કરવાથી પણ વાયુના રોગો મટે.
- ૯૨૩ આંગળાં, હાથ પગ વગેરે ભાગો વાયુથી ઝલાઈને મરડાઈ ગયાં હોય ત્યારે સીસાનું પતરું તેના પર પાટાની જેમ લગાડી દર્દ પાટો ગાંધવાથી ફાયદાકારક થાય છે.
- ૯૨૪ ઇડાની દાળ સાથે અફીણ વાલ પ જેટલું વાટીને લેપ કરવાથી આરામ થાય છે.
- ૯૨૫ સાંધાના દરદવાળાને કુવાડિયાની લાલ ખાવી હિતકારક છે.
- ૯૨૬ સોનામુળીનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ મધમાં ચાટવાથી સંધિવા મટે. રચક છે.
- ૯૨૭ લોખાન પાણીમાં વાટી દુબલ ભાગ પર ચાખી મુકાયા બાદ શેક કરવાથી આરામ થાય.

- ૯૨૮ સિંહ-સાવજની ચરણી માલીશ કરવાથી સર્વ પ્રકારના વાયુના રોગોની શરીર પર થયેલી અસરો મટે.
- ૯૨૯ આસનનું ચૂણું કરી સવારસાંજ ૦૧ તોલા પ્રમાણે ઘી તથા મધ વિષમ ભાગે મેળવી, ખાઈને ઉપર દૂધ પીવાથી સંધિવા મટે છે. જૂના રોગ માટે લાંબો વખત દવા ખાવી.
- ૯૩૦ ઠંડીના દિવસોમાં સવારે પાશેર દૂધ, પાશેર પાણી મેળવી તેમાં લીલામાં નંગ ૩ ના કકડા કરી નાખવા (હાથે ઘી લગાડી સૂડીથી કકડા કરવા) તથા પાણી બળે ત્યાં સુધી ઉકળી તે દૂધ તારની ગરણીથી ગાળી લેવું તથા બે તોલા આકર તથા ૧ તોલો ઘી નાખી ઠંડું થયેથી પીવું. બ્રહ્મચર્ય રાખવું, તાપવું નહિ, તડકે ફરવું નહિ, ગરમ પાણીથી નહાવું નહિ તથા મીઠા-મસાલા વગરનું મોળું ખાવું, દૂધ ઘી વધારે ખાવાં. સાત દિવસથી વધારે પ્રયોગ લાંબાવવો નહિ. સર્વ પ્રકારનાં વાયુનાં દરદો મટે છે. શરીરે ખાજ આવે તો કોપરું ખાવું ને કોપરેલ માલીશ કરવું અને પ્રયોગ બંધ કરવો.
- ૯૩૧ ધંતૂરાનાં પાનનો રસ કાઢી ગરમ કરીને લેપ કરવાથી સંધીવાની ખીડા શાંત થાય.
- ૯૩૨ બીલીનાં પાન બાફીને દુબતા ભાગ પર ઝેરંડીયું લગાડીને ગરમ ગરમ બાંધવાથી વાનો દુખાવો મટે.
- ૯૩૩ લીલું લસણ ઘીમાં તળીને ખાવાથી વાયુના લીધે દુબતા સાંધાઓમાં આરામ થાય.
- ૯૩૪ આખા શરીરમાં વાયુ કોપ્યો હોય, કંપ અને

સાંધાઓમાં વેદનાયુક્ત પીડા હોય, પક્ષઘાત કે અર્ધાંગવાયુ હોય. ત્યારે એક માપસરની કોઠી કે મોટા તપેલામાં ચોકખું તલનું તેલ ભરાવીને તેમાં સવાર-સાંજ અરધો અરધો કલાક બેસવું. કેટલોક વખત આ પ્રયોગ ચાલુ રાખવાથી આરામ થાય છે. વાયુથી, ઝલાયેલાં અંગો તેલમાં ડૂબેલાં રહેવાં બેઈએ. આમ ન બની શકે તેમણે રોજ સારી પેઠે આખા શરીરે તેલનું માલીશ કરાવવું.

૬૩૫ ગરમાળાને ગોળ તોલો ૭૦૦, ગળોનું ચૂર્ણ તોલો ૦૦૦ તથા અરઝૂમી તોલો ૦૦૦ લઈ એક શેર પાણીમાં કલાઈવાળા વાસણમાં ઢાંક્યા વિના ઉકાળતાં ૦૧ શેર રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી પીવા જેવું ગરમ હોય ત્યારે સવારે પીવાથી વાયુના રોગો મટે. લોહીવિકાર મટે, હલકો ખોરાક લેવો. ખટાશ ખાવી નહિ. રોગના પ્રમાણમાં પ્રયોગ ચાલુ રાખવો.

૬૩૬ વાથી ઝલાયેલાં અંગોવાળાને અડદનો પ્રમાણુમર ખોરાક હિતકર છે.

૬૩૭ દાળ શાક—ખીચડી વગેરે આથે મેથી અને લસણને ઉપયોગ ફાયદો કરનાર છે.

૬૩૮ રાસ્ના, એરંડમૂળ, દેવદાર, વજ, સૂંઠ, ધમાસો, હરટે, અતિવિપ, નાગરમોઘ, ચતાવરી, અને અરઝૂમી સમ-સાગે લાવી જવફૂટ કરી રાખવાં. તેમાંથી બે તોલા ભૂકો આઠગણા પાણીમાં ઉકાળીને ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળીને સવારે પીવું. તે જ ભૂકો ઉપર મૂલ્ય-

- ૯૪૪ ગજુધારી ઘોરનાં મૂળનો રસ કાઢી ચોપડવો. તથા ચુકાયા પછી ઘોરનાં મૂળની પાણીમાં જ માટી પાણીમાં વાટી થેપડી મૂકવી. બદ મટે.
- ૯૪૫ તીવ્ર ખીડા હોય અને પાક પર આવી હોય તો જળો લગાડાવીને લોહી ચુસાવવું. પછી બાફેલાં લીમડાનાં પાન વારંવાર બાંધવાથી આરામ થાય.
- ૯૪૬ ઝેરકેચલું બારીક લસોટીને (પાણીમાં) સૂકેજ ગરમ કરી લેપ કરવાથી બદ બાંબલાઈ મટે.
- ૯૪૭ બાવચી પાણીમાં વાટી ગરમ કરી લેપ કરવો. તથા પાટો બાંધવો. ગાંઠ બેસાડે.
- ૯૪૮ ગુગળ અને ચણાનો લોટ સાથે વાટી લસોટી પાણી મેળવી તેની થેપડી ગાંઠ પર બાંધવાથી ગાંઠ બેસાડે.
- ૯૪૯ હરકાની છાલ બેરંગિયામાં સાધારણ તળીને સરકા સાથે વાટી લસોટી બાડો લેપ કરવાથી બદ-બાંબલાઈ તથા કાન પાછળની ગાંઠો થાય છે તે સર્વ મટે છે.
- ૯૫૦ કાંઠા કાપી કચુંબર કરી બાળકના પેગાબમાં બાફીને વાટી, લસોટી તેની થેપડી કરી બદબાંબલાઈ તથા કાન પાછળની ગાંઠ પર બાંધવી. જેથી આરામ થશે.
- ૯૫૧ ગોળ, ગુગળ અને રાઈતું શુષ્ક સરખે ભાગે લઈ વાટી સૂકેજ પાણી મેળવી ગરમ કરી લગાડવાથી બદ-બાંબલાઈ બેસી જાય અથવા ફૂટી જાય છે.

અસ્થિભંગના ઉપચારો

- ૯૫૨ હાડકું તૂટી ગયું હોય તો હાડકાની તરત જ સલાહ લેવી. હાડકામાં વાગ્યું હોય, મરડાયું હોય તેના ઉપાયો નીચે મુજબ છે.

- ૬૫૩ મજુઠ, મહૂડાંની છાલ, અને આમલીનાં પાન એકત્ર વાટી ગરમ કરી ખાંધવાં. જેથી સોજે તથા પીડા મટે.
- ૬૫૪ હળદર, આંબાહળદર, આલુખાર, મેંદાલકડી અને મીઠું વાટી લસોટી પાણી નાખી ગરમકરી ચોપડવું. જેથી સોજે, પીડા તથા હાડકામાં કળતર થતું હોય તે મટી જાય.
- ૬૫૫ ખાવળનાં બીજનું ચૂર્ણ જેઆનીભાર રોજ મધમાં ચાટવાથી પડવા વાગવાથી થયેલી પીડામાં આરામ આપે.
- ૬૫૬ પ્રવાલભસ્મ વાલ ૧ જે વળત મધમાં ચાટવી. જેથી અસ્થિતિભંગમાં જલદી સુધારો થાય.
- ૬૫૭ ખાવળની છાલ ૧ તોલો, ત્રિકુળાં તોલા ૩ અને શુદ્ધ ગુગળ તોલા ૭ એકત્ર વાટી ચણા જેવડી ગોળીઓ કરવી: તે બખ્ખે ગોળી દિવસમાં ત્રણ વાર પાણી સાથે ગળવી. તથા બહારના લગાડવાના ઉપાયો કરવા. જેથી જલદી સાફ થાય છે.
- ૬૫૮ એક લીલામાના ૩ કકડા હાથે ધી લગાડી સૂડીથી કરવા તથા દશ તોલા ધીમાં તળી કકડાવી લેવા. પછી તે ધી ગાળી લઈતેમાં શીરો બનાવી દરદીને રોજ સવારે ખાવા આપવો. સાત દિવસ આ પ્રયોગ કરવો જેથી લાંબાં હાડ સંધાય, પીડા શાંત થાય. હાડકું જેસાડી બહારના પાટા ખાંધવા વગેરે ઉપાયો કરવા નોઈએ. લીલામાની પરહેજ રાખવી.

અસ્થિસંધાનકારક લેપ

૯૫૬ ગુગળ, એળિયો, ગુજર, મેંદાલકડી, સાણખાર, માયાં સરેશ, હીરાળોળ, રેવંચીનો શીરો, આંબાહળદર, પકાણી લોધર, સર્વ સમભાગ લઈ તેનું વસ્ત્રગાળે ચૂર્ણ કરવું. તથા જરૂર જેટલું લઈ પાણી મેળવી ગરમ કરી હાડકું જેસાડયા પછી લેપ કરવો તથા પાટીયાં બાંધી પાટો બાંધવો. ચાર પાંચ લેપ કરવાથી આરામ થાય હાડવૈધની મલાહ જરૂર પડેલે લેવી. સાધારણ વાગવા મરડાવાથી આવેલ મોભે તથા પીડા મટાડવા માટે પણ આ લેપ અકસીર છે. મૂઠમાર, લોહી જામી જવું વગેરે દરેક પીડા માટે સારો ઉપાય છે.

નજલો-ગાઉટ-નાતરકત

૯૬૦ ઘણે ભાગે પુરુષોને આ રોગ થાય. પગના અંગુઠાથી આ રોગ શરૂ થાય છે. તથા બીજા સાંધાઓમાં ફેલાય છે, સોજો આવે છે ને ઘણી વેદના થાય છે. શરૂમાં તાવપણુ આવે છે. જૂના દર્દીમાં તાવ હોતો નથી. ઉપાયો નીચે મુજબ છે:-કબજિયાત થવા દેવી નહિ અને કુદરતી ગંધકના પાણીવાળા ગરમ પાણીના કુંડમાં રહીને આરામ થાય ત્યાં સુધી રોગ નહાવું. જેથી આ વ્યાધિ મટે છે.

૯૬૧ મણક, ત્રિફળાં, કડું, વજ, દારૂહળદર, ગજો અને કડવા લીમડાની અંતરછાલ, સર્વ સમભાગે લઈ જવફૂટ કરીને જે તોલા બૂકાને, સોળગણા પાણીમાં ઉકાળી ચતુર્થાંશ રહે ત્યારે ગાળી પીવો. આરામ

થાય ત્યાં સુધી આ કવાથ ચાલુ રાખવો. બેઠ્ઠાએ.
તેલ, મરચું, ખટાશ તથા ભારે અન્ન ખાવું નહિ.

૯૬૨ દરદવાળા ભાગપર અળસીની પોટીએ બાંધવી.

૯૬૩ રોજ એક વખત એરંડિયું તેલ પીવું. બીજી દવાઓ
સાથે હોય તો પણ એરંડિયું પીવું વિશેષ લાભદાયી છે.

૯૬૪ બે તોલા ગજોને સોળ ગણા પાણીમાં ઉકાળી, ચતુ-
ર્થાંશ કાઢો કરીને તેમાં બે વાલ શિલાજીત નાખી
રોજ સવારે પીવાથી આરો કાયદો થાય છે.

લકવો-પક્ષઘાતના થોડા વધુ ઈલાજો

૯૬૫ ચીની કળાલા, તજ, અક્કલગરો, જયદળ દરેક એક
એક તોલો વાટી પાંચ તોલા તેલમાં કકડાવી તે તેલના
માલિશથી લકવો વગેરે મટે. ઉપરની કોઈ પણ ચીજની
કકડી મોંમાં રાખી ચૂસવાથી અથવા સર્વનું ચૂર્ણ
બે બે આનીમાર મધમાં ચાટવાથી પણ લકવો-પક્ષઘાત
વગેરે વાયુના રોગોમાં કાયદો કરનાર છે.

૯૬૬ ગાયનું માળણ થોડી આકર મેળવી સવારમાં પચે
તેટલું ખાવું. ને પચી ગયા બાદ ભૂખ લાગે ત્યારે જ
હલકો ખોરાક લેવો. શરીરમાં પુષ્ટિ આવવાથી
લકવો મટે છે.

૯૬૭ કાળાં મરી ઝીણું વાટી તેલના તેલમાં મેળવી માલિશ
કરવાથી લકવો તથા પક્ષઘાતમાં કાયદો થાય છે.

૯૬૮ મરેઠી તોલા ૫ વાટી ૧૦ તોલા તેલમાં કકડાવી તે
તેલનું લકવો, અર્ધાંગવાયુ વગેરે તથા ઠંડા રહેતા
ભાગો પર માલીશ કરવું, કાયદો થશે.

- ૬૬૬ આકડાનાં પાંન, હુંગર, અને બોરડીનાં લાકડાંની રાખ સરખે ભાગે લઈ વાટી, લસોટી, મગ જેવડી ગોળીઓ કરવી. તે બે બે ગોળી સવારસાંજ ચાલીસ દિવસ સુધી પાણી સાથે લેવી. ફાયદો કરનાર છે.
- ૬૭૦ કાળાં મરી, પીંપર, ચિત્રક, વાવડીંગ, ઉસતુપુદુસ, અને જેઠીમધનો શીરો તથા વરિયાળી સમાન ભાગે લઈ ખાંડી વઝ્રગાળ ચૂર્ણ કરવું તથા તે સૂર્યથી આઠ ગણી કાળી દ્રાક્ષ લઈ વાટી તેની ચટણી કરવી તથા ચૂર્ણ સાથે મેળવી તેમાં કાળી દ્રાક્ષ કરતાં ચાર ગણું મધ મેળવવું, તથા સઘળું એકરસ કરી ખરણી ભરવી. તેમાંથી સવારે તથા રાત્રે સૂતી વખતે એક એક તોલો ખાવું. સર્વ પ્રકારના વાત-રોગો મટાડી તળીયત સુધારે છે.
- ૬૭૧ સાત દિવસ સુધી સશક્ત શરીરવાળા માણસે કેવળ ગરમ કરીને ઠારેલા પાણી પર રહી લંઘન કરવું. (ઉપવાસ કરવા) જેથી લકવો મટે છે. કાંઈ પણ ખાવું નહિ.
- ૬૭૨ જયફળ અને અક્કલગરો સમભાગે વાટી તેની ગોળીઓ કરી સુકાવી લેવી, તથા એક એક ગોળી મોંમાં રાખી ચૂસવી. દિવસમાં છ-સાત ગોળી ચૂસીને ખાવાથી લકવામાં આરામ મળે છે.
- ૬૭૩ સહન કરી શકે તેમણે કેરોસીનમાં થોડી રાઈ ઝીણી વાટીને મેળવવી, તથા તે કેરોસીન શરીરે માલિશ કરી સવારે નવ પહેલાં એક કલાક તરૂંકે બેસવું, પછી શરીર લૂછીને તલના તેલનું માલિશ કરી નહાવું. ઘણી સારી અસર થાય છે. લકવો-પક્ષ્ઠાત મટે છે.



શીળસ-શીત્તપીત્ત

- ૬૭૪ ચણકખાળ તોલો ૦૧ અને સાકર તોલો ૦૧૧૧ સાથે વાટીને સવારે તથા સાંજે પાણી સાથે લેવાથી શીત્તપીત્ત મટે.
- ૬૭૫ ફટકડી ગરમ પાણીમાં ઘોળીને લેપ કરવાથી તથા ઓઢીને સૂઈ રહેવાથી શીળસ બેસી જાય.
- ૬૭૬ કાળાં મરી ઝીણાં વાટી તુલસીના રસમાં મેળવી માલિશ કરી ઓઢીને સૂઈ રહેવાથી તીવ્ર ખુજલીવાળું બચકર શીળસ પણ બેસી જાય.
- ૬૭૭ અડાયાં છાણાની રાખ શરીરે લગાવી ઓઢીને સૂઈ જવાથી શીળસ બેસી જાય છે.
- ૬૭૮ ખાવાનો સોડા બે તોલા, ૧૦ તોલા ગરમ પાણીમાં મેળવીને શરીરે લગાડી, ઓઢીને સૂઈ જવાથી શીળસ બેસી જાય,
- ૬૭૯ બેરીક પાવડર તોલો ૧, ૧૦ તોલા પાણીમાં મેળવી માલિશ કરી ઓઢીને સૂઈ રહેવાથી શીળસ બેસી જાય છે. પાણી ગરમ લેવું.
- ૬૮૦ હીંગ ચેકેલી, કાળી જીરી, અને કાળાં મરી ત્રણે

સમલાગે વાટી જે જે આનીમાર સવારસાંજ ફાકવાથી શીજસ મટે.

- ૬૮૧ ગુંદાનાં પાન વાટીને ચોળવાથી શીજસ મટે.
- ૬૮૨ વાંસનાં પાન વાટી ઉકાળી તે પાણીથી નહાવાથી શીજસ મટે.
- ૬૮૩ અજમે, સરકા સાથે વાટીને ચોળવાથી શીજસ મટે.
- ૬૮૪ અક્કલગરે ઝીણું વાટી તલના તેલ સાથે ગરમ કરી ચોળવાથી શીજસનો નાશ થાય.
- ૬૮૫ સાકર અને અજમાની ધૂમાડી લેવાથી શીત્તપીત્ત જેમ્ની જાય.
- ૬૮૬ જે તોલા જવનો લોટ, ત્રણ તોલા સરકા અને એક તોલો અજમા સાથે વાટી માલિસ કરવાથી શીજસ મટે છે.
- ૬૮૭ એક જુલાળ લઈને પછી, અજમાનું ચૂર્ણ તથા ગોળ સમાન ભાગે લઈ સવારે તથા સાંજે જે જે આનીમાર પાણી સાથે જે વખત ખાવાં, તથા જમવામાં જલ્દી પચે તેવો હલકો ખોરાક લેવો. અઠવાડિયામાં શીજસ મટી જશે.

અળાઈ, ખસ, ખુજલી, હુખસ

- ૬૮૮ લીલી ધરે અને હળદર સમલાગે પાણીમાં વાટી માલિસ કરવાથી ગરમીની અળાઈ મટે.
- ૬૮૯ લીમડાનાં પાનનો રસ તોલો ૦૧ તથા આમળાંનો રસ તોલો ૦૧ મેળવી તેમાં ૦૧ તોલો ઘી નાખી સવારમાં પીવાથી હુખસ તથા ગરમીનો ઉપદ્રવો મટે.
- ચંદર દિવસ પીવું જોઈ એ.

- ૯૯૦ કુવાડિયાના ખીજનું ચૂર્ણ ખાટા દહીંમાં મેળવી તાંબાના વાસણમાં ઘૂંટીને માલિશ કરવાથી ખસ-ખુજલી જરૂર મટે.
- ૯૯૧ ગોમૂત્ર અને ગાયનું છાણ શરીરે ચોપડી અડધો ઠલાક તડકે બેસી નાહી લેવાથી ખસખુજલી મટે.
- ૯૯૨ કુવાડિયાના ખીજનું ચૂર્ણ સાડાત્રણ માસા જેટલું રોજ સવારે પાણી સાથે ફાકવાથી ખસ-ખુજલીનો રોગ મટી જાય. લોહી સાફ થાય.
- ૯૯૩ સાણુ અને સરકો સાથે મેળવી ચોપડવાથી ખસ-ખુજલી મટી જાય.
- ૯૯૪ ખસખસને લીંબુના રસમાં લસોટી ચોપડવાથી ખસ-ખુજલી મટે.
- ૯૯૫ સરસીયા તેલમાં થોડો ચૂનો મેળવી લગાડવાથી ખસ ખુજલી મટે.
- ૯૯૬ ગાયના દૂધની મલાઈ તોલા ૨, થોડી સાકર અને શુભાખજળ મેળવી સવારમાં આઠ દિવસ પીવાથી ખસ-ખુજલી મટી જાય. મોળું ખાવું.
- ૯૯૭ સુરોખાર સરસવના તેલમાં વાટી ચોપડવાથી ખસ ખુજલી મટે.
- ૯૯૮ કરંજનું તેલ તથા લીંબોળીનું તેલ માલિશ કરવાથી ખસ-ખુજલી મટે છે.
- ૯૯૯ લીમડાનાં પાન વાટીને પાણીમાં ઉકાળી નહાવાથી અળાઈ મટી જાય.
- ૧૦૦૦ શંખજીરું વાટી વસ્રગાળ કરી છાંટવાણી અળાઈ મટે.
૪ હરડેની ફાકી લેવાથી અળાઈ થાય નહિ.

૧૦૦૨ નાહીને શરીર સાફ ઘસીને લૂછી શ ખજીરાનું પાવડર લગાડવાથી અળાઈ થાય નહિ.

૧૦૦૩ ઝીણું તથા હલકાં કપડાં પહેરવાથી અળાઈ થાય નહિ.

૧૦૦૪ હીમજ તોલા રાા, કુચલા તોલા રાા, મોરથુથુ તોલો ૦૧ સઘળું એરંડિયું તેલ તોલા ૫ માં રાખ થાય ત્યાં સુધી ખાળી વાટી ચોપડવાથી ગમે તેવી જાલીમ ખમ પલુ મટે. ગરમ પાણીથી ધોઈ સાફ કરી આ દવા રોજ લગાડવી.

૧૦૦૫ ખસ-ખુજલી બહારના ઉપાયોથી ન મટે તો હર્દીએ હીમજ અથવા મીંઢીના ચૂર્ણને ખાઈ જીલાળ લેવો તથા મોળું ખાવું.

૧૦૦૬ કાળી દ્રાક્ષ અને હરટે (કળિયા કાઢેલ) સમભાગે વાટી, લમોટી સવારે તથા રાત્રે ૦૧ ૦૧ તોલો રોજ ખાવાથી રક્તશુદ્ધિ થાય તથા ચામડીના રોગો મટી જાય.

૧૦૦૭ રાત્રે કાળી દ્રાક્ષ પાણીમાં ભીંજવી સવારે દ્રાક્ષ ખાઈ ઉપર તે પાણી પીવાથી ગરમીની ખસ ખુજલી મટી જાય. ગડગુમડ ઘારાં

૧૦૦૮ સાણખાર, જવખાર, સમભાગે લઈ થોડા પાણીમાં વાટી તેની લુગદી પાકતા ગુમડા પર મૂકવાથી જલદી ફૂટે.

૧૦૦૯ કળૂતરની હગાર તથા ઘઉંનો લોટ થોડું દૂધ નાખી પકાવી તેની ગરમ લુગદી કરી ગુમડાં પર મૂકી પાંદો ખાંધવો તથા ઉપર શેક કરવો. જેથી પીડાકારી ન

પાકતું ગુમડું પાકીને જલદી ફૂટે છે.

૧૦૧૦ જવ, જેઠીમધનું ચૂર્ણ તથા ઘી અને તલનું તેલ, ચારે ચીજો સમભાગે લઈ ઘૂંટીને ગુમડા પર લગાડવાથી બળતરા તથા શૂળ બન્નેમાં આરામ થાય. તથા ગુમડું કદાચ બેસી પણ જાય.

૧૦૧૧ કાંદો બાકીને બાંધવાથી ગુમડું ફૂટે. પીડા મટે.

૧૦૧૨ લીમડાનાં પાન, દારૂહળદર, જેઠીમધ અને તલ સમભાગે વાટી તેમાં ઘી અને મધ નાખી મલમ બનાવવો. તે મલમ ફુટેલા ગુમડાને ગરમ પાણીથી ધોઈ રસી કાઢી સાફ કરી રોજ લગાડવો. રૂઝ આવે.

૧૦૧૩ અળસી બાકીને તેની પોટીસ બાંધવાથી પીડાકારી ગુમડું પાકીને ફૂટી જાય છે.

૧૦૧૪ ઠંતીમૂળ, ચિત્રકલાલ, લીલામો, ગોળ, કબૂતરની હગાર હીરાકસી અને સિંધવ દરેક ૧-૧ તોલો લઈ વસ્રગાળ ચૂર્ણ કરવું (ગોળ પછી મેળવવો) પછી તેમાં થોરનું દૂધ તથા આકડાનું દૂધ ચાર ચાર તોલા મેળવવું અને સઘળું ઘૂંટી તેની ચેપટી બનાવી ન પાકતા પીડાકારી ગુમડા પર લગાડવા કરવી. જેથી પાકીને ફૂટી જાય અને પીડા શાંત થાય છે.

૧૦૧૫ રાજ, કપીલો, ગોદાર, હીરાદખણ, આમળાં, સિંદૂર, માયાં સમાન ભાગે લઈ વસ્રગાળ કરી તલનું તેલ તથા મીણ પ્રમાણસર લઈ ગરમ કરી તેમાં મેળવીને મલમ બનાવી લગાડવાથી ધારામાં રૂઝ આવે.

૧૦૧૬ લીમડાનાં વાટેલાં પાન ઉકાળીને તે પાણીથી ધારાં ધોઈ સાફ કરી મલમ લગાડવો જોઈએ.

ધારાં રૂઝવનારો અકસીર મલમ

૧૦૧૭ નંબર ૧૦૦૪ વાળો મલમ ધારાં રૂઝવવા માટે અકસીર છે. ઉપરાંત નીચેનો મલમ પણ સારો છે. પારો અને ગંધક એક એક તોલો લઈ પ્રથમ ખરલમાં ઘૂટી લેવાં પછી તેમાં બે તોલા સુરદારસીંગ અને એક આનીભાર કુલાવેલ મૈરથુથુ નાખી ખરાબર ઘૂંટવું. રજ સમાન ઝીણું થાય ત્યારે ૧૬ તોલા જીરું ધી નાખી સારી રીતે ઘૂંટી લેવું તથા ગમે તેવા જૂનાં ધારાં પર આ મલમ લગાડવો. મલમમાં ૩ લીંબવી તે ૩ ધારાં પર બાંધવું. રૂઝ લાવવા માટે અકસીર છે.

ગડગુમડના વધુ ઈલાજો

૧૦૧૮ સફેદ અને લાલ બેમાથી એક ચંદન ઘસીને ચોપડવાથી ગરમીનાં ગડગુમડ મટી જાય છે.

૧૦૧૯ સુરદારસીંગ પાણી સાથે મેળવી લગાડવાથી શરૂઆતનાં ગુમડાં બેતી જાય છે.

૧૦૨૦ ગાયના દૂધમાં ઘૂંટીને સફેદો લગાડવાથી ગરમીનાં ગુમડાં મટે.

૧૦૨૧ ન પાકતાં સખત ગુમડાં પર ઇદ્રિજવ તથા ધાણુ સમભાગે લસોટી (પાણીમાં ઘૂંટી) તેની થેપલી બાંધવાથી બેતી જાય.

૧૦૨૨ સૂકાં અંજીર પાણીમાં લસોટી થેપલી બાંધવાથી ગુમડાં સોજ તથા પીડા મટે બેતી જાય.

૧૦૨૩ ઝેરકોચલુ પાણીમાં ઘમી વારંવાર લગાડવાથી ગ્રંથી-એના સોજ તથા પીડા નાશ થાય.

- ૧૦૨૪ ઈસળશુલ વાટી પાણીમાં લગાડવાથી વાળ તૂટવાથી થયેલી ખીડા શાંત થાય.
- ૧૦૨૫ અન્નમાનું ચૂર્ણ લીંબુના રસમાં ઘૂંટી પકાવી ગરમ કરી લગાડવાથી દુખાવો મટી જાય.
- ૧૦૨૬ વેસેલીન સાથે કળીચૂનો મેળવી ઘૂંટી લગાડવાથી મોટાં અને તીવ્ર ખીડા કરનારાં ગુમડાં ફૂટી જાય.
- ૧૦૨૭ આમલીયા (આમલીના કાચાં પીંજ) પલાળી મસ્કા જેવાં વાટી લગાડવાથી વગર ઓપરેશને ગમે તેવાં ગુમડાં ફૂટી જાય.
- ૧૦૨૮ રાઈ વાટીને પાણી નાખી ગરમ કરીને લગાડવાથી ગડ (ન ફૂટતાં) ગુમડાં ફૂટી જાય.
- ૧૦૨૯ રીંગણું બાફીને ગુમડું ફૂટે ત્યાં મુઘી ગરમ ગરમ બાંધ્યા કરવાથી ઉપર મુજબ કાયદો થાય.
- ૧૦૩૦ સાબુને બાળકના પિશાબમાં નાખી ખદખદાવી ગરમ ગરમ લેપ કરવાથી ગડગુમડ પાકીને ફૂટી જાય છે.
- ૧૦૩૧ ઇંટિયું ચૂર્ણ એરંડિયું નાખી ગરમ કરી થેપલી બાંધવાથી પણ ગાંઠો પાકીને ફૂટી જાય છે.

સ્તનનું ગુમડું તથા સોજો

- ૧૦૩૨ શરપંખાનાં પાન વાટીને લગાડવાથી પણ ગડગુમડ મટે,
૧૦૩૩ પીસ્તાં લસોટી પાણીમાં મેળવી તેની થેપલી લગાડવાથી સ્તનનો સોજો તથા ગાંઠ મટાડે.

દરાજ-દાદર તથા ખરજનું

- ૧૦૩૪ માયકલનું ચૂર્ણ તોલો ૧, ગોમૂત્ર ઔસ ૧ અને

ખાવચીનું ચૂર્ણ 'જેઆનીભાર' નાખી સવારસાંજ 'જે.
વખત પીવો. ઘોળા કોઢ માટે ઉત્તમ. રક્તશુદ્ધિ થાય.
ચર્મરોગો મટે. ચીત્રી કરોળીયા વગેરે મટે.

૧૦૫૨ કાળી દ્રાક્ષ, હીમજ; નાગરમોથ, કડું, ગરમાળો,
ખડસલીયો સર્વ સમભાગે ખાંડી ઉપર મુજળ જે
તોલા ભૂકાનો ઉકાળો કરીને પીવો. જે વખત સવારે
તથા સાંજે પીવાથી પીત્તજ્વર, તૃષ્ણા, દાહ, રક્તપિત્ત
અને ખોટી ગરમી શાંત થાય.

૧૦૫૩ પટોલ, હરડાં, ખડેડાં, આમળાં, કરિયાતું લીમડાની
અંતર છાલ, ખીવલો અને ખેરની છાલ, સર્વ સમભાગે
ખાંડી ઉપર મુજળ જે તોલા ભૂકાનો ઉકાળો કરી,
ગાળીને તેમાં જે વાલ શુદ્ધ ગુગળ અને જેઆનીભાર
ત્રિફળાં ચૂર્ણ નાખી પીવાથી રક્તશુદ્ધિ થાય. ગરમી,
ઉપદંશ, વિરેકાટક મટે. દિવસમાં જે વાર. લાંબો
વખત પીવો.

૧૦૫૪ સારીવા, કાળીપાટ, દેવદાર, કરિયાતું, મોરવેલ, કડું,
ગજો, સૂંઠ, મોથ, ઇંદ્રજવ, સમભાગે લઈ ખાંડી જે
તોલા ભૂકો ઉપર મુજળ ઉકાળીને ગાળી પીવાથી
રક્તશુદ્ધિ થવા ઉપરાંત સર્વ પ્રકારે આરોગ્ય સુધરે.
અશુદ્ધ ધાવણ શુદ્ધ થાય.

૧૦૫૫ મણકં, ત્રિફળાં, દારૂહળદર, ગજો, કડું, વળં અને
'લીમડાંની અંતરછાલ' સમભાગે ખાંડી જે તોલા ભૂકાનો
'ઉપરોક્ત રીતે ક્વાથ કરી ગાળીને દિવસમાં જે વખત
પીવાથી સર્વ પ્રકારના ચર્મરોગોમાં લાભ થાય. લોહી
ખગાડ મટે. દોઢ માસ ચાલુ રાખવાથી પૂરો કાયદો મળે.

૧૦૪૬ અફીણ, કળીચૂનો, લીંબુનાં રસમાં ઘૂંટી લગાડવાથી
ઢાઢર ખરજવું મટે.

૧૦૪૭ ટંકણખાર, અફીણ, અને રતાંજલી સમભાગે લીંબુના
રસમાં વાટી લગાડવાથી, દરાજ, ખરજવાને પહેલાં
ખજવાળીને પછી લગાડવાથી આરામ થાય.

૧૦૪૮ સફેદો, મુરદારસીંગ, સિંદૂર, કુલાવેલ ફટકડી, લોધર,
સર્વ સમભાગે વાટી લીંબુના રસમાં અથવા સરકામાં
મેળવીને લગાડવાથી ખસ-ખુજલી, ઢાઢર, ખરજવું
મટી જાય છે.

ગરમીના રોગથી ખગડેલું લોહી મુધરે

૦૪૬ ખડસલીઓ પીત્તપાપડો લાવી તેનો રસ કાઢી પીવાથી
ચાંદી, ઉપદંશ, વિસ્ફોટક મટે. લોહી મુધરે. તાજે ન
મળે તો ખડસલીઓ પીત્તપાપડો સૂકો લાવી ઉકાળી
તેનો પશુ કાઢો પી શકાય છે.

લોહીની શુદ્ધિ માટે અસરકારક કાઢાઓ

૧૦૫૦ જેરની છાલ, હરડાં, ખહેડાં, અને આમળાં, સમભાગે
જવફૂટ કરી બે તોલા ભૂકો સોળ. ગણા પાણીમાં
ઉકાળી, આઠમો ભાગ રહે ત્યારે ગાળી, તેમાં લેંસનું
ધી ૧ તોલો તથા વાવડીંગનું ચૂર્ણ બેઆનીભાર
નાળી પીવાથી રક્તશુદ્ધિ થાય. લગંદર માટે ઉત્તમ
છે. લાંબો વખત સેવન કરવું જોઈએ. બે વખત
સવારસાંજ પીવો.

૧૦૫૧ આમળા અને જેરની છાલ સમભાગે જવફૂટ ખાંડી
બે તોલા ભૂકો લઈ ઉપર મુજબ ઉકાળી, ગાળી તેમાં

ખાવચીતું ચૂર્ણ જેઆનીભાર નાખી. સવારસાંજ જે વખત પીવો. ઘોળા કોઢ માટે ઉત્તમ. રક્તશુદ્ધિ થાય. ચર્મરોગો મટે. ચીત્રી કરોળીયા વગેરે મટે.

૧૦૫૨ કાળી દ્રાક્ષ, હીમજ, નાગરમોથ, કડું, ગરમાળો, ખડસલીયો સર્વ સમભાગે ખાંડી ઉપર મુજબ જે તોલા ભૂકાનો ઉકાળો કરીને પીવો. જે વખત સવારે તથા સાંજે પીવાથી પીત્તજ્વર, તૃપા, દાહ, રક્તપિત્ત અને ખોટી ગરમી શાંત થાય.

૧૦૫૩ પટોલ, હરડાં, બહેડાં, આમળાં, કરિયાતું લીમડાની અંતર છાલ, ખીવલો અને ખેરની છાલ, સર્વ સમભાગે ખાંડી ઉપર મુજબ જે તોલા ભૂકાનો ઉકાળો કરી, ગાળીને તેમાં જે વાલ શુદ્ધ શુગળ અને જેઆનીભાર ત્રિક્ષણાં ચૂર્ણ નાખી પીવાથી રક્તશુદ્ધિ થાય. ગરમી, ઉપદંશ, વિરેક્ષાટક મટે. દિવસમાં જે વાર. લાંબો વખત પીવો.

૧૦૫૪ સારીવા, કાળીપાટ, દેવદાર, કરિયાતું, મોરવેલ, કડું, ગળો, સૂંઠ, મોથ, ઇંદ્રજવ, સમભાગે લઈ ખાંડી જે તોલા ભૂકો ઉપર મુજબ ઉકાળીને ગાળી પીવાથી રક્તશુદ્ધિ થવા ઉપરાંત સર્વ પ્રકારે આરોગ્ય સુધરે. અશુદ્ધ ધાવણ શુદ્ધ થાય.

૧૦૫૫ મહુઠ, ત્રિક્ષણાં, દારૂહળદર, ગળો, કડું, વજં અને લીમડાની અંતરછાલ સમભાગે ખાંડી જે તોલા ભૂકાનો ઉપરોક્ત રીતે કવાય કરી ગાળીને દિવસમાં જે વખત પીવાથી સર્વ પ્રકારના ચર્મરોગોમાં લાભ થાય. લોહી ખગાડ મટે. દોઢ માસ ચાલુ રાખવાથી પૂરો ફાયદો મળે.

કાઢાઓ માટે ખાસ સૂચના:—

૧૦૫૬ દરેક કાઢાઓની દવાને લખ્યા સુશ્રવણના પ્રમાણથી પાણીમાં રાત્રે ભીંજવી રાખીને સવારે ઉકાળવાથી વધુ અસરકારક થાય છે. કાઢાઓ કલાઈવાળા વાસણમાં ઉકાળવા ભેઈએ અને ઉકાળતી વખતે ઉપર ઢાંકણું ઢાંકવું નહિ ભેઈએ. ઉકાળ્યા બાદ ગળતી વખતે ધરાણર નીચેથી લેવાથી ઉકાળો અસરકારક બને છે. રાત્રે પીવાનો ઉકાળો સવારે ભીંજવી રાખી રાત્રે ઉકાળી પીવો ભેઈએ.

સફેદ કોઢ, કોણિયા, ચિત્રી વગેરે

૧૦૫૭ લગાડવાની દવાઓ સાથે રક્તશુદ્ધિના કાઢાઓમાંથી પસંદ કરી ખાવાની દવાઓ પણ ચાલુ રાખી, જરૂર પૂરતું પથ્ય પાલન કરી ઈલાજ કરવાતું સતત જારી રાખવાથી કુષ્ટસાધ્ય અર્થ રોગો પણ મટી જાય છે. દંઢતાથી ઈલાજે જારી રાખવા ભેઈએ.

૧૦૫૮ સરકા સાથે કઢૌંણ વાટી લગાડવાથી કોઢના ડાઘ જાય.

૧૦૫૯ ઘોરના દૂધમાં વાટીને સિંધવ લગાડવાથી કોઢ મટે. આવા ઈલાજોથી ચામડીને ઈલ્લ થાય છે માટે ચામડી પર દઢ કે ફાલ્લી જણાય ત્યારે અટકી જવું તથા તેલ માલિશ કરવું.

૧૦૬૦ આંખની કુંપળ વાટી લગાડવાથી ડાઘનો રંગ બદલે છે.

૧૦૬૧ મુરદારસીંગની રાખ, મજીકનું સુક્ષ્મ ચૂર્ણ, પાણી અગર સરકામાં સાથે લસોટી ડાઘ પર સતત લગાડ્યા કરવાથી આરામ થાય છે.

- ૧૦૬૨ કૂલાવેલ ટંકણખાર તોલો ના એક કપ પાણીમાં પીગાળી ગાળી લગાડવા કરવાથી ચિત્રી મટી જાય.
- ૧૦૬૩ કેળનાં પાનની રાખ પાણીમાં મેળવી લગાવતા રહેવાથી ચિત્રી કરોળીયા મટે.
- ૧૦૬૪ લેંસના દૂધ સાથે મસૂર વાટી, લસોટી લગાવવાથી ચિત્રી કરોળીયા મટી જાય.
- ૧૦૬૫ મૂળાનાં બીજ છાશ સાથે વાટી લેપ કરવાથી ચિત્રી કરોળીયા મટી જાય.
- ૧૦૬૬ ટંકણખાર કાચો લીંબુના રસમાં મેળવી લગાડવાથી ચિત્રી કરોળીયા, દાઢર, ખરબચુ, ખસ વગેરે ચર્મરોગો મટી જાય.
- ૧૦૬૭ 'ખાવચીનું' તેલ માલિશ કરવાથી સફેદ કોઢ, કરોળિયા વગેરેનો નાશ થાય છે.
- ચહેરો તથા ચામડી માટે સૌન્દર્યવર્ધક ઇલાજો.
- ૧૦૬૮ કુર્લીજન લીંબુના રસમાં લસોટી લગાડવાથી ચામડી પરના કાળા ડાઘ દૂર થાય.
- ૧૦૬૯ સમુદ્રકીણ લીંબુના રસમાં ઘૂંટી લગાડવાથી ચહેરા પરના, ચામડી પરના ડાઘાઓ જતા રહે. ચામડી સુંવાળી, તેજસ્વી અને સફેદ બને.
- ૧૦૭૦ રાત્રે સૂતી વખતે સિંધાલુલુનું પાણી ચહેરા પર લગાડી સૂવું તથા ચવારે ગરમ પાણીથી મોઢું ધોવું. ડાઘા દૂર થાય.
- ૧૦૭૧ ચંપાના ફૂલની ડળીઓ પાણીમાં લસોટી ચહેરા પર માલિશ કરવાથી ચહેરો સુંદર થાય.
- ૧૦૭૨ દૂધની મઘાઈ ચહેરા પર માલિશ કરીને મૂઠ જવું

સવારે ગરમ પાણીથી મોઢું ધોવાથી ચહેરો તેજસ્વી થાય, આમડી સુવાળી બને, ગૌર વર્ણ થાય. સુંદરતા વધતી જાય.

૧૦૭૩ ચિત્રક મૂળ જે તોલા ૦૧ થેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક રહે ત્યારે ઉકાળી, ગાળી તે પાણી ચહેરા પર ભૂંસવાથી આમડી તેજસ્વી થાય.

૧૦૭૪ કરંજનાં પાન-ફૂલ વાટી ચહેરા પર મર્દન કરવાથી આમડીનો રંગ ખીલે છે, સુધરે છે અને કામળ બને છે.

૧૦૭૫ સીંગરફ-હીંગજોક, તોલો ૦૧, સફેદો તોલો ૦૧, ખાંડેલા સફેદ અબ્રકનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ ત્રણેને સમ-ભાગે લઈ સારી રીતે ખરલ કરી ફૂંધની મલાઈમાં મેળવી ચહેરા પર માલિશ કરી સૂઈ જવું. સવારે ગરમ પાણીથી ચહેરો ધોઈ નાખવો, ખૂબસુરતી વધારે અને ચહેરો સુંદર બને,

૧૦૭૬ સીંગરફ (હીંગજોક) તોલો ૧ સફેદો તોલા ૪ અને રાઈઝું સુકમ ચૂર્ણ તોલો ૦૧ ત્રણે વસ્તુ ખરલમાં સારી રીતે લસોટી રજ સમાન કરી, રાત્રે પાણી સાથે મેળવી ચહેરા પર લગાડી સૂઈ જવું. સવારે મોઢું ધોઈ નાખવાથી ચહેરો ખૂબસુરત થાય, ગૌર ગુલાબી લાલ ઝાંયીવાળા ગાલ બને.

ચહેરા પરના ખીલ નાખૂદ કરવાના ઈલાજો

૧૦૭૭ ગોરોચન અને મરી સમાન ભાગે. ખીસી, પાણીમાં લસોટી ખીલ પર લગાડવાથી ફાયદો થાય.

૧૦૭૮ ટંકણખાર ગુલાબજળમાં મેળવી લગાડવાથી ખીલ બેસી જાય.

- ૦૭૬ મીંઢળ પાણીમાં ઘસી લગાડવાથી ખીલ મટે.
- ૧૦૮૦ પાણીમાં સારી રીતે ધોયેલું ઘી તોલો ૧ તથા કુલા-
વેલ મોરચુથાની સુક્ષ્મ વાટેલી રાખ વાલ ૧ સારી
રીતે મેળવી ચહેરા પર મસળવાથી ખીલ મટી જાય છે.
- ૧૦૮૧ અભુનની છાલ દૂધમાં લસોટી ચહેરા પર મસળવાથી
ખીલ થતા નથી.
- ૧૦૮૨ વજ અથવા જયફળ ઘસીને ચોપડવાથી ખીલમાં
ફાયદો કરે.

- પીઠ-ખરડામાં થતું પાઠું-અદીઠ**
- ૧૦૮૩ પારો તોલા ૨, ગંધક તોલા ૨, મુરદારસીંગ તોલ-
૪, કપીલો તોલા ૮, કુલાવેલ મોરચુથા માસા ૨,
તથા તે સર્વના વજનથી ચાર ગણું ધોયેલું ઘી લેવું.
પ્રથમ પારાગંધકની કલ્કલી કરી લેવી. પછી ખીલ
ઔષધિઓ નાખી સારી રીતે ખરલ કરી ખરાખર
મેળવી લઈ તેમાં ઘી નાખી ખૂબ ખૂબ ઘૂંટીને મલમ
તૈયાર કરવો. રોજ ત્રિકુળાના ગરમ ઉકાળાથી પાઠું
ધોઈ સાફ કરી મરેલું સડેલું માંસ, રસ્સી કાઢી નાખી
નકામી ચામડી કાતરી નાખી, કોફ કરી ઉપલો મલમ
ભરવો, લગાડવો. આ પ્રમાણે રોજ કરવાથી ખડું
જલ્દીથી થોડા દિવસોમાં જ આરામ થવા માંડશે.
આ દવા સાથે રક્તાશુદ્ધિ માટે કોઈ સારો ઉકાળો
પીવાનું ચાલુ રાખવાથી જલ્દી આરામ થઈ જાય છે.

- દાઝવા પર ઉપચારો**
- ૧૦૮૪ ચૂનાની આછ તથા કોપરેલ સમાન ભાગે ઘૂંટી

૩ અથવા કપડું ભીંજવી દાઝેલા ભાગ પર રાખવું
આરામ વશે વારવાર દવા નિઝ્યા ઢંચી બહુ મારો
અડસીર ઉપાય છે તમા દરદીને આરામ તમા હડડ
આપે છે મટે ત્યાસુધી આવું રાખવો

૧૦૮૫ ઇંડનો મફેદ ભાગ તલના તેલમા મેળવી લ ૧૧વાથી
દાઝેલો ભાગ મારો વાય

૧૦૮૬ જવનો લોટ તથા ચોડુ ઢપૂ પાણીમા પાટી લગાડવાથી
કાયદો વાય છે

૧૦૮૭ તવનુ તેવ તથા બીજવેલ ઓથમી છરાનુ પાણી
મમભાગે ધૂટીને લ ૧૧ડયા ડરવાથી માગે કાયદો
વાય છે

૧૦૮૮ એડ ભાગ ડાળો મુરમો તથા બે ભાગ ચરમી ધૂટીને
લેપ ડરવાથી ખલુ કાયદો ડરે છે

૧૦૮૯ ડાળા તલની ગખ તથા તવનુ તેવ ધૂટીને લગાડવાથી
માગે કાયદો વાય છે

૧૦૯૦ આનનીના ઝાડની છાલ ગખ તલના તેલમા મેળવી
લગાડવાથી કાયદો વાય છે

૧૦૯૧ રાખ અને અગમી સમભાગે લમોટી મન્કા જેવા બનાવી
થોડા માખણુ રાખે ધૂટી લગાડવાથી સાફ થાય

૧૦૯૨ જવની રાખ તલના તેવમા મેળવીને બગવાથી પટેલા
વાદા પર લગાડવાથી આરામ વાય

૧૦૯૩ દરા તોલા તાદળજની ભાજી, બથેર પાણીમા ઉડાળી,
અરધો ચેન્ડે ત્યારે ગાળી, નીચેવી તેમા ધી તોલા
૧ નાળી, સારી રીતે હલાવી એડરસ કરીને બળેલા
ભાગ પર લગાડવાથી મારો કાયદો વાય છે

૧૦૯૪ ચૂનાની આછ સમભાગ અળશીના તેલ સાથે ઘૂંટીને લગાડવાથી શાંતિ થાય. રૂઝ આવે.

એક અકસીર મલમ

૧૦૯૫ સોળ તોલા તલનું તેલ મંદ અગ્નિ પર મૂકી, તેમાં ધૂમાડો નીકળે ત્યારે ચાર તોલા રાજનું ચૂર્ણ અને ત્રણ માસા ઝીણું પીસેલું મોરથુથુ (કુલાવેલું) તેલમાં નાખવું. તથા નીચે ઉતારી લેવું, રાજ તેલમાં મળી ગયા પછી, ગરમ હોય ત્યાં જ કપડેથી ગળી લેવું. પછી એક થાળીમાં નાખી ઠંડું થવા દઈ તેમાં થોડું થોડું પાણી નાખતા જવું તથા હાથેથી ઘૂંટતા જવું. મસળતાં મસળતાં માખણ જેવું ઘટ્ટ થાય ત્યારે પાણી છાંટવાનું બંધ કરી કાચના વાસણમાં ભરી લેવું તથા ઉપર ચાર આંગળ જેટલું પાણી ભરી મૂકવું. દર ચોથે દિવસે જૂનું પાણી કાઢી નવું પાણી લગાડવું. દાઝેલા પર અકસીર છે. દાઝેલું સડતું હોય ત્યારે લીમડાના કે ત્રિકુળાના ઉકાળાથી ઘોઈ સાફ કરી રોજ આ મલમ લગાડવો. દાઝતાંની સાથે હાજર હોય તો તરત પણ લગાડવો. સારો ફાયદો કરે છે.

જળવાત તજગરમી-હાથપગમાં ચીરા

૧૦૯૬ છીપ ભસ્મ, ગાયના ઘી સાથે મેળવી લગાડવાથી હાથપગના ચીરા પડતા અટકે છે.

૧૦૯૭ કોકમનું તેલ લગાડવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૧૦૯૮ ચંદ્રસ વાટી તલના તેલમાં ગરમ કરી લગાડવાથી હાથ પગના ચીરા પડવાનું દર્દ મટે છે.

૧૦૬૬ ગરમ તેલમાં મીણ પીગાળી લગાડવાથી પણ આરામ થાય છે.

૧૧૦૦ હાથે પગે પીસેલી મેંદી લગાડવાથી સારો ફાયદો થાય છે. વારંવાર આ ઉપાય ચાલુ રાખવો. હાથપગનાં તળિયાંની ગરમી મટી જાય.

૧૧૦૧ શતધૌત ધીનું હાથપગનાં તળિયાં પર મર્દન કરવાથી બળતરા, દાહ સાંત થાય.

૧૧૦૨ હાથે, પગે માખણ ઘસી અગ્નિ પર તપાવવાથી, હાથ-પગની બળતરા તરત મટે.

૧૧૦૩ ખેરનું ધી લગાડવાથી હાથપગના ચીરા મટે.

૧૧૦૪ જેઠીમધ તથા આમળાં સમભાગે ખાંડી ચૂર્ણ કરી તેની બરાબર સાકર મેળવી સવારસાંજ ૦૧-૦૧ તોલો પ્રમાણે માખણ સાથે ચાટવું ને બને તો ઉપર ગાયનું દૂધ પીવું. ઉપરના રોગો મટે.

૧૧૦૫ ત્રિકળાં ચૂર્ણ સવારસાંજ ૦૧-૦૧ તોલો પ્રમાણે ધીસાકર સાથે ખાવું તથા ઉપર ગરમ દૂધ પીવું. ઉપરોક્ત રોગો મટી જાય. લાંબો સમય ચાલુ રાખવું.

પરસેવો વધારે થવો, પરસેવામાં દુર્ગન્ધ, બગલની દુર્ગન્ધ

૧૧૦૬ કુલાવેલ ફટકડી તોલો ૦૧ તથા પાણી રતલ ૧ મેળવીને રોજ લગાડવાથી વધુ પ્રસ્વેદ થતો અટકે.

૧૧૦૭ બોરડીનાં મૂળ તોલો ૫ ને એક શેર પાણીમાં ઉકાળતાં પાણી અરધું રહે ત્યારે ગાળી, તે પાણી શરીરે રોજ ચોપડવાથી વધુ પ્રસ્વેદ થતો અટકે.

- ૧૧૦૮ શેકેલા મગનો લોટ પાણી સાથે માલિશ કરીને પછી નહાવાથી પણ તે જ ફાયદો થાય.
- ૧૧૦૯ ઉતકંટાનાં મૂળનું ચૂર્ણ તોલો બા 'ચવારે તથા તોલો બા સાંજે મધ સાથે ચાટવાથી સાત દિવસમાં વધુ પડતો પસીનો થતો હોય તો અટકે છે.
- ૧૧૧૦ કાળા ધંતૂરાનાં બીજ બાળી તેની રાખ બેત્રણ રતી મધ સાથે ચાટવાથી પરસેવાનો વધારો નાબૂદ થાય.
- ૧૧૧૧ ઉતકંટાનાં મૂળની છાલ પાણીમાં વાટી બગલમાં લેપ કરવાથી દુર્ગન્ધ તથા પસીનો મટે.
- ૧૧૧૨ મુરઠારસીંગ સરકા સાથે વાટી લેપ કરવાથી પણ બગલનો દુર્ગન્ધ પસીનો નાબૂદ થાય.

માતા-શીતળા

- ૧૧૧૩ પ્રતિવર્ષ બાળકોને સાચાં મોતીની પિંટી અથવા ભસ્મ ખવરાવવાથી શીતળા નીકળવાની દહેશત બહુ ઓછી રહે છે.
- ૧૧૧૪ બાળકની ઉંમર અનુસાર પ્રતિવર્ષે થોડા દિવસ ઘોડીનું દૂધ પચે તેટલું જ પાવાથી શીતળા નીકળે નહિ અથવા બુજ નીકળે. મોટાંને પણ આ પ્રયોગ ફાયદો કરે.
- ૧૧૧૫ શીતળાનો ચેપ ફેલાતો અટકાવવા તથા પોતે તેમ જ બાળકો તેના લોગ થતા બચે તે માટે સવારસાંજ બે વાર કડવા લીમડાના પાનનો ધૂમાડો કરવો. કડવા લીમડાનાં પાનનું ઉકાળેલું પાણી ઘરમાં સર્વત્ર છાંટવું તથા રોજ ચવારે કડવા લીમડાનાં પાનનો રસ તોલો ૧ પીવો.

શીતળા તથા તેના વિકારોથી બચવા માટે

૧૧૧૬ શીતળાનો તાવ આવે કે તરત કેળતું પાણી સવારે
૧ તોલો પીવું.

૧૧૧૭ શીતળાના તાવમાં સવારમાં ૦૧ ૦૧ તોલો સુખડતું
તેલ પીવું.

૧૧૧૮ અરડૂસીનો રસ ૧ તોલો થોડું મધ નાખીને સવારે
પીવો.

૧૧૧૯ ચમેલીના પાનનો રસ તોલો ૧ તેમાં ૦૧ તોલો મધ
નાખી પીવો. ઉપરના ચારે પ્રયોગો આઠ દિવસ
કરવા. જેથી શીતળા નીકળે તે પણ પ્રાણુધાતક
નીવડે નહિ.

૧૧૨૦ લીંબોળીનો મગજ તોલો ૦૧ ગરદાનાં ઘીન તોલો
૦૧ હળદર તોલો ૦૧ સાથે વાટી તેમાંથી બેબેઆનીભાર
સવારમાં પાણી સાથે બે વાર ખાવું. જેથી શીતળાના
ઉપદ્રવો શાંત થાય છે.

આંખમાં શીતળાની અસર દેખાય ત્યારે

૧૧૨૧ હળદર પાણીમાં લસોટી આંખમાં તેનાં ટીપાં ખાડવાં.
દિવસમાં ત્રણ વાર ટીપાં ખાડવાં. બચાવ થશે.

શીતળામાં કબજિયાત

૧૧૨૨ પીળાં હરડાંની છાલ પાણીમાં ઉકાળી સાકર નાખી
ઉંમર મુજબ પાવી. મોટાને ૧ તોલો છાલ લેવી.
અરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંકે રહે ત્યારે ગાળીને
પાવી. સાકર તોલો ૧ નાખવી.

‘વાળાનું’ પીડાકારી દર્દ

૩

- ૧૧૨૩ જે પ્રદેશમાં વાળાનું દર્દ વધારે જોવામાં આવતું હોય ત્યાંના વતનીઓએ પીવાનું પાણી ઉકાળી ઠંડું કરી ગાળીને પીવું. વાળો નીકળવાની ધારતી રહેશે નહિ.
- ૧૧૨૪ વાળો નીકળ્યો છે તેવી ખબર થતાં જ શરૂઆતથી ૫૬૨ દિવસ સુધી રોજ ત્રણ માસા ચોકેલી હીંગનું ચૂર્ણ પાણી સાથે ખાવાથી વાળો નાશ પામશે.
- ૧૧૨૫ સફેદ સાટોડીનાં મૂળ પાણી સાથે વાટી લસોટી વાળાની જગાએ થેપડી બાંધવી.
- ૧૧૨૬ એક માસો મુરદારસીંગ અને પાંચ તોલા ગાયનું ઘી ખીચડીમાં મેળવી રોજ ખાવું.
- ૧૧૨૭ સાડા ત્રણ માસા કુલાવેલ સુહાગાનું ચૂર્ણ ૫ તોલા ગાયના ઘી સાથે ત્રણ દિવસ સેવન કરવાથી વાળાનો નાશ થાય.
- ૧૧૨૮ મેથીનું ચૂર્ણ ગાયના ઘીમાં લસોટી ગરમ કરી તેનો લેપ લગાડી પાટો બાંધવો.
- ૧૧૨૯ શુગળ વાટીને લગાડી પાટો બાંધવો.
- ૧૧૩૦ વાળાનો ફાદલો થાય ત્યારથી રોજ ચિકોતરી એળિયો બેઆનીભાર એક વળત પાણી સાથે ખાવો તથા પાણી મેળવી ગરમ કરી તેનો લેપ કરવો.
- ૧૧૩૧ વાળના ફાદલા પર થોડાં વાટી બાફેલાં લીમડાનાં પાન દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર બાંધવાં તથા ઉપર શેક આલુ રાખવો. જલ્દી આરામ થશે.

૧૧૩૨ અતિવિષ, મોથ, ભારંગી, સૂંઠ, પીપર, અને બહેડાંનું સમભાગ ચૂર્ણ કરવું. તથા સવારસાંજ બેબેઆનીભાર બે વખત પાણી સાથે ખાવાનું મટે ત્યાં સુધી ચાલુ રાખવું. પીડા શાંત કરી વાળાને કાઢી નાખવા માટે સારો ઈલાજ છે.

૧૧૩૩ સરગવાની છાલ પાણીમાં ખારીક લસોટી વાળાની જગા પર તેનો લેપ કરવો. સારો ફાયદો કરે છે.



તાવના ઉપચારો

તાવના હકીમ નુસ્ખા

- ૧૧૩૪ ખટમીઠા દાડમને ખીજ અને છાલ સાથે ખાંડી તેનો રસ નીચોવી પીવાથી પીત્તનો તાવ મટે. સવારે પીવું. કેવો તાવ છે તેનો નિર્ણય બાણકાર પાસે કરાવવો.
- ૧૧૩૫ ભાંગનાં પાન ખકરીના દૂધ સાથે લસોટી હાથપગનાં તળિયાં પર લગાડવાથી પીત્તના તાવમાં ફાયદો થાય.
- ૧૧૩૬ ત્રણચાર તોલા વરિયાળીને પાણી સાથે લસોટી, રસ કાઢી જે તોલા ગુલકંદ સાથે મેળવીને પીવાથી તાવ ઊતરે.
- ૧૧૩૭ કરોળીયાનું કાગળ જેવું ગોળાકાર સફેદ પડ દીવાલ વગેરે સ્થાનો પર મળી આવે છે તે લઈ ગોળમાં ગોળી બનાવી, દરદીને પાણી સાથે ગળાવવી. આ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ આપવાથી તાવ જાય. આ દવા શરીરમાં તાવ હોય ત્યારે આપવી નહિ. તાવ ઉતરી ગયો હોય ત્યારે આપવી.
- ૧૧૩૮ કુલાવેલ ફટકડી અને વાટેલી સાકર સમભાગે મેળવી જે માસા જેટલું તાવ આવ્યા પહેલાં ખાવાથી તાવ જાય. આરામ થાય ત્યાં સુધી ઈલાજ રાહ રાખવો. તાવ સાથે સૂકી ખાંસી હોય તો આ દવા ખાવી નહિ.

- ૧૧૩૬ કાથો, ચૂનો, લગાવ્યા વગરનાં નાગરવેલનાં પાન સાથે એક રતી સાચું કેસર ચાવીને ખાવાથી તાવની ટાઢ અટકે.
- ૧૧૪૦ સહદેવીના પાનનો રસ તોલો ૧ સવારમાં રોજ પીવાથી ટાઢિયો તાવ જાય.
- ૧૧૪૧ ખસખસનાં પોસ્ત ખેત્રણ તોલો લઈ ચાર ગણા પાણીમા ઉકાળી ચોથો લાગ રહે ત્યારે ગાળીને તેમાં કાળાં મરીના ઢસ ઢાણાનું સૂકમ ચૂર્ણ મેળવી તાવ આવવાના સમય પહેલાં બે કલાક અગાઉ ત્રણ દિવસ પીવાથી ટાઢિયો તાવ ભાગી જાય.
- ૧૧૪૨ એક લીંડીપીપર રાત્રે પાણીમાં લીંબવી સવારે ચાવીને ખાવી તથા પીપરવાળું પાણી પી જવું. એમ રોજ એક એક પીપર વધારતાં ૧૪ પીપર મુધી વધવું અને પછી એક એક પીપર ઘટાડતાં જવું. આ રીતે પીપરનો પ્રયોગ કરવાની જૂનો તાવ જાય. ખોરાકમાં દૂધ-ભાત ખાવા.
- ૧૧૪૩ પીલુડીનો રસ ૧ તોલો રોજ સવારમાં પીવાથી જૂનો તાવ મટે.
- ૧૧૪૪ એક લાગ સૂંક અને ૪ લાગ સાકરનું ચૂર્ણ કરી રોજ રાત્રે ચાર માસા સેવન કરવાથી કફનો ઉપદ્રવ મટે. કફવાળો તાવ ઉતરે.
- ૧૧૪૫ અજમાને ખાંચ પહોર મુધી ખરલમાં ઘૂંટીને રોજ સવારે ૦૧૧ તોલો મધમાં ચાટવાથી તાવ, ઉધરસ, ગદહજમી, ગેસ વગેરે મટી જાય.

- ૧૧૪૬ આકડાનાં કુલની ૧ બંધ કળી ગોળ સાથે સવારમાં
ત્રણ દિવસ ખાવાથી ટાઢિયો તાવ ઉતરે.
- ૧૧૪૭ કાંકચનો મગજ પાણીમાં ઘસીને નાકમાં ટીપાં પાડવાથી:
ટાઢિયો તાવ રોકાય.
- ૧૧૪૮ બે માસા કલૌંજનું ચૂર્ણ રોજ સવારે મધ સાથે
ચાટવાથી ચોથીઓ તાવ અટકે.
- ૧૧૪૯ લીમડાની અંતરછાલનો ભૂકો બે તોલા ચાર કપ
પાણીમાં ઉકાળીને ૦૧ કપ રહે ત્યારે ગાળીને સવારે
પીવાથી ચોથીઓ તાવ જાય. પંદરેક દિવસ સેવન કરવું.
- ૧૧૫૦ સમુદ્રફળ નંગ ૧ વાટીને તાવ આવવાના સમયે
આપી તે પર અરધું કાગદી લીંબુ ચૂસવું ત્રણ દિવસ
આ ઇલાજ કરવાથી ટાઢીઓ તથા ચોથે દિવસે આવતો
તાવ જાય.
- ૧૧૫૧ બે તોલા કચરેલી ગજો રાત્રે થોડા પાણીમાં ભીંજવી
સવારે ચોળી, મસળી, ગાળીને પીવાથી સર્વ તાવ ઉતરે.
- ગરમી અને ક્ષય રોગનો તાવ, ઘેટમાં સોજવાળો તાવ
- ૧૧૫૨ તરબૂચનો રસ સવારે એકાદ બે કપ પીવાથી ગરમી
અને દાહ મટે. લોહીની ગરમી તથા તાવ જેવું
લાગતું હોય ત્યારે ક્ષયદાકારક થાય. છાતીમાં કંદ
હોય ત્યારે આ ઇલાજ કરવો નહિ.
- ૧૧૫૩ ગજોનું સત્વ અને વંશલોચનનું સમભાગે ચૂર્ણ કરીને
એક એક માસો સવારસાંજ મધમાં ચાટી ઉપર
બે તોલા કચરેલી ગજોનું ભીંજવી રાખેલું પાણી

જેઉ વખત પીવાથી ક્ષયનો તાવ, જૂનો તાવ, તથા સર્વ પ્રકારના તાવ મટે.

૧૧૫૪ ત્રણ ચાર તોલા કચરેલી પીલુડી રાત્રે થોડા પાણીમાં ભીંજવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળીને પીવાથી પેટમાંના સોજ તથા તાવ ઉતરી જાય.

૧૧૫૫ કુવાડીયાનાં પાન તોલા જે લઈ ચરધો શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો ભાગ રહેતાં ગાળીને પીવાથી ક્ષયના તાવમાં ફાયદો કરે.

૧૧૫૬ પાલખનાં બીજ વાટીને મધ સાથે રોજ જે વાર જેઠેઆનીભાર ચાટવાથી ક્ષયમાં ફાયદો થાય.

૧૧૫૭ એક દૂધીયાને ફરવી હથેળીના ઢળે ઘઉંની કણક લપેટી, ઉપર કપડું લપેટીને અગ્નિના ભટ્ટામાં મંઠાગ્નિથી બાફી લેવું. તથા કાઢી સાફ કરી તેનું પાણી નીચોવી લેવું તથા ગાળીને દિવસમાં બેત્રણવાર જે જે ઔષ્ઠ નેટલું પીવું. ક્ષય રોગમાં સારો લાભ થાય છે. અનુકૂળ જણાય તો લાંબો વખત સેવન કરવું.

૧૧૫૮ અરદૂસીના પાનનો રસ તોલા ૨, તેમાં મધ તોલા ૧ નાખી સવારમાં પીને ઉપર બકરીનું ધારોણુ અથવા ગરમ દૂધ પીવાથી ક્ષય રોગમાં ઉત્તમ લાભ થાય છે. પચી ગયા પછી મોઝેથી દૂધ-ભાત જમવામાં લેવા.

૧૧૫૯ તાવમાં લંઘન કરવાથી તાવ જલ્દી ઉતરે છે. ગરમ કરીને ઠારેલું પાણી પીવું. લંઘન ન થઈ શકે તેમણે મોસળીનો રસ, પપૈયું, થોડાં થોડાં ખાવાં. મગનું આસામણ પીવું, અને ચા, કોફી પણ લઈ શકાય તો તાવ ઝટ ઉતરે.

ઠાઢિયો તાવ-વિપજ્જવર, તરિયો, ચોથીઓ મેલેરીયા વગેરે.
 ૧૧૬૦ મીંઢીઆવળ અને કરિયાતું જેલ એક એક તોલો.
 'લઈ ખાંડીને તેને શેર પાણીમાં ઉકાળતાં ચોથા ભાગનું
 રહે ત્યારે ગાળીને તેના જે ભાગ કરી સવારે તથા
 રાત્રે સૂતી વખતે જે વખત, તાવ ઉતરે ત્યાં સુધી.
 પીવાનું ચાલુ રાખવું. ત્રણ ચાર દિવસ ખસ થશે.
 ભૂખ લાગે તો દાળ ભાત ખાવાં. કળજિયાતવાળા.
 સશક્ત માણસ માટે આ ઉપાય સારો છે. નળજા.
 માટે નથી. નળજા માણસે એકલા કરિયાતાનો ઉકાળો
 ઉપર મુજબ પીવો.

૧૧૬૧ પટોલ, ઈંદ્રજવ, દેવદાર, ત્રિફળાં, નાગરમોચ, દ્રાક્ષ,
 જેઠીમધ, ગળો, અને અરડૂસી સમભાગે જવફૂટ કરી
 જે તોલા ભૂકાને અરધોશેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો
 ભાગ રહેતાં ગાળીને પીવું. આ રીતે દિવસમાં ત્રણ
 વાર બનાવીને પીવાથી સારો ફાયદો થાય.

૧૧૬૨ કડવા લીમડાનાં પાન તોલા ૪, સૂંઠ, મરી, લીંડીપીપર
 દરેક તોલા ૪, જવખાર અને સાણખાર પણ ચાર
 ચાર તોલા, અને અજમોદ તોલા ૨૦ લઈ તેનું ખારીક
 ચૂર્ણ કરીને તે ચૂર્ણ ૦૧૧ તોલો જેટલું ગરમ પાણી
 સાથે દિવસમાં ત્રણ વાર ખાવું. આરામ થાય ત્યાં
 સુધી ચાલુ રાખવું. તરિયા, ચોથીયા તથા દરેક
 તાવમાં ફાયદો કરશે.

૧૧૬૩ ખડસલીઓ પિત્તપાપડો તોલા ૪ ખાંડીને એક શેર
 પાણીમાં ઉકાળતાં આઠમો ભાગ રહે ત્યારે ગાળીને
 સવારમાં પીવું. માત્ર મગનું પાણી પીવું અને રાત્રે.

૦૧ થી ૦૧૧ તોલો હીમજનું ચૂર્ણ ખાવું, પિત્તજ્વર-
મેલેરિયા-ટાઢીઓ વગેરે જે તાવ છે તે મટે.

૧૧૬૪ એક તોલો ચેકેલું કડું તથા એક તોલો સાકરનું ચૂર્ણ
કરી સવારસાંજ જેઁઁઆનીભાર ગરમ પાણી સાથે
કેકડું. તાવ, કફ વગેરે મટીને આરામ થાય.

૧૧૬૫ પીપર, પીપરીમૂળ, ઇંદ્રજવ, ખડસલીઓ પિત્તપાપડો,
અને સૂક સમભાગે ખાડી તેનું ચૂર્ણ કરવું. જેઁઁઆનીભાર
દિવસમાં ત્રણવાર મધ સાથે ચાટવાથી ઉધરસ સાથેનો
તાવ મટી જાય.

૧૧૬૬ કરિયાતું તોલો ૪ અઘકચરું કરી ૬૫ તોલો પાણીમાં
ઉકાળી આશરે ૧૬ તોલો રહેતાં ઉતારી ગાળીને તેના
ત્રણ ભાગ કરવા તથા દિવસમાં ત્રણવાર પીવું. ખોરાકમાં
ફક્ત મગનું પાણી લેવું, તથા રાત્રે ૦૧ તોલો હરડેનું
ચૂર્ણ ખાવું. છાતીમાં દુખાવો, ઉધરસ કે કફ જણાય
તો અજસીનો લેપ કરી શેક કરવો. સ્વર્ જ્વર ઉતરે.

૧૧૬૭ કરિયાતાનું ચૂર્ણ કરી દિવસમાં જેઁઁઆનીભાર પાણી
સાથે લેવાથી ગંધી જાતના તાવમાં ફાયદો થાય.

૧૧૬૮ કાળી તુલસીનાં પાનનો રસ દોઢ-એ તોલો, તેમાં ચાર-
પાંચ દાણા મરીનું સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ નાખી હલાવી તેના
ત્રણ ભાગ કરી દિવસમાં ત્રણ વાર થોડું થોડું મધ નાખી
પીવું. ફક્ત મગનું આસામણ પીવું, રાત્રે ૦૧ તોલો
હરડે ખાવી. એકાંતરીઓ, તરિયો વગેરે તાવો આ
પ્રયોગથી મટે છે. સાથે તાવ ઉતારનાર બીજી દવાઓ
પણ લઈ શકાય.

જ્વર-જૂનો તાવ

૧૧૬૯ કડું, કરિયાતું, નાગરમોથ, પિત્તપાપડો, અને ગળો,

સર્વ સમભાગે ખાંડી, જવફૂટ કરીને ૨ તોલા ભૂકાને
૧૬ ગણા પાણીમાં ઉકાળતાં થોથો ભાગ રહે ત્યારે
ગાળી, નીચોવી સવારે તથા રાત્રે સૂતી વખતે જે વખત
આ પ્રમાણે ખનાવી પીવાનું સતત ચાલુ રાખવાથી
ગમે તેવો જૂનો તાવ પેચુ બાય.

૧૧૭૦ કાયફળ, નાગરમોથ, કડું, કચોરા, કાકડશીંગી, અને
ઉપલેટ સર્વ સમભાગે લઈ તેનું વસગાળ ચૂર્ણ કરી
બેબેઆનીભાર સવારે તથા રાત્રે મધ તથા થોડાં
ટીપાં આદુના રસનાં નાખી ચાટવું. ઝીણો તાવ
ઉધરસ, દમ, ક્ષય, શૂળ, ઉલટી, અરૂચિ, વાયુ વગેરે મટે.

૧૧૭૧ કડું, કરિયાણું, પીપરીમૂળ, હળદર દરેક ત્રણ તોલા,
મીંઢી એક તોલો, હીમજ તોલા ૫, આંખાહળદર
તોલા ૧૦ સંચળ અને આવળની છ.લ દરેક તોલા
૩, શેકેલા કાંકચીયા નંગ ૫, અને ડીકામારી તોલા
૩ લઈ તેનું વસગાળ ચૂર્ણ કરવું તથા રોજ રાત્રે
૦૧૧ તોલો તે ચૂર્ણ પાણી સાથે સૂતી વખતે લેવું.
જેથી જૂનામાં જૂનો તાવ પણ નાબૂદ થઈ પેટ સાફ
રહેશે. નળખંધવાયુ, પાણીપિકારી, પિત્તપાંડુ બરલ
વગેરે મટેશે.

મુદતીઓ તાવ, સન્નિપાત જવર દાઢફોઈડ

૧૧૭૨ બુલાળ લેવો નહિ. કાંઈપણ ખોરાક ખાવો નહિ.
કરિયાતાનો ઉકાળો અથવા ગળોનો ઉકાળો દિવસમાં
ત્રણ વાર પીવો. ઉકાળીને ઠંડું કરેલું પાણી પીવું. વધ,
ડાકટરની જરૂર પડે સલાહ લેવી.

ન્યુમેનિયા-છાતીમાં મુંઝારો

૧૧૭૩ ઉપરના તાવમાં-પણ વૈધ ડાકટરની સલાહ લેવી. છાતી

પર અળથીની ચોટીએ લગાડવી શેક કરવો. અનાજ ખાવા આપવું નહિ. વિષમજ્વરના ઉપાયોમાંથી તીવ્ર રોગ ન હોય તેવા ઉપાયો સમજીને કરવા અથવા કરિયાતાનો ઉકાળો પાવો. અનુભવીની સલાહ અવશ્ય લેવી. ગરમ કરી ઠારેલું પાણી પાવું. ઉપરના બેઉ તાવમાં, તાવ વધે ત્યારે માથા પર ખરફ અથવા તે ન મળે ત્યારે મીઠાના પાણીનાં પોતાં મૂકવાં.

ખામ સૂચના:—ક્ષયના તાવમાં તથા અત્યંત નળખા, દૂખખા, તથા સગર્ભાવસ્થાવાળા રોગીને બુલાખ આપવા નહિ તથા લાંઘણ કરવી નહિ. પણ અનુભવી વૈદ્યની ખાસ સલાહ લઈ તે પ્રમાણે વર્તવું. ગરીબ દર્દીઓને વિદ્વાન વૈદ્યો, હકીમો, ડોક્ટરોએ કૃપા કરી અને તેટલા ઓછા ખર્ચમાં ઉતારી દરિદ્રનારાયણની સેવા કરવી તથા ચોખ્ખ સલાહ ધીરજથી આપવી.

સર્વ જ્વરહર ઉપચારો

૧૧૭૪ ગળો, પીપરીમૂળ, લીંડીપીપર, હરડે, લવંગ, કડવા લીમડાની છાલ, ઘેણું ચંદન, સૂંઠ, કડું અને કરિયાતાનું વસ્રગાળ ચૂર્ણ કરી દિવસમાં બે વાર ગરમ પાણી સાથે બેઆનીથી ૦૧ તોલા જેટલું લેવું, સર્વ જ્વરમાં લેવાય.

૧૧૭૫ કરિયાતું, સૂંઠ અને ડીકામારી સમલાએ ખાંડી બે તોલા ભૂકાને અડધો શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો લાગ રહે ત્યારે પીવું. આ પ્રમાણે બે વખત પીવું જોઈએ.

હેર-ખજાના ઉપચારો

ઝેર, અફીણનો ઉતાર

૧૧૭૬ કાસૂંદરીના તાજા પંચાંગનો રસ કાઢી ખ્યાલો ભરીને પાવાથી ઝેરની અસર મટી જાય.

૧૧૭૭ કુલાવેલ ટંકણખાર ૦૧ તોલો પ્રમાણથી ૨૫૦ તોલા ઘી સાથે ચાટી જવો. એટલે ઉલટી થશે. ફરી પાછો ચાટવો, એમ વારંવાર ૧૦ તોલા સુધી જરૂર મુજબ અનુભવીની સલાહ લઈ ચટાડવો. ઘી પીવરાવવું. એટલે ઉલટીઓ થઈને ઝેર ઉતરે છે.

૧૧૭૮ ત્રણ તોલા અને છ માસા કપાસિયા પાણી સાથે વાટીને પીવરાવી દેવા. તેલ સાથે મેગવીને ખાધેલું અફીણનું ઝેર ઉતરે છે.

૧૧૭૯ બે બે માસા હીંગ પાણી સાથે ત્રણ ચાર થોડી થોડી વારને અંતરે પવાથી અફીણના અસર ઓછી થઈ જાય અને દરદી બચી જઈ હીંગ ચોકળી હોવી એકઝે.

૧૧૮૧ લીલી ધરો પાણી સાથે ચટણી જેવી વાટીને તેનો
રસ કાઢી એક ખાલો ભરી પીવાથી અદીણના ઝેરની
અસર ઉતરે.

૧૧૮૨ ખાધેલા અદીણના વજનથી બમણું ચોરડાનું સૂકું
મૂળ ખાંડીને તેની ફાકી પાણી સાથે ખવરાવી દેવી.
લીલું મૂળ હોય તો ત્રણ ચાર ગણા વજનથી વાટી
લસોટી પાણીમાં પાઈ દેવું. અદીણ પચી જાય છે. ઝેરી
અસર થતી અટકી જાય છે. પહેલાં ઉલટીઓ કરાવ્યા
બાદ આ ઈલાજ થાય તો વધારે ખાતરીથી અસર
થાય.

૧૧૮૩ જેમ બને તેમ ઘી પીવરાવી ગળામાં પાછું ફેરવી
ફેરવી ઉલટી કરાવવી.

૧૧૮૪ અરીઠાંનું પાણી વારંવાર પીવરાવવું. અદીણનું
ઝેર ઉતરે.

સોમલનું ઝેર

૧૧૮૫ કુલાવેલો ટંકણુખાર તોલો ૦૫, ૨૫ તોલા ઘીમાં
ચટાડવો. તથા ઉપરથી વારંવાર ઘી પાઈ પાઈ ઉલટી
કરાવવી. ઉલટી ન થાય તો પક્ષીનું પીંછું ગળામાં
ફેરવવું. આ પ્રમાણે ૧૦ તોલા સુધી ટંકણુખાર આપી
શકાય. સોમલનું ઝેર ઉતરે ને દરદી બચી જાય.
ટંકણુખારથી બધી જાતનાં ઝેર ઉતરે છે. સોમલ
(શંખીયો) થી થતી બળતરા ઘીથી શાંત થાય છે.

૧૧૮૬ બે તોલા રાઈવાટી બે તોલા મીઠું મેળવી તેનું પાણી
કરી પાવું. ઉપરથી ગરમ પાણી પીવા આપવું જેથી

ઉલટીઓ થશે. તે સાથે ઝેર નીકળી જાય છે. ઉપર
ધી પાવું.

રસકપૂરતું વિષ

૧૧૮૭ ખૂબ ધી પાવું ને ઉલટીઓ કરાવવી. આરામ થાય.

કાચની બૂફીનો ઈસ્ત્રાજ

૧૧૮૮ દુધ, દહીં અને આમલી વાટીને પાવાં. અને ઉલટીઓ
કરાવી કઢાવી નાખવાં. આ પ્રમાણે થોડા દિવસ
વારંવાર કરવાનું ચાલુ રાખવાથી આરામ થાય.

વછનાગતું ઝેર

૧૧૮૯ ૦ા તોલો સૂંકતું ચૂણું પાણી સાથે આપવું.

૧૧૯૦ મૂળ સાથે તાંદળબનો રસ કાઢી પ્યાલો લરી પાવો.

ઝારથુથાનું ઝેર

૧૧૯૧ પ્રથમ ઉલટીઓ કરાવવી અને પછી ૦ા તોલો કાથો
એક કપ પાણીમાં ગાળી પીવડાવવો. જરૂર હોય તો
બે ચાર વખત કાથો પાવો. પછી દુધ-સાકર પાવાં.

૧૧૯૨ લીંબુનો રસ સાકર નાખી પાવાથી ફાયદો થાય છે.

નેપાળાનું ઝેર

૧૧૯૩ ધાણાનું ચૂણું તોલો ૧ સાકર નાખેલા
પાવાથી આરામ થશે. ઝાડા બંધ થશે.

ભાંગ, શાંતનું ઝેર

૧૧૯૪ આમલીનું પાણી કંડી પાવું.

૧૧૬૫ દહીં છાશ તૃપ્તિથી ખાવાં.

૧૧૬૬ જામફળ ખાવા આપવાં.

૧૧૬૭ દહીં અને લાલ ધરાઈ ને ખાવાં.

૧૧૬૮ જમ ઊંઘવું.

દારૂનો ફેર

૧૧૬૯ માથા પર ઠંડું પાણી રેડવું.

૧૨૦૦ કાકડી ખાવા આપવી.

૧૨૦૧ કેળાનો રસ ગોળ મેળવી ખીવા આપવો.

ઝેરકોચલાતું ઝેર

૧૨૦૨ જુલાળ આપી દેવો ને તરત ઘી પાઈ ઉલટીએ
કરાવવી.

૧૨૦૩ ફુલાવેલ ટંકણખાર અરધા માસા પ્રમાણે પાંચ પાંચ
મિનિટે આરામ થાય ત્યાં મુઘી મધમાં ચટાડતા રહેવું.

સોપારીનો ડચ્છરો

૧૨૦૪ સ્નાકર અથવા ગોળ ખાવો. ઉપર ઠંડું પાણી ધીમે
ધીમે પીવું.

બાસતેલ પેટમાં ગયું હોય તો

૧૨૦૫ ખાવળનો ઠા તેલો ચુંદર પાણીમાં પીગાળી ખાવો.

૧૨૦૬ માખણ ખાવું અને દહીં છાશ પીવાં.

ધંતૂરાનું ઝેર

૧૨૦૭ રીંગણાંને પાણીમાં વાટી તે પાણી પીવું.

૧૨૦૮ જે માણસે ધંતૂરાનાં ખીજ, ફૂલ, કે પાન જે ખાધું હોય તે જ પ્રમાણે તેટલા પ્રમાણમાં કપાસનાં પાન, ફૂલ, ખીજ કે મૂળ વાટીને પાવાથી આરામ થાય છે.

અગત્યની સૂચના :-ઝેરથી પીડાતા દર્દીને તાત્કાલિક હોસ્પિટલમાં પહોંચાડવો અથવા વૈદ્ય ડોક્ટર કે હકીમની સલાહ લેવી. હોસ્પિટલ કે વૈદ્ય-ડોક્ટરની સગવડ ન હોય તેમને માટે અને આવી મદદ આવી પહોંચે ત્યાં સુધીમાં તાત્કાલિક જીવ બચાવવા માટે આ ઉપચારો આપેલા છે. જે સંમજીને કરવાથી ફાયદો કરનાર છે. જ્યાં કાંઈ સગવડ મળે તેવું ન હોય ત્યાં અને ત્યારે આ ઉપચારો બેશક દર્દીનો જીવ બચાવવામાં ઉપયોગી નીવડશે.

સર્પદંશના ઉપચાર

૧૨૦૯ ફુલાવેલ તેલિયો ટંકણખાર આડાનણ માસા ધી સાથે ચટાડવો, ઉપર ધી પાવું. જિલટીઓ કરાવવી.

૧૨૧૦ ચાર રતી ઝેરકોચલાનું ચૂર્ણ એક તોલો લીંબુના રસમાં પાઈ દેવું અને ઝેરકોચલાનું ચૂર્ણ નાખી લીંબુવેલો લીંબુનો રસ શરીરે માલિશ કરવો. ફાયદો કરશે.

૧૨૧૧ સરસીયું તેલ પીએ તેટલું પાવું. ઝોછામાં ઝોછું એક શેર તેલ પાવું અને જિલટીઓ કરાવવી. ગળામાં પક્ષીનું પીંછું ફેરવવાથી જિલટી થશે. અસરકારક છે.

૧૨૧૨ સમુદ્રફળનાં ખીજ રજ સમાન વાટી આંખમાં આંજવાં.

- ૧૨૧૩ જટવાર પોણાળે માચા વાટીને પાણી સાથે પાવું
- ૧૨૧૪ ખીલીનાં મૂળ તોલો ૦૧ ગારીક વાટી ઘી સાથે ચટાડવાં.
- ૧૨૧૫ લસણની કળીઓ છૂંદી ગાયના ઘીમાં મેળવી દંશ પર બાધી દેવી.
- ૧૨૧૬ લીમડાનાં જે તોલા પાન તથા આકડાના મૂળની છાલ તોલા જે લઈ વાટી, લસોટી, પાણી સાથે પીવરાવી દેવું.
- ૧૨૧૭ સાળરશીંગનો ચૂરો તોલા ૩ સવાશેર પાણીમાં ઉકાળી પાંચ તોલા રહે ત્યારે ગાળીને પાઈ દેવું. ગરમ ગરમ પાવું. અથવા તે સાળરશીંગ પાણીમાં ઘસી ગરમ કરી પાવું. ઘસારો ૦૧ થી અરધો તોલો હોવો જોઈએ.

ખાસ જરૂરી સૂચનાઓ :—

કેટલીકવાર નાડી બંધ થઈ દરદી મરેલો જણાય છે તે પણ અંદરનાહારના ઉપચારોથી બચી જાય છે. માટે એકદમ નિરાશ નહિ થતાં બનતા ઉપાયો કરવા. સર્પદંશની ખબર પડતાં જ તે ભાગ કાપી નાખવો. સર્પ પ્રથમ જેર આગળ વધે કે શરીરમાં ફેલાય નહિ માટે દંશની ઉપર સખત દોરી બાંધવી. પછી તે ભાગમાં ખેડ, અંસો કે અધુશી ચીરા પાડી લોહી નીકળી જવા દેવું.

વીંછીનો તથા કાનખજૂરાનો દંશ

- ૧૨૧૮ સાડાચાર માસા હીંગ પાણી સાથે લેવાથી વીંછીનું
ઝેર ઉતરે.
- ૧૨૧૯ શણનાં બીજનું ચૂર્ણ યુવરના દૂધ સાથે લસોટી દંશ
પર લગાડવું.
- ૧૨૨૦ આકડાનું દૂધ લગાડવું.
- ૧૨૨૧ ભીલામો કાપીને તેમાંનું તેલ દશ પર ટપકાવવું.
- ૧૨૨૨ મોટી ભોંધરીંગણીનાં મૂળ વાટીને (પાણી સાથે) દંશ
પર બાંધવાં.
- ૧૨૨૩ અથેડાનાં તાલનું મૂળ ચાવવાં.
- ૧૨૨૪ સાટોડીનાં મૂળ ચાવવાં.
- ૧૨૨૫ લસણનો રસ દંશ પર તથા આસપાસ ચોપડવો.
- ૧૨૨૬ કળીચૂનો લીંબુના રસમાં ભીંજવી ચોપડવો.
- ૧૨૨૭ અજમાના ગરમ ઉકાળાથી દંશ ધોવો તથા દંશવાળો
ભાગ તેમાં ડુબાવી રાખવો. પીડા ઓછી થશે.
- ૧૨૨૮ તલનું તેલ કાનખજૂરાના દંશ પર ગરમ કરી પોતું
મૂકવું.
- ૧૨૨૯ કાનખજૂરાના દંશને ગુગળનો લેપ કરવો.
- ૧૨૩૦ કાનખજૂરાના દંશ પર મનશીલ, હળદર ને દારૂ-
હળદર સ્રમલાગે પાણીમાં વાટી લેપ કરવો.
- ૧૨૩૧ કાનખજૂરાના દંશ પર બદામનું તેલ ચોપડવું.

૧૨૩૨ કાનખજૂરાના દંશ પર ગોળ ખૂળ ગરમ કરી કંટો
પડવા દઇને લેપ કરવો,

જળોનો દંશ

૧૨૩૩ જળો લગાડવાથી દંશ પાક્યો હોય તો ખસખસ
પાણી સાથે વાટીને પોટીસની જેમ—લેપની જેમ
ચોપડી પાટો ખાંધવો.

માણસ ખચકું ભરી ગયો હોય !

૧૨૩૪ કોઈએ ખચકું ભરવાથી અથવા નખ લાગવાથી
ઝખમ થયો હોય તો મધ અને મીઠું વાટીને
લગાડવાં.

વાંદરો ખચકું ભરી ગયો હોય ત્યારે

૧૨૩૫ વાંદરાની વિદ્યા ઝખમ પર ખાંધવી.

ઉંદરનું ઝેર

૧૨૩૬ સૂંઠ, મરી, પીપર, કડવા લીમડાની લીં'ગોળી, અને
સિંધવ સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી રોજ સવારે ત્રણ
માસા પ્રમાણથી મધ અને સાકર સાથે ૧૫ દિવસ
ખાવું.

૧૨૩૭ અઘેડાના કુમળા તોરાનો રસ કાઢી તે ના તોલો
પ્રમાણે તેટલા જ મધ સાથે આઠ દિવસ સવારમાં
પીવો.

૧૨૩૮ ઉંદરકનીનાં પાંદડાંનો રસ એકથી બે તોલા આઠ
દિવસ સુધી રોજ સવારમાં પીવો તથા શરીરે ચોળવો.

૧૨૩૬ અપેક્ષાનાં બીજતું ચૂર્ણુ સ્વાસ્થ્યનાં એવેઆનીસાર
પંદર દિવસ સુધી મધમાં ચલાવવું.

૧૨૪૦ તુલસીનો રસ તોડા ૧૦ કાંટી તેનાં અરીસા વાલ પ
ખરડ કરી તેમાંથી દંડવાળા ભાગ પર પોતું મૂકી
ઉપર લીકું પાન મૂકી પાટો બાંધવો અને બાકીનો
રસ આખે ધરીરે માલિશ કરી દેવો. તરત નડાવું નહિ.

૧૨૪૧ પાટો, ગંધક, કપાસનાં છંડવાં, ધુંવાસ, અને સરસો
સર્વ સમભાગે લઈ પ્રથમ પાસગંધકને ખૂબ ઘૂંટી
દબાવી કરીને પછી બાકીની ચીજોનું ચૂર્ણુ અંદર
નાખી સારી રીતે ઘૂંટી કેવું તથા ઉઠરનો દંડ થતાં
જ તેમાંથી થોડું આકડાના રૂપમાં ઘૂંટીને દંડવાળા
ભાગ પર લગાવવું તથા ઉપર પાટો બાંધવો એટલે
ઉઠરવું ઝેર અસર કરશે નહિ. દંડ થયા બાદ ગમે
ત્યારે પણ ફાયદાકારક જ છે.

ભમરી અને માખીનું વિષ

૧૨૪૨ માટી પાણીમાં પલાળી બોટો કેપ કરવો.

૧૨૪૩ સરસળનાં પંચાંગને ચોમૂત્રમાં વાટી કેપ કરવો.

૧૨૪૪ ખૂબ કંડું પાણી વારંવાર ડેડવું.

હંડાચો દૂતરો કરવાથી ચડવું ઝેર

૧૨૪૫ દારૂડીનાં બીજ ત્રણથી સાત માત્રા સુધી વાટીને પાણી
સાથે પીવડાવવાથી હંડાચેલા દૂતરાનું પ્રાણપાતક
ઝેર કાઢી-હીવડી થઈને નીકળી જાય છે. દૂતરો

પછી છ માસ સુધી દર મહિને આ દવા ખાવી-
સારી છે.

૧૨૪૬ કુકડવેલનું ડોડવું પાણીમાં લીંબવી તે પાણી પીવાથી
આડા-ઊલટી થઈને હડકવા મટે.

૧૨૪૭ હંશસ્થાન પરથી કરડતાંની સાથે ખૂણ દળાવી લોહી
કાઢવું તથા ઘા વધારે પહોળો કરવો.

૧૨૪૮ હંશસ્થાન પરથી બને તેટલું લોહી કાઢીને પછી
કડક ગરમ ધી રેડીને તે લાગ દઝાડવો-ખાળવો.

૧૨૪૯ હંશમાં કેરોસીન ચોપડી અંદર મરચાંની ભૂકી ભરવી.

૧૨૫૦ આકડાના દૂધનો હંશસ્થાન પર લેપ કરવો.

૧૨૫૧ કુકડવેલનો રસ પાવાથી આડા ઊલટી થઈ હડકવાનાં
જંતુઓ મરેલાં નીકળી બાય છે.

૧૨૫૨ ધીમાં તળેલાં ઝેરકોચલાં, વછનાગ અને ટંકણુનાર
સમલાગે લઈ, ખાંડી, વજ્રગાળ ચૂર્ણ કરી આકડાના
દૂધમાં ખૂણ લસોટી રૂક્ત એક એક રતીની ગોળીઓ
વાળી સુકાવી લેવી. તે બે બે ગોળી સવારસાંજ
પાણી સાથે ૨૧ દિવસ સુધી ખવરાવવાથી આરામ થશે.

૧૨૫૩ ઘોડાની લાલ નંગ ૨ અને મરી ૨૫ તોલા ૦૧ શેર
પાણીમાં મેળવી પાંચ દેવું. પછી ઘોડું ઘોડું ધી પાવું.

૧૨૫૪ સાટોડીનો રસ પીવરાવવો.

૧૨૫૫ દરદીને વારંવાર રોજ ખૂણ દોડાવવો જેથી પસીના
વાટે ઝેર બહાર નીકળી બાય.

હડકાયું કૂતરું કરડયું હોવાની પરીક્ષા

- ૧૨૫૬ એક રોટલી કે રોટલાનો દુકડો દંશ પર રાખી તથા દંશનું લોહી ચોપડી બીજા સારા કૂતરાને ખાવા નાખવો જો તે ખાય નહિ અથવા ખાવાથી મરી જાય તો કૂતરું હડકાયેલું કરડેલું છે તેમ સમજવું
- ૧૨૫૭ જાડા બિલટીના ઈલાજેથી જાડા બિલટી થઈ ગયા બાદ નવટાંક ચોખા સારી રીતે રાંધીને તેનું આસામણુ દરદીને પીવરાવી દેવું.



જાળકોના ઊતરી-ઝાડા

૧૨૫૮ તળાસીર, રૂમીમસ્તકી, સુકો ફેલીનો અને સફેદ છડે, સર્વત્ર નમલાને ખાંડી વચ્ચેના ચૂર્ણ કરવું. તથા ૧ થી ત્રણ વાલ જેટલું પાણી અગર માતાના ધાવણ માથે દિવસમાં બે ત્રણ વાર આપવાથી જાળકોના ઝાડા મટે. આ જ ઉપાયથી ઉલટી પણ જખ થાય છે.

૧૨૫૯ બયફળ પાણીમાં ઘસીને સાંજસવાર વાલ બે વાલ ચટાડવાથી લીલા ઝાડા મટી જાય છે.

૧૨૬૦ મૂળાનાં બીજતું ચૂર્ણ બે ત્રણ વાલ, દિવસમાં બે ત્રણ વાર મધ સાથે ચટાડવાથી જાળકોનો મરડો મટે.

૧૨૬૧ કમળકાકડીનો મગજ તોલા ૨ અને જેડ તોલા ૦૫ વાટીને તેતું ચૂર્ણ એક માસા સુધી દિવસમાં બે ત્રણ વાર પાણીમાં ઘોળીને પાવાથી જાળકોના ઝાડા જખ થાય.

વરાધ-સસણી

૧૨૬૨ જન્મથી ૪૦ દિવસ સુધી જાળકને સવારસાંજ બે બે

આનીભાર મધ ચટાડવાથી બાળકોને સસણીનો રોગ
ભાગ્યે જ થાય.

૧૨૬૩ કુલાવેલ ટંકણુ ૪ લાગ તથા કુલાવેલ મોરચુથુ ૧
લાગ લઈ બારીક લસોટી આહુના રસનાં ટીપાં નાખી
ગોળી વાળવા જેવું થાય એટલે મગ જેવડી ગોળીઓ
કરી સુકાવી લેવી. ૧ ગોળી ધાવણ સાથે આપવાથી
છાતીનો ઠંડ નીકળી જઈ સસણી મટે છે. સવારસાંજ
બે વખત આપી શકાય.

મોઢાની ગરમી

૧૨૬૪ બાળેલી વરિયાળી અને બાળેલ ગાઉજખાન તથા
તખાસીર સર્વ સમભાગે લઈ સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ કરી બાળકના
મોઢામાં છાંટવાથી ચાંદા તથા મોઢાની ગરમી દૂર
થાય છે. પછી બાળક સારી રીતે ધાવી શકે છે.

૧૨૬૫ એરંડીયાનો જુલાળ આપવાથી મોઢાની ગરમી
હલકી પડી જાય છે. મોઢામાં કાથો છાંટવાથી પણ
ફાયદો થાય.

૧૨૬૬ કુલાવેલ ફટકડી ૦૫ તોલો તથા ૧ તોલો કાથો વાટી
તેનું ચૂર્ણ મોઢામાં લભાવવાથી છાલાં તથા ગરમી
મટે.

માથામાં ગડગુમડ

૧૨૬૭ દૂધીનાં શેકેલાં બીજ, મૂળાનાં બીજ, હીરાદખણ, સફેદો
અને મુરદારસીંગ સમભાગે વાટી એરંડીયામાં મેળવી.

ગરમ પાણીથી ઘોઈને લેપ કરવાથી માથામાં જે ગડગુમડ થાય છે તે મટી જાય છે.

મૃગી-તાણુ-આંચકી

૧૨૬૮ અક્કલગરો જે રતી મધ સાથે ચટાડવાથી તાણુ વગેરે રોગોમાં ફાયદો કરે.

૧૨૬૯ કુંગળી આસ્તે આસ્તે સુધાડવી.

૧૨૭૦ તાળવા સિવાય માથા પર, કપાળે તથા આંખો પર શુભાળનળ ચોપડવું.

૧૨૭૧ હરડે, આમળાં તથા ખડીસાકર પાણીમાં ઘસી આંખમાં સહેજ સહેજ આંજવું.

૧૨૭૨ માળવી ગોખરૂ નંગ ૫ વાટી પાણી સાથે લસોટી તે પાણી તોલા જે જેટલું આસ્તે આસ્તે પાવું.

સર્વ રોગ

૧૨૭૩ વજ, પીપર, અતિવિય, કાકડાશીંગી, અને સંચળ સર્વનો સમલાગે પાવડર બનાવી ઉંમર પ્રમાણે ૨ થી ૪ વાલ સુધી દિવસમાં બેત્રણ વાર મધમાં ચટાડવાથી (પાણીમાં પણ ચાલે) સસણી, વરાધ, ઉધેરસ, તાવ અને ગ્રાહ વગેરે બાળકોના સર્વ રોગોમાં ફાયદો થાય છે.

બાળકને શક્તિ-સ્ફુર્તિ માટે

૧૨૭૪ પાલખનો રત્ન તોલો ૦૧ થી ૦૧૧ દિવસમાં બે વખત

ગાળીને પાવાથી બાળક ઝટ વધે. શક્તિવાન અને સ્ફૂર્તિવાળાં થાય. દાંત આવતાં પીડા થટે અને સુંદર થાય.

મૂઠમાર-પછાડ, અંગોતું મરડાઈ જવું વગેરે માટે

૧૨૭૫ તલનો ઝોળ ખાંડીને, પાણીમાં પકાવી લેવું મધ જેવું થઈ થઈ જાય ત્યારે કપડા ઉપર જાડો લેપ ચોપડી ગરમ ગરમ ખાંધવું. માર-પછાડથી થતાં દરદને અને મરડાઈ ગયેલાં અંગોને સારાં કરે. ઉપર શેક કરવાથી વધારે ફાયદો થાય.

૧૨૭૬ પીપળાની લાજ સાડાદસ માસા રાત્રે પાણીમાં બીંબવી સવારે ચોળી, મસળી, ગાળીને પીવાથી માર પછાડથી થતું દર્દ તથા સોજો મટે. સ્ત્રીઓએ આ ઉપાય કરવો નહિ.

૧૨૭૭ કુલાવેલ ફટકડી તોલો ગાઝા અને સાકર તોલા ત્રણતું ચૂર્ણ કરી તેનાં છ પડીકાં કરવાં તથા સવારસાંજ એક એક પડીકું પાણી સાથે સેવન કરવાથી મારપછાડથી થતાં દર્દ મટી જાય છે.

વાળા માટે મસૂમ

ખાદ કપડાની પટીમાં વચ્ચે કાણું પાડી આ મલમ ચોપડી વાળાની જગા પગ પછી લગાવી ઉપર શેક કરવો આમ કરવાથી વાળો નીકળી જાય છે

વાળ ખરી જવા

૧૨૭૬ કુવાડીયાના બીજનું ચૂર્ણ પાણી નીચોવી લીધેલાં ગાયના દહીં મા મેળવી ત્રણ કલાક રાખી મૂકવું ચૂર્ણ વસ્ત્રગાળ હોવું જોઈએ પછી ખૂબ ઘૂટી માથામાં ભરી દેવું તથા સવારે માથું ઠંડા પાણીથી શિકાઈ, અગીઠા, આમળા વગેરેથી ઘોવું સાબુ, સોડા વાપરવો નહિ આમ દર ચાર દિવસે કુવાથી વાળ ખરતા અટકે શરદીની પ્રકૃતિવાળા ન કરે

૧૨૮૦ જવાથી વાળ ખરી જતા હોય ત્યાં નવસારનું સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ માખણ સાથે મેળવી લગાડવું

૧૨૮૧ સમુદ્રકીણ બાળી-વાટી તેની રાખ ગાયના ધીમાં મેળવી લગાડવાથી વાળ ખરતા અટકે.

૧૨૮૨ આમળા પાણીમાં લસોટી લેપ કરવાથી વાળ ખરતા અટકે.

૧૨૮૩ જેઠીમધનું ચૂર્ણ ભાગરાના રમ સાથે લસોટી લેપ કરવાથી ખરતા વાળ અટકે છે

૧૨૮૪ હંસરાજ નામની વનસ્પતિનો રસ લગાડતા રહેવાથી ખરી જતા વાળ અટકે.

સફેદ વાળ કાળા બનાવો

૧૨૮૫ રોજ રાત્રે ૦૧ થી ૦૩ તોલો હીમજનું ચૂર્ણ પાણી સાથે ખાવાથી વાળ સફેદ થતા અટકે છે. તથા ઘણી મોટી ઉંમર સુધી વાળ કાળા રહે છે. ખીજ પણુ અનેક કાયદા થાય છે. આ, ખીડીનાં દુર્ગંધને કરતાં માણસો અચકાતાં નથી પણ આવી મહાન આરોગ્ય આપનાર વસ્તુનું નિત્ય સેવન કરવાનું બનતું નથી.

૧૨૮૬ બેએક રતલ વજનનું લોખંડનું જાડું પતરૂં લઈને તેને આમળાના ઉકાળામાં એકસો એક વખત ખૂબ લાલ તપાવી તપાવી ઠારવું. પછી તેનો વાટકો તૈયાર કરાવવો. તે વાટકામાં તલનું તેલ નાખી ચાર કલાક સુધી લોખંડના ખત્તાથી ઘૂંટવું. પછી તે તેલ માથામાં હંમેશાં ઘસવું, સફેદ થઈ જતા વાળ અટકીને સફેદ વાળ પણ કાળા થવા માંડશે. આમળાંને ઉકાળો બનાવવા માટે ૧૦ રતલ લીલાં આમળાં ૨૦ રતલ પાણીમાં ઉકાળતાં અરધું પાણી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડું થવા દઈ ખૂબ ચોળીમસળી જાડા કપડાથી ગાળી લેવું. તથા ઉપર મુજબ તે ઉકાળામાં લોખંડનું પતરૂં ગરમ કરી ઠારવું. આ કામ હુહાર મારફતે કરવું આરૂં પડશે.

૧૨૮૭ લાંગરાનો ૨૫ રતલ ૧, લોહકાટનું ચૂર્ણ તોલા ૧૦ તથા સરકો રતલ એક ત્રણેનું મિશ્રણ કરી ૨૪ કલાક રહેવા દઈ તેમાં તલનું તેલ રતલ ૧ નાખી, મોટા

વાસણમાં ધીમે તાપે બધો રસ ભાગ બાળવો. તેલ માત્ર રહે ત્યારે ગાળી તેલ ભરી લેવું. તથા નિત્ય માથામાં ઘસવું. આનાથી સફેદ વાળ કાળા થાય છે.

૧૨૮૮ બાવળનાં પંચાંગના ઉકાળાથી વાળ ધોવામાં આવે તો પલુ સફેદ વાળ કાળા થાય છે તે રીતે વાળ ધોઈ સુકાવી ઉપરનું તેલ ઘસવાથી ઝડપી ફાયદો થાય છે.

ટાલમાં વાળ ઉગાડો

૧૨૮૯ તમાકુનાં ફૂલ સરસીયાના તેલ સાથે લસોટી લેપ કરી માથું બાંધી સૂઈ જવું. કેટલાક દિવસ સુધી ચાલુ રાખવાથી ટાલમાં વાળ ઉગવા માંડે.

૧૨૯૦ સરકામાં મીઠું મેળવી ચોપડવું. વાળ ઉગે.

૧૨૯૧ એરંડાનાં લીલાં પાન થોડું મીઠું નાખી, વાટી લસોટી લેપ કરવાથી ટાલમાં વાળ ઉગે.

૧૨૯૨ સાધારણ ચેકેલી રાઈ સરસીયા સાથે વાટી લેપ કરતા રહેવાથી ટાલમાં વાળ ઉગે.

૧૨૯૩ હાથીદાંતની ભસ્મ બકરીના દૂધમાં લસોટી રોળ લેપ કરવાથી ટાલ મટી જાય.

૧૨૯૪ કલૌંછ બાળીને પાણી અથવા જેતુનના તેલ સાથે મેળવી લેપ કરવાથી ટાલમાં વાળ ઉગે.

૧૨૯૫ બનવરોનાં શીંગડાંની ભસ્મ—અથવા ગધેડાના ડાળલાની

લક્ષ્મ તલના તેલ સાથે લસોટી રોજ લેપ કરવાથી
ટાલમાં વાળ ઉગે છે.

૧૨૯૬ કુંવારનો તાળે રસ ટાલ પર ચોપડવાથી વાળ ઉગે.

૧૨૯૭ હાથીદાંતનું સૂક્ષ્મ વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી દાઝહળદરના
રસની ત્રણ લાવના આપવી અને મુકાવી ભરી લેવું.
લગાડતી વખતે પણ બને તો દાઝહળદરના રસ સાથે
મેળવી લેપ કરવો. પાણી સાથે પણ ચાલશે. ટાલમાં
વાળ ઉગાડે.

નિર્લોભકરણ-વાળ ફરીથી ન ઉગે

૧૨૯૮ વાળ ઉખેડી-ખેંચીને આસ્તે આસ્તે લઈ લેવા તથા
એરંડીનાં ખીજ પાણી સાથે ખૂબ લસોટી તેનો લેપ
કરવો. આમ ચાર પાંચ વાર કરવું. વાળ ફરી ન ઉગે.

૧૨૯૯ ઉપર મુજબ વાળ ખેંચી કાઢી, સરકામાં ભીંજવેલ
ઈસબગોલ એટલે આથમીજીરું ચોપડવું. રાત્રે જરૂર
પૂરતા સરકામાં ૧ તોલો આથમીજીરું અને ૦૧ તોલો
વાટેલું સમુદ્રકીણ નાખી ભીંજવી મૂકવાં તથા ખીજે
દિવસે તેનો લેપ કરવો તથા મુકાવા દેવો, તથા થોડા
દિવસ લેપ કરવાનું ચાલુ રાખવું. વાળ ન ઉગે.

ઝખમ સાફ કરનાર દવાઓ

૧૩૦૦ લીમડાની છાલ, ખાવળની છાલ, સરસડાની છાલ
અને ચોપચીની તેમાંથી કોઈપણ એક ચીજને ઉકાળી,
ગાળી તે પાણીથી ઝખમ તથા ધારાં ધોવાથી તે

જલ્દી રૂઝાય છે. પછી તેના પર મલમ વગેરે લગાડવાં ચોક્કસ ફાયદો થાય.

રૂઝ લાવવાના ઉપચારો

- ૧૩૦૧ જાંઘના વાળ ખાળીને તેની રાખ અખમ કે ધારામાં ભરી પાટો ખાંધી ઉપર સાધારણ શેક કરવાથી અખમ રૂઝાઈ જાય. પાટો બે દિવસે છોડવો.
- ૧૩૦૨ પારો અને ગંધકને ઘૂંટી કલ્જલી કરી અખમ કે ધારા પર તેને સાફ કરી દળાવતા રહેવાથી ગમે તેવાં સડેલાં કચકચતાં ધારાં તથા અખમો પણ રૂઝાઈ જાય છે.
- ૧૩૦૩ દાડમનાં પાન વાટીને લગાવવાથી અખમ રૂઝાઈ જાય છે.
- ૧૩૦૪ સરસડાની છાલતું ચૂર્ણ અખમ સાફ કરી છાંટવાથી રૂઝ આવે.
- ૧૩૦૫ કરંજનાં પાન સૂકાં ખાંડી તેતું ખારીક ચૂર્ણ અખમ પર છાંટવાથી રૂઝ આવે.

અખમતું લોહી વહેતું બંધ થાય, ટાંકા ભરવા પડે તેવા અખમના ઈલાજ

- ૧૩૦૬ ગધેડાની તાજી લાદ ગરમ કરી અખમ પર બાંધવાથી વહેતું લોહી બંધ થાય. ઉપર પાટો બાંધવો.
- ૧૩૦૭ ટંકણખાર વાટીને અખમ પર દળાવી દેવાથી તુરત લોહી વહેતું બંધ થાય છે તથા રૂઝ પણ આવે છે.
- ૧૩૦૮ રૂમીમસ્તકીતું ચૂર્ણ અખમ પર દળાવવાથી વહેતું લોહી બંધ થાય તથા રૂઝ આવે.

નાડીત્રણ, નાસૂર, ચાંદાં, ઘારાં વગેરે હઠીલા જૂના
સડાના ઈલાજે

- ૧૩૦૯ કુલાવેલ ફટકડીનું ચૂણું લરવાથી જૂનો સડો સાફ
ધઈ રૂઝ આવવા માંડે છે. કોઈ ઉકાળાથી સાફ કરી
ઈલાજ કરવાથી ઝટ ફાયદો થાય.
- ૧૩૧૦ કાંગસીનાં પાનનું ચૂણું લરવાથી જૂના સડેલા ત્રણો
સારા થાય.
- ૧૩૧૧ તૂરિયાનાં લીલાં પાન વાટીને અખમ પર બાંધવાથી
શુભડાના અખમને મટાડે.
- ૧૩૧૨ કીંદર વાટીને છાંટવાથી જૂના ત્રણો મટે.
- ૧૩૧૩ માયફળ બાગીને તેની ઝીણી વાટેલી રાખથી પણ
જૂના સડા સાફ થાય. લીમડાના ગરમ ઉકાળાથી
ઘોઈને પછી દવા લરવી.
- ૧૩૧૪ હળદરનું ચૂણું મદૂડાના રસમાં ભીંજવી તેમાં વાટ
બનાવી ભીંજવી લઈ નાડીત્રણની નાળમાં રોજ સાફ
કરી મૂકતા રહેવાથી નાડીત્રણ જરૂર મટી જાય.
- ૧૩૧૫ જોવી જ રીતે કુલાવેલ ફટકડીના ચૂણુંને મધ મેળવી
વાટ ભીંજવી મૂકવાથી નાડીત્રણ મટે.
- ૧૩૧૬ મરેલા ઘોડાના ટાળલાની લરમ બનાવી, પહેલાં
અજત્રીનું તેલ લગાડી ઉપર લરમ દબાવી દેવી.
નાડીત્રણ, ઘારાં વગેરે મટી જાય. પહેલાં ગરમ
ઉકાળાથી સાફ કરવું.

૧૩૧૭ ઘોડાના ડાખલાની ભસ્મ દહીંમાં મેળવી લગાડવી
પણ ફાયદાકારક છે.

મસ તથા આંટણના ઈલાજો

૧૩૧૮ ફટકડી પાણીમાં ઘસીને લગાડવી.

૧૩૧૯ બકરીની લીંડી પાણી નાખી વાટી લેપ કરતા રહેવાથી
મસ ખરી જાય.

૧૩૨૦ આંટણને ત્રોફી તેલીઓ ટંકણ લીંબુના રસ સાથે
લગાડવો. મસા પર પણ લગાડવાથી ખરી જાય.

૧૩૨૧ ગુગળનો લેપ કરવાથી મસ ખરી જાય.

૧૩૨૨ બાવચી સરકામાં વાટી લગાડે તો મસ મટી જાય.

૧૩૨૩ કચૂરો, આંખાહળદર, સિંધાલૂણ, સમલાગે ચૂર્ણ કરી
પાણી નાખી લસોટી લેપ કરતા રહેવાથી તથા લુગદી
બાંધવાથી મસ તથા હરસના મસા પણ મટે.

૧૩૨૪ તલ બકરીના દૂધમાં લસોટી બાંધવાથી મસા મટે.

૧૩૨૫ સરસીયા તેલમાં કળીચૂનો મેળવી લગાવવાથી મસા
તથા આંટણ મટે.

૧૩૨૬ અરીકાનો મગજ દૂધમાં વાટી લેપ કરવાથી મસ મટે.

રક્તશુદ્ધિ, ચાંદી, કંઠમાળ, રક્તપિત્તના અજબ ઈલાજો

૧૩૨૭ હરણપુરીનો પાવડર માસા સાત, બે તોલા ખડસલીયાના
આદમાંથ કાઢા સાથે રોજ સવારે બે થી છ માસા

પીવાથી ચાંદી, વિરુદ્ધોટક, લોહીબગાડ, રક્તપિત્ત, કંડમાળ કેન્સરમાં પણ ફાયદો થઈ જાય.

૧૩૨૮ ચણાની ફાતરી તોલા ૧૦ નું ચૂર્ણ એ'શી તોલા પાણીમાં રાત્રે લીંબવી, ચોળી, મસળી, ગાળીને સવારે પી જવું. ૫૦ દિવસ આ પ્રયોગ કરવો. કંડમાળ, રક્તપિત્ત, લોહીબગાડમાં ફાયદો કરનાર છે.

૧૩૨૯ ઇંગોરીયાના ઝાડની છાલનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧ રોજ સવારે પાણી સાથે ખાવું તથા ખોરાકમાં મીઠું (નિમક) તથા ખટાશ તથા ભારે ચીજો ખંધ કરવી. જેથી ચાર અઠવાડિયામાં ઉપરના રોગોમાં ફાયદો પહોંચાડે. આરામ આપે.

૧૩૩૦ લીમડાના કોઈ કોઈ ઝાડમાંથી ટપકતો એક જાતનો રસ જો મળે તો, ઉપરોક્ત રોગોમાં શરીરે માલિશ કરવાથી આરામ થઈ જાય છે.

૧૩૩૧ મેંદીના ઝાડના મૂળનો તાજો કકડો તોલો ૧ રાત્રે ૧ કપ પાણીમાં લીંબવી રાખી સવારે તે પાણી પીવાથી રક્તશુદ્ધિ થાય. પાણીમાં સવારે સાકર નાખી પીવું. કકડો કચરીને લીંબવવો. ૪૦ દિવસ આ પ્રયોગ કરવો.

૧૩૩૨ સરસડાનાં પાન તોલા ૫ અને ૫ માસા કાળાં મરી સાથે વાટી પાણી સાથે મેળવી રોજ સવારે ૪૦ દિવસ સુધી પીવાથી ઉપરોક્ત રોગો મટે.

૧૩૩૩ ગધેડાનો તાલો પિચાળ રોજ સવારે મટે ત્યાં સુધી તોલો જે તોલો જેટલો પીવાનું ચાહુ રાખવાથી ઉપરોક્ત રોગો મટે છે. બીનનુકશાનકારક આ ઈલાજો ગરીબો માટે આશીર્વાદરૂપ નીવડશે.

૧૩૩૪ કાંકચના પાનને પાણી નાખી વાટી તેનો એક ખ્યાલો ભરી નીચોવીને રસ કાઢી રોજ સવારે આરામ થાય. ત્યાં સુધી પીવાનું ચાહુ રાખવાથી શરીરમાં છિદ્રો પડ્યાં હોય તેવા વિસ્ફોટક રોગોમાં આરામ થાય ૪૦ દિવસ તો ઈલાજ જરૂર કરવો જોઈએ. ખોરાકમાં ઘઉં કે અણાની મીઠા વગરની રોટલી ખૂબ ધી સાથે ખાવી.

કાચો પારો ખાવાથી થયેલા દોષનું નિવારણ

૧૩૩૫ કાગદી લીંબુનાં પાન વાટી એકવીસ દિવસ સુધી તેનો રસ ત્રણચાર તોલા પ્રમાણે સવારમાં પીવાથી પારદના દોષો શમે.

કંઠમાળનો લેપ

૧૩૩૬ કોથમીરના રસ સાથે જવનો લોટ મેળવી લગાડવાથી કાયદો થાય. પીણુનાં પાન જિંટના મૂત્ર સાથે વાટી, લસોટી લેપ કરવાથી કંઠમાળા મટે.

૧૩૩૭ બાવળનાં પાન વાટી લેપ કરવાથી કંઠમાળા મટે.

૧૩૩૮ ઉપરના લેપ સવારસાંજ બે વખત ત્રણ દિવસ સુધી કરીને પછી ધંતૂરાનાં પાન થોડુંક મીઠું નાખી વાટી

લસોટી તેનો ત્રણચાર દિવસ સવારે તથા સાંજે બે વખત લેપ કરવો. જેથી આરામ થશે.

રસોળી

૧૩૩૬ ધંતૂરાનાં પાન મીઠું નાખી વાટીને લેપ કરવાનું ચાલુ રાખવાથી રસોળી મટે છે.

૧૩૪૦ શણનાં બીજ પાણી સાથે લસોટી લેપ કરતા રહેવાથી પણ રસોળી મટે છે.

વજન વધારનાર પુષ્ટિપ્રયોગો

૧૩૪૧ પાંચ છ દાણા બદામ સવારે ખૂણ ખૂણ ઝીણી ચાવી ચાવીને ખાવી. પછી દૂધ પીવું. બાદ ભૂખ લાગે ત્યારે જમવું. છ માસ આ પ્રયોગ કરવો.

૧૩૪૨ રાત્રે થોડાક પાણીમાં ઠળિયા કાઢી ભીંજવી રાખેલ ખજૂરની દસ બાર પેશી સવારે ખૂણ ઝીણી ચાવીને શાંતિથી ખાવી તથા ઉપર ભીંજવેલ ખજૂરનું પાણી પી થોડું ગરમ દૂધ પણ પીવું. ભૂખ લાગે ત્યારે જ જમવું. લાંબો દાઢમ ચાલુ રાખવાથી વજન જરૂર વધે.

૧૩૪૩ દૂધ સાથે ઉકાળેલાં અંજીર ખાવાથી તથા તે દૂધ પીવાથી પણ શરીરમાં લોહી વધે છે.

૧૩૪૪ દૂધ અને કેળાંનું સમજખૂર્ક સેવન કરવાથી વજન વધે છે.

૧૩૪૫ ઉપરના ઈલાજો સવારે થોડા વ્યાયામ કરીને અથવા એકાદ માઈલ ચાલીને પછી કરવાથી વિશેષ ફલદાયી બને છે.

૧૩૪૬ સવારે તથા રાત્રે સૂતી વખતે દૂધમાં ઘી નાખી ગરમ કરી પીવાથી વજન વધે. કળાજિયાતવાળાને ખાસ માફક આવશે.

વજન ઘટાડનાર ઈલાજો

૧૩૪૭ માખણ, મલાઈ, ઘી તથા ચરણીકારક પદાર્થો ઓછા કરીને તથા પ્રમાણસ્વર ભોજન કરીને રાત્રે સૂતી વખતે સરકા સાથે સમુદ્રત્રીણુનું સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ લસોટી એકરસ કરી શરીરે મર્દન કરવું અને સવારે નાહી લેવું. જેથી શરીર પાતળું થવા માંડે છે.

૧૩૪૮ તરવાની કસરત શરીરને સુડોળ બનાવે તથા ભારે શરીરને હલકું બનાવે છે. ખોરાક ઘણાંબીને નહિ ખાવો જોઈએ.

૧૩૪૯ સારી રીતે ધોયેલી શુદ્ધ લાખ જેઆનીભાર જેટલી સવારે ખાલી પેટે સરકા સાથે લેવાથી વજન ઘટે. સ્ત્રીઓ આ ઈલાજ અજમાવે નહિ.

૧૩૫૦ ચંદ્રુસ જેઆનીભારથી ૦૧ તોલા જેટલો વાટી સરકા સાથે સવારે ખાલી પેટે લઈ ઉપર પાણી પીવાથી વજન ઘટે. ૪૦ દિવસ સુધી આ ઈલાજ કરવો.

૧૩૫૧ સવારે ખાલી પેટે ૦૧ તોલો ચોકેલા ભરાવું ચૂર્ણ

પાણી સાથે લેવાનું ચાલુ રાખવાથી વજન વધે નહિ,
ઘટે ખરૂં.

૧૩૫૨ રોજ રાત્રે હીમજની ફાકી મારવાથી વજન પ્રમાણસર
રહે તથા સર્વ પ્રકારે આરોગ્ય સુધરે. સાથે મેદકારક.
ખોરાક છોડી દેવાથી વજન ઘટે પણ ખરૂં.

લોહી વધારનાર-વાજકરણ-શક્તિપ્રદ પ્રયોગ

૧૩૫૩ ગાજરનો રસ શેર ૨, ગોળ, ચણકખાળ, ધાવડીનાં
ફૂલ અને તજ, તેમાં ગોળ શેર ૨, ચણકખાળ શેર
૧, ધાવડીનાં ફૂલ શેર ૨ અને તજ શેર ૦.૧૧ લઈ
ખાંડી કચરી રીઠા માટલામાં ભરી પછી તેમાં પાણી
રેડવું. તથા મોઢું ઢાંકીને બરાબર બાંધી જમીનમાં
ભિંટા ખાટા ખોદી ૪૦ દિવસ દાટી મૂકવું. પછી
કાઢીને ગાળી લેવું. તથા ખાટલા ભરી રાખવા. રોજ
સવારસાંજ એક એક તોલો સેવન કરવું. પુરુષત્વ વધે.
લોહીની વૃદ્ધિ થઈ શક્તિ, સ્ફૂર્તિ આવે.

છઠ્ઠું પ્રમેહ, ધાતુક્ષીણતા, મગજની નબળાઈ, અશક્તિ,
દષ્ટિદોષ વગેરે માટે

૧૩૫૪ પીળાં હરડાંની છાલ, બહેડાંની છાલ તથા આમળાં
દરેક એક એક તોલો, શંખાવળી અને ખાખરાનાં
ફૂલ ત્રણ ત્રણ તોલા, તથા સાકર તોલા ૧૦ લઈ
ખાંડી, ચાળી ચૂણું કરી બાટલી ભરવી. સવારે
તથા રાત્રે સૂતી વખતે ૦.૧ થી ૧ તોલા સુધી પાણી
સાથે સેવન કરવું. જેથી બૂનો પ્રમેહ તથા તેની સર્વ

ફગિયાદો તથા ધાતુનીપુતા મટીને વીર્યવૃદ્ધિ તથા ઉત્તમ આગેય પ્રાપ્ત થાય છે. મગજ મુધરે, યાદશક્તિ વધે

ધાતુપુષ્ટિ-૯૫૧ પ્રમેહ, અશક્તિનો હક્કાજ

૧૩૫૫ મફદ મૂનગી, ડાગી મૂનગી, તાલીમખાના, આસન, દરેક જે જે તોલા તથા માડગ આગ તોલા લઈ તેનું ચૂર્ણ કરવું તથા ગાયના પાશેર દૂધ માથે મેજ સવારસાજ જેઁઆનીલારવી ૦૧ તોલા પ્રમાણે નેવન કરવું તથા ભૂખ લાગે ત્યારે દવા તથા દૂધ પચી ગયા પછી જમવું જન્મ જોગાડ આવો નહિ જેથી પ્રમેહાદિ વિકાગે મટી જઈ ધાતુપુષ્ટિ વાય અને શક્તિ આવે

પ્રમેહશાતિ માટે ઇન્દ્રી બુધાખ

૧૩૫૬ કુલાવેદ ફટકડી તથા રાખછડ નમલાગે વાટી મુક્કમ ચૂર્ણ કરવું. તથા તેમાંથી જેઁઆનીલાર દિવમમા ત્રણ વખત પાશેગ ગાયના દૂધ તથા પાશેગ પાણી સાથે મેળવી પીવું તથા વચ્ચે વચ્ચે પણ દૂધ-પાણીનું મિશ્રણ પીવું અદર થોડી સાકર નાખી શકાય જોરાડમા મીઠા વગરની રોટલી અને ઘી, દૂધ લેવા તીવ્ર પીડાકાગી નવા પ્રમેહમા સારો આરામ આપે ઠંડક થાય આરામ થયા પછી ઉપરોક્ત ધાતુપુષ્ટિના ઉપાય કરવા જેથી પ્રમેહરોગનો નાશ થશે

જુલાળ માટે સ્વાદીષ્ટ ચટણી !

૧૩૫૭ મીંઢી તોલા ૮ તથા એલચી તોલો ૧ તથા સિંધવ તોલા બેનું ખાંડી ચૂર્ણ કરવું પછી તેમાં ઠાળી દ્રાક્ષ તોલા ૫, તથા ગુલકંઠ તોલા ૪, તથા મધ તોલા ૫, ઉમેરી પથ્થર પર અથવા ખરલમાં લસોટી લઈ ખાટલી ભરી મોઢું બાંધી રાખવું તથા જરૂર પડ્યે ૧ થી ૨ તોલા ચાટીને ઉપર ગરમ પાણી અથવા ગરમ ચા પીવી. પેટ સાફ આવશે તથા જુલાળ પણ થશે.

ફેફસાંના ક્ષયરોગ માટે ઉકાળો

૧૩૫૮ ગળો તોલા ૨, અરડૂસીનાં પાન તોલો ૧ ખાંડી, રાત્રે એક રતલ પાણીમાં કલાઈવાળા વાસણમાં ભીંજવી રાખવું. સવારે ઢાંક્યા વગર ધીમે તાપે ઉકાળતાં અરધો પોણો કપ પાણી રહે ત્યારે ગાળી નીચોવી તેમાં બે ત્રણ ચપટી પીપર નાખી ઠંડું થયા બાદ થોડું મધ નાખીને હલાવી પી જવું. લાંબો વખત આ ઉપાય ચાલુ રાખવો. સારો ફાયદો કરનાર છે.

નિમક સુલેમાની, ઉદરરોગો માટે

૧૩૫૯ શુદ્ધ નવસાર, શુદ્ધ સુરોખાર, કુલાવેલ ટંકણખાર, સંચળ, સિંધવ, કાળાંમરી, લીંડીપીપર, મીંઢી હરડાની છાલ, સૂંઠ, વરિયાળી અને જીરું દરેક એક એક તોલો. લઈ ખાંડીને ચૂર્ણ કરી રાખવું પછી તેમાં છ તોલા

લીંબુનાં ફૂલ અને ત્રણ તોલા પીપરમીન્ટ ક્રીસ્ટલ લઈ
એકને વાટી ઉપરના ખાંડેલા ચૂર્ણમાં મેળવી દેવાં. પછી
એક માટીના વાસણમાં ભરી ઢાંકણું બંધ કરી તેના
પર મજબૂત કપડામાટી કરી ચુકાવી લેવું અને ચારે
બાજુથી તથા ઉપર નીચે ચારી પેઠે બરાબર છાણાંથી
ઢાંકી દઈ સળગાવી દેવું. ઠંડુ થયા બાદ કાઢી ફરીથી
ખરલ કરી પેક બાટલીમાં ભરી મૂકવું. અને ચારથી
છ રતી પ્રમાણે દિવસમાં બે વખત પાણી સાથે સેવન
કરવું. ઉદરરોગ, શૂળ, દુખાવો, મંદાગ્નિ વગેરે દરદો
મટે. ભૂખ લાગે, પાચનક્રિયા સુધરે ગેસ-વાયુ દૂર
ધાય.

કાળું દાંતમંજન

૧૩૬૦ વિલાયતી કોલસા તોલા ૧૦, કાળાં મરી તોલો ૦૧,
કુલાવેલ દંટકડી તોલો ૧, પીપરમીન્ટ ક્રીસ્ટલ વાલ
૨, પીપરમીન્ટ ક્રીસ્ટલ સિવાયની ચીજો ખાંડી વઘ-
ગાળ કરી ખરલમાં ઘુંટી પછી પીપરમીન્ટ ક્રીસ્ટલ
વાટી, ઘુંટી બરાબર મેળવી બાટલીમાં ભરી બૂચ મારવો.
દાંતને આંગળી વડે ઘસવાથી સાફ, સુંદર અને
મજબૂત બનાવે છે. તથા દાંતની પીડા, પેદાંનો સોજો,
વગેરે ફરિયાદો દૂર કરે છે.

આંખને માટે અજબ ઈલાજો

૧૩૬૧ ધંતૂરાનો રસ કાઢી કાનમાં નાખવાથી આંખની રતાશ
મટે છે.

૧૩૬૨ લીમડાના રસનાં ટીપાં કાનમાં પાડવાથી આંખનો દુખાવો મટે.

દાદર, દરાજ

૧૩૬૩ આમલ સારો ગંધક, કુલાવેલ ટંકણ અને સફેદ ખાંડ સમલાગે વાટી મેળવી, બડા કપડાથી દાદર ઘસીને ઉપર લેપ કરવાથી દાદર મટે.

દાંતને દાડમકળી બનાવો !

૧૩૬૪ પીંપળાની લાખ અને શીંગરફ રૂમી બેઉને અલગ અલગ વાટી ચૂર્ણ કરી લ્યો. જરૂર વખતે પહેલાં લીંબુના રસ સાથે મેળવી લાખ દાંત પર બરાબર ઘસીને પછી તે જ મુજબ લીંબુના રસ સાથે મેળવી શીંગરફનું ચૂર્ણ પણ દાંતો પર ઘસી લેવાથી દાંત દાડમની કળીઓ જેવા લાલરંગના બની જશે. પછીથી કોગળા કરી મોઢું સાફ કરી લેવું.

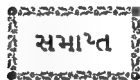
દાંતને કાળા રંગવા છે ?

૧૩૬૫ કેટલાક પ્રાંતોમાં ત્રીઓ દાંતને રંગી કાળા બતાવરાવે છે. તે માટે નીચેનો ઉપાય છે:—

ઘૂંટી ભરી લેવું. દાંતે લગાડવાથી દાંતના સર્વ રોગો
મટાડે તથા દાંતને કાળો રંગ આપે.

આંખને મુંદરતા તથા ઠંડક આપનાર કાળો સુરમો

૧૩૬૬ કાળો સુરમો બજારમાંથી લાવી ખાંડી વજ્રગાળ ચૂર્ણ
કરી તેને લીમડાના તાલ પાનના રસની ભાવના
આપી ખૂબ ખૂબ ઘૂંટીને મુકાવી લેવું. આવી બે ત્રણ
ભાવના આપી મુકાવ્યા પછી પણ રજ સમાન સૂક્ષ્મ
થાય તથા આંખમાં ખરખરે નહિ તેવું બારીક
પીસી બાટલી ભરવી. આંખમાં આવવાથી ઠંડક
તથા ફાયદો કરે.



ડોક્ટરો હાથ ત્યારે માણનો નુસ્ખો કામ લાગ્યો.

એક સત્યઘટના

[મુંબઈ સમાચાર તારીખ ૧૮-૬-૬૩ના અંક માંથી]

મહુવા, તા. ૧૭ મી સપ્ટેમ્બર.

હુડવોનો ભોગ બનેલા એક માણસના સારવાર કરવામાં અહીંના ડોક્ટરોએ હાથ ધોઈ નાખ્યા ત્યારે તે માણસના જ કુટુંબના એક ધરડા માણના ધરગથ્થુ ઉપચારની ચમત્કારીક અસરથી તે માણસ મોતના મોમાંથી ઉગરી ગયો હોવાનો એક બનાવ અહીંથી નજીકના લોગડી માંમે બન્યો હતો. આ બનાવની વિગત એવી છે કે, મહુવા તાલુકાના લોગડી ગામના કોળી હમીર અરજણ નામના એક માણસની તબીયત અચાનક ખૂબ જ બગડી જતાં તેને મહુવા આંતેની મુધરાષ્ટ્ર સંચાલીત હારિપતાલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. હારિપતાલના ડોક્ટરે તેને તપાસીને તેને દુકાવા ઉપડ્યો હોવાનો અભિપ્રાય આપ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે, આ માણસ ત્રણ દિવસથી વધુ જીવે તેવી આશા નથી હારિપતાલમાં થોડી સારવાર આપ્યા બાદ હમીર અરજણને તેના ગામ પાછો લઈ જવામાં આવ્યો હતો. ડોક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ ધરના બધા માણસોએ હવે હમીરના જીવવાની આશા છોડી દીધી હતી અને ચિંતામય જન્યો હતા પરંતુ અનુભવોથી ધડાએલા આ કુટુંબના ૭૫ વર્ષની વયના એક ધરડા માણ એમ હંમત દારી જાય તેમ ન હતા. તેમને એકાએક એક ઉપાય મળ્યો અને ધરના બધાને તે ગમી ગયો. માણના કલ્પા મુજબ ચોખાની સીચ જેવા દેખાવને ઠાંકીયો થોર લાવી તેને રાડાના તાપમાં ગરમ કરી તેમાંથી પાંચેક તોલા નેટનો રસ કાઢવામાં આવ્યો ત્યાર પછી દહીંને જાડી રચીથી બાંધીને તેને થોરનો આ રસ અને સાથે વાટકો દહીં પાવામાં આવ્યું અને કામ ચમત્કાર થયો હોય તેમ દહીંના દહમાં બે ત્રણ કલાકમાં ફેર પડવા માંડ્યો. પાંચ કલાક બાદ ફરી આજ પ્રયોગ અજમાવવામાં આવ્યો અને મરણ પથારીમાં પડેલા દહીંને લગભગ તદન આરામ થઈ ગયો. આ પછી આ પ્રયોગ બંધ કરીને તેને માત્ર દહીં પર જ રાખવામાં આવ્યો હતો. આ બનાવની જાણ થતાં હવે મહુવા મુધરાષ્ટ્ર તરફથી આ દવા અંગે સંશોધન કરવામાં આવનાર છે અને સરકારને પણ આ બાબતની માહિતી આપવામાં આવશે.

આયુર્વેદના ૧૫૦૦ સિદ્ધ દસ્તા પ્રયોગોનું પુસ્તક

“દાદી માનું વૈદ્ય” (ભાગ ૧. ૨. ૩.) કિંમત રૂ. ૬૨
એન. એમ. ડક્કરની કું. ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨. (ઈડીયા)

‘મારી
પોતાની
સેવિંગ બેન્ક
પાસ બુકા...’

—જોઈ જાવોની હંમેશાં મેં છે—
એવી મદ સેવિંગ બેન્ક ખાતું
ધી બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. જા છે
અને એ છાં પૈસા મળે છે તે દુ તેમ
જામ કરે છે. દુ ચાના મારે વચ્ચે હાં
જાને, એ એ જાવોની જાવ છે.

વિશેષ સમાવડો

જાણે કર્મ ૧૦૦ મુખી સિકો નહીં જાવો જાને
જાને નેહલી રકમ જાવોની મળા જાવો નિયમ જાવો
જાવો—જાને, જાવોની જાવો જાવો જાવો ૩૬
જાવોની જાવો જાવો જાવો

ધી બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા લિ.

ટી. ટી. હંસાચ, ૧૯૫૫, ૧૯૫૬



Sinews of steel to stand guard...

STANDARD

STANDARD manufactures superior steel shutters to your specifications — to meet your particular needs, at Showrooms, Stores, Factories, Mills and Compounds.

Technical excellence and the finest quality materials give STANDARD Steel Shutters a combination of high strength and functional design.

STANDARD manufactures M.S. Rolling Shutters, Rolling Grills, Collapsible Gates, Shutter Gates, Alligator Doors and Fire-proof Doors (electrically operated).

Guaranteed for one year with FREE SERVICE



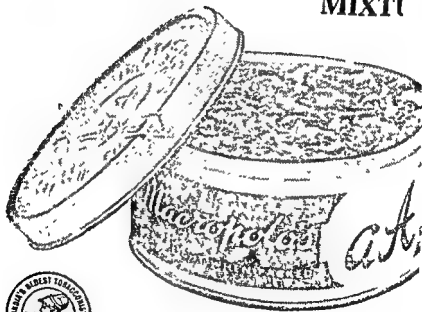
*Built like
a gun*

STANDARD ROLLING SHUTTERS &
ENGINEERING WORKS PVT. LTD.



*Needs
no introduction*

a
MIXTURE



D. MACROPOLO & CO. LTD.,
BOMBAY • CALCUTTA • NEW DELHI

With Best Compliments from:

Lawkim Limited

Manufacturers of Fractional

Horse Power Motors

16, Horniman Circle,

Fort, Bombay-1.

Tele : 252410

Gram.: MORORI AAN

Factory : Khetani Textile Industries Company
106-107 Bazar Ward, Kurla, Bombay 20

Phone : 67039.

OXY-CHLORIDE FOR
FLOORING JOINTLESS
‘STONETTE’
AND
‘ELEPHANT’
BRANDS
PRODUCTS LTD. COMPOSITION
FLOORS

SUPPLIERS TO
RAILWAYS
TEXTILE MILLS
AND SHIPS ON THE
APPROVED LISTS OF
D. G. S. & D. AND RAILWAYS
SINCE 30 YEARS, THE
TRADE HOUSE OF LONG-
STANDING EXPERIENCE
AND QUALITY

ALWAYS AT YOUR SERVICE
PHONE: 211571 OR WRITE
ARTHUR BUNDER, COLABA, BOMBAY 5.

ઉધોગો શરૂ માટેની પ્રાથમિક સમજણ તથા નાના
મોટા ઉધોગો, નફાકારક વાયર ઉધોગોની મશીનરીના
સચિત્ર (પ્લેક) સાથે સમજ. ઉધોગ સંચાલન વિ.
જાણવા જેવી માહિતીથી ભરપૂર પુસ્તક

“નાના ઉધોગો કુત્રી રીતે શરૂ કરાય ?”

કિંમત રૂ. ૨૭ (રૂપિયા બે)

લખો : વેપાર કલા દર્શન કાર્યાલય
ગોપાળ હુવન, આઆ, ઘાટકોપર,
મુંબઈ ૭૭.

મધ્યમ વયની ઉત્પત્તિ એટલે જ નાના ઉધોગોનો
વિકાસ એજ એક ઉત્તમ સાધન છે. તમારા જીવનમાં
પ્રકાશ પામત્યા ઉધોગોનો સહારો લઈ કુટુંબને
અને સમાજને ઉજાવવા માટે ૧૯૫૬ થી દર
મહીને નિયમિત પ્રગટ થતું ગુજરાતી માસિક

“વેપાર કલા દર્શન”

ના આજેજ ગ્રાહક બનો

લગભગ દર : હિંદમાં વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૪-૦૦

પરદેશમાં-આફ્રિકા વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૬-૦૦

અથવા શિર્લીઝ ૧૦ (દંશ)

[ઉત્પાદકોના માગની જાહેરાત માટે ૫૫ કુતમ પુરાતર થયેલ છે]

લખો : વેપાર કલા દર્શન, આઆ રોડ, મુંબઈ ૭૭.

The Gokak Mills Limited

Spinners and Manufacturers

of

Cotton Yarns and Cord

(Founded 1887)



**Forbes Forbes Campbell
& Company Limited**

**Merchants, Manufacturers, Importers,
Exporters, Managing Agents,
Secretaries and Treasurers.**

(Founded 1767)

**FORBES BUILDING, HOME STREET,
BOMBAY, I.**

શર્માસ્પુટીકલ

ની

દુનિયામાં

વિશ્વાસપાત્ર નામ

યુનીકેમ લેબોરેટરીઝ
લિમીટેડ

મુંબઈ-૨૬.

The Gokak Mills Limited

Spinners and Manufacturers

of

Cotton Yarns and Cord

(Founded 1887)



Forbes Forbes Campbell
& Company Limited

Merchants, Manufacturers, Importers,
Exporters, Managing Agents,
Secretaries and Treasurers.

(Founded 1767)

FORBES BUILDING, HOME STREET,
BOMBAY, I.

શ્રીમા સ્યુટીકલ

ની

દુનિયામાં

વિશ્વાસપાત્ર નામ

યુનીકેમ લેબોરેટરીઝ
લિમીટેડ

મુંબઈ-૨૬.

The Gokak Mills Limited

Spinners and Manufacturers

of

Cotton Yarns and Cord

(Founded 1887)



**Forbes Forbes Campbell
& Company Limited**

**Merchants, Manufacturers, Importers,
Exporters, Managing Agents,
Secretaries and Treasurers.**

(Founded 1767)

**FORBES BUILDING, HOME STREET,
BOMBAY, I.**

શર્માસ્પુટીકલ

ના

દુનિયામાં

વિશ્વાસપાત્ર નામ

યુનીકેમ લેબોરેટરીઝ
લિમીટેડ

મુંબઈ-૨૬.

Telegram : "KALPALATA"

{ Phones : Offices 322672
Resl. : 242765

Kalpadrum Trading Company

Importers, Exporters & Dealers in:

Cotton, Staple & Art Silk Yarns

Dyes & Chemicals & Art Silk

Yarn Doubling & Twisting

Manufacturers

Jay Nivas,

36, Abdul Rehman Street,

BOMBAY-3

With Best Compliments

FROM

**The Morarjee Goculdas
Spg. & Wvg. Co. Ltd.,**

Dr. AMBEDKAR ROAD, PAREL, :

BOMBAY-12.

Telegram :
KHANDELLAB

Telephones :
7 5 7 2 8
7 8 6 8 7



Khandelwal Laboratories Private Limited

Pharmaceutical Manufacturers



Factory & Office :
79/87, Kalachowki Rd.,
Post Box No. 7808
BOMBAY-33.

Registered Office
Khandelwal Bhavan,
166, Dr. Dadabhoy
Naoroji Road,
BOMBAY-1.

ધી ડોન મીલ્સ કંપની લિ.

થાન, સ્યુઇંગ, ગ્રેડ, વેસ્ટ, ડોવર્સ,
કોટન અને નાવલોનના મોજાઓનાં

ઉત્પાદકો:

ગ્રેનલેન્ડ એન્ડ સન્સ

રૂઠ આ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમીટેડ

સ્ટેટ બેંક બિલ્ડીંગ, બેંક સ્ટ્રીટ,

કોટ, મુંબઈ-૧.

છુટક વેચાણની દુકાનો

મુખસાગર હુલ્સ શેડ,
મુંબઈ.



તુલસી પાંખેપ લાઈન શેડ,
લોઅર પરેલ, મુંબઈ.

ઝલપ, કાલખાદેવી શેડ,
મુંબઈ.



ફરગ્યુસન શેડ,
લોઅર પરેલ, મુંબઈ.

The Dawn Mills Co. Ltd.

Manufacturers of :-

**Yarn, Sewing Thread, Vests, Drawers,
Cotton & Nylon Socks.**

x x x

Managing Agents -

Ruia Industries Limited.

State Bank Building,

Bank Street,

Fort, BOMBAY I.



Retail Cloth Shops at:-

395, Kalbadevi Road,
Bombay.

Fergusson Road,
Lower Parel, Bombay.

"Sukh Sagar",
Hughes Road, Bombay.

Tulsi Pipe Line Road,
Lower Parel, Bombay.



INDIA LABORATORY
PRODUCTS CO.
9, Dalal St., Bombay 2



આપની જરૂરીયાતો ખરીદવાનું
એક માત્ર સરોસાપાત્ર મથક

આજે જ એક વખત પધારી સુઘાકાત લ્યો.

ધી બોમ્બે સ્વદેશી કો-
ઓપરેટીવ સ્ટોર્સ કું. લી.

ટેલીફોન : ૨૪૩૪૪૩

તાર : દાશી કોઠી

સર ફીરોઝશાહ મહેતા રોડ, કોટ, મુંબઈ ૧.

શાખાઓ:—

મહાત્મા ગાંધી રોડ.
પૂના.

જેમ્સ સ્ટ્રીટ,
સિકન્દ્રાબાદ.

Cable Corporation of India Limited.

Registered Office : Laxmi Bldg.,

Ballard Road, Bombay 1 (BR).

Factory : Borivli, Bombay 66 (NB).

MANUFACTURERS

OF

"Tropodur" Wires and Cables

AND

Paper Insulated Cables

Distributors :

Messr. Siemens Eng. & Mfg. Co. of India Ltd.,

Stadium House, Veer Nariman Road, Bombay 1 (BR).

Trinity Electric Syndicate Easun Engineering Co. Ltd.,

154, Princess Street,

5-7, Second Line Beach,

BOMBAY, 2. (BR).

MADRAS, 1.



Indian Vegetable Products Limited

Makers of Lion Brand Vanaspati



Forbes Forbes Campbell & Company Limited

Merchants, Manufacturers, Importers,
Exporters, Managing Agents,
Secretaries and Treasurers.

(Founded 1767)



FORBES BUILDING, HOME STREET,
BOMBAY, I.